

Nr 5

*Kungl Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till civilförsvars-
svars- lag m. m.; given Stockholms slott den 18 december 1959.*

Under återopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed, jämlikt § 87 regeringsformen, föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

- 1) civilförsvars- lag; och
- 2) lag om ändring i lagen den 17 maj 1940 (nr 358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m.

GUSTAF ADOLF

Rune B. Johansson

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att 1944 års civilförsvars- lag skall ersättas med en ny civilförsvars- lag, anpassad till de principer för civilförsvarets organisation och verksamhet, som antogs av 1959 års riksdag i huvudsaklig överensstämmelse med vad som föreslogs i propositionen nr 114/1959.

I lagförslaget avspeglar sig dessa principer bl. a. däri, att reglerna om organisationen beaktar även det beslutade regionala civilförsvaret, medan å andra sidan de nuvarande reglerna om hemskydd icke fått någon motsvarighet. Förslaget till civilförsvars- lag upptar ej heller motsvarighet till nuvarande stadganden om undanförsel och förstöring. I avbidan på särskild lagstiftning på det ekonomiska försvarets område skall emellertid enligt en övergångsbestämmelse dessa stadganden alltjämt tillämpas, varvid dock i civilförsvarsmyndighets ställe skall träda den myndighet, som Konungen utser. Motsvarighet till nuvarande regler om särskilt skydd mot spioneri och sabotage vid vissa industriella anläggningar återfinnes ej i förslaget till ny civilförsvars- lag. Sistnämnda stadganden skall i stället enligt det andra i propositionen intagna lagförslaget med några jämkningar intagas i 1940 års lag med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m.

Den tid, under vilken civilförsvarspliktig i fred skall få tagas i anspråk

för utbildning, föreslås bli bestämd till 30, i vissa fall 60 dagar, räknat för hela den tid civilförsvarsplikt föreligger. För civilförsvarets värnpliktiga personal föreslås regler som kan medge längre tids utbildning.

I motsats till nuvarande civilförsvarslag upptager den föreslagna lagen regler om beaktande i vissa fall av samvetsbetänkligheter mot civilförsvartjänst.

Reglerna om var och hur skyddsrum skall anordnas har omarbetats under hänsynstagande till kärnvapnens verkningar. Nuvarande regler om fastighetsägarbidrag i samband med dispens från skyldighet att anordna enskilt skyddsrum saknar motsvarighet i förslaget till ny civilförsvarslag.

Vid sidan av den redan nu föreliggande skyldigheten för fastighetsägare att vidtaga anordningar för bl. a. alarmering och mörkläggningsinföres skyldighet att, enligt vad Konungen därom förordnar, förbereda anordningar till skydd mot radioaktiv strålning och under civilförsvarsberedskap förse anläggning eller byggnad därmed.

Den nya civilförsvarslagen och ändringen i 1940 års lag med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m. föreslås skola träda i kraft den 1 juli 1960.

**Förslag
till
Civilförsvarslag**

Härigenom förordnas som följer.

1 KAP.

Allmänna bestämmelser

1 §.

Civilförsvaret har till uppgift att i de hänseenden Konungen bestämmer utöva sådan verksamhet för rikets försvar, som avser att skydda och rädda liv och egendom vid anfall mot riket och som icke åvilar krigsmakten, så ock annan likartad verksamhet.

För olika slag av civilförsvarsverksamhet skola finnas särskilda tjänstegrenar.

Konungen äger förordna, att personal, som krigsplacerats för tjänstgöring inom tjänstegrenen ordnings- och bevakningstjänst, skall, då riket är i krig, vara skyldig att i anslutning till tjänstegrenen åliggande uppgifter utöva jämväl sådan försvarsverksamhet, som eljest åvilar krigsmakten. Sådan personal tillhör under krig krigsmakten.

2 §.

Befinner sig riket i krig eller krigsfara, äger Konungen förordna, att inom riket eller del därav civilförsvaret skall intaga förstärkt beredskap (*civilförsvarsberedskap*).

Närmare bestämmelser angående olika grader av civilförsvarsberedskap (*beredskapsgrader*) meddelas av Konungen.

2 KAP.

Grunddragen av civilförsvaret

3 §.

Den centrala ledningen av civilförsvaret utövas under Konungen av *civilförsvarsstyrelsen*.

4 §.

Inom varje län handhar *länsstyrelsen* ledningen av civilförsvaret. Om civilbefälhavares befattning med civilförsvaret stadgas särskilt.

5 §.

Riket indelas i *civilförvarsområden* för det lokala civilförsvaret och, i den utsträckning det finnes erforderligt, i särskilda områden för det regionala civilförsvaret. Om indelningen förordnar Konungen.

Ingå i civilförvarsområde delar av skilda län, bestämmer Konungen till vilket län området skall höra i civilförvarshänseende.

Länsstyrelsen äger, då det finnes ändamålsenligt, förordna om indelning av civilförvarsområde i *civilförvarsdistrikt*.

6 §.

Inom civilförvarsområde utövas ledningen av civilförsvaret under civilförvarsberedskap samt, om Konungen i fråga om visst civilförvarsområde så förordnar, även eljest av en *civilförvarschef*. För civilförvarschefen skall finnas en ställföreträdare.

Civilförvarschef och ställföreträdare utses av länsstyrelsen, om ej Konungen för visst civilförvarsområde förordnar annorlunda.

För ledningen under civilförvarsberedskap av civilförsvaret inom civilförvarsdistrikt må länsstyrelsen förordna en *distriktschef*.

Befattningshavare vid polis- och brandväsendet är skyldig att mottaga uppdrag som avses i denna paragraf.

7 §.

Civilförsvaret skall anordnas dels som *allmänt civilförsvär* lokalt för varje civilförvarsområde samt regionalt för varje för regionalt civilförsvär avsett område, dels i den mån det finnes erforderligt med hänsyn till bebyggelsens beskaffenhet eller eljest som *verkskydd* för särskilda anläggningar och byggnader.

Lokalt allmänt civilförsvär och verkskydd må anordnas gemensamt, om det finnes ändamålsenligt med hänsyn till förhållandena på viss ort och kan ske utan minskning av civilförsvarets förmåga att fullgöra sina uppgifter.

8 §.

Till avvärjande av skada må civilförsvaret under civilförvarsberedskap tagas i anspråk för uppgifter, som ej röra det egna området eller den egna anläggningen eller byggnaden, enligt grunder som Konungen eller, efter Konungens bemyndigande, civilförvarsstyrelsen bestämmer.

9 §.

Om det för nödig samordning av civilförsvaret och krigsmakten prövas

oundgängligt, må Konungen eller, efter Konungens bemyndigande, överbefälhavaren förordna, att under högsta civilförsvarsberedskap militär myndighet må för särskilda fall meddela civilförsvarsmyndighet föreskrift om fullgörandet av civilförsvaret åvilande uppgifter.

10 §.

Civilförsvarets omfattning och beskaffenhet inom varje civilförsvarsområde skall till sina huvuddrag angivas i särskild *organisationsplan*.

Organisationsplan upprättas av länsstyrelsen och skall, liksom ändring däri, fastställas av civilförsvarsstyrelsen i den mån Konungen så förordnar.

3 KAP.

Civilförsvarsplikt

11 §.

I riket boende svensk medborgare är från och med det kalenderår, varunder han fyller sexton år, till och med det kalenderår, varunder han fyller sextiofem år, skyldig att fullgöra sådan tjänstgöring i civilförsvaret som hans kroppskrafter och hälsotillstånd medgiva (*civilförsvarsplikt*).

Konungen äger i den utsträckning som finnes lämplig förordna, att vad sålunda stadgats skall äga motsvarande tillämpning å utlänning här i riket.

12 §.

1 mom. Civilförsvarsplikt skall under tid, då civilförsvarsberedskap råder, fullgöras i den omfattning som är nödig med hänsyn till fientlig verksamhet eller fara därför samt till behovet av utbildning och övning i civilförsvartjänst.

2 mom. Under annan tid än i 1 mom. sägs är civilförsvarspliktig icke skyldig att tjänstgöra i civilförsvaret annat än för utbildning och övning.

Civilförsvarspliktig, som jämlikt 17 § är inskriven i civilförsvaret, må för utbildning tagas i anspråk under högst trettio dagar; dock må utbildningstiden för civilförsvarspliktig som krigsplacerats i högre befälsbefattning eller i annan befattning, vilken kräver särskilda insikter eller färdigheter, utsträckas till högst sextio dagar.

Envar civilförsvarspliktig är skyldig att under varje följd av tre kalenderår deltaga högst sextio timmar i övning, som anordnas av civilförsvarsmyndighet.

3 mom. Utan hinder av vad i 2 mom. stadgas må värnpliktig, som är inskriven i civilförsvaret, åläggas att deltaga i utbildning och övning under den längre tid, som han efter inskrivningen i civilförsvaret kunnat åläggas att för motsvarande ändamål tjänstgöra vid krigsmakten.

Har Konungen beslutat att beredskapsövning enligt 27 § 2. värnpliktslagen må anordnas vid krigsmakten, äger Konungen tillika förordna, att värnpliktig, som avses i nästföregående stycke, må åläggas tjänstgöring för utbildning och övning i civilförsvaret sammanlagt högst etthundraåttio dagar utöver den tid, som han enligt vad förut sagts är skyldig att fullgöra sådan tjänstgöring.

4 mom. Konungen meddelar närmare bestämmelser om den utsträckning, vari olika grupper av civilförsvarspliktiga må tagas i anspråk vid olika tider.

13 §.

Ej må utan tillstånd av Konungen eller, efter Konungens bemyndigande, av överbefälhavaren tjänstgöring i civilförsvaret åläggas någon å sådan tid, att han därigenom hindras fullgöra honom på grund av värnplikt eller såsom hemvärnsman eller eljest åvilande skyldighet att tjänstgöra vid krigsmakten.

14 §.

Om befrielse för vissa befattningshavare eller yrkesgrupper från fullgörande av civilförsvarsplikt äger Konungen meddela bestämmelser.

Förklarar civilförsvarspliktig att bruk av vapen mot annan skulle för honom medföra djup samvetsnöd och gör han genom intyg av minst två trovärdiga personer sannolikt, att hans samvetsbetänkligheter äro allvarligt grundade, må tjänstgöring inom ordnings- och bevakningstjänsten icke åläggas honom.

Då civilförsvarspliktig första gången gjort framställning, som avses i andra stycket, skall han intill dess ärendet slutligt avgjorts vara fri från skyldighet att tjänstgöra inom ordnings- och bevakningstjänsten.

15 §.

På anmaning av länsstyrelsen eller civilförsvarschefen är civilförsvarspliktig skyldig att inom tid, som föreskrivits i samband med anmaningen, lämna erforderliga upplysningar rörande personliga förhållanden av betydelse för frågan om den civilförsvarspliktiges tjänstgöring i civilförsvaret.

16 §.

Den som kallas till tjänstgöring i civilförsvaret är skyldig efterkomma kallelsen. Är han av laga förfall hindrad att inställa sig, skall han så snart ske kan anmäla förfallet till den civilförsvarsmyndighet, som utfärdat kallelsen.

I avseende å tjänstgöringen skall han ställa sig till efterrättelse de föreskrifter som meddelas honom av vederbörande befäl.

17 §.

Personal som är avsedd att under civilförsvarsberedskap tjänstgöra i det allmänna civilförsvaret eller i verkskyddet må på förhand uttagas därtill genom *inskrivning* i den ordning Konungen bestämmer.

Vid inskrivning skall såvitt möjligt tillses, att personalbehovet fylles med dem som frivilligt anmäla sig till uttagning, såframt fråga ej är om personer, som på grund av kommunal anställning eller av annan särskild orsak böra uttagas i första hand.

Inskrivning må kunna avse, förutom civilförsvarspliktig, jämväl annan som förklarat sig villig därtill, minderårig likväl icke utan samtycke av vårdnadshavaren.

Har annan än civilförsvarspliktig inskrivits, skall beträffande honom i tillämpliga delar gälla vad i detta kapitel stadgas om civilförsvarspliktig.

18 §.

Civilförsvarspliktig åligger att, då fråga uppkommer om hans inskrivning i civilförsvaret, efter kallelse personligen inställa sig å utsatt tid och plats inom det civilförsvarsområde, där han vistas. Är han av laga förfall hindrad att inställa sig, skall han så snart ske kan anmäla förfallet till den civilförsvarsmyndighet, som utfärdat kallelsen.

19 §.

Under högsta civilförsvarsberedskap må ej den, som är inskriven i civilförsvaret och krigsplacerad för tjänstgöring i lokalt civilförsvaret, utan medgivande av civilförsvarschefen eller den civilförsvarschefen bestämmer lämna civilförsvarsområdet, såvida ej tjänstgöring utanför området ålagts honom enligt lagen den 17 december 1943 om polisens ställning under krig.

Vad sålunda stadgats skall icke utgöra hinder för den som har sin arbetsplats eller stadigvarande bostad utom civilförsvarsområdet att, då hans tjänstgöring i civilförsvaret tillåter det, begiva sig till arbetsplatsen eller bostaden.

20 §.

Civilförvarstjänstgöring, som kommunalt anställd, i civilförsvaret inskriven personal fullgör under civilförsvarsberedskap, skall anses fullgjord i den kommunala anställningen, om arbetsuppgifterna äro av samma eller liknande slag.

Konungen må förordna, att vad sålunda stadgats beträffande tjänstgöring under civilförsvarsberedskap skall gälla även vid tjänstgöring för utbildning eller övning under tid, då civilförsvarsberedskap ej råder.

21 §.

Hindras någon genom fullgörande av civilförsvarsplikt att utföra åtaget arbete, må det icke åberopas mot honom såsom grund för skadestånd eller eljest.

Om arbetstagares rätt att under tjänstgöring åt det allmänna bibehållas vid anställning och vissa med denna förenade förmåner är särskilt stadgat.

4 KAP.

Anordnande av skyddsrum

22 §.

För civilförsvarets verksamhet och befolkningens skydd under krig skola skyddsrum anordnas enligt bestämmelserna i detta kapitel.

Skyddsrum benämnes med hänsyn till den avsedda användningen *allmänt skyddsrum* eller *enskilt skyddsrum*.

I avseende å beskaffenheten skall skyddsrum inrättas som *bergfast skyddsrum* eller som *normalskyddsrum*.

23 §.

Allmänna skyddsrum skola, i den utsträckning det finnes erforderligt, anordnas inom stad, köping och annat tätbebyggt område, som icke är av endast ringa omfattning och betydelse, samt annorstädes, där särskilda förhållanden påkalla det, för att under krig bereda skydd åt tjänstgörande civilförsvarspersonal och, om Konungen så förordnar, åt befolkningen inom området.

Konungen eller, i den mån Konungen så förordnar, civilförsvarsstyrelsen utser de orter, områden och platser, där allmänna skyddsrum för civilförsvarspersonal skola anordnas, samt fastställer antalet allmänna skyddsrum å sådan ort. De allmänna skyddsrummens närmare belägenhet skall angivas i organisationsplanen.

24 §.

1 mom. Enskilda skyddsrum skola inom område eller å plats, som bestämmes av Konungen eller efter Konungens bemyndigande av civilförsvarsstyrelsen, anordnas vid följande anläggningar och byggnader till skydd för dem, som uppehålla sig där, nämligen vid

1. hamnar, flygplatser, järnvägsstationer och därmed jämförliga anläggningar, som äro av vikt för den allmänna samfärdseln;

2. industriella anläggningar, vid vilka i regel minst tjugufem personer samtidigt äro sysselsatta eller som tillsammans med annan eller andra närbelägna anläggningar utgöra en grupp, inom vilken i regel minst tjugufem personer äro sysselsatta;

3. anläggningar, som inrymma undervisnings- eller vårdanstalter eller hotell eller pensionat och äro avsedda att hysa minst tjugufem personer;

4. byggnader som äro uppförda i mera än två våningar och som till väsentlig del äro avsedda för bostads-, kontors- eller affärsändamål, dock ej en- eller tvåfamiljshus; samt

5. andra anläggningar eller byggnader, inom vilka människor bo eller eljest vanligen vistas, om länsstyrelsen finner skyddsrum erforderligt med hänsyn till anläggningens eller byggnadens beskaffenhet och läge.

2 mom. För två eller flera närbelägna anläggningar eller byggnader må gemensamt skyddsrum anordnas, om det vid prövning i den ordning Konungen bestämmer finnes kunna ske utan eftergivande av skäligen anspråk på skydd mot skada av fientlig verksamhet.

25 §.

Enskilt skyddsrum skall vara anordnat på sådant ställe inom eller i närheten av anläggning eller byggnad, för vilken det är avsett, att det snabbt kan uppnås av dem, som vistas i anläggningen eller byggnaden.

26 §.

1 mom. Bergfast skyddsrum skall så anordnas att det giver skydd mot verkningarna av alla slag av vapen, som kunna antagas komma till användning vid luftanfall med massinsats, samt mot andra verkningar av kärnvapen än verkningarna i och närmast omkring detonationscentrum.

Normalskyddsrum skall erhålla sådant utförande, att det giver skydd mot

a) andra verkningar av alla slag av vapen, som kunna antagas komma till användning vid luftanfall med massinsats, än omedelbar träffverkan;

b) tryckverkan av kärnvapen i den mån denna till sin styrka ej överstiger tryckverkan, mot vilken normalskyddsrum skall giva skydd enligt a); samt

c) radioaktiv strålning, som härrör från kärnvapen.

Vid anordnande av normalskyddsrum inom eller i omedelbar närhet av byggnad skall särskilt iakttagas att skyddsrummet får sådan hållfasthet, att det motstår den belastning, som kan uppkomma, om byggnaden störta samman.

2 mom. De byggnadstekniska anordningarna i skyddsrum skola vara av stadigvarande natur. Skyddsrum skall vara försett med reservutgång samt, om det är anordnat i byggnad, utföras på det sätt, som med hänsyn till byggnadens beskaffenhet och läge är mest ändamålsenligt.

Tekniska bestämmelser för de olika slagen av skyddsrum fastställas av Konungen eller, efter Konungens bemyndigande, av civilförsvarsstyrelsen.

27 §.

Skyddsrum bör om möjligt inrättas på sådant sätt att det kan nyttjas under fred. Föreskrifter om fredsanvändning av skyddsrum utfärdas av civilförsvarsstyrelsen.

28 §.

Allmänt skyddsrum skall enligt Konungens bestämmande anordnas som bergfast skyddsrum eller som normalskyddsrum.

Enskilt skyddsrum skall vara anordnat som normalskyddsrum, om ej Konungen för särskilt fall förordnar, att det skall fylla större krav på skyddsförmåga.

29 §.

Enskilt skyddsrum, avsett för bostadshus, skall kunna hysa minst så många personer som beräknas under fredstid i allmänhet vara bosatta inom byggnaden.

Det antal personer som enskilt skyddsrum, avsett för annan anläggning eller byggnad, skall kunna hysa bestämmes enligt grunder, som Konungen eller, efter Konungens bemyndigande, civilförsvarsstyrelsen fastställer. Härvid må ej krävas att skyddsrummet skall kunna hysa flera personer än som under fredstid i allmänhet vistas i anläggningen eller byggnaden.

Konungen äger för särskilda fall förordna att enskilt skyddsrum skall fylla större krav på utrymme än som följer av denna paragraf.

30 §.

Därest anordnande jämlikt bestämmelserna i 23—26 samt 29 §§ av skyddsrum, som skall vara normalskyddsrum och som icke enligt Konungens förordnande skall fylla särskilda krav på skyddsförmåga eller utrymme, prövas medföra oskäligen kostnad, äger länsstyrelsen medgiva undantag från bestämmelserna om normalskyddsrum. Dylikt undantag må ock eljest medgivas i den mån det kan ske utan eftergivande av skäliga anspråk på skydd mot skada av fientlig verksamhet.

Konungen eller, efter Konungens bemyndigande, civilförsvarsstyrelsen äger medgiva undantag från bestämmelserna i 26 § om beskaffenheten av bergfast skyddsrum.

31 §.

Finnes skyddsrum lämpligen böra anordnas å allmän plats eller annat område, som enligt gällande byggnadsbestämmelser ej får bebyggas eller är avsett för särskilt ändamål, må länsstyrelsen medgiva undantag från byggnadsbestämmelserna.

32 §.

Har på grund av föreskrift i denna lag skyddsrum anordnats i källare till byggnad eller byggnader, som utgöra eller tillhöra slutna kvartersbebyggelse eller annan sammanhängande bebyggelse av minst fyrtio meters längd, och finnes i bebyggelsen byggnad med mer än två våningar, må civilförsvarschefen, då ledningen av civilförsvaret ankommer på honom, och eljest länsstyrelsen förordna, att öppning skall upptagas i källarmur mellan olika delar av bebyggelsen (*källarmursgenombrott*), därest föreskrivna reservutgångar prövas icke säkerställa de förbindelser utåt, som äro nödiga i händelse av byggnadsras.

33 §.

I de fall, då skyldighet föreligger att söka byggnadslov, ankommer det på byggnadsnämnden att vid prövning av ansökan om sådant lov tillse, att byggnadsföretaget överensstämmer med bestämmelserna i detta kapitel och med stöd därav meddelade föreskrifter. I fråga om anläggning eller byggnad, som avses i 24 § 1 mom. 1—3, så ock i fråga om bergfast skyddsrum skall av byggnadsnämnd meddelat lov till nybyggnad av nämnden underställas länsstyrelsens prövning i de hänseenden nyss sagts.

Vill någon, då skyldighet ej föreligger att söka byggnadslov, utföra nybyggnad, beträffande vilken gäller skyldighet att anordna skyddsrum, åligger det honom att i förväg inhämta länsstyrelsens godkännande av byggnadsföretaget i omförmälda hänseenden, dock ej i fråga om byggnad som tillhör kronan.

Vad i denna paragraf sägs om nybyggnad skall ock gälla om sådan förändring av befintlig byggnad som enligt vad Konungen därom stadgat är att hänföra till nybyggnad.

5 KAP.

Särskilda civilförsvarsåtgärder vid krig eller krigsfara

Utrymning och inkvartering

34 §.

Vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, äger Konungen eller den myndighet Konungen bestämmer uppmana eller ålägga invånare inom område, som blivit eller kan antagas bliva utsatt för fientlig verksamhet eller inom vilket eljest militära åtgärder av synnerlig betydelse vidtagas eller kunna förväntas, att lämna sin bostad och taga uppehåll utom angivet område under den tid, för vilken uppmaningen eller åläggandet gäller (*utrymning*).

Har åläggande om utrymning meddelats, må jämväl förordnas att den som är bosatt inom viss del av det med utrymningsbeslutet avsedda området skall såsom ett led i utrymningen taga uppehåll inom annan del av området (*omflyttning*).

Ej må uppmaning eller åläggande som i denna paragraf sägs meddelas i vidare mån än det provas erforderligt för att skydda befolkningen mot följdena av fientlig verksamhet eller eljest hänsynen till rikets försvar kräver det.

35 §.

I den mån det provas nödigt för vinnande av det med utrymning avsedda syftet, äger Konungen eller den myndighet Konungen bestämmer meddela

föreskrifter rörande uppehållsplats för dem, som på grund av beslutet om utrymning lämna sin bostad.

36 §.

Inom civilförvarsområde skola vidtagas åtgärder för inkvartering och utspisning av samt annat bistånd åt dem, som blivit i behov härav i anledning av krigsskada eller utrymning eller andra med krig eller krigsfara sammanhängande förhållanden.

Bortflyttnings- och inflyttningsförbud

37 §.

Konungen eller den myndighet Konungen bestämmer äger vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, meddela förbud för dem som uppehålla sig inom visst område att lämna detta (*bortflyttningsförbud*).

Myndighet, som beträffande visst område beslutat om utrymning, äger utan särskilt bemyndigande meddela dem inom området, vilka icke omfattas av utrymningsbeslutet, förbud som i första stycket sägs.

Vid krig eller krigsfara äger Konungen eller myndighet, som Konungen bestämmer, i fråga om visst område jämväl förbjuda att den, som icke är bosatt inom detta, tager uppehåll inom området (*inflyttningsförbud*).

38 §.

Bortflyttningsförbud må meddelas allenast,

a) då det kan befaras, att åtgärder av synnerlig betydelse, vilka vidtagas eller sannolikt komma att vidtagas inom området av krigsmakten eller civilförsvaret, eljest skulle bliva väsentligt försvårade;

b) då tillgängliga transportmedel äro nödvändiga för transporter, som böra äga företräde framför bortflyttningen;

c) då bortflyttning är förenad med uppenbar livsfara; eller

d) då behovet i orten av arbetskraft för civilförsvarets verksamhet eljest icke skulle bliva tillgodosett.

Inflyttningsförbud må meddelas allenast, då förhållande som angivits ovan under a) föreligger eller då inflyttningen är förenad med uppenbar livsfara.

Allmänna påbud

39 §.

Om alarmering och mörkläggning, så ock om trafiken samt den allmänna ordningen och säkerheten under civilförvarsberedskap äger Konungen meddela särskilda bestämmelser.

Länsstyrelsen äger förordna, att sålunda utfärdade bestämmelser skola äga tillämpning jämväl under civilförvarsövning, och därvid tillika meddela

föreskrifter, i vad mån allmänheten samt industrier och andra företag skola medverka vid övningen; dock skall, om denna är avsedd att pågå längre tid än tre dagar, Konungens medgivande till förordnandet inhämtas.

Under högsta civilförsvarsberedskap äger länsstyrelsen förordna om förbud mot användande av samlingslokal, såvitt för besökande i lokalen beräknat skyddsrum icke finnes att tillgå.

6 KAP.

Kommunerna och civilförsvaret

40 §.

1 mom. Det åligger kommun att

a) genom sina myndigheter lämna länsstyrelsen och civilförsvarschefen biträde i sådana frågor rörande civilförsvaret som hava samband med de särskilda myndigheternas verksamhetsområden, varvid kommun bland annat har att på därom gjord framställning tillhandahålla tillgängliga, för civilförsvaret erforderliga byggnadsritningar, kartor och dylikt;

b) i enlighet med gällande organisationsplan inrätta och utrusta allmänna skyddsrum samt vidtaga andra byggnadsanordningar ävensom reservanordningar för vatten-, gas- och elektricitetsförsörjningen så ock under civilförsvarsberedskap, i den omfattning civilförsvarsstyrelsen eller efter dennas allmänna anvisningar länsstyrelsen bestämmer, utföra skyddsrum och vidtaga andra byggnadstekniska åtgärder avseende det lokala civilförsvaret, oaktat åtgärderna icke upptagits i organisationsplanen;

c) utföra källarmursgenombrott för allmänna och enskilda skyddsrum;

d) vårda och underhålla de under b) omförmälda anordningarna;

e) förvara och underhålla sådan för det allmänna civilförsvarets ordnings- och bevakningstjänst, brandtjänst samt tekniska tjänst anskaffad materiel, som icke utgör personlig utrustning för tjänstegrenarnas personal;

f) tillhandahålla lämpliga lokaler för civilförsvarets administration samt, i den mån skyldighet härutinnan icke åvilar ägare eller innehavare av anläggning eller byggnad, för förvaring av annan materiel och utrustning för civilförsvaret än som avses under e) ävensom för utbildningsverksamheten inom civilförsvaret;

g) svara för avlöning och annan ersättning till personal, vars tjänstgöring i civilförsvaret enligt 20 § skall anses fullgjord i kommunal anställning;

h) under civilförsvarsberedskap samt vid utbildning och övning, i den omfattning organisationsplanen angiver, till allmänna civilförsvarets förfogande ställa kommunen tillhörig materiel och annan egendom; samt

i) å trafikled eller annan allmän plats, där kommunen ansvarar för gatu- eller vägbelysning, vidtaga erforderliga anordningar för den vägle-

dande belysning, som enligt organisationsplanen skall finnas där under mörkläggning.

2 mom. Därest åtgärd, som avses i 1 mom. b)—e) enligt organisationsplanen hänför sig till flera i samma civilförsvarsområde helt eller delvis ingående kommuner, skall den kommun länsstyrelsen bestämmer vidtaga åtgärden och förskjuta kostnaderna därför.

I den mån kostnaderna icke täckas av statsmedel, skola de årligen fördelas mellan kommunerna i förhållande till det antal skattekronor och skatteören, som inom varje kommun eller del av kommun påförts de skattskyldiga vid nästföregående års taxering till allmän kommunalskatt. Påstår kommun, att särskilda skäl finnas för annan fördelningsgrund, såsom att vidtagen åtgärd kan antagas bliva till särskilt gagn för viss kommun, eller uppkommer eljest tvist mellan kommunerna beträffande skyldigheten att bidra till kostnaderna, äger länsstyrelsen efter framställning förordna, hur fördelningen skall ske. Sådan framställning skall göras sist inom tre månader efter det kommun anmodats erlagga sin kostnadsandel eller, om framställningen göres av kommun, som förskjutit kostnaderna, efter utgången av det kalenderår, under vilket desamma förskjutits. Till den kommun, som förskjutit kostnaderna, hava övriga kommuner att i överensstämmelse med fördelning som nu sagts utgiva på dem belöpande andelar.

Vad i andra stycket stadgas skall äga motsvarande tillämpning beträffande sådan i 1 mom. g) avsedd kostnad som uppkommit under civilförsvarsberedskap och hänför sig till ändamål, vilket angivits i organisationsplanen såsom gemensamt för flera kommuner, samt beträffande förlust i anledning av skada å kommun tillhörig materiel eller annan egendom, som jämlikt 1 mom. h) under civilförsvarsberedskap ställts till civilförsvarets förfogande för ändamål som nu sagts.

3 mom. Närmare bestämmelser rörande samordningen mellan de kommunala myndigheternas verksamhet och civilförsvaret meddelas av Konungen.

41 §.

1 mom. I varje kommun skola de kommunen med avseende å civilförsvaret åvilande uppgifterna handhas av en *civilförsvarsnämnd*.

Kommun äger tillsätta särskild civilförsvarsnämnd. Under civilförsvarsberedskap må Konungen förordna, att särskild civilförsvarsnämnd skall tillsättas.

Där särskild civilförsvarsnämnd ej finnes, skall i stad drätselkammaren och i annan kommun kommunalnämnden vara civilförsvarsnämnd; kommun dock obetaget att uppdraga åt annat kommunalt organ att vara civilförsvarsnämnd.

2 mom. Ledamöter och suppleanter i särskild civilförsvarsnämnd väljas av kommunens fullmäktige till det antal fullmäktige bestämma. An-

talet ledamöter må dock icke vara under fem. Valet skall vara proportionellt, därest det begäres av minst så många väljande, som motsvara det tal, vilket erhålles, om samtliga väljandes antal delas med det antal personer valet avser, ökat med 1. Om förfarandet vid sådant proportionellt val är särskilt stadgat. Sker ej val av suppleanter proportionellt skall tillika bestämmas den ordning, i vilken suppleanterna skola inkallas till tjänstgöring.

I fråga om civilförsvarsnämnd i annan kommun än Stockholm skall därjämte vad i 32—42 §§ kommunallagen är stadgat rörande kommunens styrelse ävensom i 45 § andra och tredje styckena samma lag i fråga om där avsedd nämnd äga motsvarande tillämpning, dock att det ej är erforderligt att protokoll upptager annat än förteckning å närvarande ledamöter och beslutet i varje ärende.

Beträffande civilförsvarsnämnd i Stockholm skola, utöver vad i detta moments första stycke sägs, bestämmelserna i 51 § kommunallagen för Stockholm äga tillämpning, varjämte skall gälla vad stadsfullmäktige med iakttagande av stadgandena i sagda lag föreskriva. Protokoll som föres vid civilförsvarsnämndens sammanträde behöver dock ej upptaga annat än förteckning å närvarande ledamöter och beslutet i varje ärende.

3 mom. Vid civilförsvarsnämnds sammanträde äger civilförsvarschefen, även om han ej är ledamot eller suppleant, närvara och deltaga i överläggningarna men ej i beslutet. Om han så önskar, äger han få sin mening antecknad till protokollet.

Länsstyrelsen äger kalla civilförsvarsnämnd att sammanträda med länsstyrelsen eller företrädare för denna. Under civilförsvarsberedskap ävensom eljest, då ledningen av civilförsvaret ankommer på civilförsvarschefen, äger denne påkalla sammanträde av nämnden för behandling av uppgivna frågor.

42 §.

För kostnad, som kommun fått vidkännas på grund av åtgärd enligt 40 § 1 mom. b) eller c) eller 54 §, äger kommunen erhålla statsbidrag med två tredjedelar av kostnadens belopp, i den mån kostnaden kan anses skäligen. Från anskaffningskostnaden för skyddsrum, som inrättas av kommun, skall vid bidragets bestämmande dragas värdet av fredsanvändningen. Till anskaffningskostnaden skall härvid hänföras jämväl den merkostnad, som betingas av att skyddsrummet utföres för fredsanvändning.

Innan medel finnas tillgängliga för beräknat statsbidrag må skyldighet för kommun att vidtaga åtgärd enligt 40 § 1 mom. b) eller c) ej göras gällande mot kommunen.

Statsbidrag fastställles för varje kalenderår av länsstyrelsen, om ej Konungen annorlunda förordnar. Ansökan om statsbidrag för visst kalenderår skall göras före utgången av nästa kalenderår. När skäl äro därtill, må dock ansökan prövas, oaktat den göres senare. Finner länsstyrelsen

ansökningen såsom för sent inkommen ej böra upptagas till prövning, skall avvisningsbeslutet underställas Konungen.

Länsstyrelsen äger att till kommun utgiva förskott å statsbidrag i enlighet med de närmare föreskrifter Konungen meddelar.

43 §.

Därest särskilda omständigheter föranleda det, äger Konungen medgiva, att kommun må för kostnad, som kommunen fått vidkännas på grund av åtgärd enligt 40 § 1 mom. b) eller c) eller 54 §, erhålla högre statsbidrag än i 42 § stadgas.

44 §.

Tillhandahåller kommun lokaler för civilförsvarets administration, för förvaring av annan materiel eller utrustning för civilförsvaret än som avses i 40 § 1 mom. e) eller för annan civilförvarsutbildning än sådan som avser det egna civilförvarsområdets personal, skall skälig ersättning därför utgivas av statsmedel.

45 §.

Har kommunalt anställd personal, tillhörande det allmänna civilförsvaret, jämlikt 8 § tagits i anspråk för uppgifter som ej röra det egna civilförvarsområdet, äger kommunen av statsmedel erhålla skälig gottgörelse för avlöning och annan ersättning, som kommunen till följd av bestämmelserna i 20 § utgivit för tjänstgöringen.

Om under högsta civilförvarsberedskap materiel eller annan egendom, som kommun enligt gällande organisationsplan ställt till allmänna civilförsvarets förfogande, avsevärt skadats på grund av fientlig verksamhet eller ock under användning utom det egna civilförvarsområdet, äger kommunen erhålla skälig gottgörelse av statsmedel.

Gottgörelse enligt denna paragraf bestämmes av länsstyrelsen i det län, där den ersättningsberättigade kommunen är belägen.

46 §.

Ingår municipalsamhälle eller del därav i civilförvarsområde skola följande särskilda bestämmelser gälla:

1) Vad som stadgas i 40 § 1 mom. a) samt g), h) och i) jämte därtill anslutande bestämmelser i 40 § 2 mom. skall äga motsvarande tillämpning å municipalsamhället.

2) Municipalsamhället äger samma rätt till gottgörelse av statsmedel som beträffande kommun stadgas i 45 §.

7 KAP.

Fastighetsägarna och civilförsvaret, m. m.

Verkskydd m. m.

47 §.

Ägare av anläggning eller byggnad, för vilken verkskydd skall vara organiserat, är pliktig

- a) att planlägga verkskyddet;
- b) att anskaffa, förvara och underhålla materiel, utrustning och andra förnödenheter, som erfordras för verkskyddets verksamhet;
- c) att i mån av behov inrätta, utrusta och underhålla ledningscentral och andra uppehållsplatser för verkskyddspersonalen;
- d) att enligt bestämmelser, som Konungen utfärdar, bestrida kostnader för utbildning av verkskyddspersonalen;
- e) att på anmodan av civilförsvarsmyndighet tillhandahålla denna de upplysningar och handlingar rörande anläggningen eller byggnaden eller där bedriven eller tillämnad verksamhet, som äro erforderliga för myndighetens befattning med verkskyddet; samt
- f) att i övrigt vidtaga de särskilda anordningar och åtgärder, som äro erforderliga för verkskyddets verksamhet.

Utbildning av verkskyddspersonal genomföres av civilförsvarsmyndighet i den mån länsstyrelsen ej medger att utbildning må ske genom ägarens försorg.

Den som driver verksamhet inom anläggning eller byggnad, för vilken verkskydd finnes, är pliktig att utgiva ersättning för tjänstgöring i verkskyddet till de i hans tjänst anställda. Ersättningen skall utgå enligt de grunder Konungen bestämmer.

48 §.

Är anläggning eller byggnad i sin helhet upplåten till någon med nyttjanderätt, skall vad i 47 § stadgas om ägare i stället gälla nyttjanderätts-havaren, om ej länsstyrelsen för visst fall förordnar annorlunda; dock att, då nyttjanderätten avser kortare tid än två år, det allenast skall åligga nyttjanderättshavaren att planlägga verkskyddet, bestrida kostnad för utbildning av dess personal, tillhandahålla upplysningar och handlingar samt vårda verkskyddets materiel.

49 §.

Länsstyrelsen äger, om överenskommelse ej kan träffas, förordna att för två eller flera anläggningar eller byggnader gemensamt verkskydd skall organiseras samt bestämma de grunder, enligt vilka kostnaden skall fördelas.

50 §.

Gemensam organisation för lokalt allmänt civilförsvar och ett eller flera verkskydd skall grundas på avtal mellan länsstyrelsen och den eller dem, som äro skyldiga att anordna verkskydd. I avtalet skola grunderna för organisationen och för fördelningen av kostnaderna för denna angivas.

51 §.

Har jämlikt 8 § verkskydd tagits i anspråk för uppgifter som ej röra den anläggning eller byggnad, för vilken det är avsett, skall skälig ersättning utgå av statsmedel dels för vad som utgivits till verkskyddspersonalen enligt 47 § tredje stycket, dels för skada å materiel eller annan egendom, därest skadan ej är ringa.

Anspråk på ersättning prövas i den ordning som är stadgad beträffande rekvisition för krigsmaktens behov.

52 §.

Ägare eller innehavare av anläggning eller byggnad, så ock den som i fråga om tillsyn därå företräder ägaren eller innehavaren är pliktig att tillhandagå civilförsvarsmyndighet med att anskaffa upplysningar om dem som bo eller äro verksamma inom anläggningen eller byggnaden samt att till dem förmedla ålägganden och andra meddelanden från civilförsvarsmyndighet.

Vad nu sagts skall, såvitt gäller anställda, äga motsvarande tillämpning å arbetsgivaren och den som företräder honom.

Skyddsrum och andra anordningar

53 §.

1 mom. Enskilt skyddsrum, som enligt 24 § skall finnas för anläggning eller byggnad, skall inrättas, utrustas och underhållas av dennas ägare.

Den som med nyttjanderätt innehar fastighet eller byggnad eller del därav må ej hindra ägaren att där inrätta skyddsrum.

I skyddsrummets utrustning skall ingå brand- och sjukvårdsmateriel enligt anvisningar, som utfärdas av civilförsvarsstyrelsen.

2 mom. Upphör inom visst område eller å viss plats skyldighet att anordna enskilt skyddsrum, må Konungen eller myndighet, som Konungen bestämmer, förordna, att där befintliga skyddsrum likväl skola utrustas och underhållas.

54 §.

Skall ett i organisationsplanen upptaget allmänt skyddsrum inrättas som bergfast skyddsrum på mark, som äges eller nyttjas av annan än kommun, må länsstyrelsen medgiva honom att i stället för kommunen in-

rätta och utrusta skyddsrummet, därest det kan ske utan olägenhet för skyddsrumsförordnandes ordnande. Anordnaren äger för sådant fall att enligt de allmänna föreskrifter Konungen meddelar, av kommunen utfå den del av anläggningskostnaden, som överstiger skäligt fredsansvänningsvärde. Fördelningen av kostnaden i fall som här avses bestämmes av länsstyrelsen.

55 §.

Kan ej överenskommelse träffas om anordnande av gemensamt skyddsrum efter vad i 24 § 2 mom. sägs, ankommer det på länsstyrelsen att förordna om sådant skyddsrum och dess belägenhet, så ock att bestämma grunderna för kostnadens fördelning.

Finnes ägare icke skäligen kunna inrätta erforderligt skyddsrum i egen fastighet eller byggnad och kan behovet av skyddsrum icke lämpligen tillgodoses genom anordnande av gemensamt skyddsrum, äger länsstyrelsen medgiva ägaren rätt att inrätta skyddsrum i annan tillhörig fastighet eller byggnad.

56 §.

För skada eller intrång, som genom inrättande av gemensamt skyddsrum eller av skyddsrum i annan tillhörig fastighet eller byggnad åsamkas ägaren till den fastighet eller byggnad, i vilken skyddsrummet inrättas, må ägaren, om skadan eller intrånget icke är att anse såsom allenast ringa, erhålla skälig ersättning. Motsvarande rätt till ersättning tillkommer jämväl nyttjanderättshavare.

Hos länsstyrelsen skall i förväg ställas pant eller borgen för ersättningens gäldande; dock skall vad sålunda stadgas icke gälla kronan eller kommun.

57 §.

Ägare av anläggning eller byggnad är pliktig

a) att vidtaga erforderliga anordningar för alarmering av dem som vistas i eller vid anläggningen eller byggnaden;

b) att vidtaga erforderliga anordningar för mörkläggning av anläggningen eller byggnaden;

c) att, om det finnes vara av särskild betydelse att anläggningen eller byggnaden maskeras, under civilförsvarsberedskap tåla eller vidtaga sådan härför erforderlig åtgärd, som anbefalles av länsstyrelsen eller, efter länsstyrelsens bemyndigande, av civilförsvarschefen, samt

d) att, enligt vad Konungen därom förordnar, förbereda och under civilförsvarsberedskap förse anläggningen eller byggnaden med anordningar, som kunna bereda dem som vistas där skäligt skydd mot radioaktiv strålning.

Är anläggningen eller byggnaden helt eller delvis upplåten till annan, skall i fråga om skyldighet som angives under b) och d) ägaren vara an-

svarig för anskaffning och tillpassning av materielen ävensom för anskaffning och uppsättning av anordningar för dess anbringande, medan innehavaren skall svara för materielens anbringande och övriga åtgärder för dess användning. Vad under c) stadgas skall gälla jämväl innehavare.

58 §.

Har byggnad, som användes eller lämpligen kan användas för bostadsändamål, skadats genom fientlig verksamhet, är byggnadens ägare eller innehavare under högsta civilförsvarsberedskap pliktig att följa de föreskrifter i fråga om byggnadens iordningställande, som meddelas av länsstyrelsen eller civilförsvarschefen. Ej må dock någon åläggas att ombesörja åtgärd, som skulle medföra oskäligen kostnad eller väsentlig olägenhet för honom.

Utrymning

59 §.

Har beslut meddelats om utrymning av visst område, åligger det envar, som omfattas av beslutet, att följa de särskilda föreskrifter, som utfärdas i anledning härav.

Den som inom området driver sjukhus, barnhem, ålderdomshem eller annan vårdanstalt är skyldig att utan ersättning tillhandahålla civilförsvarsmyndighet utrustning, som efter utrymningen icke erfordras för anstaltens verksamhet inom området, för förläggning, i vilken personer från anstalten skola inkvarteras.

60 §.

Den som svarar för avlöning av personal vid undervisnings- eller vårdanstalt är skyldig att avlöna personal med motsvarande arbetsuppgifter vid förläggning, som efter anstaltens utrymning anordnats för dennas elever eller intagna.

Gemensamma bestämmelser

61 §.

Finner länsstyrelsen i fråga om viss egendom annan åtgärd än förut i detta kapitel sägs oundgänglig för tillgodoseende av ändamål, som civilförsvaret har att ombesörja, äger länsstyrelsen ålägga egendomens ägare eller innehavare att tåla eller vidtaga åtgärden.

62 §.

Den som med stöd av 28 eller 29 § ålagts att anordna enskilt skyddsrum av särskild beskaffenhet eller storlek så ock den som med stöd av 57 § första stycket c) eller 61 § ålagts att vidtaga eller tåla åtgärd, som

avses i nämnda lagrum, är berättigad till skälig ersättning av statsmedel för kostnad eller skada, som åsamkats honom. Vid ersättningens bestämmande skall hänsyn tagas till den nytta, åtgärden kan medföra för honom. Är kostnaden eller skadan ringa, utgår icke ersättning.

Anspraak på ersättning prövas i den ordning som är stadgad beträffande rekvisition för krigsmaktens behov.

63 §.

Om anläggning eller byggnad eller del därav innehaves med nyttjanderätt vid fullbordandet av sådan särskild anordning eller åtgärd, som jämlikt denna lag eller med stöd därav lämnad föreskrift åligger ägaren, är nyttjanderättshavaren, såframt därefter minst två år återstå av tiden för nyttjanderätten och det finnes uppenbart obilligt, att ägaren skall vidkännas hela kostnaden, pliktig att på yrkande av ägaren utgiva skäligt bidrag härtill.

64 §.

Skall för byggnad, som tillhör bostadsrättsförening, särskild anordning eller åtgärd vidtagas, som byggnadens ägare jämlikt denna lag har att ombesörja, äro bostadsrättshavarna, utan hinder av vad i föreningens stadgar bestämts, pliktiga att tillskjuta det belopp, som erfordras för bestridande av kostnaden. Å beslut om tillskott för sådant ändamål skall vad i 60 § 1. lagen om bostadsrättsföreningar är stadgat ej äga tillämpning.

65 §.

För utrönande av vilka åtgärder som vidtagits eller böra vidtagas inom eller vid anläggning eller byggnad för bevakning, som ankommer på civilförsvaret, eller eljest till skydd mot skada av fientlig verksamhet, så ock i vad mån anläggningen eller byggnaden lämpligen kan användas för civilförsvaret äger civilförvarsmyndighet besiktiga anläggningen eller byggnaden.

66 §.

Det åligger envar att vid förfrågan av vederbörlig myndighet lämna upplysning, huruvida och till vilken myckenhet han innehar egendom som kan komma att erfordras för civilförsvaret eller bliva föremål för åtgärd enligt denna lag.

Vägrar någon att lämna begärd upplysning eller finnes skälig anledning misstänka att han söker vilseleda myndighet rörande förhållanden, om vilka upplysning begärts, må under civilförvarsberedskap hans kontor, lagerlokal eller annan lägenhet, varöver han förfogar, undersökas och hans handelsböcker och affärshandlingar granskas. Vid sådan undersökning skall vad i 28 kap. rättegångsbalken är stadgat om husrannsakan

gälla i tillämpliga delar, varvid länsstyrelsen eller civilförsvarschefen skall utöva den befogenhet, som vid husrannsakan tillkommer undersökningsledaren, åklagaren eller rätten.

67 §.

Såsom ägare av anläggning, byggnad eller annan egendom anses i denna lag jämväl den, som innehar egendomen med fri förfoganderätt eller fideikommissrätt eller därmed jämförlig rätt.

8 KAP.

Förfoganderätt för civilförsvarets behov

68 §.

Civilförsvarschef och chef för undsättningskår inom civilförsvaret ävensom länsstyrelse äga under civilförsvarsberedskap taga i anspråk markområden, byggnader, utrymmen, livsmedel, transportmedel, utrustningspersedlar, materiel och annan egendom, som innehaves av annan än staten, därest det finnes erforderligt för att statlig civilförsvarsuppgift skall kunna fullgöras och överenskommelse om egendomens avstående ej kan träffas tillräckligt skyndsamt. Civilförsvarschef och länsstyrelse äga härvid endast taga i anspråk sådan egendom, som finnes inom deras verksamhetsområde; dock må efter länsstyrelsens medgivande civilförsvarschef taga motorfordon, släpfordon och motorredskap i anspråk, även om de finnas inom annat till länet hörande civilförsvarsområde.

I den mån det provas nödigt för fullgörande av kommuns skyldigheter enligt 40 § 1 mom. b) och c) att egendom tages i anspråk för kommuns räkning, skall vad i nästföregående stycke sägs äga motsvarande tillämpning såvitt gäller egendom, som finnes inom kommunen. Vad sålunda stadgats skall i fråga om utförande av byggnadsanordning och källarmursgenombrott gälla jämväl under tid, då civilförsvarsberedskap icke råder; förfoganderätten må härvid dock endast utövas av länsstyrelsen.

69 §.

Då egendom tages i anspråk, skall såvitt möjligt hänsyn tagas till ägarens eller innehavarens tillgång på egendom, varom fråga är, och behov därav för sin näring. Vad som oundgängligen erfordras för någons näring må ej utan tvingande skäl tagas i anspråk.

70 §.

1 mom. Har ägare eller innehavare av byggnad som tages i anspråk

stadigvarande bostad i byggnaden, skall på anfordran nödigt bostadsutrymme där anvisas honom och hans familj.

2 mom. Den som äger eller har nyttjanderätt till byggnad eller del av byggnad, vilken tages i anspråk för inkvartering av utrymmande befolkningsgrupp, skall, om han tillhör denna grupp och önskar taga bostad i byggnaden, få nödigt bostadsutrymme anvisat åt sig i denna. Detsamma skall gälla om äganderätten eller nyttjanderätten tillkommer någon i den utrymmandes familj.

Därest tillämpning av vad nu sagts skulle medföra allvarligt hinder för byggnadens planemässiga användning, skall bostadsutrymme i stället anvisas inom annan byggnad i samma civilförsvarsområde.

71 §.

Markområde, byggnader och utrymmen, så ock transportmedel, vilka icke stadigvarande erfordras för civilförsvarets behov, tagas i anspråk med nyttjanderätt. Egendom, som kan antagas bliva förbrukad eller förstörd eller komma att väsentligt minska i värde, tages i anspråk med äganderätt. Annan egendom tages i anspråk med nyttjanderätt, såvida icke den som utövar förfoganderätten finner lämpligt eller ägaren påfordrar, att egendomen övertages med äganderätt.

72 §.

Ägare eller innehavare av egendom, som tagits i anspråk med nyttjanderätt, är skyldig att, i den mån det påfordras, tåla eller vidtaga ändring eller förflyttning av inredning eller utrustning, som hör till egendomen, samt att i övrigt tåla de åtgärder beträffande egendomen, vilka den som utövar förfoganderätten finner erforderliga.

73 §.

Har egendom tagits i anspråk jämlikt 68 § eller åtgärd vidtagits jämlikt 72 §, är egendomens ägare eller innehavare berättigad till ersättning enligt de grunder, som äro stadgade i fråga om rekvisition för krigsmaktens behov. Anspråk på ersättning skall prövas i den ordning, som gäller för ersättningsanspråk i anledning av sådan rekvisition med iakttagande av att efter taxa utgående ersättning fastställas till beloppet av den, som utövar förfoganderätten. Även om egendom, som tages i anspråk, är avsedd att tillhandahållas endast vid särskilda tillfällen, må ersättningen bestämmas en gång för alla, dock att inskränkning icke härigenom sker i rätten till ersättning för skada, som ej förutsetts.

Ersättning gäldas, om egendomen tagits i anspråk för kommuns räkning, av kommunen och eljest av staten.

74 §.

Har någon till säkerhet för fordran panträtt i egendom, som tagits i

anspråk med äganderätt, äger han framför ägaren rätt att utfå sin fordran ur ersättningsbeloppet, även om fordringen ej är förfallen till betalning. Detsamma skall ock gälla den, som har rätt att kvarhålla egendomen till säkerhet för förfallen fordran.

Ersättningsbelopp för egendom, som är utmätt, skall utgivas till utmätningssmannen, om borgenären yrkar det. Avser beloppet egendom, som satts i kvarstad eller under skingringsförbud, skall det, om part så begär, utgivas till överexekutor, som har att förfara därmed på sätt är stadgat i 186 § utsökningslagen.

75 §.

I den mån det provas oundgängligt för att annan civilförsvarsuppgift än som avses i 68 § skall kunna fullgöras, äger civilförsvarsmyndighet, i enlighet med vad Konungen närmare förordnar därom, under civilförsvarsberedskap taga i anspråk egendom, som innehaves av annan än staten. Härvid skola bestämmelserna i 68—74 §§ lända till efterrättelse i tillämpliga delar.

76 §.

Vägrar eller försummar någon att behörigen eller i rätt tid tillhandahålla egendom, som tagits i anspråk med förfoganderätt enligt denna lag, äger polismyndighet uttaga egendomen. Kan dröjsmålet medföra våda och är polismyndighet icke att tillgå, tillkommer samma rätt den som utövat förfoganderätten.

9 KAP.

Ansvarsbestämmelser m. m.

77 §.

Uteblir någon utan anmält laga förfall från tjänstgöring i civilförsvaret, som jämlikt denna lag åvilar honom och vartill han blivit kallad i vederbörlig ordning, eller avviker någon olovligen därifrån, må han på framställning av länsstyrelsen, chef för undsättningskår eller civilförsvarschefen omedelbart hämtas på egen bekostnad genom polismyndighetens försorg. Detsamma skall gälla om civilförsvarspliktig utan anmält laga förfall underlåter att efterkomma jämlikt 18 § utfärdad kallelse till personlig inställelse.

78 §.

Är någon jämlikt 15 § eller bestämmelse i 6 eller 7 kap. eller föreskrift, som

meddelats med stöd av dylik bestämmelse, eller jämlikt 80 § andra stycket skyldig att fullgöra något och underlåter han det, äger länsstyrelsen förelägga honom lämpligt vite. Länsstyrelsen må ock i sådant fall lämna erforderlig handräckning eller ombesörja föreskriven åtgärd samt uttaga kostnaden härför av den försumlige, i den mån han icke på grund av stadgande i denna lag är berättigad till ersättning för kostnaden.

79 §.

1 mom. Den som underlåter att lämna upplysningar i enlighet med 15 § straffes med böter, högst trehundra kronor.

2 mom. Med böter, högst trehundra kronor, straffes civilförsvarspliktig, som utan laga förfall underlåter att efterkomma kallelse jämlikt 18 §, ävensom civilförsvarspliktig, som i sådant fall för sin utevaro har laga förfall men underlåter att anmäla detta så snart ske kan.

3 mom. Den som är civilförsvarspliktig eller eljest inskriven i civilförsvaret och som av oaktsamhet, som ej är ringa, underlåter att efter vederbörlig kallelse inställa sig till tjänstgöring eller eljest olovligen undanhåller sig därifrån straffes med dagsböter. Har han laga förfall för sin utevaro men underlåter han att anmäla detta så snart ske kan, straffes med böter, högst trehundra kronor.

Har civilförsvarspliktig eller den, som eljest är inskriven i civilförsvaret, om rekommenderad försändelse mottagit avi, av vilken framgår att försändelsen avsänts av civilförsvarsmyndighet, och underlåter han utan laga förfall att avhämta försändelsen och taga del av dess innehåll eller vägrar han att utkvittera eller mottaga försändelse från civilförsvarsmyndighet, då den tillhandahålles honom, dömes till dagsböter.

4 mom. Med dagsböter straffes

1. den som underlåter att tillhandahålla upplysningar eller handlingar i enlighet med vad som stadgas i 47 § första stycket e); samt

2. den som underlåter att tillhandagå med anskaffning av upplysningar eller att förmedla ålägganden och andra meddelanden efter vad som stadgas i 52 §.

80 §.

Den som underlåter att i förväg inhämta länsstyrelsens godkännande i fall, då så skall ske enligt 33 §, straffes med dagsböter.

Det åligger den vilken gjort sig skyldig till underlåtenhet, som avses i första stycket, att i enlighet med länsstyrelsens anvisningar ändra vad som redan utförts. Samma skyldighet åvilar den som åsidosatt föreskrift, vilken meddelats av länsstyrelsen vid prövning enligt 33 §.

81 §.

Med dagsböter eller fängelse eller, om omständigheterna äro synnerligen

försvårande och brottet begåtts under högsta civilförsvarsberedskap, med straffarbete i högst två år straffes

1. den som är civilförsvarspliktig eller eljest inskriven i civilförsvaret och som, i avsikt att undandraga sig sina skyldigheter, underlåter att efter vederbörlig kallelse inställa sig till tjänstgöring i civilförsvaret eller eljest olovligen undanhåller sig därifrån;

2. den som under tjänstgöring i civilförsvaret vägrar att åtlyda vad vederbörande befäl under tjänsten befallt honom rörande denna eller som eljest under tjänstgöring i civilförsvaret uppsåtligen eller av oaktsamhet, som ej är ringa, åsidosätter vad som åligger honom enligt reglementen, instruktioner eller andra allmänna bestämmelser eller särskilda föreskrifter;

3. den som uppsåtligen lämnar oriktig uppgift om förhållande, varom han enligt 15 § eller 47 § första stycket e) är pliktig att lämna upplysning;

4. den som i strid mot föreskriften i 19 § eller särskilt meddelat bortflyttningsförbud lämnar sin vistelseort ävensom den som överträder särskilt meddelat inflyttningsförbud;

5. den som uppenbart vanvårdar materiel, utrustning eller annan egendom, som han mottagit av civilförsvarsmyndighet för förvaring;

6. den som utan skälig anledning vägrar att låta civilförsvarsmyndighet besiktiga anläggning eller byggnad efter vad i 65 § sägs;

7. den som vid förfrågan jämlikt 66 § vägrar att lämna upplysning eller som vid sådan förfrågan eller i samband med undersökning eller granskning som avses i nämnda paragraf söker vilseleda myndighet rörande förhållande, som avses i samma paragrafs första stycke;

8. den som med vetskap om att civilförsvarsmyndighet jämlikt 8 kap. beslutat taga i anspråk egendom, som innehaves av honom, vägrar eller försummar att behörigen eller i rätt tid tillhandahålla myndigheten egendomen eller genom att avhända sig egendomen eller på annat sätt omöjliggör egendomens tagande i anspråk; samt

9. den som eljest åsidosätter föreskrift eller föreläggande, som meddelats med stöd av denna lag eller av Konungen meddelade tillämpningsbestämmelser till lagen och ej avser åliggande, för vars fullgörande vite kan föreläggas enligt 78 §.

Har någon övertygats om gärning, som enligt denna paragraf är belagd med straff, må rätten, i den mån det finnes skäligt, förklara egendom, som undanhållits genom gärningen, förverkad till kronan eller, om egendomen ej kan tillrättaskaffas, förplikta honom att utgiva ersättning till kronan för egendomens värde.

82 §.

Vad som inhämtats genom sådan upplysning eller sådant tillhandahållande av handlingar som avses i 47 § första stycket e), vid besiktning jämlikt 65 § eller vid sådan förfrågan, undersökning eller granskning som avses

i 66 § må ej yppas i vidare mån än som erfordras för vinnande av det avsedda syftet. Bryter någon häremot, straffes med dagsböter eller fängelse.

Förseelse som i första stycket sägs må åtalas av allmän åklagare endast efter angivelse av målsäganden.

83 §.

Över civilförsvarschefs beslut i ärende, som avses i denna lag, må besvär anföras hos länsstyrelsen.

Beslut, som enligt denna lag meddelats av länsstyrelse eller civilförsvarsstyrelsen, må överklagas hos Konungen.

Talan må icke föras mot beslut, som meddelats enligt 19, 34, 35, 37 eller 58 §.

Under högsta civilförsvarsberedskap så ock eljest när särskilda skäl äro därtill må myndighet, som meddelat beslut enligt denna lag, förordna att beslutet omedelbart skall lända till efterrättelse.

84 §.

Vad i denna lag stadgas äger icke tillämpning, i den mån motsvarande förhållanden regleras i lagen om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar.

Om förhållanden, som avses i denna lag, äger Konungen meddela särskilda föreskrifter, såvitt angår anläggningar eller byggnader som äro avsedda för krigsmaktens behov, kommunikationsverk eller andra verk, företag eller inrättningar av större omfattning eller särskild beskaffenhet samt fartyg.

85 §.

Konungen äger meddela närmare bestämmelser rörande tillämpningen av denna lag.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1960, då civilförsvarslagen den 15 juli 1944 (nr 536) skall, med de undantag som angivas nedan, upphöra att gälla.

1. Förekommer i lag eller författning hänvisning till lagrum, som ersatts genom bestämmelse i denna lag, skall den bestämmelsen i stället tillämpas. Vad om luftskyddschef är stadgat skall gälla om civilförsvarschef.

2. Intill dess nya organisationsplaner upprättats skola vid denna lags ikraftträdande gällande organisationsplaner lända till efterrättelse. Beslut, förordnande eller föreskrift, som meddelats med stöd av sådant stadgande i äldre lagen, vilket ersatts genom bestämmelse i nya lagen, skall alltjämt gälla, intill dess annorlunda förordnas.

3. Vad i 40—43 och 66—68 §§ i 1944 års civilförsvarslag stadgas i avseende å undanförsel och förstöring skall jämte till nämnda paragrafer anslutande

bestämmelser i 9 kap. av samma lag alltjämt gälla, intill dess annorlunda förordnas. Härvid skall vad i 66 och 68 §§ sägs om civilförsvarsmyndighet i stället gälla den myndighet, som Konungen bestämmer.

4. Har kommun tillsatt särskild civilförsvarsnämnd enligt äldre lagen, skall val av sådan nämnd enligt nya lagen i annan kommun än Stockholm första gången äga rum under år 1963. Tjänstgöringstiden för enligt äldre bestämmelser valda ledamöter och suppleanter i särskild civilförsvarsnämnd skall i Stockholm upphöra med utgången av år 1960 och i annan kommun med utgången av år 1963.

5. Har före denna lags ikraftträdande för anläggning eller byggnad inrättats enskilt skyddsrum, som blivit i vederbörlig ordning godkänt, må ej, med mindre särskilda skäl äro därtill, anläggningens eller byggnadens ägare åläggas att inrätta nytt skyddsrum eller att utöka eller förändra det godkända skyddsrummet; dock skall han vara skyldig att utrusta skyddsrummet med brand- och sjukvårdsmateriel enligt vad som stadgas i 53 §.

Vad nu sagts skall även gälla enskilt skyddsrum, för vilket före lagens ikraftträdande byggnadslov föreligger.

6. Beträffande fastighetsägarbidrag, som fastställts jämlikt 59 b § i 1944 års civilförsvarslag, må Konungen, om med hänsyn till föreliggande omständigheter så prövas skäligt, på framställning av fastighetsägaren efterskänka bidraget eller, i den mån det redan erlagts, förordna om dess återbetalning. Vid beslut om efterskänkande eller återbetalning äger Konungen fästa villkor.

Framställning, som avses i föregående stycke, skall ingivas av fastighetsägaren till den kommun, där fastigheten är belägen, före den 1 juli 1961 och skall, åtföljd av kommunens yttrande, av kommunen underställas Konungens prövning. Berättigas fastighetsägaren att återfå erlagt bidragsbelopp, skall detta utbetalas av kommunen med rätt för denna att av statsmedel återfå två tredjedelar av det utbetalda beloppet.

Konungen äger meddela närmare bestämmelser för tillämpningen av vad som stadgas under denna punkt.

Förslag

till

L a g

**om ändring i lagen den 17 maj 1940 (nr 358) med vissa bestämmelser
till skydd för försvaret m. m.**

Härigenom förordnas, *dels* att i lagen den 17 maj 1940 med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m. skola efter 3 § införas tre nya paragrafer, betecknade 4—6 §§ och av den lydelse som framgår av det följande, *dels* att nuvarande 4, 5, 6, 7 och 8 §§ i lagen skola erhålla ny paragrafnumrering och därvid betecknas respektive 7, 8, 9, 10 och 11 §, *dels* ock att paragraferna med de nya beteckningarna 7 § och 11 § skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives; och kommer nämnda lag till följd härav att hava följande lydelse.¹

*(Gällande lydelse)***1 §.**

Konungen eller enligt Konungens bemyndigande vederbörande militära befälhavare må utfärda förbud för obehöriga att beträda anläggning, inrättning, fartyg, luftfartyg eller område som tillhör försvarsväsendet eller nyttjas av detsamma eller för dess räkning, eller att närvara vid krigsmaktens företag, övningar eller försök, eller att av eller inom sådana anläggningar, inrättningar, fartyg, luftfartyg eller områden eller av sådana företag, övningar eller försök taga fotografier eller göra avbildningar eller beskrivningar eller att inom sådana anläggningar, inrättningar, fartyg, luftfartyg eller områden innehava sprängämnen.

2 §.

Konungen eller enligt Konungens bemyndigande vederbörande länsstyrelse må utfärda förbud, som i 1 § avses, i fråga om anläggning, inrättning, fartyg, luftfartyg eller område, som eljest är av betydelse för försvarsväsendet.

Vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga av krig föranledda förhållanden må förbud på sätt i första stycket sägs utfärdas jämväl i fråga om anläggning, inrättning, fartyg, luftfartyg eller område, som är av betydelse för folkförsörjningen.

*(Föreslagen lydelse)***1 §.****2 §.**

¹ Nuvarande lydelse av hittillsvarande 7 och 8 §§, se SFS 1951:266.

(Gällande lydelse)

3 §.

Under förhållanden, varom i 2 § andra stycket sägs, må Konungen avdela särskilda säkerhetsområden, i fråga om vilka förbud, som i 2 § avses, enligt Konungens bemyndigande må i stället för av länsstyrelse utfärdas av vederbörande militära befälhavare. Såsom säkerhetsområde skall jämväl anses krigsskådeplats.

Under sådana förhållanden må Konungen även i andra fall än i 1 och 2 §§ avses utfärda förbud mot att utan särskilt tillstånd taga fotografier eller göra avbildningar eller beskrivningar av militära trupper, krigsmateriel eller dylikt.

(Föreslagen lydelse)

3 §.

4 §.

Länsstyrelsen äger ålägga den som driver industriell eller annan verksamhet av väsentlig betydelse för försvaret eller folkförsörjningen att vidtaga särskilda skyddsåtgärder inom anläggning för driften, såsom anordnande av bevakning, inhägnad, maskinskydd eller reservförråd, om sådan åtgärd med hänsyn till fara för spioneri eller sabotage eller för skada genom fientlig verksamhet finnes påkallad för att förhindra obehörig insyn eller för att säkerställa driften. I den mån driften avses skola fortgå även då platsen omedelbart hotas av fientligt anfall, må länsstyrelsen tillika förordna att härav betingade särskilda anordningar för personalens skydd skola vidtagas.

Om särskilda skäl äro därtill, må länsstyrelsen ålägga jämväl anläggningens ägare att vidtaga åtgärd, som avses i första stycket.

Den som ålagts vidtaga åtgärd, som avses i denna paragraf, är berättigad till skälig ersättning av statsmedel för kostnad eller skada, som åsamkas honom härigenom. Vid er-

*(Gällande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

sättningens bestämmande skall hänsyn tagas till den nytta, som åtgärden kan medföra för honom. Är kostnaden eller skadan ringa, utgår icke ersättning.

Anspraak på ersättning prövas i den ordning, som är stadgad beträffande rekvisition för krigsmaktens behov.

5 §.

Ägare eller innehavare av anläggning, som avses i 4 §, är skyldig att tillåta besiktning av anläggningen genom länsstyrelsens försorg för utvärderande av vilka åtgärder enligt 4 § som kunna erfordras ävensom att tåla sådan åtgärd, om han icke själv är skyldig att vidtaga den. Medför åtgärden kostnad eller skada för honom är han berättigad till ersättning enligt vad som stadgas i 4 §.

6 §.

Länsstyrelsen äger förelägga den, som är skyldig att vidtaga åtgärd enligt 4 § eller att tillåta besiktning enligt 5 §, att vid vite iakttaga skyldigheten inom viss tid. Efterkommer han ej föreläggandet, äger länsstyrelsen antingen utdöma vitet och utsetta nytt sådant eller ombesörja åtgärden och uttaga kostnaden härför av den försumlige i den mån han icke på grund av stadgande i denna lag är berättigad till ersättning för kostnaden.

4 §.

Bryter någon mot förbud, varom i 1, 2 eller 3 § sägs, dömes till dagsböter eller fängelse.

7 §.

Bryter någon mot förbud, varom i 1, 2 eller 3 § sägs, eller vägrar någon utan skälig anledning att låta

*(Gällande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

anläggning besiktigas efter vad som stadgas i 5 §, dömes till dagsböter eller fängelse.

Lag samma vare, där någon, ändå att förbud som förut sagts ej blivit meddelat, genom förklädnad eller genom att lämna oriktig uppgift om sina personliga förhållanden eller eljest svikligen berett sig tillträde till anläggning, inrättning, fartyg, luftfartyg eller område eller tillfälle att närvara vid företag, övningar eller försök, som i 1 § sägs.

5 §.

8 §.

Sjömätning eller lodning vid rikets kuster eller i därtill hörande skärgrårdar, farleder eller hamnar må endast ske med tillstånd enligt vad av Konungen stadgas. Den som häremot bryter dömes till dagsböter eller fängelse i högst sex månader. Vad sålunda är sagt äge dock ej tillämpning, om någon utför lodning, som erfordras för framförande eller säkerställande av fartyg, varå han befinner sig, eller om lodning i hamn verkställs på föranstaltande av vederbörande hamnmyndighet.

6 §.

9 §.

Fotografier, avbildningar, beskrivningar eller mätningssuppgifter, tillkomna under förfarande, vilket enligt denna lag är förbjudet, jämte för fotografiernas tagande samt avbildningarnas, beskrivningarnas eller mätningarnas verkställande använda apparater och materiel ävensom sprängämnen, vilka någon innehaft i strid mot förbud som utfärdats enligt lagen, må, evad någon fälles till ansvar för överträdelse av denna lag eller ej, förklaras förverkade till kronan.

7 §.

10 §.

Enligt de närmare bestämmelser Konungen utfärdar äger bevakningspersonal vid anläggning, inrättning, fartyg, luftfartyg eller område som skyddas enligt 1—3 §§ befogenhet att i den omfattning som kräves för fullgörande av bevakningssuppgiften företaga kroppsvisitation å personer, som där söka vinna tillträde eller uppehålla sig, samt undersöka föremål som de medföra, så ock på platsen eller i dess närhet tillfälligt omhändertaga personer och av dem medförda föremål.

8 §.

11 §.

Böter som ådömas enligt denna lag tillfalla kronan.

Närmare föreskrifter rörande tillämpningen av denna lag meddelas av Konungen.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1960.

Har länsstyrelse före lagens ikraftträdande meddelat förordnande rörande åtgärd, som sägs i 4 §, med stöd av 57 § civilförsvarslagen den 15 juli 1944 (nr 536), skall förordnandet i stället anses meddelat enligt denna lag.

*Utdrag av protokollet över inrikesärenden, hållet inför Hans
Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den
30 juni 1959.*

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden STRÄNG, LINDELL, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND EDENMAN, NETZÉN, JOHANSSON, AF GEIJERSTAM.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för inrikesdepartementet, statsrådet Johansson, fråga om *ny civilförsvarslag m. m.* samt anför därvid följande.

1. Inledning

Den nuvarande civilförsvarslagen tillkom år 1944, då civilförsvaret genom statsmakternas beslut fick en ny organisation, till huvudsaklig del bildad genom en sammanslagning av den dåvarande luftskyddsorganisationen och organisationen för utrymning och socialtjänst. Lagens giltighetstid begränsades på förslag av vederbörande riksdagsutskott till 5 år i avbidan på en överarbetning av lagen i vissa hänseenden. År 1948 verkställdes denna överarbetning, som huvudsakligen avsåg ansvars- och kostnadsfördelningen mellan staten och kommunerna, och civilförsvarslagen blev permanent från och med den 1 juli 1949.

Den krigstekniska utvecklingen under det andra världskrigets sista skede med bland annat tillkomsten av atomvapen och robotar och den därpå följande oerhört snabba vidareutvecklingen av dessa vapen och vapenbärare nödvändiggjorde i början av 1950-talet en omprövning av civilförsvarets inriktning och uppgifter. Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 13 mars 1953 tillkallade min företrädare i ämbetet fem sakkunniga för att pröva civilförsvarets behov och överse dess planläggning. Uppdraget avsåg i huvudsak att för såväl freds- som krigsförhållanden närmare bestämma civilförsvarets verksamhet och utforma därav föranledda organisations- och personalförslag samt att uppgöra en tids- och kostnadsplan för civilförsvarsorganisationens fortsatta uppbyggnad. Utredningen skulle utgå från att civilförsvarets uppgifter i stort sett skulle vara oförändrade, men om utredningen fann, att någon jämkning härvidlag eller i fråga om avgränsningen av civilförsvarets uppgifter gentemot andra verksamhetsområden var lämplig, skulle utredningen vara oförhindrad att framlägga förslag därom. De sak-

kunniga, vilka antog benämningen *1953 års civilförsvarsutredning* och som i det följande benämnes civilförsvarsutredningen, utgjordes av förre landshövdingen Torsten Löfgren, ordförande, numera ledamoten av riksdagens första kammare, riksbudsmannen Birger Lundström, dåvarande ledamoten av riksdagens första kammare, numera ledamoten av andra kammaren, disponenten A. Tage Magnusson samt ledamöterna av riksdagens andra kammare, lantbrukaren Johannes Onsjö och trämassearbetaren E. Oskar Åkerström. Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande tillkallades den 1 april 1955 överdirektören i arbetsmarknadsstyrelsen Erik Montell såsom ytterligare ledamot av utredningen.

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 9 oktober 1953 tillkallades vidare ledamoten av riksdagens andra kammare, numera statsrådet S. Lindholm för att överse planerna för den obligatoriska civilförsvarsutbildningen samt därmed sammanhängande spörsmål. Utredningen antog benämningen *1953 års utredning om civilförsvarsutbildning*, fortsättningsvis benämnd utbildningsutredningen. Sedan Lindholm begärt entledigande såsom utredningsman, uppdrogs den 30 september 1955 åt ledamoten av riksdagens andra kammare, seminarieläraren T. E. J. Blidfors att vara utredningsman.

Civilförsvarsutredningen avgav i november 1955 ett *delbetänkande* (stencilerat), vari de grundläggande frågorna om civilförsvarets inriktning och fortsatta uppbyggnad behandlades. I huvudsak avsåg betänkandet den framtida utrymningsplanläggningen samt skyddsrummens betydelse och fortsatta anordnande. Sedan betänkandet remissbehandlats, förelades 1956 års riksdag förslag till principiellt ställningstagande i dessa frågor (prop. 185/1956). Propositionen godkändes av riksdagen, till följd varav vissa ändringar i civilförsvarslagen, berörande skyddsrummbygget, trädde i kraft den 1 januari 1957.

I februari 1958 avgav civilförsvarsutredningen sitt *huvudbetänkande* (SOU 1958: 13), vilket innefattade dels förslag avseende omfattningen och utformningen av civilförsvarsorganisationen i krig, dels förslag rörande civilförsvarsstyrelsens organisation och dels principförslag angående den fredstida civilförsvarsorganisationen i länen. Slutligt förslag beträffande sistnämnda fråga avlämnades i juni 1958. Den 30 september 1958 framlade utredningen ett särskilt (stencilerat) *betänkande med förslag till civilförsvarslag och till lag om särskilda åtgärder till förhindrande av spioneri m. m. i fråga om vissa anläggningar*. Därjämte framlade civilförsvarsutredningen i ett *slutbetänkande* den 21 januari 1959 förslag angående civilförsvarets materielanskaffning och förrådshållning, skyddsrum för civilförsvarets ledning och enheter, civilförsvarsinstruktörernas arvoden samt frivillig civilförsvarsverksamhet.

Samtidigt med civilförsvarsutredningens huvudbetänkande avgav utbildningsutredningen *betänkande angående civilförsvarsutbildningen* (SOU 1958: 12).

Det nydaningsarbete på civilförsvarets område, som inleddes genom statsmakternas beslut år 1956 rörande civilförsvarets förebyggande verksamhet i fråga om skyddsrummbyggnad och utrymning, har sedermera fortsatt på grundval av de senare avgivna betänkandena. I propositionen nr 114/1959 förelades sålunda riksdagen förslag till ny organisation för civilförsvaret, i samband varmed bl. a. även riktlinjer för civilförvarsutbildningen och dess anordnande underställdes riksdagens prövning. Propositionen bifölls i huvudsak av riksdagen.

Den sålunda beslutade nya organisationen av civilförsvaret nödvändiggör åtskilliga ändringar i civilförvarslagen. Ändringar i denna påkallas även av den omläggning av utbildningsverksamheten, som beslutats i enlighet med propositionen. Ehuru någon ändring i civilförvarslagen såvitt gäller de däri inskrivna allmänna grunderna för civilförsvaret och för de enskildas och kommunernas medverkan i detta icke föranledes av de fattade besluten, torde det stora antalet ändringar i lagen motivera en ny civilförvarslag.

I lagstiftningsärendet bör jämväl prövas frågan om beaktande av samvetsbetänkligheter mot civilförvarstjänst och införande av möjlighet för den, som hyser sådana betänkligheter, att fullgöra ersättningstjänst. Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 30 juni 1955 tillkallade min företrädare i ämbetet en sakkunnig, häradshövdingen Ivar Öhman, att utreda denna fråga. Utredningsmannen avgav den 26 juli 1957 ett *betänkande med förslag till dels lag om ändring i civilförvarslagen, dels kungörelse med vissa bestämmelser angående ersättningstjänst för civilförvarspliktiga*.

Civilförvarsutredningens betänkande med förslag till ny civilförvarslag m. m. liksom den nyssnämnda sakkunniges betänkande har i vanlig ordning remissbehandlats. Över civilförvarsutredningens betänkande har härvid remissyttranden avgivits av överbefälhavaren, fortifikationsförvaltningen, försvarets forskningsanstalt, socialstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen, medicinalstyrelsen, styrelsen för statens polisskola, statspolisintendenten, civilförvarsstyrelsen, riksbrandinspektören, styrelsen för statens brandskola, beredskapsnämnden för psykologiskt försvar, telestyrelsen, järnvägsstyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, vattenfallsstyrelsen, luftfartsstyrelsen, statens organisationsnämnd, veterinärstyrelsen, statens jordbruksnämnd, sjöfartsstyrelsen, riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap, civilbefälhavarna i första, andra, tredje och femte civilområdena, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i samtliga län, 1954 års brandlagsrevision, svenska stadsförbundet, svenska landstingsförbundet, svenska landskommunernas förbund, svenska hamnförbundet, centralförbundet Folk och Försvar, Sveriges industriförbund, landsorganisationen i Sverige, svenska arbetsgivareföreningen, Sveriges civilförvarsförbund, Industriens verkskyddsinstitut AB, föreningen Sveriges landsfogdar, före-

ningen Sveriges polismästare, föreningen Sveriges landsfiskaler och svenska brandskyddsföreningen. Vid remissvaren har fogats yttranden av landsfogdarna i Kronobergs, Göteborgs och Bohus, Örebro, Västmanlands, Jämtlands och Norrbottens län, civilförsvarscheferna i Stockholms, Göteborgs, Malmö, Hälsingborgs, Örebro, Karlskoga, Ystads och Rödöns civilförsvarsområden, polischefen i Luleå, poliskamrarna i Göteborg och Malmö, drätselkamrarna i Malmö och Kiruna, civilförsvarsnämnderna i Stockholm och Östersund, föreningen Norrbottens läns landsfiskaler samt Stockholmsområdets civilförsvarsförbund.

Över betänkandet rörande beaktande av samvetsbetänkligheter mot civilförsvartjänst har remissyttranden avgivits av arbetsmarknadsstyrelsen, medicinalstyrelsen, civilförsvarsstyrelsen, civilförsvarsutredningen, utbildningsutredningen, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Stockholm, Södermanlands, Jönköpings, Kronobergs, Malmöhus, Göteborgs och Bohus, Värmlands, Örebro samt Västerbottens län, överstyrelsen för svenska röda korset, Sveriges civilförsvarsförbund och frikyrkliga samarbetskommittén. Därjämte har Vännernas samfund i Sverige inkommit med ett yttrande.

Jag anhåller nu att få till behandling upptaga ärende rörande ny civilförsvarslag och särskild lagstiftning om åtgärder till förhindrande av spioneri och sabotage vid vissa anläggningar. Härvid avser jag att till en början lämna en översikt av nu gällande ordning och en redogörelse för de från lagstiftningssynpunkt väsentligaste ändringarna inom civilförsvaret, vilka beslutats innevarande år, varefter jag ämnar uppehålla mig vid den närmare utformningen av de i ärendet aktuella lagarna.

2. Översikt av det nuvarande civilförsvaret

De grundläggande bestämmelserna rörande civilförsvarets uppgifter och organisation samt rörande de enskildas och kommunernas skyldigheter att medverka i civilförsvaret återfinnes i civilförsvarslagen den 15 juli 1944 (nr 536, ändr. SFS 1945: 760, 1947: 388, 1948: 432, 1950: 46, 1951: 271, 289, 1952: 91, 1956: 593 och 1957: 87) och i civilförsvarskungörelsen den 14 september samma år (nr 646, ändr. SFS 1946: 638, 1949: 28, 379, 617, 1950: 405, 1951: 564, 672, 1952: 498, 1955: 638 och 1956: 594).

Civilförsvarets uppgift anges i civilförsvarslagen vara att i de hänseenden Konungen bestämmer utöva sådan verksamhet för rikets försvar, som icke åvilar krigsmakten, så ock annan i samband därmed stående verksamhet (1 kap. 1 §). I civilförsvarskungörelsens 1 kap. 1 § bestämmes uppgifterna närmare. Här stadgas att det tillkommer civilförsvaret att planlägga och verkställa erforderliga åtgärder för civilbefolkningens samt anläggningars, byggnaders och annan egendoms skyddande mot fientliga anfall, särskilt flyganfall, ävensom mot spioneri och sabo-

tage, att ingripa mot sådan brand eller skada, som förorsakas av fientlig verksamhet, ävensom i övrigt begränsa eller lindra följderna av dylik verksamhet, att under krig och, i den mån Kungl. Maj:t förordnar därom, vid krigsfara ingripa jämväl mot annan brand eller skada än sådan som förorsakas av fientlig verksamhet, att planlägga och genomföra undanförsel och förstöring i den mån detta icke ankommer på annan myndighet, att i den mån Kungl. Maj:t förordnar särskilt därom, vidtaga åtgärder för omhändertagande av en mera omfattande flyktingström samt att i övrigt handha sådan på det allmänna ankommande civil verksamhet för rikets försvar, som icke åvilar annan myndighet. I fråga om ordning och säkerhet under civilförsvarsberedskap skall enligt 2 § i kungörelsen civilförsvaret ansvara för ordningen i allmänna skyddsrum och andra civilförsvarets inrättningar och eljest handha ordningsuppgifter, som har samband med civilförsvarets verksamhet i övrigt.

Civilförsvarets verksamhet har såsom av det anförda framgår en civil, humanitär inriktning; dess främsta uppgift kan sammanfattningsvis sägas vara att skydda liv och egendom och att lindra följderna av krigshandlingar mot civilbefolkningen och hemorten. I överensstämmelse med den humanitära inriktningen av civilförsvarets uppgifter är organisationen för civilförsvarsverksamheten utformad såsom en civil organisation, vilken i princip icke är beväpnad för stridsuppgifter. Ett visst avsteg från principen att civilförsvaret är en civil organisation förekommer dock såtillvida att civilförsvarslagen bemyndigar Konungen att förordna att personal, tillhörande viss tjänstegren inom civilförsvaret, i krig skall vara skyldig att i anslutning till tjänstegrenen åliggande uppgifter utöva sådan verksamhet för rikets försvar, som eljest åvilar krigsmakten. Sådan personal tillhör emellertid under krig krigsmakten enligt uttryckligt stadgande i civilförsvarslagen (1 kap. 1 § sista stycket). Dylikt förordnande har meddelats beträffande civilförsvarets personal för ordnings- och bevakningstjänst och har motiverats av angelägenheten av att denna personal skall kunna använda vapen vid fullgörandet av sina uppgifter, särskilt gentemot fientliga sabotagegrupper.

Civilförsvarets egenskap av en civil organisation påverkas däremot icke av att Konungen eller — efter Konungens bemyndigande — överbefälhavaren enligt 2 kap. 9 § civilförsvarslagen äger förordna att militär myndighet under högsta civilförsvarsberedskap må för särskilda fall meddela civilförsvarsmyndighet direktiv rörande verksamheten. Sådana direktiv kan nämligen endast avse fullgörandet av civilförsvarsuppgifter. Förordnande om sådan militär direktivrätt får meddelas endast om det finnes oundgängligt för nödig samordning av civilförsvaret och krigsmakten.

I 2 kap. civilförsvarslagen meddelas de grundläggande bestämmelserna för civilförsvarsorganisationens utformning. Här stad-

gas att ledningen av civilförsvaret utövas under Konungen av civilförsvarsstyrelsen (3 §). Inom varje län handhar länsstyrelsen ledningen av civilförsvaret (4 §). För det lokala civilförsvaret är riket indelat i civilförvarsområden. Varje landsfiskalsdistrikt och stad, som ej ingår i landsfiskalsdistrikt, utgör ett civilförvarsområde, om ej Konungen för visst fall förordnar annorlunda (5 §). Inom civilförvarsområde utövas den omedelbara ledningen av civilförsvaret av en civilförvarschef (6 §).

Inom varje civilförvarsområde skall finnas *allmänt civilförsvaret*. *Särskilt civilförsvaret* skall, i den mån så är påkallat med hänsyn till bebyggelsens täthet eller eljest, vara organiserat för särskilda byggnader och anläggningar. Det särskilda civilförsvaret benämnes *hemskydd*, om det är avsett för byggnad som väsentligen användes för bostadsändamål, och eljest *verkskydd* (7 §). Ehuru civilförsvaret sålunda i princip är lokalt bundet, må det enligt 8 § till avvärjande av betydande skada och enligt grunder som Konungen eller, efter Konungens bemyndigande, civilförsvarsstyrelsen bestämmer under högsta civilförvarsberedskap tagas i anspråk för uppgifter, som ej rör det egna civilförvarsområdet eller den egna byggnaden eller anläggningen.

Grunddragen av civilförsvarets omfattning och beskaffenhet inom varje civilförvarsområde skall upptagas i en *organisationsplan* för området. Planen fastställas av länsstyrelsen (10 §). Av planen skall framgå omfattningen och beskaffenheten av såväl det allmänna som det särskilda civilförsvaret inom området, såsom i fråga om vilka verksamhetsgrenar som skall vara företrädde, antal och storlek av civilförvarsförbanden, utrustning och materiel, omfattningen av utrymnings- och socialtjänstens uppgifter, antal och storlek av allmänna skyddsrum, inom vilka delar av området som skyldighet att anordna enskilda skyddsrum föreligger etc. (4 kap. 21 § civilförvarskungörelsen).

De åtgärder som civilförsvaret har att företaga för att fullfölja sin uppgift brukar indelas i förebyggande och skadeavhjälpande åtgärder.

Till de förebyggande åtgärderna räknas framför allt utrymning med därtill hörande inkvarteringsverksamhet samt anordnandet av skyddsrum. Riktlinjer för utformningen och omfattningen av dessa förebyggande åtgärder fastställdes, som förut nämnts, av statsmakterna år 1956 (prop. 185/1956, rskr. nr 376).

Utrymningen fick härvid en mera framskjuten ställning än tidigare bland de förebyggande åtgärderna. Planer skall sålunda upprättas för utrymning av de större städerna och vissa andra utsatta orter och områden enligt två huvudalternativ, nämligen antingen successiv utrymning, som kan genomföras då viss tid står till förfogande, eller samtidig snabbutrymning av alla utrymningsberättigade i händelse av överraskande anfall. Den successiva utrymningen skall inledas med *beredskapsutrymning* av barn,

sjuka, åldringar och andra icke arbetsföra personer samt vårdare, i allt omfattande ca 50 % av befolkningen i orten. I anslutning till beredskapsutrymningen kan, åtminstone i de största städerna, en *omflyttning* ske av de kvarvarande, så att de i varje fall under fritid icke kommer att uppehålla sig i städernas inre områden. För särskilt utsatta orter och områden skall beredskapsutrymningen följas av en *slutlig utrymning*, omfattande alla som kan utrymmas utan att verksamhet som är oundgänglig för totalförsvaret lamslås. En efter dessa riktlinjer företagen utrymningsplanläggning anses göra det möjligt att anpassa utrymningens omfattning efter situationens krav.

Beträffande skyddsrumsbbyggandet föreskriver civilförsvarslagen (4 kap.) att det skall anordnas dels *allmänna skyddsrum* för civilförsvarets personal, för dem som omhändertages vid förbandsplats, härbärge och annan av allmänna civilförsvaret anordnad eller nyttjad anstalt eller för vägfärande och andra, som uppehåller sig på allmän plats, samt för civilbefolkningen inom vissa områden, dels *enskilda skyddsrum* i vissa anläggningar och byggnader för dem som bor eller eljest vistas där. Enligt 1956 års riktlinjer skall i innerområdena eller eljest särskilt riskfyllda delar av de mest hotade orterna, i synnerhet sådana som måste anses utsatta för risk för atomvapenattack, för civilbefolkningen endast byggas bergrum eller likvärdiga betongskyddsrum (befolkningsskyddsrum). I övriga delar av dessa orter och i de mindre utsatta orterna inrättas för civilbefolkningen allmänna och enskilda skyddsrum såsom normalskyddsrum, dvs. skyddsrum som erbjuder skäligt skydd mot andra verkningar av bomber och projektiler än omedelbar träffverkan. Befolkningsskyddsrummen skall i första hand förläggas och dimensioneras med hänsyn till den verksamhet, som under krig skall fortgå i de särskilt riskfyllda områden, där dessa skyddsrum anordnas, och med beaktande av att de skyddssökande måste kunna beredas liggplatser i skyddsrummen. I andra hand skall befolkningsskyddsrummen också kunna utgöra tillfälligt katastrofskydd för utrymningsberättigade i väntan på utrymningstransporter. Normalskyddsrum är i orter, som avses skola slutligt utrymmas, främst att betrakta som sådant katastrofskydd. Inom de områden, som inte kan antagas komma att vara anfallsmål, skall skyddsrum inte inrättas. Det ankommer på Kungl. Maj:t att bestämma, var befolkningsskyddsrum skall byggas, och på Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bestämmande, på civilförsvarsstyrelsen att ange område eller plats, där enskilda skyddsrum skall inrättas. Då skyddsrum enligt föreskrift i civilförsvarslagen inrättas i källare till byggnad eller byggnader, som utgör eller tillhör slutet kvartersbebyggelse eller ock annan sammanhängande bebyggelse av minst 40 meters längd, äger civilförsvarschefen, om det erfordras för att säkerställa de förbindelser utåt som är nödiga vid byggnadsras, förordna att öppning skall upptagas i källarmur mellan olika delar av bebyggelsen (*källarmursgenombrott*).

Till civilförsvarsuppgifter av förebyggande slag hänföres också bevakning till skydd mot spioneri och mot sabotage, undanförsel av egendom, alarmering och förebyggande brandskydd.

Den skadeavhjälpande verksamheten omfattar främst räddningsarbete av olika slag för att komma nödställda till hjälp, exempelvis omhändertagande av skadade och sjuka och räddning av dem som blivit inestängda vid byggnadsras. Vidare ingår i den skadeavhjälpande verksamheten brandbekämpning, röjning av samfärdsleder och byggnader, desarmering av icke exploderade bomber och dylikt, sanering efter gasbeläggning och åtgärder mot radioaktiv strålning ävensom åtgärder för att skydda egendom från förstörelse till följd av brand och annan skadeverkan. Till de skadeavhjälpande åtgärderna hör även bistånd åt dem, som blivit hemlösa till följd av krigshandlingar, och omhändertagande av döda.

För olika slag av civilförsvarets verksamhet skall enligt 1 kap. 1 § civilförsvarslagen finnas särskilda tjänstegrenar. I 1 kap. 3 § civilförsvarskungörelsen anges närmare de olika tjänstegrenarna och civilförsvarsuppgifternas fördelning mellan dem. Tjänstegrenarna utgöres av ordnings- och bevakningstjänst, observations- och förbindelsetjänst, brandtjänst, teknisk tjänst, gasskyddstjänst, sjukvårdstjänst, utrymnings- och socialtjänst samt undanförsel- och förstöringstjänst. I varje civilförsvarsområde skall de tjänstegrenar organiseras, som anses böra vara företrädade med hänsyn till områdets belägenhet och beskaffenhet. Tjänstegren må, då så finnes lämpligt, delas i flera tjänstegrenar eller sammanföras med annan eller andra tjänstegrenar till en tjänstegren (1 kap. 4 § civilförsvarskungörelsen).

Civilförsvaret är i princip en statlig angelägenhet. För civilförsvarsuppgifternas fullföljande är emellertid såväl de enskilda medborgarnas som kommunernas medverkan nödvändig. Ramen för de enskildas och kommunernas skyldigheter härvidlag anges i civilförsvarslagen; den närmare regleringen av skyldigheterna sker däremot — enligt i lagen intagna bemyndiganden för Konungen — i särskilda författningar, av vilka den viktigaste är civilförsvarskungörelsen. Av naturliga skäl är skyldigheterna mera begränsade under fredsmässiga förhållanden än under civilförsvarsberedskap och krig.

Bland de skyldigheter som lagts på den enskilde märkes främst civilförsvarspunkten, genom vilken civilförsvarets personalbehov tillgodoses. Enligt 3 kap. 11 § civilförsvarslagen är envar i riket boende svensk medborgare skyldig att fullgöra sådan tjänstgöring i civilförsvaret, som hans kroppskrafter och hälsotillstånd medger, från och med det kalenderår, under vilket han fyller 16 år, till och med det kalenderår, varunder han fyller 65 år. Civilförsvarspunkt skall under civilförsvarsberedskap fullgöras i den omfattning, som är nödig med hänsyn till pågående eller befarad fientlig verksamhet samt till behovet av utbildning och övning i civilförvarstjänst.

Då beredskapstillstånd ej råder, får civilförsvarspliktig icke tagas i anspråk för annat ändamål än utbildning och övning och ej heller under längre tid än 30 timmar för varje kalenderår. Den som genom inskrivning särskilt uttagits för viss tjänstgöring i civilförsvaret får dock åläggas att delta i utbildning och övning under högst 60 timmar för varje kalenderår och, om han inskrivits för tjänstgöring i befälsbefattning, att därjämte medverka vid förberedelsearbetet inom civilförsvaret i den omfattning som provas nödig. Konungen äger enligt 3 kap. 14 § civilförsvarslagen meddela bestämmelser om befrielse från civilförsvarsplikt. Några dylika bestämmelser har emellertid icke utfärdats.

Civilförsvarsplikten innebär, förutom skyldighet att tjänstgöra i civilförsvaret och att delta i utbildning och övning, även skyldighet att på anmaning lämna civilförsvarschefen upplysningar om förhållanden av betydelse för frågan om den civilförsvarspliktiges tjänstgöring i civilförsvaret (3 kap. 15 §), att efterkomma kallelse och att i avseende å tjänstgöringen ställa sig de föreskrifter till efterrättelse, som meddelas av befälet (3 kap. 16 §).

Då en person samtidigt kan vara både civilförsvarspliktig och värnpliktig eller eljest skyldig att tjänstgöra vid krigsmakten har särskilda regler måst givas i syfte att samordna tjänstgöringsskyldigheten inom civilförsvaret och krigsmakten. I 3 kap. 13 § föreskrives sålunda att tjänstgöring i civilförsvaret ej får utan särskilt tillstånd åläggas någon på sådan tid, att han därigenom hindras fullgöra honom på grund av värnplikt eller såsom hemvärnsman eller eljest åvilande skyldighet att tjänstgöra vid krigsmakten.

Enligt särskild lagstiftning — lagen den 30 maj 1952 (nr 269) om skyldighet för civilförsvarspliktig att tjänstgöra vid krigsmakten — är civilförsvarspliktig i krig skyldig att tjänstgöra vid krigsmakten i luftbevaknings-, signal-, sjukvårds-, handräcknings- eller expeditionstjänst eller annan därmed jämförlig tjänst, som icke är förenad med egentliga stridsuppgifter.

Personal, som är avsedd att under civilförsvarsberedskap fullgöra viss tjänst i civilförsvaret, kan på förhand uttagas därtill genom *inskrivning* (3 kap. 17 §). Med inskrivning följer såsom förut nämnts utvidgad skyldighet att delta i utbildning och övning. Inskrivningen medför vidare bl. a. förbud för den inskrivne att under högsta civilförsvarsberedskap lämna civilförsvarsområdet utan medgivande av civilförsvarschefen eller den han bestämt (3 kap. 19 §). Till den civilförsvarspliktiges skydd stadgas i 3 kap. 21 § att om någon genom fullgörande av civilförsvarsplikt hindras att utföra åtaget arbete, må det icke åberopas mot honom som grund för skadestånd eller eljest.

I 5 kap. upptager civilförsvarslagen bestämmelser rörande särskilda civilförsvarsåtgärder vid krig eller krigsfara. Med stöd av dessa bestämmelser kan

meddelas vittgående ålägganden för envar oberoende av civilförsvarsplikt. Åläggandena kan avse utrymning och inkvartering (34—36 §§), bortflyttningsförbud (37—39 §§), undanförsel och förstörelse (40—43 §§) samt innefattas i vissa allmänna påbud (44 §).

I fråga om *utrymning och inkvartering* äger Konungen eller den myndighet Konungen bestämmer uppmåna eller ålägga invånare inom område som blivit eller kan antagas bli utsatt för fientlig verksamhet eller inom vilket eljest militära åtgärder av synnerlig betydelse vidtages eller kan förväntas, att lämna sin bostad och taga uppehåll utom angivet område. Vid utrymning får också föreskrifter meddelas rörande uppehållsplats för dem som på grund av utrymningen måste lämna sin bostad. I civilförsvarsområde skall vidtagas åtgärder för inkvartering och utspisning av samt annat bistånd åt dem som blivit i behov därav i anledning av krigsskada eller utrymning. Enligt 7 kap. 64 § åligger det envar som omfattas av utrymningsbeslut att ställa sig till efterrättelse de särskilda föreskrifter, som må ha utfärdats.

I samma ordning som gäller för beslut om utrymning må förbud meddelas den, som uppehåller sig inom visst område, att lämna detta. Sådant *bortflyttningsförbud* får meddelas, om militära åtgärder av synnerlig betydelse eljest skulle bli väsentligt försvårade, om tillgängliga transportmedel är nödvändiga för transporter, som bör äga företräde framför bortflyttningen, om bortflyttning är förenad med uppenbar livsfara eller om behovet i orten av arbetskraft för civilförsvaret eljest inte skulle bli tillgodosett. Enskilt näringsföretag får vid högsta civilförsvarsberedskap icke förflytta sin verksamhet till annan ort utan *bortflyttningstillstånd* av civilförsvarsstyrelsen eller, enligt dennas bemyndigande, av länsstyrelsen eller civilförsvarschefen.

Undanförsel innebär bortförande eller utspridning av varuförråd, maskiner, boskap, fordon, fartyg och annan egendom av betydelse för försvaret eller folkförsörjningen eller eljest för det allmänna och kan beslutas av Konungen eller den myndighet som Konungen bestämmer för att förhindra att egendomen förstöres genom fiendens åtgöranden eller eljest går förlorad. Till undanförsel hänföres också förflyttning från en ort till en annan av industriell eller annan verksamhet. Bortförd egendom får ej utan tillstånd flyttas från det civilförsvarsområde, dit den förts. Enligt 7 kap. 66 § åligger det ägare eller innehavare av egendom, vars undanförande beslutats, att om så angivits i beslutet eller eljest påfordras själv ombesörja undanförseln. För samma ändamål som undanförsel avser att tillgodose kan förbud meddelas att till visst område föra egendom, som kan bli föremål för undanförsel. Konungen eller av Konungen utsedd myndighet äger vidare föreskriva, att *förstörelse* skall ske av sådan egendom, som, om den kommer i fiendens besittning, skulle väsentligt underlätta hans krigsansträngningar. Föreskrift om förstörelse får meddelas, om det föreligger trängande fara att egendomen faller i fiendens hand och undanförsel av egendomen ej är möjlig. Ägaren eller innehavaren av egendom, som skall förstöras, kan enligt 7 kap. 68 § åläggas att själv verkställa åtgärden.

I fråga om *allmänna påbud* bemyndigar civilförsvarslagen Konungen att meddela särskilda bestämmelser om alarmering och mörkläggning samt om den allmänna ordningen och säkerheten under civilförsvarsberedskap. Länsstyrelsen äger i viss utsträckning förordna att sådana bestämmelser skall äga tillämpning jämväl under civilförsvarsövning och därvid tillika meddela föreskrifter i vad mån allmänheten samt industrier och andra företag skall medverka vid övningen. Under högsta civilförsvarsberedskap äger länsstyrelsen förbjuda användningen av samlingslokal, om skyddsrum för besökande i lokalen icke finnes tillgängligt.

I 6 kap. civilförsvarslagen regleras *kommunernas skyldigheter* i avseende å civilförsvaret. Enligt 45 § har kommun en allmän skyldighet att genom sina myndigheter lämna civilförvarschefen biträde i sådana frågor rörande civilförsvaret som har samband med de särskilda myndigheternas verksamhetsområden. Bland särskilda uppgifter, som åvilar kommun ifråga om civilförsvaret, må nämnas att inrätta och utrusta allmänna skyddsrum, vidtaga reservanordningar för vatten-, gas- och elektricitetsförsörjningen, utföra källarmursgenombrott för allmänna och enskilda skyddsrum, förvara och underhålla för det allmänna civilförsvarets ordnings- och bevakningstjänst, brandtjänst och tekniska tjänst anskaffad materiel, tillhandahålla lokaler för civilförsvarets administration och för förvaring av civilförsvarsmateriel samt för utbildningsverksamheten inom civilförsvaret, samt att under civilförsvarsberedskap och vid utbildning och övning ställa kommunen tillhörig materiel och annan egendom till allmänna civilförsvarets förfogande. Kommun skall vidare vid mörkläggning svara för vägledande belysning på de trafikleder och allmänna platser, där kommunen ombesörjer gatu- och vägbelysning. De uppgifter som åvilar kommun i fråga om civilförsvaret skall handhas av en civilförvarsnämnd, som kan vara antingen ett för ändamålet särskilt bildat organ eller ett annat kommunalt organ. I viss utsträckning är kommun berättigad till statsbidrag för kostnader som kommunen fått vidkännas för fullgörande av civilförsvarsuppgifter enligt lagen.

Särskilda *skyldigheter* i avseende å civilförsvaret gäller enligt 7 kap. för ägare av eller innehavare av nyttjanderätt till fastighet eller anläggning. Skyldigheterna hänför sig till hemskydd och verkskydd (52—58 §§), skyddsrum och andra anordningar (59—63 §§) samt utrymning, undanförsel och förstöring (64—68 §§).

I fråga om *hemskyddet* föreskrives att ägare av byggnad, för vilken hemskydd skall vara organiserat, är pliktig att anskaffa, förvara och underhålla materiel och utrustning, som erfordras för hemskyddets verksamhet. Ägare av anläggning eller byggnad, för vilken *verkskydd* skall finnas, har samma skyldighet i fråga om materiel men är dessutom pliktig att verkställa erforderlig planläggning av verkskyddet, att i mån av behov inrätta, utrusta och underhålla ledningscentral och andra uppehållsplatser för verkskyddspersonalen, att sörja för utbildning av denna personal och att i övrigt vidtaga de särskilda

anordningar och åtgärder, som fordras för verkskyddets verksamhet. Den som driver verksamhet inom anläggning eller byggnad, för vilken verkskydd finnes, är pliktig att utge ersättning till de anställda för tjänstgöring i verkskyddet.

Den som driver industriell eller annan verksamhet av väsentlig betydelse för försvaret eller folkförsörjningen är vidare skyldig att efter länsstyrelsens prövning vidtaga *särskilda åtgärder till förhindrande av spioneri och sabotage eller eljest till säkerställande av driften eller till förebyggande av skada*, såsom anordnande av bevakning, inhägnad, maskinskydd och reservförråd. Sådan skyldighet kan åläggas innehavaren av företaget, om det påkallas av hänsyn till fara för fientlig verksamhet. Om driften avses pågå även då platsen för verksamheten omedelbart hotas av fientligt anfall skall särskilda anordningar vidtagas till skydd för personalen.

Ägare av anläggning eller byggnad, i vilken enskilt *skyddsrum* skall vara anordnat, är pliktig att inrätta, utrusta och underhålla detta. Innehavare av nyttjanderätt till fastighet, inom vilken ägaren avser att inrätta skyddsrum, äger ej motsätta sig åtgärden. Om skyddsbehovet för viss anläggning eller byggnad kan tillgodoses genom sådant allmänt skyddsrum, som enligt Konungens bestämmande skall inrättas för civilbefolkningen inom visst område, äger länsstyrelsen befria ägaren från skyldighet att inrätta skyddsrum. Ägaren är då pliktig att i stället utgiva bidrag till kommunen för skyddsrumskostnad. Emellertid kan länsstyrelsen medgiva befrielse helt eller delvis även från denna skyldighet. Av ytterligare skyldigheter som åvilar fastighetsägare i anledning av skyddsrumbyggnadsskyldigheten må nämnas att ägare av fastighet eller byggnad måste tåla, att skyddsrum inrättas i hans fastighet för dem som bor eller vistas i annan fastighet, om ägaren av denna icke finnes skäligen kunna inrätta skyddsrum i egen fastighet och behovet ej kan tillgodoses genom gemensamt skyddsrum. Viss rätt till ersättning föreligger dock i detta fall. Ägare av anläggning eller byggnad är vidare pliktig att vidtaga anordningar för *alarmering* av dem, som vistas i eller vid anläggningen eller byggnaden, och för *mörkläggnings* därav. Han måste också tåla eller själv vidtaga åtgärd för *maskering* av anläggningen eller byggnaden, om det finnes vara av särskild betydelse att så sker. Lagen ålägger slutligen ägare av bostadsfastighet, som skadats genom fientlig verksamhet, skyldighet att ställa sig till efterrättelse de föreskrifter för *byggnadens iordningställande*, som länsstyrelsen eller civilförsvarschefen meddelar.

För att trygga civilförsvarets tillgång till byggnader, utrymmen, materiel och andra förnödenheter föreligger *förfoganderätt* för civilförsvarets behov. Den närmare regleringen av förfoganderätten sker i 8 kap. civilförsvarslagen.

3. Huvuddragen av erforderliga ändringar i civilförsvarslagstiftningen

Genom riksdagens bifall till propositionen nr 114/1959 har statsmakterna tagit ställning till frågan, vilka uppgifter som skall åvila civilförsvaret, och beslutat ny organisation för detta. Härvid har också civilförsvarets utbildningsverksamhet kommit under bedömande och riktlinjer för denna fastställts, vilka återverkar på den omfattning, vari civilförsvarsplikten må i fred tagas i anspråk för utbildning och övning av de civilförsvarspliktiga. Dessa och andra i samband härmed fattade beslut nödvändiggör, såsom förut framhållits, ändrade bestämmelser i civilförsvarslagstiftningen. Emellertid har civilförsvarsutredningen aktualiserat även andra ändringar i lagstiftningen, av vilka de väsentligaste syftar till att mera definitivt anpassa denna till de år 1956 antagna nya riktlinjerna för utrymning och skyddsrumsbbyggande.

Vad beträffar de beslutade ändringarna i fråga om *civilförsvarets uppgifter*, såvitt ändringarna inverkar på lagstiftningen, märkes främst att ansvaret för det särskilda skydd mot spioneri och sabotage vid vissa anläggningar, varom bestämmelser finnes i 7 kap. 57 § civilförsvarslagen, i fortsättningen icke skall åvila civilförsvaret utan ankomma på polisväsendet. Bestämmelserna i nämnda lagrum måste därför utgå ur lagen. I den mån möjlighet att anordna det särskilda skyddet alltså anses böra finnas, erfordras särskilda lagbestämmelser, med stöd av vilka ägare eller innehavare av anläggning kan åläggas vidtaga särskilda skyddsåtgärder. Förslag till sådana bestämmelser att intagas i en särskild lag har upprättats av civilförsvarsutredningen. Civilförsvaret skall också enligt statsmakternas beslut befrias från de uppgifter i fråga om undanförsel och förstöring av egendom, varom bestämmelser finnes i 5 kap. 40—43 §§ och 7 kap. 66—68 §§ civilförsvarslagen. Hithörande stadganden skall följaktligen utgå ur civilförsvarslagen. Uppgifterna skall i stället ankomma på det ekonomiska försvarets organ. Frågan om erforderlig lagstiftning för uppgifternas fullföljande genom dessa organs försorg upptages icke till behandling i detta lagstiftningsärende. Övergångsvis får de hittillsvarande reglerna gälla, varvid emellertid ansvaret för uppgifterna överföres från civilförsvarsorganen till den myndighet, som Konungen bestämmer. De ändringar, som i övrigt beslutats i fråga om civilförsvarets uppgifter, såsom beträffande röjning, reparationer, bombrojning och omhändertagande på längre sikt av utrymd befolkning, återverkar icke på utformningen av civilförsvarslagen men kommer till uttryck i tillämpningsbestämmelserna till denna.

De förändringar i fråga om *civilförsvarets organisation*, som påkallar ändrad utformning av civilförsvarslagen, avser bland annat den territoriella indelningen av riket för civilförsvarsverksamheten. Civilförsvarsområdena skall sålunda i fortsättningen regelmässigt utgöras av större områden

än landsfiskalsdistrikt och städer, som ej ingår i sådant distrikt. Vidare bör öppnas möjlighet att komplettera indelningen i civilförvarsområden för det lokala civilförsvaret med en indelning på det regionala planet i verksamhetsområden för de beslutade undsättningskårerna och för annat regionalt civilförsvaret. Den hittillsvarande uppdelningen av civilförsvaret på allmänt och särskilt civilförsvaret bortfaller. Då hemskyddet i fortsättningen icke skall bestå såsom en särskild organisation utan ersättas med självskydd, som ankommer på envar, saknas anledning att bibehålla beteckningen särskilt civilförsvaret för den enda kvarstående formen för dylikt civilförsvaret, nämligen verkskyddet. Större rörlighet hos civilförsvaret och till följd därav vidgade möjligheter att utnyttja det lokalt organiserade civilförsvaret utanför det egna civilförvarsområdet förutsattes i propositionen nr 114/1959 och föranleder jämkningar i lagbestämmelserna härom.

I fråga om *civilförvarsplikten*s utnyttjande för utbildning och övning av de civilförvarspliktiga har i enlighet med förenämnda proposition beslutats att utbildningstiden — i motsats till vad som f. n. gäller — skall bestämmas till visst antal dagar för hela den tid, civilförvarsplikt föreligger, samt att övningstiden skall få omfatta högst visst antal timmar under varje treårsperiod. Ändrad utformning av hithörande bestämmelser i civilförvarslagen nödvändiggöres av denna omläggning.

Såsom förut nämnts skall den nuvarande *hemskyddsorganisationen* slopas; i dess ställe skall träda självskyddsverksamhet av envar oberoende av en i fred upprättad organisation härför. Bestämmelserna i 7 kap. civilförvarslagen i vad de rör hemskyddet skall därför utgå ur lagen. Möjlighet skall emellertid finnas för civilförvarsmyndigheterna att under beredskap och krig låta utse ledare för självskyddet inom de särskilda fastigheterna eller inom större enheter. Vidare skall materiel redan i fredstid anskaffas av fastighetsägarna för att möjliggöra självskyddsverksamheten. Skyldigheten härvidlag måste i lagen givas annan anknytning än den hittillsvarande, vilken anslutit sig till hemskydden. I fråga om *verkskyddet* har i propositionen nr 114/1959 uttalats, att möjligheter bör finnas att anordna gemensam organisation för det lokala allmänna civilförsvaret och verkskyddet. Förutsättningarna och formerna för att åvägabringa en sådan gemensam organisation bör regleras i civilförvarslagen.

I skilda hänseenden bör ändringar vidtagas i lagregleringen av *fastighetsägarnas skyldigheter* att anordna skyddsrum med hänsyn till angelägenheten av en fullständig anpassning av bestämmelserna till 1956 års riktlinjer för skyddsrummbygget. Främst kommer härvid i betraktande att slopa nuvarande föreskrifter om befrielse i särskilda fall för fastighetsägare från skyldighet att anordna skyddsrum, när skyddsbehovet kan tillgodoses genom allmänt skyddsrum, avsett för civilbefolkningen i visst område. Dylik befrielse, som f. n. har karaktären av dispens, blir vid tillämpning av 1956 års riktlinjer icke aktuell, då skyldighet att anordna enskilda skyddsrum i

ifrågavarande områden icke vidare skall gälla. Vid sådant förhållande saknas också anledning att bibehålla nuvarande bestämmelser i 59 b § om skyldighet för fastighetsägare, som erhållit dispens, att utgiva fastighetsägarbidrag.

Av ändringarna i lagregleringen av civilförsvarets uppgifter, organisation och befogenheter följer också jämkningar i de till berörda regler anslutande straffstadgandena.

Såsom torde framgå av det anförda nödvändiggör den i enlighet med propositionen nr 114/1959 beslutade avgränsningen av civilförsvarets uppgifter och fastställda nya organisationen för civilförsvaret ett förhållandevis stort antal ändringar i civilförsvarslagen, innebärande bland annat att åtskilliga paragrafer utgår ur denna. Vid sådant förhållande synes i enkelhetens och överskådlighetens intresse en helt ny civilförsvarslag böra träda i den nuvarandes ställe, även om principerna för civilförsvarets organisation och verksamhet samt för de enskildas och kommunernas medverkan i civilförsvaret i stort sett lämnas orubbade.

Vid utformningen av den nya lagen torde liksom när det gäller den nuvarande lagen de stadganden, som avser civilförsvarets organisation och verksamhet, böra upptaga endast de grundläggande bestämmelserna, medan den närmare regleringen bör ske i administrativ ordning enligt i lagen inskrivna bemyndiganden för Konungen. På civilförsvarets område är det nämligen av särskild betydelse att organisation och verksamhet kan kontinuerligt anpassas efter utvecklingen och lägets krav. En i detalj gående reglering i lagen skulle verka hindrande för en sådan anpassning. Likaså torde det av samma skäl vara erforderligt att liksom hittills i åtskilliga hänseenden genom stadganden i lagen bemyndiga Konungen att träffa avgöranden om åtgärder på civilförsvarets område, företrädesvis under beredskap och krig men också i vissa fall under fredsförhållanden, exempelvis i fråga om anordnande av skyddsrum. Däremot bör självfallet omfattningen av skyldigheterna för de enskilda liksom för kommunerna att medverka i civilförsvaret så långt möjligt regleras i själva lagen genom angivande av ramen för dessa skyldigheter. I vilken utsträckning skyldigheterna sedan skall tagas i anspråk får bestämmas på administrativ väg. Även härvidlag föreligger nämligen behov av en ordning, som möjliggör en viss elasticitet, så att skyldigheterna alltefter utvecklingen och det aktuella läget kan tagas i anspråk i större eller mindre utsträckning.

Den nya civilförsvarslagen torde böra ansluta sig till den nuvarande i fråga om den allmänna dispositionen. Sålunda bör i första kapitlet angivas civilförsvarets uppgift och därmed dess syfte och i andra kapitlet bör grunddragen av organisationen upptagas. I de följande kapitlen bör behandlas civilförsvarsplikten och dess innebörd, var och hur skyddsrum skall anordnas, särskilda civilförsvarsåtgärder vid krig eller krigsfara, kommunernas åligganden i fråga om civilförsvaret, skyldigheterna för fastighets-

ägare och för ägare eller innehavare av särskilda anläggningar eller byggnader att medverka i civilförsvaret samt förfoganderätt för civilförsvarets behov. I ett sista kapitel bör upptagas ansvarsbestämmelser samt stadganden om vite, besvär och annat av formell natur.

För att möjliggöra särskilda åtgärder mot spioneri och sabotage vid vissa anläggningar av särskild betydelse för försvaret eller folkförsörjningen — vilka åtgärder hittills stått under civilförsvarets överinseende men för vilka polisväsendet nu skall bära ansvaret — erfordras särskilda lagbestämmelser. Dessa bör, med de jämkningar som föranledes av överflyttningen av ansvaret för åtgärderna, i huvudsak motsvara de lagregler, som för närvarande enligt civilförsvarslagen gäller i avseende å skyddet ifråga. Bestämmelserna, som åsyftar att tillgodose skyddsintressen av samma karaktär som avses i lagen den 17 maj 1940 med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m., torde lämpligen böra inarbetas i nämnda lag.

I enlighet med det anförda har inom inrikesdepartementet upprättats *förslag till civilförsvarslag och lag om ändring i lagen den 17 maj 1940 (nr 358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m.*

4. Specialmotivering

A. Förslaget till civilförsvarslag

1 KAP.

Allmänna bestämmelser

I detta kapitel meddelas de grundläggande bestämmelserna om civilförsvarets uppgifter, varvid dess ställning i förhållande till krigsmakten regleras (1 §) samt lämnas föreskrift om den ordning, vari civilförsvaret intager beredskap (2 §).

1 §.

Vid tillkomsten av nu gällande civilförsvarslag framhölls att det var nödvändigt att tillskapa ett civilt försvar vid sidan av det militära med syfte att mobilisera fram den del av civilbefolkningen, som var i stånd att göra en insats i det totala försvaret. Begreppet försvar gavs i detta sammanhang en synnerligen vidsträckt innebörd och fick inbegripa exempelvis även rent sociala åtgärder, som blev nödvändiga till följd av krigshandlingar. Det civila försvaret ansågs böra omfatta det väsentliga av det civila samhällslivet under krig. I valet mellan att bygga upp civilförsvaret på militär grund och att utforma det såsom en civil organisation stannade man för det sistnämnda alternativet. Bestämmande var härvid att hemortsförsvarsuppgifterna inrymde en sådan mångfald problem av rent civil karaktär, att det såväl sakligt som med hänsyn till militärmyndigheternas arbetsbelastning framstod som vanskligt att överlåta ansvaret för försvarsverksamheten inom den civila sektorn på militära organ. Vidare ansågs att det skulle

vara en svaghet hos det civila försvaret om icke länsstyrelserna med deras förtrogenhet med de civila försvarsuppgifterna och med deras allmänna ställning inlemmades i civilförsvarsorganisationen.

Förutom genom själva benämningen civilförsvar och genom den organisatoriska anknytningen till civila organ kom civilförsvarets karaktär av en civil organisation till uttryck i lagen genom att civilförsvarets uppgift angavs vara att i de hänseenden Konungen bestämmer utöva sådan verksamhet för rikets försvar, som icke åvilar krigsmakten, så ock annan i samband därmed stående verksamhet. Med det sista ledet i bestämningen avsågs att öppna möjlighet för Konungen att anlita civilförsvarets organisation och resurser för särskilda uppgifter, som icke är av försvarskaraktär, exempelvis för att omhändertaga flyktingar, om sådana i stort antal anländer till riket.

Ehuru civilförsvaret är en civil organisation, som i princip icke har stridsuppgifter, är emellertid vissa delar av civilförsvarets verksamhet av den art, att uppgifterna stundom kräver att personalen har tillgång till vapen och brukar dem mot fienden. Dessa uppgifter återfinnes inom ordnings- och bevakningstjänsten. På ordningstjänsten ankommer, såsom bestämmningen ger vid handen, att sörja för ordningshållning, bl. a. i allmänna skyddsrum och vid avspärrningar, medan bevakningstjänsten har till uppgift att förhindra spioneri och sabotage mot krigsviktiga anläggningar. För att dessa uppgifter skall kunna fullgöras med erforderlig effektivitet måste personalen äga ingripa — även med vapen — mot misstänkta och mot sådana som stör ordningen, vare sig dessa tillhör den egna befolkningen eller fienden och oavsett om de uppträder i uniform eller ej. Genom en lagändring år 1951 (prop. 201/1951, rskr. 232) infördes med hänsyn härtill i 1 § civilförsvarslagen ett stadgande att Konungen äger förordna att personal, tillhörande viss tjänstegren inom civilförsvaret, skall, i anslutning till tjänstegrenen åliggande uppgifter, i krig utöva även sådan försvarsverksamhet, som eljest åvilar krigsmakten. Av stadgandets formulering framgår, att endast sådana stridsuppgifter, som omedelbart sammanhänger med tjänstegrenens verksamhet, kan komma ifråga för dess personal. Härigenom markeras att avsteget från civilförsvarets civila status icke sträcker sig längre än som är nödvändigt för att fullfölja civilförsvarets i övrigt civila uppgifter. Förordnande av angivet innehåll har — i överensstämmelse med vad första lagutskottet vid sin behandling av propositionen uttalade — hittills meddelats endast i fråga om ordnings- och bevakningstjänstens personal.

Från folkrättsliga synpunkter medför emellertid införandet av stridsuppgifter för civilförsvarspersonal vissa konsekvenser. Enligt folkrättsliga regler, som kommit till uttryck bl. a. i konventionen den 18 oktober 1907 om landkrigets lagar och bruk (fjärde Haagkonventionen) — vilken ratificerats av Sverige och ett stort antal andra nationer — behandlas nämligen i

princip den, som utan att tillhöra krigsmakten brukar vapen mot uniformerad medlem av fiendens krigsmakt, såsom franktirör. För att undvika att civilförsvarets ordnings- och bevakningspersonal skulle riskera sådan behandling vid fullföljande av stridsuppgift stadgades i samband med regleringen av civilförsvarspersonalens användning för dylika uppgifter, att personal, beträffande vilken förordnande meddelats av nyss angivet innehåll, i krig tillhör krigsmakten (1 § tredje st., sista punkten).

Under förarbetena till 1944 års lag uttrycktes från vissa håll önskemål om att civilförsvarets uppgifter och verksamhetsområden skulle närmare preciseras i lagen. Föredragande departementschefen fann emellertid att det skulle kunna verka hämmande på utvecklingen inom civilförsvaret, om ramen för dess verksamhet fastlöstes i lagen, och underströk härvid den centrala samordnande ställning inom samhällets allmänt civila krigsberedskap, som civilförsvaret skulle intaga. Mot detta uttalande hade riksdagen ingen erinran. Den närmare beskrivningen av civilförsvarets uppgifter lämnas följaktligen icke i lagen utan återfinnes i 1 kap. civilförsvarskungörelsen. Även här användes emellertid i vissa hänseenden formuleringar av mera allmän innebörd. Anvisningar i avseende å kungörelsens tillämpning skall emellertid, i den mån så finnes erforderligt, enligt dennas 90 § utfärdas av civilförsvarsstyrelsen. Denna skyldighet är tillika inskriven i instruktionen för styrelsen, enligt vilken styrelsen har att utfärda sådana föreskrifter och anvisningar till ledning för myndigheter, enskilda sammanslutningar och allmänheten, varom stadgas i civilförsvarslagen och civilförsvarskungörelsen eller som eljest prövas erforderliga. Med stöd av dessa föreskrifter har styrelsen utfärdat anvisningar, delvis av mycket detaljerat innehåll, samt meddelat allmänna riktlinjer till ledning för organisationens upprättande. Inom vissa betydelsefulla områden saknas dock alltså vägläddande föreskrifter från styrelsens sida.

Civilförvarsutredningen och propositionen nr 114/1959

Enligt såväl civilförvarsutredningens förslag som propositionen skall civilförsvaret bibehålla sin karaktär av en civil organisation. I propositionen uttalades sålunda, att civilförsvaret är och alltså skall vara en civil organisation, som så långt möjligt bör ges en rent humanitär inriktning; från folkrättsliga synpunkter bör man söka undvika att tilldela civilförsvarets enheter stridsuppgifter. Avsteg från denna princip måste emellertid tills vidare göras såvitt avser civilförsvarspolisens, vilken framför allt vid fullgörandet av bevakningsuppgifter måste vara beredd att upptaga strid. Civilförsvarspolis skall också ingå i undsättningskår för att bevaka dess depå och vid kårens förflyttning skydda den mot sabotage och mot anfall av enstaka fientliga soldater eller patruller.

I civilförvarsutredningens lagförslag bibehålles den hittillsvarande metoden för avgränsningen av civilförsvaret från krigsmakten. I överensstäm-

melse med den av utredningen intagna ståndpunkten att ordnings- och bevakningsuppgifter, för vilkas fullgörande beväpnad personal måste användas, alltjämt skall åligga civilförsvaret och med beaktande av de folkrättsliga konsekvenserna av att stridsuppgifter sålunda i viss utsträckning kommer att åvila civilförsvarspersonal, föreslår utredningen vidare, att den hittillsvarande lagregleringen av denna personals ställning överföres i sina grunddrag oförändrad till den nya civilförsvarslagen. Utredningen har emellertid föreslagit att — i enlighet med vad första lagutskottet uttalade vid bestämmelsernas tillkomst — i lagen uttryckligen anges att förordnande om utövning i krig av verksamhet, som eljest åvilar krigsmakten, endast kan avse personal, som inskrivits i civilförsvaret och krigsplacerats för tjänstgöring i ordnings- och bevakningstjänst.

I fråga om bestämmandet i lagen av civilförsvarets uppgifter föreslår utredningen att detta sker på samma sätt som hittills med en allmän formulering, vilken hänvisar till närmare, av Konungen utfärdade bestämmelser. Utredningen understryker emellertid att klara tillämpningsföreskrifter rörande civilförsvarets uppgifter är en nödvändig förutsättning för att organisationen skall kunna få erforderlig stadga. I detta sammanhang uppmärksammar utredningen även spörsmålet, i vilken utsträckning i tiden civilförsvaret skall ansvara för förebyggande och skadeavhjälpande åtgärder. Utredningen uttalar härvid att det är givet, att civilförsvaret skall svara för uppgifter, som kräver omedelbart ingripande för att rädda människor och skydda egendom, men att det f. n. icke råder klarhet om i vad mån civilförsvaret skall svara för skadeavhjälpande åtgärder av mera långsiktig art, d. v. s. lösandet av s. k. efteranfallsproblem. Utredningen berör även motsvarande spörsmål på de förebyggande åtgärdernas område, nämligen i fråga om ansvaret för utrymd befolkning, sedan utrymningen verkställt och befolkningen förflyttats till inkvarteringsorten och omhändertagits där. Rådande tveksamhet i nu angivna hänseenden anser sig utredningen kunna hänföra till oklarhet i gällande författningar. Utredningen finner dock att civilförsvarskungörelsen, i vart fall såvitt gäller vissa uppgifter såsom reparationer av samfärdsleder, ledningar och lindrigt skadade byggnader, ger vid handen att civilförsvarets ansvar för efteranfallsproblemen sträcker sig relativt långt i tiden efter ett anfall. Med hänsyn till civilförsvarsuppgifternas allmänna inriktning och vad som kan anses möjligt för organisationen att utföra har utredningen kommit till den uppfattningen att civilförsvarets skadeavhjälpande åtgärder skall begränsas till sådan verksamhet, som vid och omedelbart efter skadegörelse genom fientligt anfall fordrar enhetlig ledning, medan de ordinarie samhällsorganen i princip bör bära ansvaret för att samhällsfunktionerna alltefter omständigheterna åter kommer i gång. Härvid bör emellertid civilförsvaret biträda med sina resurser för att avhjälpa de mest trängande behoven. Dylik medverkan bör enligt utredningens mening reg-

leras författningsmässigt. Såsom exempel på områden, inom vilka en begränsning av civilförsvarets uppgifter enligt det anförda bör ske, nämner utredningen socialvården.

Å andra sidan föreslår utredningen under 1 kap. 1 § en i lagen inskriven utvidgning av civilförsvarets uppgifter, nämligen i vad det gäller civilförsvarets skyldighet att under högsta civilförvarsberedskap biträda med allmän ordningshållning. Enligt utredningens förslag skall emellertid denna skyldighet vara beroende av Konungens förordnande och icke kunna tagas i anspråk för ordningshållning vid arbetskonflikter.

I propositionen uttalades om utnyttjandet av civilförvarspolisens som en allmän polisreserv att denna fråga icke syntes kräva någon särskild reglering. De ökade ordningsuppgifter, som kan uppkomma under beredskap och krig, torde nämligen i regel ha sådan karaktär, att de utan vidare får anses falla inom civilförvarspolisens verksamhetsområde.

Utredningen föreslår vidare att ur 1 § civilförvarslagen uteslutes den nuvarande föreskriften om att särskilda tjänstegrenar skall finnas för olika slag av civilförsvarets verksamhet. Förslaget motiverar utredningen med att den i sitt huvudbetänkande gått ifrån benämningen tjänstegren, som hittills använts såväl för själva verksamheten inom varje område som för den personalorganisation, vilken har till uppgift att omhänderha ifrågasvarande verksamhet. Utredningen har i stället infört benämningen kår såsom sammanhållande beteckning på de organisationsenheter som handhar viss verksamhet. Vidare finner utredningen att spørsmålet om tjänstegrenar eller kårer är en organisatorisk fråga, som ej hör hemma i lagen.

I propositionen har i enlighet med utredningens förslag benämningen kår använts för att beteckna organisationen för viss verksamhet, medan någon enhetlig term för att beteckna själva verksamheten på varje för civilförsvaret aktuellt område icke använts.

Remissyttrandena

I fråga om den i lagförslaget intagna bestämmningen av civilförsvarets uppgift anför *telestyrelsen*, att såsom 1 § är formulerad torde den kunna tolkas så, att all försvarsverksamhet, som icke åvilar krigsmakten, skulle hänföras till civilförsvaret. Styrelsen utvecklar närmare sina synpunkter på följande sätt.

Sådan försvarsverksamhet som ledes av riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap, jordbruksnämnden, beredskapsnämnden för psykologiskt försvar, kommunikationsverken m. fl. skulle sålunda i enlighet härmed sammanfattas under rubriken civilförvar. Vidare skulle i enlighet med bestämmelsen i 3 § att den centrala ledningen av civilförsvaret utövas av civilförvarsstyrelsen, ovan uppräknade verksamheter komma att ledas av civilförvarsstyrelsen. Då detta icke torde vara avsikten, vill telestyrelsen föreslå att första stycket i 1 § ges en annan utformning förslagsvis enligt följande: »Civilförsvaret har till uppgift att i de hänseenden Konungen be-

stämmer utöva sådan verksamhet för rikets försvar, samt annan i samband därmed stående verksamhet, som icke åvilar krigsmakten eller annan myndighet eller organisation.»

En liknande uppfattning uttalas av *civilbefälhavarna i första och andra civilområdena*.

Länsstyrelsen i Södermanlands län finner det önskvärt att beskrivningen i lagen av civilförsvarets uppgift får en mera positiv utformning med sikte på civilförsvarets huvuduppgift, nämligen att skydda civilbefolkningen och att hindra eller undanröja skador på egendom i följd av krigshandlingar. Länsstyrelsen finner det vidare vara lämpligt att nu taga under övervägande i vad mån civilförsvaret bör få ingripa vid katastrofsituationer utan samband med krig. Att i dylika situationer utnyttja den befintliga civilförsvarsorganisationen, då de i fred tillgängliga organen icke räcker till, anser länsstyrelsen innebära en naturlig utväg, och det skulle måhända även inverka gynnsamt på allmänhetens förståelse för civilförsvaret, om detta kunde anlitas även i dylika fall.

Liknande synpunkter anlägges av *länsstyrelserna i Göteborgs och Bohus samt Älvsborgs län*.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län och *civilbefälhavaren i femte civilområdet* framhåller i gemensamt yttrande önskvärdheten av att civilförsvarets uppgifter på ett klart och tydligt sätt definieras i lagen med angivande av civilförsvarets humanitära syfte. Med hänsyn till detta och då enligt länsstyrelsens mening i civilförsvaret icke bör ingå uppgifter, som regelmässigt ankommer på krigsmakten, kan den föreslagna formuleringen av 1 § icke tillstyrkas. Även i redaktionellt hänseende synes enligt yttrandet denna grundläggande paragraf böra omarbetas. Härutinnan anföres.

I paragrafens första stycke anges civilförsvaret vara sådan verksamhet för rikets försvar som icke åvilar krigsmakten, varefter i andra stycket utsäges att Konungen dock kan förordna att civilförsvaret även i vissa hänseenden kan vara skyldigt att utöva verksamhet som ankommer på krigsmakten. Denna formulering måste ju på den stora allmänheten verka förbryllande och är ägnad att skapa oklara eller rent av felaktiga föreställningar om civilförsvaret och dess syfte. Även om icke länsstyrelsens tidigare anförda önskemål om skiljande av polisuppgifterna från civilförsvaret skulle vinna Kungl. Maj:ts bifall torde paragrafen i klarhetens intresse böra omformuleras. Om i lagens inledningsbestämmelse fastslås att civilförsvarets främsta uppgift är att rädda människoliv och egendom, torde detta underlätta statsmakternas strävanden att hos allmänheten vinna större förståelse för civilförsvaret.

Under framhållande av att den blivande civilförsvarskungörelsen måste komma att stödja sig på den nya civilförsvarslagen ifrågasätter *civilförsvarschefen i Göteborg* om icke lagens 1 § borde innehålla en bestämmelse om vilka olika kårer och tjänstegrenar, som bör inrymmas inom den nya organisationen.

Departementschefen

Såsom jag anført i det föregående bör civilförsvarets uppgifter icke detaljerat angivas i lagen utan närmare regleras i administrativ ordning. Härigenom skapas de författningsmässiga förutsättningarna för en snabb och smidig anpassning av civilförsvarets verksamhet till utvecklingen och till de krav, som läget vid olika tidpunkter kan komma att ställa. I lagen bör sålunda endast upptagas en allmän formulering, som jämte ett bemyndigande för Konungen att närmare bestämma verksamhetsområdet endast kort anger civilförsvarets inriktning och allmänna uppgifter. Samtidigt bör lagen i den inledande paragrafen i möjligaste mån ge besked om civilförsvarets ställning i förhållande till den verksamhet för rikets försvar, som utövas av andra organ. Då civilförsvaret alltjämt skall vara en civil organisation, som fullföljer vissa försvarsuppgifter, vilka icke åvilar krigsmakten, synes mig endast den invändningen kunna anföras mot den nuvarande bestämningen i lagen av civilförsvarets uppgifter, att den humanitära inriktningen av civilförsvaret icke kommit till uttryck. Då civilförsvarets uppgift är att skydda och rädda liv och egendom undan verkningarna av fientligt anfall mot riket synes detta i lika mån som uppgiften att bidra till landets försvar — vilken uppgift för övrigt fullföljes just genom den skyddande och räddande verksamheten — böra komma till uttryck i lagen. Jag förordar därför att i 1 § införes en anvisning om verksamhetens humanitära natur. Däremot anser jag det ej erforderligt att såsom föreslagits i några remissyttranden uttryckligen avgränsa civilförsvarets verksamhetsområde i förhållande till andra i totalförsvaret ingående organ än krigsmakten. Redan i paragrafens inledning bör nämligen liksom hittills angivas att civilförsvarets uppgift är att utöva försvarsverksamhet i de hänseenden Konungen bestämmer. Härigenom utsäges med erforderlig tydlighet att icke all försvarsverksamhet, som icke åvilar krigsmakten, är att hänföra till civilförsvaret.

Några remissmyndigheter har framhållit att civilförsvaret bör kunna anlitas i katastrofsituationer även utan samband med krig. Jag delar denna uppfattning. Liksom hittills bör i lagen upptagas ett stadgande om att civilförsvaret i de hänseenden Konungen bestämmer skall kunna utöva verksamhet, som står i samklang med civilförsvarets uppgifter i övrigt. Med stöd av ett dylikt stadgande kan enligt Konungens bestämmande civilförsvarets organisation och resurser i viss utsträckning utnyttjas i katastrofsituationer även under fredsförhållanden, liksom civilförsvaret också kan anlitas för omhändertagande av flyktingar, om sådana i stort antal skulle anlända till riket. Att märka är emellertid att civilförsvarets personalbehov vid dylika insatser icke kan tvångsvis tillgodoses genom civilförsvarsplikten, vilken under fredsförhållanden endast kan tagas i anspråk för utbildning och övning.

I motsats till civilförvarsutredningen anser jag att stadgandet i 1 § om att särskilda tjänstegrenar skall finnas för olika slag av civilförvarets verksamhet bör bibehållas såsom ett andra stycke i den nya lagens 1 §. Det torde nämligen vara praktiskt och främja en enhetlig terminologi att en särskild benämning fastslås i lagen att användas som beteckning för varje slag av verksamhet inom civilförvaret. Fördelarna av en sådan enhetlig benämning torde vara uppenbara, när den närmare regleringen av verksamheten skall ske i kungörelser och anvisningar. För att undvika förväxlingar och oklarheter bör däremot, såsom utredningen föreslagit och såsom skett i propositionen nr 114/1959, beteckningen kår användas, när personalorganisationen för vissa uppgifter åsyftas; benämningen tjänstegren bör sålunda förbehållas själva verksamheten. Vilka de olika tjänstegrenarna skall vara torde icke böra utsägas i lagen utan bör bestämmas i administrativ ordning i samband med att civilförvarets uppgifter närmare regleras.

På civilförvaret skall även fortsättningsvis ankomma ordnings- och bevakningsuppgifter, vilkas fullföljande kräver att personalen kan ingripa med vapen. Självfallet måste vapen kunna brukas även mot fientliga soldater, som angriper bevakningsobjekten eller som söker hindra ordningspersonalen i dess verksamhet. Sålunda måste möjlighet finnas att under krig göra avsteg från civilförvarets i övrigt rent civila karaktär. Avsteget måste emellertid anses vara av begränsad räckvidd och det bör i lagen uttryckligen fastslås att dylika stridsuppgifter endast kan åläggas personal, som är krigsplacerad inom tjänstegrenen ordnings- och bevakningstjänst, och blott i anslutning till fullgörandet av sådan tjänst. Det bör alltså icke kunna komma i fråga att avdela civilförvarspersonal för fristående stridsuppgifter. Med hänsyn till att den, som deltagar i stridshandlingar mot fiendens uniformerade soldater utan att tillhöra den egna krigsmakten, riskerar att bli betraktad som franktirör bör liksom i den nuvarande lagen stadgas att civilförvarspersonal, som tilldelas stridsuppgifter, under krig tillhör krigsmakten. Detta innebär emellertid ej att personalens tillhörighet till civilförvaret upphör utan personalen kommer att tillhöra båda försvarsorganisationerna.

2 §.

I denna paragraf föreslår civilförvarsutredningen ej någon ändring; ej heller påkallas någon sådan av vad i propositionen nr 114/1959 föreslagits.

Under remissbehandlingen har erinringar mot paragrafen ej framställts men några remissinstanser har uttalat, att de i motsats till utredningen finner viss tidsfrist för intagande av olika beredskapsgrader böra fixeras i tillämpningsbestämmelserna.

Paragrafen torde böra oförändrad överföras till nya lagen.

2 KAP.

Grunddragen av civilförsvaret

Kapitlet reglerar grunddragen av civilförvarsorganisationen — centralt, regionalt och lokalt — samt anger förutsättningarna för det lokala civilförsvarets utnyttjande inom annat område eller vid annan byggnad eller anläggning än den, för vilken det organiserats. Därjämte lämnas i kapitlet föreskrifter om militär direktivrätt gentemot civilförsvaret för att säkerställa nödvändig samordning av de båda försvarsorganisationernas verksamhet.

3—4 §§.

Varken i 3 §, som behandlar den centrala ledningen av civilförsvaret, eller i 4 §, som i fråga om den regionala ledningen föreskriver att länsstyrelsen handhar ledningen av civilförsvaret inom varje län, föreslår civilförvarsutredningen någon ändring. Ej heller är någon ändring erforderlig på grund av vad som upptagits i propositionen nr 114/1959.

Remissyttrandena

Under remissbehandlingen har *överbefälhavaren* framhållit att civilbefälhavarnas befogenheter i avseende å civilförsvaret bör inskrivas i lagen, medan *civilbefälhavarna i första och femte civilområdena* samt *länsstyrelserna i Södermanlands, Kronobergs, Hallands och Kopparbergs län* funnit lagen böra upptaga en erinran om civilbefälhavarnas befogenheter härvidlag.

Mot utformningen av 3 och 4 §§ i förslaget har *telestyrelsen* vidare riktat den anmärkningen att eftersom avsikten är att utöver civilförvarsstyrelsen och länsstyrelserna vissa centrala myndigheter, exempelvis järnvägsstyrelsen och telestyrelsen, själva skall leda civilförsvaret inom sina verk, bör innebörden av uttrycket civilförvarsmyndighet — som förekommer i förslagets 9 § utan närmare definition — angivas fullständigare i 3 § genom att däri intages en erinran om att den centrala ledningen av civilförsvaret under Konungen enligt vad särskilt är stadgat utövas även av annan myndighet än civilförvarsstyrelsen.

Departementschefen

Vad beträffar utformningen av 3 § synes det icke erforderligt eller ens lämpligt att såsom telestyrelsen föreslagit intaga en erinran om att även annan myndighet än civilförvarsstyrelsen kan under Konungen utöva central ledning av civilförvarsverksamhet. Att vissa kommunikationsverk och andra verk liksom också särskilda företag eller inrättningar m. m. kan utrustas med eget civilförsvaret och själva får leda detta — varigenom de blir att anse som civilförvarsmyndigheter i lagens mening — framgår nämligen av 96 § i den nuvarande civilförvarslagen, vilken paragraf enligt vad jag i fortsättningen föreslår, kommer att få sin motsvarighet i den nya

lagen. Vid sådant förhållande och då dylika särskilda civilförsvarsorganisationer berör endast i hög grad speciella områden torde en sådan allmänare formulering av 3 §, som en erinran av föreslagen art skulle komma att medföra, endast vara ägnad att göra bilden av civilförsvarsorganisationen oklar. Sätillvida utgör kapitelrubriken en erinran om att avvikelser från den i kapitlet stadgade ordningen kan förekomma som den klargör att endast grunddragen av civilförsvaret behandlas i kapitlet.

I överensstämmelse med ett förslag, som f. n. bearbetas inom inrikesdepartementet, torde vissa befogenheter i samordnande syfte komma att tilläggas civilbefälhavarna under beredskapstillstånd och krig i avseende å civilförsvaret. De viktigaste befogenheterna härvidlag torde komma att hänföra sig till utrymning, omgruppering av civilförsvarsstyrkor för användning utom det egna länet, förfogande över undsättningskårerna, när dessas primära verksamhetsområde omfattar flera län, samt sådana åtgärder mot radioaktiv beläggning, som berör flera län. Det torde vara lämpligt att i 4 § intaga en erinran om att civilbefälhavarna kan tilläggas vissa befogenheter i avseende å civilförsvaret under beredskap och krig.

5 §.

I denna paragraf meddelas i den nuvarande lagen regler för rikets indelning i civilförsvarsområden, varvid som huvudregel gäller att varje landsfiskalsdistrikt och stad, som ej ingår i sådant distrikt, utgör ett civilförsvarsområde. Civilförsvarsutredningen har med hänsyn till bland annat atomvapnens verkningar över vidsträckta områden föreslagit att civilförsvarsområdena skall göras större än hittills och i stort sett motsvara de nuvarande civilförsvarskretsarna. Detta förslag godtog i propositionen nr 114/1959, mot vilken riksdagen på denna punkt icke hade någon erinran. I enlighet med sin ståndpunkt i fråga om civilförsvarsområdenas utsträckning, vilken bör bestämmas med utgångspunkt från de lokala förhållandena, har civilförsvarsutredningen i sitt lagförslag icke upptagit några grunder för hur indelningen i sådana områden bör ske utan föreslagit att lagen härvidlag endast skall innehålla ett bemyndigande för Konungen att förordna om indelningen.

Remissyttrandena

Av remissmyndigheterna har endast *länsstyrelsen i Östergötlands län* haft något att anföra under förevarande paragraf. Länsstyrelsen anser att paragrafen bör upptaga även en definition av begreppet undsättningsområde, som enligt civilförsvarsutredningens förslag skall vara beteckningen för en undsättningskårs primära verksamhetsområde. Rörande lämpligheten av att benämningen undsättningsområde inskrives i lagen har emellertid även *civilförsvarsstyrelsen* yttrat sig, nämligen i anslutning till sin behandling av 7 §. Styrelsen anser det inte lämpligt att det fastslås i lagen,

att bestämda undsättningsområden skall finnas och motiverar sin ståndpunkt på följande sätt.

Enligt utredningen skall allmänt civilförsvaret upprättas i två skilda former, nämligen dels lokalt civilförsvaret för varje civilförvarsområde och dels regionalt civilförsvaret för större områden med uppgift att vid behov förstärka det lokala civilförsvaret. I motsats till den lokala organisationen, som direkt ledes av civilförvarschefen, skall den regionala stå under länsstyrelsens omedelbara ledning. I det regionala civilförsvaret skall ingå undsättningskårer för vissa regioner (undsättningsområden), — — — gas-skyddslaboratorier för ett eller flera län samt till civilförsvarets förfogande ställda flygplan och helikoptrar för av utredningen icke närmare angivna områden. Härjämte överväges f. n. att upprätta en organisation för skydd mot radioaktiv strålning och stridsgaser samt en organisation för medverkan vid epidemibekämpning. Den hittills verkställda utredningen om dessa organisationer ger vid handen, att även för deras verksamhet erfordras regionala förband med verksamhetsområden, som icke på förhand kan avgränsas men som måste omfatta betydligt större områden än de enskilda länen.

Till en början må här framhållas, att rekryteringen till det regionala civilförsvaret icke bör inskränkas till de områden, som primärt skall utgöra respektive förbands eller kårs geografiska verksamhetsfält. Ej heller dess organisering m. m. kan alltid handhas av länsstyrelserna i de län, där enheterna skall utgångsgrupperas. Frågor om undsättningskårens organisation, mobilisering, personalrekrytering, utbildning m. m. måste sålunda — såsom styrelsen anför i remissutlåtandet — handläggas av civilförvarsstyrelsen i samråd med försvars- och arméstaberna. I fråga om den organisatoriska uppbyggnaden saknar sålunda den geografiska indelningen i »undsättningsområden» nämnvärd betydelse. Vidare kan en uppdelning av riket i sådana områden komma att verka hämmande på ett effektivt taktiskt utnyttjande av förbanden, vilka i stället bör ha hela landet som verksamhetsfält. Riktlinjerna för enheternas taktiska utnyttjande i olika geografiska områden bör icke fastslås i civilförvarslagen utan angivas i instruktionsmässiga föreskrifter.

Departementschefen

Vid en övergång till större, för civilförvarsverksamhetens rationella handhavande mera lämpade civilförvarsområden torde några generella grunder för indelningen i sådana områden icke kunna fastslås i lagen. Det bör såsom civilförvarsutredningen föreslagit ankomma på Konungen att fastställa indelningen, varvid de på en ändamålsenlig indelning i varje särskilt fall inverkan omständigheterna kan beaktas. Om vid denna indelning delar av skilda län finnes böra bilda ett civilförvarsområde, bör det liksom hittills ankomma på Konungen att förordna, till vilket län området skall höra i civilförvarshänseende.

Civilförvarsstyrelsen har i sitt remissyttrande motsatt sig att en särskild indelning i verksamhetsområden för undsättningskåren sker. I vissa hänseenden synes det emellertid vara en fördel om en sådan indelning ägt rum. Upprättandet av mobiliserings- och operationsplaner torde sålunda

underlättas, om det område, inom vilket kåren har sina förstahandsuppgifter, är bestämt. Även vid den lokala planläggningen synes det vara av värde att veta huruvida civilförvarsområdet omfattas av det primära operationsområdet för en eller flera undsättningskårer. Jag anser därför att en indelning i verksamhetsområden för undsättningskårer bör kunna företagas och att lagen bör giva upplysning härom. Indelning i områden för regionalt civilförsvaret bör kunna ske även för exempelvis radiakskyddet, gasskyddet och epidemibekämpningen, varvid områdena torde få betydligt större omfattning än undsättningskårens verksamhetsområden. En annan sak är att möjlighet bör finnas att utnyttja för visst område organiserat civilförsvaret inom annat område, där behov av ytterligare insatser föreligger. Härtill återkommer jag under 8 §. I förevarande paragraf torde sålunda böra intagas föreskrift om att jämväl indelning i områden för det regionala civilförsvarets verksamhet skall företagas i den utsträckning det finnes erforderligt samt att denna indelning likaledes ankommer på Konungen.

Stundom torde det för det lokala civilförsvarets verksamhet befinnas ändamålsenligt att civilförvarsområde indelas i mindre enheter, civilförvarsdistrikt, med särskild ledning under chefen för civilförvarsområdet. Sådan indelning torde böra ankomma på länsstyrelsen.

6 §.

I förevarande paragraf stadgas f. n. att den omedelbara ledningen av civilförsvaret inom civilförvarsområde utövas av en civilförvarschef. Enligt civilförvarsutredningens förslag skall civilförvarschef emellertid endast under civilförvarsberedskap utöva ledningen, medan ansvaret för fredsadministrationen skall ligga på länsstyrelsen. Civilförvarschef skall dock under fredsförhållanden undergå utbildning för sin uppgift samt delta i försvarsspel och övningar ävensom i beredskapsplanläggningen och övriga förberedelser för civilförsvaret inom området. I konsekvens härmed har civilförvarsutredningen föreslagit att paragrafens avfattning skall ändras därhän, att den kommer att föreskriva att en civilförvarschef skall finnas i varje civilförvarsområde för ledning under civilförvarsberedskap av civilförsvaret inom området samt med de uppgifter i övrigt, som Konungen bestämmer.

Utredningen har vidare föreslagit att, i motsats till vad f. n. gäller, civilförvarschef skall förordnas för viss tid samt att ersättare för honom skall utses först då förfall uppkommer för civilförvarschefen och endast i den mån så erfordras. Härvid utgår utredningen från att innehavaren av en av utredningen föreslagen befattning som förste chefsassistent i varje civilförvarsområde skall övertaga civilförvarschefens befogenheter vid tillfälligt kortare förfall för denne.

I paragrafens sista stycke, vilket ålägger befattningshavare vid polis-

och brandväsendet skyldighet att mottaga uppdrag som civilförsvarschef eller ställföreträdare, föreslår utredningen endast en redaktionell jämkning.

I propositionen nr 114/1959, vilken i detta hänseende bifallits av riksdagen, förordades den av utredningen föreslagna ordningen för fredsadministrationen i princip. Det framhölls emellertid — mot bakgrunden av den kritik som riktats mot förslaget om centraliserad fredsadministration framför allt av överståthållarämbetet och länsstyrelsen i Stockholms län samt av länsstyrelsen i Malmöhus län — att man vid den närmare utformningen av organisationen borde beakta de särskilda förhållandena i de olika länen. Hur denna utformning borde göras, skulle få prövas i samband med anslags-äskandena för den nya organisationen, till vilken tidpunkt också borde anstå med ställningstagandet till frågan om några principiella avsteg från förslaget kunde behöva göras, framför allt med avseende på de största städerna.

Remissyttrandena

Rörande utformningen av lagtexten med hänsyn till överföringen till länsinstansen av fredsadministrationen av civilförsvarsområdena anför *överståthållarämbetet och länsstyrelsen i Stockholms län* i gemensamt yttrande, att lagtexten bör avfattas så, att inom Stockholms civilförsvarsområde alltså — enligt ett av dessa remissinstanser framlagt förslag — kommer att finnas en heltidsanställd civilförsvarschef för handhavande av vissa fredsuppgifter. *Civilförsvarschefen i Stockholms civilförsvarsområde* framhåller att det synes ovisst om den föreslagna avfattningen av 6 § ger ett adekvat uttryck även för den utformning civilförsvaret får inom stockholmsområdet.

Länsstyrelsen i Örebro län anser att civilförsvarschefen ej helt skall avkopplas från ledningen under icke-beredskapstid och fortsätter.

Därest en större övning, exempelvis, hålles, i vilken civilförsvarsområdet deltagar, bör han väl rimligen själv utöva ledningen för verksamheten, även om beredskap ej råder. Att i tillämpningskungörelsen uttömmande angiva »uppgifterna i övrigt» torde bli va nskskligt. Enligt länsstyrelsens mening bör civilförsvarschefen enligt lag ständigt utöva ledningen för civilförsvaret i sitt civilförsvarsområde, lät vara med den begränsning, som följer av den administrativa personalens medverkan.

Liknande synpunkter anføres av *länsstyrelserna i Södermanlands och Kronobergs län*.

Civilförsvarschefen i Göteborgs civilförsvarsområde anser den föreslagna begränsningen rörande civilförsvarschefens ledningsverksamhet icke lämplig, enär förhållandena — bl. a. order om snabbutrymning och omhändertagande av flyktingar — hastigt kan påkalla ingripanden och åtgärder från civilförsvarschefens sida redan innan centrala myndigheter hunnit utfärda order om beredskapstillstånd.

Flera remissinstanser anser det angeläget att ställföreträdande civilförsvarschef finnes ständigt förordnad och anser att lagtexten liksom hittills skall föreskriva att ställföreträdare skall finnas utsedd. Uttalanden i denna riktning göres av *civilförsvarsstyrelsen, länsstyrelserna i Uppsala, Södermanlands, Kronobergs, Kristianstads, Västmanlands, Kopparbergs, Jämtlands och Norrbottens län* samt av *Sveriges civilförsvarsförbund. Länsstyrelsen i Östergötlands län* anser att möjlighet bör finnas att utse tjänsteförrättande civilförsvarschef tidigare än då förfall för civilförsvarschefen uppkommer.

I yttrande över civilförsvarsutredningens huvudbetänkande föreslog *länsstyrelsen i Jönköpings län*, att distriktschef skall finnas i ort med skyddsrummsbyggnadsskyldighet, dock ej där civilförsvarschefen har sin uppehålls-ort, samt att befattningshavare vid polis- och brandväsendet skall vara skyldig mottaga jämväl sådant uppdrag. Länsstyrelsen vidhåller detta förslag och hemställer, att 6 § avfattas i enlighet härmed. En liknande uppfattning har *länsstyrelserna i Göteborgs och Bohus, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län*.

Departementschefen

Vad beträffar den omedelbara ledningen av civilförsvaret inom civilförsvarsområde har i enlighet med förslag i propositionen nr 114/1959 beslutats att ledningen under fredsförhållanden i princip skall ankomma på länsinstansen. Reservation har dock gjorts för att det med hänsyn till de särskilda förhållandena i de olika länen och särskilt i de största städerna kan visa sig ändamålsenligt att i vissa fall låta även fredsadministrationen vila på civilförsvarschefen. Förevarande paragraf bör avfattas i enlighet med detta ställningstagande och sålunda såsom huvudregel föreskriva att ledningen av civilförsvaret i civilförsvarsområde under civilförsvarsberedskap skall ankomma på en civilförsvarschef men öppna möjlighet för Konungen att särskilt förordna att ledningen i visst område även eljest skall utövas av civilförsvarschefen. Förordnande kan då även avse sådan ledningsverksamhet i brådskande fall, som civilförsvarschefen i Göteborg berört i sitt remissyttrande. Har särskilt förordnande om ledningen av civilförsvaret i civilförsvarsområde ej meddelats, följer av 4 § att ledningen under fredsförhållanden ankommer på länsstyrelsen. Att ledningen av fredsadministrationen av civilförsvarsområde regelmässigt utövas av länsstyrelsen innebär emellertid ej, att civilförsvarschefen under fredsförhållanden står helt utanför civilförsvaret utan blott att han är befriad från de löpande arbetsuppgifterna. Han skall sålunda i fredstid genomgå utbildning för sin uppgift, delta i försvarsspel, övningar och konferenser samt fortlöpande följa beredskapsplanläggningen och övriga civilförsvarsförberedelser, såvitt det är av betydelse för hans ledning av civilförsvaret under beredskap.

I ett flertal remissyttranden har framhållits att en ställföreträdare för

civildörsvarschefen ständigt bör finnas utsedd, medan civilörsvarsutredningen föreslagit att förste chefsassistenten inom varje civilörsvarsområde åtminstone vid tillfälligt förfall för civilörsvarschefen skall inträda i dens ställe. Att märka är emellertid att assistenten uttages till sin befattning med stöd av civilörsvarsplikten och därför under fredsförhållanden endast kan tagas i anspråk för utbildning och övning och detta dessutom endast intill visst dag- respektive timantal. Assistenten kan sålunda under fredstid ej alltid inträda som ställföreträdare för civilörsvarschefen, vilket måste anses som en väsentlig olägenhet, särskilt vid övningar. Med hänsyn härtill bör en särskild ställföreträdare för civilörsvarschefen ständigt vara förordnad. Även ställföreträdaren bör genom utbildning och genom att fortlöpande hålla kontakt med planlägningsarbetet göras skickad för sin uppgift.

Civilörsvarschef och ställföreträdare bör liksom hittills förordnas av länsstyrelsen, om ej Konungen för visst civilörsvarsområde bestämmer annorlunda. Jag anser skäl ej föreligga att giva dylika förordnanden tidsbestämd giltighet. Med hänsyn till befattningarnas betydelse efter övergången till större civilörsvarsområden än hittills och då det i allmänhet först vid civilörsvarsberedskap kommer att visa sig huruvida någon civilörsvarschef till äventyrs ej skulle vara skickad för sin uppgift bör länsstyrelsen kunna när som helst bringa förordnandet att upphöra och förordna annan i den entledigades ställe.

Om indelning i civilörsvarsdistrikt företagits bör möjlighet finnas för länsstyrelsen att förordna distriktschef för ledningen under civilörsvarsberedskap av civilörsvaret inom distriktet. Inom distrikt, där civilörsvarschefen har sin ledningscentral och därför regelmässigt själv uppehåller sig, torde behov av distriktschef i regel ej föreligga.

Befattningshavare vid polis- och brandväsendet bör liksom hittills vara skyldig att mottaga uppdrag såsom civilörsvarschef eller ställföreträdare. För att trygga rekryteringen av kvalificerade distriktschefer bör skyldigheten utsträckas till att omfatta jämväl uppdrag som distriktschef. Till distriktschefer torde en vidare krets befattningshavare vid polis- och brandväsendet kunna komma i fråga än när det gäller civilörsvarschefer och deras ställföreträdare.

7 §.

Enligt civilörsvarsutredningens förslag bör i denna paragraf, som för närvarande reglerar civilörsvarets indelning i allmänt och särskilt civilörsvar och definierar begreppen hemskydd och verkskydd, alltfört lämnas föreskrifter om de olika slag av civilörsvar som skall upprättas. Benämningen särskilt civilörsvar skall emellertid utgå ur lagen, då endast en form av sådant civilörsvar, nämligen verkskyddet, återstår sedan hemskyddsorganisationen slopats; ur paragrafen skall enligt förslaget även utgå nu-

varande föreskrifter om hemskyddet. Å andra sidan föreslår utredningen att paragrafen utbygges med en föreskrift om att allmänt civilförsvar skall upprättas — förutom för varje civilförsvarsområde — även för vissa större områden, av utredningen benämnda undsättningsområden.

Vad i propositionen nr 114/1959 upptagits och bifallits av riksdagen avviker icke från innehållet i paragrafen enligt utredningens förslag.

Remissyttrandena

Beträffande *civilförsvarsstyrelsens* yttrande rörande denna paragraf i förslaget hänvisas till vad som upptagits under 5 §.

Sveriges civilförsvarsförbund anser att begreppen lokalt civilförsvar och regionalt civilförsvar bör — med den huvudsakliga innebörd de givits i civilförsvarsutredningens huvudbetänkande — lagfästas. Som gemensam benämning för dessa bör beteckningen allmänt civilförsvar användas.

Mot definitionen enligt civilförsvarsutredningens förslag av begreppet verkskydd anmärker *länsstyrelsen i Norrbottens län* att innebörden av uttrycket »för särskilda byggnader och anläggningar» icke är fullt klar.

Överbefälhavaren anser att bestämmelser om någon form av hemskydd bör ingå i denna paragraf.

Departementschefen

Liksom hittills bör i förevarande paragraf föreskrift givas om de olika former av civilförsvar som skall anordnas, nämligen allmänt civilförsvar och verkskydd. Efter tillkomsten av de regionala undsättningskårerna och annat regionalt civilförsvar på gasskyddets och radiaskyddets m. fl. områden synes det lämpligt att indelningen av det allmänna civilförsvaret i lokalt och regionalt civilförsvar även kommer till uttryck i lagen. I enlighet med vad hittills gällt för organiserandet av särskilt civilförsvar bör den grundläggande förutsättningen för att verkskydd skall anordnas vid särskilda anläggningar och byggnader, nämligen att det finnes påkallat med hänsyn till bebyggelsens beskaffenhet eller eljest, angivas i lagen. Principerna för i vilken omfattning verkskydd skall organiseras utvecklas närmare i propositionen nr 114/1959 (s. 123 f.).

I vissa fall kan det vara rationellt att bilda en gemensam organisation för det lokala allmänna civilförsvaret och verkskyddet. Såsom framhållits i den förenämnda propositionen torde detta vara fallet framför allt i industrisambhällen, där en enda eller några få industrier dominerar samhället. Riksdagen har icke haft någon erinran mot uttalandena i propositionen härvidlag. Lagen bör följaktligen anpassas till detta ställningstagande och upptaga föreskrift om att en gemensam organisation för lokalt allmänt civilförsvar och verkskydd kan anordnas, om det med hänsyn till förhållandena på viss ort eller inom visst område finnes ändamålsenligt och kan ske utan minskning av civilförsvarets förmåga att fullgöra sina uppgifter.

8 §.

I paragrafen regleras förutsättningarna för anlitande av civilförsvaret utanför det område eller den anläggning eller byggnad, för vilken det organiserats. Civilförvarsutredningen, vars förslag härutinnan icke mött någon gensaga i propositionen nr 114/1959 eller under riksdagsbehandlingen av denna, föreslår att möjligheterna vidgas att taga civilförsvaret i anspråk utanför det egna området eller den egna anläggningen eller byggnaden. Detta bör enligt utredningen ske genom att de nuvarande villkoren för sådan rörlighet, nämligen att högsta civilförvarsberedskap intagits och att åtgärden skall syfta till avvärjande av betydande skada, göres mindre restriktiva. Sålunda bör enligt utredningen — med bibehållande av de stadgade förutsättningarna i övrigt — krävas blott att civilförvarsberedskap anbefallts och att åtgärden sker till avvärjande av skada. I utredningens förslag till ny lydelse av paragrafen har vidare den omständigheten att regionalt civilförsvaret föreslås skola anordnas för särskilda områden föranlett en mindre jämkning av den äldre lydelsen.

Remissyttrandena

Civilförvarsstyrelsen föreslår med utgångspunkt i styrelsens synpunkter på lämpligheten av en indelning i undsättningsområden, vilka återgivits under 5 §, att föreskriften om utnyttjande av civilförsvaret utanför det egna området eller den egna anläggningen eller byggnaden får avse endast det lokala civilförsvaret och verkskyddet, medan i ett andra stycke i paragrafen stadgas att ledningen av det regionala civilförsvaret skall ske enligt grunder, som Konungen eller, efter Konungens bemyndigande, civilförvarsstyrelsen bestämmer.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län understryker angelägenheten av att ledningen för civilförsvaret beredes ökade möjligheter att utnyttja de skadeavhjälpande organen utanför det egna civilförvars- eller undsättningsområdet eller den egna byggnaden eller anläggningen. Den större rörligheten motiverar enligt länsstyrelsen att i tillämpningskungörelsen närmare angives hur tillgängliga styrkor skall disponeras och ledas, då de insättes för sådana särskilda uppgifter.

Mot de föreslagna vidgade möjligheterna att göra civilförsvaret rörligt anför *riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap* att verkskydd vid krigsviktiga företag icke annat än i katastrofsituationer bör få användas utanför den egna anläggningen eller byggnaden.

Departementschefen

I propositionen nr 114/1959 förutsattes att det till omfattningen mindre men i kvalitativt hänseende förstärkta civilförsvaret, som omorganisationen av civilförsvaret åsyftar att skapa, skall kunna i större utsträckning än det hittillsvarande utnyttjas utanför det egna området eller den egna anlägg-

5 — Bihang till riksdagens protokoll 1960. 1 saml. Nr 5

ningen eller byggnaden. Under riksdagsbehandlingen har någon erinran häremot ej förekommit. De vidgade möjligheterna till rörlighet bör komma till uttryck i lagtexten genom att villkoren för utnyttjandet av civilförsvaret utom det egna området eller den egna anläggningen eller byggnaden göres mindre restriktiva i enlighet med vad civilförsvarsutredningen föreslagit. Paragrafen bör täcka alla former av civilförsvaret som anordnas för visst område eller för viss anläggning eller byggnad och sålunda gälla även regionalt civilförsvaret. Närmare grunder för civilförsvarets utnyttjande utom eget område eller egen anläggning bör fastställas administrativt. Härvid får självfallet beaktas att möjligheterna att utnyttja civilförsvaret enligt denna paragraf icke göres så stora, att risk föreligger, att det egna området eller den egna anläggningen lämnas utan det skydd som måste anses oundgängligt.

Paragrafen har omarbetats även redaktionellt.

9 §.

I förevarande paragraf föreslår civilförsvarsutredningen icke någon ändring; någon sådan påkallas ej heller av vad i propositionen nr 114/1959 upptagits och beslutats av riksdagen. Emellertid förklarar utredningen, att den övervägt att i paragrafen införa regler om direktivrätt för civilförsvarschef gentemot kommunala organ, vilka enligt utredningens förslag, återgivet i den förenämnda propositionen (s. 13 f.), efter omorganisationen skall övertaga vissa uppgifter av s. k. efteranfallskaraktär som hittills ansetts åvila civilförsvaret.

Remissyttrandena

Länsstyrelsen i Västmanlands län anser att behovet av enhetlig ledning för all skadeavhjälpande verksamhet på det lokala planet icke har tillgodosetts med utredningens förslag. Länsstyrelsen anför härom.

Samordningsproblemen kräva, såsom länsstyrelsen framhållit i sitt utlåtande över huvudbetänkandet, ökad uppmärksamhet, om civilförsvarets verksamhetsområde begränsas i enlighet med förslaget. I den regionala instansen äro, har länsstyrelsen vidare uttalat, dessa problem relativt lättlösta på grund av länsstyrelsens allmänna ställning som samordnande försvarsmyndighet. På det lokala planet torde däremot särskilda åtgärder erfordras för att säkerställa en effektiv samverkan mellan olika organ. Enligt länsstyrelsens mening torde civilförsvarschefen böra äga direktivrätt gentemot kommunala socialvårdsmyndigheter och tekniska verk, när det gäller brådskande ingripanden för att avhjälpa skador, som förorsakats av fientlig verksamhet, och länsstyrelsens beslut icke hinner avvaktas.

En sådan direktivrätt bör grundas på lag, icke blott på sådana av Kungl. Maj:t meddelade föreskrifter, som avses i 44 § 3 mom. lagförslaget. Det är en brist i detta förslag att gränsdragningen mellan civilförsvarets och kommunens uppgifter icke kommer till något uttryck i lagen. En hänvisning till de

lagar och författningar, som reglera kommunens skyldigheter, bör inflyta i 44 §. En översyn och komplettering av dessa bestämmelser är, såsom utredningen påpekat i huvudbetänkandet, av behovet påkallad.

Samma uppfattning har *civilförsvarsstyrelsen, länsstyrelserna i Blekinge, Malmöhus och Jämtlands län samt civilbefälhavaren i andra civilområdet och Sveriges civilförsvarsförbund*.

Departementschefen

Uppenbarligen är det av största betydelse, att resurserna på olika områden samordnas, när det gäller att komma till rätta med alla de svårbemästrade problem, som uppkommer i samband med ett fientligt anfall. Möjligheterna till samordning av krigsmaktens och civilförsvarets verksamhet torde kunna anses tryggade genom att militär myndighet liksom hittills i vissa lägen berättigas ge civilförsvaret direktiv om vilka civilförsvarsuppgifter som skall fullgöras. Självfallet måste också samordning äga rum av civilförsvarets och de ordinarie civila samhällsorganens verksamhet. Behovet av sådan samordning blir särskilt framträdande på områden, där de ordinarie samhällsorganen får övertaga uppgifter, som hittills ansetts åvila civilförsvaret, exempelvis i fråga om omhändertagandet på längre sikt av utrymd befolkning, iståndsättande av kommunikationsleder och av distributionsnät för vatten, gas och elektricitet etc. I dessa och liknande hänseenden blir det företrädesvis kommunala organ, som får övertaga uppgifterna, och skäl torde därför såsom några remissinstanser påpekat föreligga att överväga införandet av någon form av direktivrätt för civilförsvarsmyndigheterna gentemot kommunerna. Hur kommunernas skyldigheter skall närmare bestämmas är emellertid för närvarande föremål för utredning. Jag anser därför, att man icke nu bör i lagen inskriva någon direktivrätt för civilförsvarsmyndigheterna gentemot kommunerna, utan spörsmålet får upptagas till förnyat övervägande i samband med att ställning tages i frågan om kommunernas skyldigheter. Paragrafen bör sålunda åtminstone tills vidare upptagas i nya lagen med oförändrat innehåll.

10 §.

Enligt civilförsvarsutredningens förslag skall liksom hittills civilförsvarets omfattning och beskaffenhet inom varje civilförsvarsområde närmare angivas i en organisationsplan för området. För det nytillkomna regionala civilförsvaret skall organisationsplan upprättas för varje undsättningsområde. Medan organisationsplanerna hittills fastställts av länsstyrelserna skall de emellertid enligt utredningens förslag i fortsättningen fastställas av civilförsvarsstyrelsen efter förslag av vederbörande länsstyrelse. Utredningen moliverar denna överflyttning med att civilförsvarets personal och materiel bör inom den av statsmakterna fastställda ramen för civilförsvaret i dess helhet fördelas mellan de olika civilförsvars- och undsättningsom-

rådena. I fråga om verkskydden innebär utredningens förslag att civilförsvarsstyrelsen genom att fastställa organisationsplaner skall bestämma vid vilka anläggningar och byggnader i varje län som verkskydd skall anordnas, varvid styrelsen har att beakta de huvudlinjer för skyldigheten att upprätta verkskydd, som statsmakterna bestämt genom sitt ställningstagande till frågan om civilförsvarets totala omfattning.

I propositionen nr 114/1959 beröres icke frågan i vilken ordning organisationsplaner skall fastställas.

Remissyttrandena

Civilförsvarsstyrelsen vänder sig här liksom i anslutning till utredningens förslag under 7, 8 och 9 §§ mot att lagtexten utformas utifrån den förutsättningen att en indelning i undsättningsområden företages men har i övrigt ingen erinran mot utredningens förslag.

Mot förslaget att organisationsplanerna och ändringar däri skall fastställas av civilförsvarsstyrelsen riktar ett flertal remissinstanser kritik. Sålunda finner *länsstyrelsen i Jämtlands län* att en sådan ordning skulle innebära en onödigt administrativ omgång. *Länsstyrelsen* anför.

Sedan statsmakterna fastställt civilförsvarsorganisationens totala omfattning — såväl personellt som materiellt — och civilförsvarsstyrelsen fördelat personal och materiel på de olika länen, bör det ankomma på länsstyrelserna att utforma organisationen inom de olika länen efter civilförsvarsstyrelsens anvisningar och de lokala förhållandena samt, såsom hittills, fastställa organisationsplanerna. Undantagas böra emellertid organisationsplanerna för undsättningskårerna, vilka planer böra fastställas av civilförsvarsstyrelsen.

Inte heller *länsstyrelsen i Kronobergs län* finner de motiv bärande, som utredningen anfört såsom skäl för överflyttningen av beslutanderätten från länsstyrelsen till civilförsvarsstyrelsen. *Länsstyrelsen* yttrar.

Enligt länsstyrelsens uppfattning synes Kungl. Maj:t i tillämpningsföreskrifterna till lagen kunna giva sådana allmänna bestämmelser, som ger centralmyndigheten möjlighet att i sin tur avväga organisationens omfattning inom riket samt ge länsstyrelserna erforderliga direktiv för organisationsplanens vidare utformning. *Länsstyrelsen* förutsätter, att centralmyndigheten därvid, liksom hittills varit förhållandet, kommer att uppställa villkor i vilka hänseenden organisationsplanen före fastställelsen skall underställas centralmyndigheten för prövning och godkännande exempelvis beträffande undsättningsområden eller i frågor om behovet av allmänna skyddsrum, deras beskaffenhet och läge m. m.

I stort sett samma synpunkter anlägges av *länsstyrelserna i Södermanlands, Jönköpings, Värmlands, Västmanlands, Kopparbergs, Västerbottens och Norrbottens län* samt *civilförsvarschefen i Göteborgs civilförsvarsområde*, *civilbefälhavaren i första civilområdet* och *Sveriges civilförsvarsförbund*.

Däremot finner *statens organisationsnämnd* det vara angeläget, att civilförsvarsstyrelsen får det fastare grepp om civilförsvarsverksamheten, vilket en fördelning av tillgängliga resurser på länen samt granskning och fastställelse av organisationsplanerna enligt nämndens mening medför.

Departementschefen

Det lokala civilförsvarets omfattning och beskaffenhet bör liksom hittills i sina huvuddrag upptagas i en organisationsplan, som upprättas för varje civilförsvarsområde. Av organisationsplanen skall framgå bl. a. vilka skyldigheter i avseende å civilförsvaret som åligger enskilda och kommuner såsom i fråga om skyddsrum, materielhållning och anordnande av verk-skydd. Närmare föreskrifter om vad organisationsplan skall innehålla torde böra meddelas i administrativ ordning.

För det regionala civilförsvarets del torde det däremot ej vara erforderligt att särskilda organisationsplaner upprättas. På det regionala området föreligger nämligen icke någon motsvarighet till de skyldigheter för kommuner och enskilda, som det lokala civilförsvaret i väsentlig utsträckning bygger på; omfattningen och beskaffenheten av det regionala civilförsvaret bestämmes i sin helhet av statsmakterna. I den mån behov föreligger av en sammanfattande redovisning av det regionala civilförsvaret inom visst område bör denna redovisning kunna verkställas i annan och mindre bunden form än i särskilda organisationsplaner.

Mot civilförsvarsutredningens förslag att organisationsplan och ändring däri skall fastställas av civilförsvarsstyrelsen har ett flertal remissmyndigheter haft invändningar. Visserligen är det nödvändigt att den centrala civilförsvarsledningen har överblick över civilförsvarets omfattning inom de olika områdena, såväl lokalt som regionalt, och utövar ett avgörande inflytande på civilförsvarets utformning i stort. Jag kan emellertid icke finna att det lämpligaste sättet att tillgodose dessa intressen är att låta civilförsvarsstyrelsen fastställa och därmed — i den mån fråga ej är om beslut som fattats av Kungl. Maj:t, exempelvis rörande skyddsrum — även bära ansvaret för civilförsvarets omfattning och beskaffenhet i varje enskilt område, allra minst som åtskilliga av de förhållanden, om vilka organisationsplanerna skall innehålla uppgift, måste vara av den natur, att de lokala myndigheterna har det bästa underlaget för ett ställningstagande. Organisationsplanerna synes i stället böra upprättas av länsstyrelserna, vilka ju i princip bär ansvaret för civilförsvaret inom länen. Det inflytande på civilförsvarets omfattning och beskaffenhet, som bör tillkomma den centrala instansen, torde böra utövas genom anvisningar och direktiv till länsstyrelserna med utgångspunkt i den ram för civilförsvaret i dess helhet, som statsmakterna bestämt. Genom dylika anvisningar och direktiv har civilförsvarsstyrelsen möjlighet att fördela tillgängliga resurser de olika länen emellan. Den nödvändiga överblicken över civilförsvaret bör civilförsvarsstyrelsen kunna erhålla genom att kopior av organisationsplanerna överlämnas till styrelsen.

Jag förordar sålunda att såsom huvudregel föreskrives att organisationsplan skall upprättas av länsstyrelsen. I fråga om de viktigaste civilförsvarsuppgifterna på det lokala planet kan det emellertid föreligga skäl att tillerkänna civilförsvarsstyrelsen ett omedelbart inflytande på organisationsplanernas konkreta utformning. Detta synes böra ske genom att civilförsvarsstyrelsen i sådana fall får fastställa planen eller den del därav som är i fråga. I vilka fall fastställelse skall fordras torde få bestämmas av Konungen i administrativ ordning.

3 KAP.

Civilförsvarsplikt

Kapitlet reglerar civilförsvarsplikten, dess innebörd och omfattning samt inskrivning av civilförsvarspliktiga.

Vid den nuvarande civilförsvarslagens tillkomst uttalade föredragande departementschefen, att garanti måste finnas för att civilförsvaret vore tjänstdugligt såväl under krig som under fred. Tillräcklig tjänstduglighet kunde troligen icke vinnas enbart med frivilliga krafters bistånd. Även om det vore en stor fördel, om civilförsvaret kunde grunda sin personalrekrytering helt på frivillig medverkan, måste därför en tjänsteplikt för civilförsvaret, en civilförsvarsplikt, införas. I sitt huvudbetänkande uppger civilförsvarsutredningen att omkring 860 000 personer enligt nuvarande planläggning skolat inskrivas i civilförsvaret med stöd av civilförsvarsplikten. Även om utredningen föreslår en i personellt hänseende väsentligt minskad civilförsvarsorganisation än den nuvarande, finner utredningen dock att de skäl, som föranledde införandet av civilförsvarsplikt alltjämt består och erfarenhetsmässigt bekräftats under den hittillsvarande civilförsvarsverksamheten. Utredningen finner därför att civilförsvarsplikten icke kan undvaras. I propositionen nr 114/1959, vari enbart det lokala allmänna civilförsvarets personal beräknas till cirka 210 000 personer, förutsättes att civilförsvarsplikten med i huvudsak samma innehåll som för närvarande bibehålles för att garantera civilförsvarets rekrytering. De ändringar i kapitlet som aktualiserats av civilförsvarsutredningen och propositionen hänför sig därför till enskildheter i de särskilda paragraferna, för vilka närmare redogöres i det följande.

I anslutning till behandlingen av 14 § upptages den genom särskild utredningsman företagna undersökningen, huruvida möjlighet bör skapas att från civilförvarstjänst befria den, som hyser samvetsbetänkligheter mot sådan tjänstgöring.

11 §.

Civilförsvarsutredningen föreslår icke någon ändring i denna paragraf,

genom vilken bl. a. skyldighet ålägges i riket boende svensk medborgare att från och med det år, varunder han fyller 16 år, till och med det år, varunder han fyller 65 år, fullgöra sådan tjänstgöring i civildförsvaret, som hans kroppskrafter och hälsotillstånd medger. Utredningen framhåller emellertid med hänsyn till de fysiska och psykiska påfrestningarna vid arbete inom den skadeavhjälpande verksamheten, att civildförsvarsplikten regelmässigt ej bör tagas i anspråk i fråga om män över 60 år och kvinnor över 55 år. Vidare framhåller utredningen att män inte bör inskrivas i civildförsvaret före värnpliktsåldern, då den tid de i sådant fall kan stå till civildförsvarets disposition i allmänhet blir förhållandevis kort.

I sitt huvudbetänkande berör utredningen möjligheterna att tillgodose civildförsvarsstyrelsens och länsstyrelsernas behov av personal för krigsorganisationen genom tjänsteplikt eller civildförsvarsplikt och framhåller härvid att i första hand tjänsteplikt bör ifrågakomma, i den mån personalbehovet icke kan täckas med den ordinarie personalen eller genom rekrytering från frivilliga försvarsorganisationer. Möjlighet bör emellertid enligt utredningen finnas att med tillämpning av civildförsvarsplikten uttaga och öva personal för tjänstgöring inom ifrågavarande myndigheters krigsorganisationer, varvid utredningen främst åsyftar telefonister vid radiostationer, ingående i länsstyrelsernas krigsorganisation.

I lagförslaget har utredningen emellertid icke upptagit någon sådan jämkning i 11 § eller i 17 §, där inskrivning på förhand av civildförsvarspliktiga för civildförvarstjänst regleras, som skulle ge särskild anvisning om att uttagning kan ske för tjänstgöring med stöd av civildförsvarsplikten i civildförsvarsstyrelsens eller länsstyrelsernas krigsorganisationer.

Vad i propositionen nr 114/1959 upptagits och bifallits av riksdagen föranleder icke någon ändring av förevarande paragraf i dess nuvarande lydelse.

Remissyttrandena

Länsstyrelsen i Norrbottens län framhåller att lagförslaget icke ger länsstyrelserna erforderliga möjligheter att med tillämpning av civildförsvarsplikten i mån av behov uttaga och öva biträdespersonal inom länsstyrelsernas krigsorganisation.

Departementschefen

Även om den nya civildförsvarsorganisationen får en väsentligt mindre omfattning i personellt hänseende än den nuvarande, är det uppenbart att, för att personalbehovet skall kunna täckas, civildförsvarsplikt alltfört måste gälla för envar, som är i stånd att göra en insats i civildförsvaret. Att märka är att civildförsvarsplikten icke endast innebär skyldighet att i fred ingå i civildförsvaret och att underkasta sig utbildning och övning utan även att i krig ställa sig till förfogande för civildförsvarsverksamhet. Under beredskapstillstånd och krig kan det, såsom framgår av propositionen nr 114/1959,

bli aktuellt att i väsentlig utsträckning bygga ut civilförsvarsorganisationen med personal, som icke uttagits redan i fred; även härvidlag har civilförsvarsplikten sin stora betydelse för att trygga civilförsvarets tjänstduglighet. Civilförsvarsplikten kan sålunda icke undvaras och jag anser det heller icke tillrådligt att minska de civilförsvarspliktigas antal genom att sänka åldersgränsen för civilförsvarsplikten upphörande. Däremot torde såsom civilförsvarsutredningen framhållit skäl föreligga att icke i fred uttaga personal i de övre åldersklasserna eller män strax före värnpliktsåldern för utbildning och övning. Givetvis bör uttagningen ske så att den personal, som utbildas och övas, kan behållas i civilförsvaret så länge som möjligt.

Vad beträffar spørsmålet om rekryteringen av viss personal till civilförsvarsstyrelsens och länsstyrelsernas krigsorganisationer synes det knappast nödvändigt att införa den av utredningen i huvudbetänkandet förordade möjligheten att inskriva civilförsvarspiktiga för ifrågavarande tjänstgöring. Personalbehovet, som torde vara förhållandevis ringa, synes nämligen i krig kunna fyllas i första hand av frivilliga från de enskilda försvarsorganisationerna och i andra hand med stöd av tjänsteplikt. I den mån rekryteringen sker frivilligt, föreligger möjlighet att i fred utbilda och öva personalen för uppgifterna i krig. Det må vidare erinras om att den för alla civilförsvarspiktiga, vare sig de inskrivits i civilförsvaret eller ej, gällande skyldigheten enligt 12 § 2 mom. tredje stycket i nya civilförsvarslagen att delta i civilförsvarsövning, kan utnyttjas för övning av personal, som avses under krig skola tagas i anspråk med tjänsteplikt för de ifrågavarande uppgifterna. Såvitt gäller länsstyrelsernas krigsorganisationer måste emellertid beaktas att deltagande i övning endast kan påfordras i fråga om uppgifter, som har civilförsvarskaraktär.

12 §.

I vilken utsträckning civilförsvarsplikten får tagas i anspråk för tjänstgöring vid civilförsvaret under beredskapstillstånd och under fredsförhållanden regleras i förevarande paragraf. Enligt den nuvarande lydelsen skall civilförsvarspikt under beredskapstillstånd fullgöras i den omfattning som är nödig med hänsyn till pågående eller befarad fientlig verksamhet samt till behovet av utbildning och övning. När beredskapstillstånd ej råder får civilförsvarspiktig icke tagas i anspråk för annat ändamål än utbildning och övning och ej heller under längre tid än 30 timmar för varje kalenderår. För civilförsvarspiktiga som genom inskrivning i civilförsvaret i förväg uttagits till tjänstgöring gäller emellertid, att utbildnings- och övningstiden får utsträckas till 60 timmar för kalenderår. Civilförsvarspiktiga, som inskrivits för tjänstgöring i befälsbefattning, kan därjämte åläggas att medverka vid förberedelsearbetet inom civilförsvaret i den omfattning, som prövas nödig. Paragrafen bemyndigar slutligen Konungen att meddela bestämmelser om civilförsvarsplikten omfattning vid olika tidpunkter och

för olika grupper av civilförsvarspliktiga samt om de befälsbefattningar med vilka följer skyldighet att medverka vid förberedelsearbete.

Civilförvarsutredningen föreslår icke någon ändring i paragrafens regler om civilförvarspliktens omfattning under civilförvarsberedskap. Beträffande omfattningen under fredsförhållanden föreslår utredningen däremot — i samråd med utbildningsutredningen såvitt gäller utbildning och övning — dels den ändringen att utbildningsskyldighet skall åligga endast inskrivna civilförvarspliktiga, dels ändrade regler för den tid, under vilken civilförvarspliktiga skall vara skyldiga att undergå utbildning och delta i övning. Härvidlag föreslås, att utbildningstiden i fred skall bestämmas till högst 30 dagar, för högre befäl och särskilt kvalificerade specialister 60 dagar, allt räknat för hela den tid vederbörande är civilförvarspliktig, samt att tiden för skyldighet att delta i övning — vilken skyldighet skall omfatta alla civilförvarspliktiga oberoende av inskrivning — skall bestämmas till högst 60 timmar under varje följd av tre kalenderår. Utredningen föreslår vidare den ändringen, att skyldigheten för vissa civilförvarspliktiga att medverka i förberedelsearbete slopas; detta arbete bör i stället utföras av anställd personal.

I propositionen nr 114/1959 har riktlinjerna för omorganisationen av civilförsvarets utbildnings- och övningsverksamhet angivits med utgångspunkt i att de inskrivna civilförvarspliktigas skyldighet att undergå utbildning och delta i övning regleras i enlighet med de båda utredningarnas förslag. Riksdagen har i denna del icke haft någon erinran mot propositionen.

Utredningarnas förslag till nya grunder för beräkningen av utbildnings- och övningstid motiveras med att den nuvarande lagregleringen ej medgivit att inskriven personal åläggas att delta i utbildningskurser, som pågår flera dagar i följd. Deltagandet i befälskurser, som anordnats centralt och regionalt, har därför i praktiken blivit beroende av de civilförvarspliktigas medgivande. Till följd härav har befäl i vissa befattningar blivit otillräckligt utbildat. En ändring anses oundgänglig, om civilförsvaret skall kunna få den åsyftade effektiviteten.

I vilken omfattning civilförvarsplikten i fred bör tagas i anspråk för utbildning har utbildningsutredningen närmare undersökt och härvid upprättat detaljerade förslag till utbildningsplaner — med angivande av utbildningstiden i dagar och i vissa fall i timmar — för olika grupper civilförsvarspersonal. Av undersökningen framgår att utbildningstiderna för det alldeles övervägande antalet civilförvarspliktiga kommer att kunna sättas väsentligt kortare än de i lagförslaget angivna maximitiderna. För lägre befäl torde sålunda utbildningstiden komma att röra sig mellan en och två veckor och för manskap, som skall utbildas huvudsakligen genom deltidskurser, mellan 40 och 50 timmar. Endast för den mest kvalificerade ledningspersonalen ifrågakommer utnyttjande av de föreslagna maximitiderna.

För utbildningen och övningen av undsättningskårernas värnpliktiga personal skall enligt utredningarna gälla särskilda tider. Kårerne skall sammansättas huvudsakligen av värnpliktiga, som överföres till civilförsvaret vid en ålder av 28—35 år. Den tid, som dessa värnpliktiga bör vara skyldiga att underkasta sig utbildning och övning i civilförsvaret, bör motsvara den tid, de eljest skulle ha för repetitionsövning tjänstgjort vid krigsmakten, d. v. s. högst 60 dagar för manskap och högst 80 dagar för befäl. Vad utredningarna härvidlag föreslagit har förordats i propositionen nr 114/1959 och icke mött någon erinran från riksdagens sida.

Liksom hittills bör det enligt civilförvarsutredningen ankomma på Koningen att för olika tider och för olika grupper av civilförvarspliktiga meddela närmare bestämmelser om civilförvarspliktens omfattning inom den ram, som civilförvarslagen uppdrager.

Remissyttrandena

Mot utformningen av reglerna om civilförvarspliktens utnyttjande under civilförvarsberedskap har endast *länsstyrelserna i Uppsala och Västernorrlands län* någon erinran, i det de anser den föreslagna oförändrade lydelsen alltför snävt begränsa möjligheterna att taga civilförvarspliktiga i anspråk. Sådan möjlighet föreligger nämligen endast om det är nödigt med hänsyn till »pågående eller befarad fientlig verksamhet», medan enligt länsstyrelsernas mening de största personalinsatserna torde komma att behövas för brandsläckning, livräddning etc., sedan den fientliga verksamheten (bombanfallet) upphört.

De föreslagna ändringarna i fråga om civilförvarspliktens utnyttjande under fredsförhållanden tillstyrkes av det stora flertalet remissinstanser. De nya tiderna för skyldigheten för civilförvarspliktiga i allmänhet att delta i utbildning lämnas helt utan erinran. Däremot kritiseras i vissa yttranden de föreslagna reglerna för skyldigheten att delta i övning. *Civilförvarsstyrelsen* föreslår sålunda att timantalet såvitt gäller högre befäl bestämmes till åtminstone 120 under varje treårsperiod, varigenom detta befäl, som enligt nya lagen ej skall vara skyldigt att delta i förberedelsearbetet, skulle i övningens form kunna bli insatt i civilförvarsplanläggning och göras förtroget med sina krigsuppgifter. *Länsstyrelsen i Västmanlands län* anser det icke lämpligt att övningsverksamhetens omfattning anges genom ett visst antal övningstimmar för varje civilförvarspliktig utan omfattningen bör i stället göras beroende av ett bestämt krav på beredskap och funktionsduglighet hos civilförsvaret. Med den av länsstyrelsen förordade metoden skulle antalet övningar kunna variera inom de olika länen bl. a. med hänsyn till dessas storlek och antalet tätorter.

Civilförvarsutredningens förslag att skyldigheten att delta i förberedelsearbete slopas kritiseras av *länsstyrelserna i Kalmar, Blekinge, Malmöhus, Göteborgs och Bohus* samt *Västmanlands län* ävensom av *civilförvars-*

chefen i Göteborgs civilförsvarsområde och Sveriges civilförsvarsförbund, vilka anser att behov föreligger av att kunna utnyttja civilförsvarsplikten för det högre befälets medverkan i planläggningsarbetet. *Civilförsvarsstyrelsen* delar däremot utredningens uppfattning att administrationens behov av arbetskraft i fred bör tillgodoses med anställd personal.

Beträffande de särskilda tider för skyldighet att deltaga i utbildning och övning, som föreslås gälla för undsättningskårernas värnpliktiga personal, har endast *överbefälhavaren* haft något att erinra. I dennes yttrande föreslås sålunda att lagtexten utformas så, att den värnpliktiga personalens skyldighet att underkasta sig utbildning kommer att omfatta både den tid som gäller för civilförsvarspiktiga i allmänhet och den tid, de värnpliktiga skulle ha tjänstgjort vid krigsmakten. Förslaget motiveras med att det för befälsutbildning är erforderligt med så lång utbildningstid.

Civilförsvarsstyrelsen och *överbefälhavaren* framhåller, att värnpliktig personal enligt förslaget till ny organisation för civilförsvaret kommer att ingå också i det lokala allmänna civilförsvaret, och hävdar att den särskilda tid för utbildning och övning, som föreslås gälla för undsättningskårernas värnpliktiga personal, bör äga giltighet också för värnpliktiga i det lokala försvaret.

Länsstyrelsen i Hallands län anser det vara av betydelse för beredskapen inom civilförsvaret att även de värnpliktiga, som inskrivits i undsättningskårerna, kan inkallas till beredskapsövningar på sätt som anges i 27 § 2. värnpliktslagen, oaktat civilförsvarsberedskap icke anbefallts. Möjlighet för Kungl. Maj:t att föreskriva sådana övningar bör därför öppnas genom föreskrift i lagen.

Enligt *länsstyrelserna i Göteborgs och Bohus län* samt *Kalmar län* bör lagen medge att repetitionsutbildning av inskrivna civilförsvarspiktiga anordnas. *Civilförsvarschefen i Stockholms civilförsvarsområde* föreslår att inskriven personal skall vara skyldig att inom ramen för övningstiden underkasta sig även repetitions- och kompletteringsutbildning.

Departementschefen

Reglerna för civilförsvarsplikten ianspråktagande under civilförsvarsberedskap torde, även om de med nuvarande avfattning icke bör tolkas så snävt som några remissinstanser gjort, böra erhålla en jämkad lydelse för att otvetydigt täcka de förhållanden, under vilka de civilförsvarspiktigas insats påkallas.

Under fredsförhållanden bör liksom hittills civilförsvarsplikten icke få utnyttjas för annat ändamål än utbildning och övning. Såsom jag framhållit i ett tidigare avsnitt, bör möjlighet finnas att ställa civilförsvarets resurser till förfogande för uppgifter, som icke har samband med rikets försvar, exempelvis för räddning och hjälp vid naturkatastrofer. Civilförsvarets insats torde härvid först och främst kunna omfatta den materiella och orga-

nisatoriska sidan av hjälpverksamheten. I personellt hänseende torde man däremot inom civilförsvaret vara hänvisad till frivilliga insatser, varvid dessa väl kan tänkas bli samordnade såväl sinsemellan som med de ordinarie samhällsorganens resurser genom att civilförsvarsorganisationen utnyttjas. Jag är sålunda f. n. icke beredd att förorda någon utsträckning av civilförsvarsplikten till att även innebära en skyldighet att under freds-förhållanden ställa sig till förfogande för dylik verksamhet.

Genom riksdagens bifall till propositionen nr 114/1959 har riktlinjer fastställt för civilförsvarets utbildnings- och övningsverksamhet, vilka i allt väsentligt bygger på den förutsättningen att ramen för civilförsvarspliktens utnyttjande för utbildning och övning under freds-förhållanden bestämmes i enlighet med civilförsvars- och utbildningsutredningarnas förslag. Lagen torde sålunda såsom huvudregel böra föreskriva att utbildningstiden under tid, då civilförsvarsberedskap ej råder, får uppgå till högst 30 dagar för inskrivna civilförsvarspliktiga i allmänhet och till 60 dagar för inskrivna civilförsvarspliktiga, som krigsplacerats för tjänstgöring i högre befälsbefattning eller i annan befattning vilken kräver särskilda insikter eller färdigheter. Den tid, under vilken envar civilförsvarspliktig skall vara skyldig deltaga i övning, bör i lagen angivas till högst 60 timmar under varje följd av tre år. Härigenom uppdrages ramen för den enskilde civilförsvarspliktiges skyldighet att deltaga i övning. Hur ofta civilförsvarsmyndigheterna skall anordna övningar och dessas omfattning får självfallet bestämmas administrativt under hänsynstagande till denna ram, vilket jag velat påpeka i anledning av ett remissyttrande. Såsom angivits i propositionen nr 114/1959 bör i anslutning till övning kunna anordnas någon kortare genomgång med tidigare utbildade civilförsvarspliktiga i syfte att säkerställa resultat av övningen, utan att tjänstgöringen fördenskull blir att betrakta som utbildning. Regelrätt repetitionsutbildning skall enligt riktlinjerna i propositionen icke vidare förekomma.

För den värnpliktiga personalen i undsättningskårerna, på vilkas tjänst-duglighet särskilt stora krav ställes, skall enligt nämnda proposition gälla särskilda regler i avseende å utbildnings- och övningstiden. Denna skall sålunda icke understiga den — i allmänhet längre — tid som personalen skulle ha tjänstgjort vid krigsmakten för utbildning och övning, om den ej överförs till civilförsvaret. Är den för civilförsvarspliktiga i allmänhet gällande utbildningstiden längre än den tid, som den värnpliktige skulle ha tjänstgjort vid krigsmakten för utbildning och övning, bör dock den längre tiden gälla enligt huvudregeln. Däremot finner jag det ej erforderligt att för denna personal bestämma ramen för utbildnings- och övningstiden så vid, att den — såsom föreslås i ett remissyttrande — skulle omfatta både den för civilförsvarspliktiga i allmänhet gällande tiden och den tid, som den värnpliktige skulle ha tjänstgjort vid krigsmakten. I vissa fall medför överflyttningen till civilförsvaret likväl en utvidgning av den värnpliktiges tjänstgöringsskyldighet, exempelvis då han överföres till högre befälsbefattning i

civildförsvaret med 60 dagars utbildningstid, medan han som befäl vid krigsmakten skulle ha varit skyldig att fullgöra endast en repetitionsövning om 40 dagar. Att märka är emellertid att någon ytterligare utbildning inom civilförsvaret icke kan åläggas den till undsättningskårerna överförda värnpliktiga personalen, om den vid värnpliktstidens slut omplaceras till det lokala civilförsvaret. I detta hänseende blir alltså denna personal gynnsammare ställd än de värnpliktiga, som efter fullgjord utbildning och övning inom krigsmakten inskrives i civilförsvaret, när värnplikten upphör.

För övning av undsättningskårens värnpliktiga personal bör gälla att den för envar civilförsvarspliktig bestämda tiden får tagas i anspråk och i mån av behov utökas med utbildningstid, som icke redan utnyttjats. Även härvidlag kan sålunda överföringen till civilförsvaret innebära vidgad tjänstgöringsskyldighet för de värnpliktiga i förhållande till vad som skulle ha gällt för dem vid krigsmakten.

Den nu förordade möjligheten att taga civilförsvarspersonal i anspråk i fred för utbildning och övning under längre tid än som gäller för civilförsvarspliktiga i allmänhet har endast tagit sikte på undsättningskårens värnpliktiga personal. Emellertid förekommer det och kan framdeles möjligen förekomma i än större utsträckning att värnpliktiga inskrives i civilförsvaret och placeras på befälsposter eller i specialistbefattningar vid civilförsvarets övriga enheter. Då det är angeläget att även i fråga om dessa värnpliktiga ha en vid ram för utbildnings- och övningstid, bör samma regler härvidlag gälla för den som för de värnpliktiga i undsättningskårens. De särskilda regler, enligt vilka utbildnings- och övningstiden i vissa fall kan förlängas bör därför avse samtliga värnpliktiga, som överföres till civilförsvaret.

Enligt 27 § 2. värnpliktslagen kan värnpliktig, om Konungen med hänsyn till krigsberedskapen så prövar nödigt, åläggas att utöver den regelmässiga utbildningen fullgöra en eller flera beredskapsövningar om sammanlagt högst 180 dagar. Det synes på grund av de stora anspråk på effektivitet och beredskap, som ställs på civilförsvaret, vara en avgjord fördel — och det är också från rättvisesynpunkt tillfredsställande — om den värnpliktiga personalen kan tagas i anspråk under motsvarande tid i civilförsvaret. Om beredskapsövningar anordnas vid krigsmakten, bör därför undsättningskårens värnpliktiga personal och den i civilförsvaret inskrivna värnpliktiga personalen i övrigt kunna tagas i anspråk med civilförsvarsplikt för utbildning och övning i motsvarande utsträckning utan att härför erfordras att civilförsvarsberedskap påbjudes. I förevarande paragraf bör i detta syfte upptagas föreskrift om att ifrågavarande värnpliktiga efter Konungens beslut må åläggas tjänstgöring i civilförsvaret sammanlagt högst 180 dagar utöver den utbildnings- och övningstid som eljest gäller, därest Konungen beslutat att beredskapsövning enligt 27 § 2. värnpliktslagen må anordnas vid krigsmakten.

Tjänstgöring, som i enlighet med nu förordade regler ålägges värnpliktiga

vid civilförsvaret, skall såsom torde ha framgått av det anförda, träda i stället för den värnpliktiges tjänstgöring för utbildning och övning vid krigsmakten.

I likhet med civilförvarsutredningen anser jag att civilförvarsplikten icke bör få tagas i anspråk för att tillförsäkra civilförvarsmyndigheterna arbetskraft för planlägningsarbetet. Arbetsuppgifterna är otvivelaktigt av den art, att de bör utföras av personal, som är knuten till civilförvarsmyndigheterna på grund av anställning. Den hittillsvarande föreskriften att civilförvarsplikten i vissa fall innebär skyldighet att medverka i civilförsvarets förberedelsearbete bör därför utgå. Civilförvarschefs och hans ställföreträdares skyldighet att för sin uppgift undergå utbildning och deltaga i övning samt följa beredskapsplanläggning och övriga civilförvarsförberedelser grundar sig på uppdraget att inneha befattningen och ej på civilförvarsplikten.

Liksom hittills bör det ankomma på Konungen att utfärda närmare bestämmelser om i vilken omfattning civilförvarsplikten vid olika tider och i avseende å olika grupper civilförvarspliktiga skall tagas i anspråk inom den i lagen angivna ramen.

13 §.

Paragrafen är oförändrad.

14 §.

I paragrafen bemyndigas Konungen att meddela bestämmelser om befrielse från fullgörande av civilförvarsplikt. Bemyndigandet har hittills icke utnyttjats. Civilförvarsutredningen föreslår att paragrafen oförändrad överföres till den nya lagen. Den sakkunnige för utredning av frågan om beaktande av samvetsbetänkligheter mot civilförvarstjänst och beredande av möjlighet till särskild tjänstgöring åt personer, som hyser sådana samvetsbetänkligheter, föreslår däremot att i paragrafen skall införas föreskrift om att Konungen, om synnerliga skäl därtill föranleder, skall äga meddela civilförvarspliktig tillstånd att fullgöra sin civilförvarsplikt genom att utföra arbete utom civilförsvaret (ersättningstjänst). Till detta stadgande skall enligt utredningsmannen ansluta sig bl. a. föreskrifter om att ersättningstjänst skall fullgöras genom arbete inom den civila sjukvården eller annat civilt arbetsområde, där vid krig eller beredskapstillstånd finnes angeläget behov av personalförstärkning, samt att civilförvarspliktig, som första gången ingivit ansökan om tillstånd till ersättningstjänst, skall, intill dess Konungen prövat ansökningen, vara fri från skyldighet att tjänstgöra i civilförsvaret samt från skyldighet att inställa sig för inskrivning i detta.

Rörande innebörden av nuvarande stadgande i 14 § anför utredningsmannen att det av förarbetena till lagen framgår att bemyndigandet ej varit avsett att begagnas för sådana fall, då den civilförvarspliktige åberopar

samvetsbetänkligheter. Ett uttalande av 1941 års hemortsförsvarsakkunniga, att det kunde vara lämpligt att meddela viss befrielse från fullgörande av folkskyddsplikt, exempelvis då vederbörande av samvetsbetänkligheter icke ville bära vapen, torde närmast ha avsett tjänstgöring i hemvärnet, som enligt de sakkunnigas förslag skulle inordnas i folkskyddet. Utredningsmannen konstaterar sålunda att civilförsvarsplikten i förevarande hänseende är absolut och erinrar om att 9 kap. civilförsvarslagen upptar straffbestämmelser för sådana fall, då någon undandrager sig att fullgöra civilförsvarsplikt.

Utredningsmannen har undersökt i vilken omfattning det förekommit att civilförsvarspliktiga åberopat samvetsbetänkligheter och finner antalet sådana fall vara ej obetydligt. Det alldeles övervägande antalet samvetsömma har tillhört sekten Jehovas vittnen; i ett fåtal fall — 5 av omkring 250 — har de ej tillhört någon särskild sammanslutning. Utredningsmannen antar att samvetsbetänkligheterna i dessa fem fall hänfört sig till en allmänt radikalpacifistisk åskådning. Av undersökningen har tillika framgått att det i ej ringa utsträckning varit möjligt att bereda de samvetsömma sådant arbete inom civilförsvaret, som de kunnat godtaga. Bland dem, som icke accepterat någon som helst tjänstgöring inom civilförsvaret, återfinnes företrädesvis Jehovas vittnen.

Utredningsmannen upptar till en början i enlighet med utredningsdirektiven spørgsmålet hur likställighet mellan värnpliktiga och civilförsvarspliktiga i fråga om beaktandet av samvetsbetänkligheter bör åvägabringas. Härvid erinrar utredningsmannen om att undantagsställningen för värnpliktiga med samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring begränsats till befrielse från skyldighet att bära vapen. Lagen har visserligen medgivit att vapenfri värnpliktig kan beordras att utföra civilt arbete utom krigsmakten, men de samvetsömma har icke någon lagstadgad rätt att befrias från att fullgöra sin vapenfria tjänst vid krigsmakten. Inom civilförsvaret förekommer vapentjänst endast inom ordnings- och bevakningstjänsten. Sjukvårdstjänsten samt utrymnings- och socialtjänsten är av utpräglat humanitär art och i brandtjänsten placeras huvuddelen av de samvetsömma värnpliktiga, som får fullgöra sin tjänstgöring utom krigsmakten. Från rent principiell synpunkt finner utredningsmannen det därför kunna hävdas att det för att vinna den önskvärda likställigheten är tillfyllest att samvetsbetänkligheter beaktas endast såvitt angår tjänstgöring i ordnings- och bevakningstjänst. Denna fråga torde emellertid, framhåller utredningsmannen, redan vara löst i praktiken genom att man i förekommande fall vid inskrivningen tar hänsyn till den civilförsvarspliktiges inställning till bruket av vapen och placerar honom inom annan tjänstegren än ordnings- och bevakningstjänsten.

I fortsättningen överväger utredningsmannen, huruvida möjlighet bör öppnas att på grund av samvetsbetänkligheter befria från civilförsvartjänst

över huvud taget, men finner sig böra avstyrka att regler av sådan innebörd införes. För sitt ställningstagande härvidlag anför utredningsmannen följande skäl.

Ett så långt gående hänsynstagande skulle betyda att samvetsnöd skulle kunna åberopas även gentemot tjänstgöring t. ex. i de utpräglat humanitära tjänstegrenarna inom civilförsvaret, nämligen sjukvårdstjänst samt utrymnings- och socialtjänst, och skulle innebära ett avsteg från de principer som låg till grund för lagstiftningen om vapenfria värnpliktiga. En så radikal ändring av civilförsvarslagen skulle rubba grundvalen för lagen om vapenfria värnpliktiga — enligt vilken flertalet samvetsömma hänvisas till just civilförvarstjänst — och kan icke äga rum utan samtidig ändring av sistnämnda lag.

Att förebära samvetsnöd som grund för befrielse från de rent humanitära tjänstegrenarna skulle — — — vara förnuftsmässigt orimligt och etiskt oförsvarligt.

Vad angår de praktiska konsekvenserna av införandet av en rätt till befrielse från civilförvarsplikt har civilförvarsstyrelsen uppgivit att tillgången på personer, som är lämpliga för uppgifter inom civilförsvaret, är begränsad i jämförelse med behovet. Av detta skäl synes det vara mindre välbetänkt att införa regler, vilka kan vara ägnade att ytterligare minska tillgången. Även om hittills civilförsvarsvägran av samvetsskäl ej förekommit i större utsträckning, synes det nämligen, om de samvetsömma tillerkännes rätt till befrielse från civilförvarstjänst, vara att befara att civilförsvarsvägrarnas antal komme att öka, varigenom försvarets intressen kunde betänkligt eftersättas.

Utredningsmannen finner sålunda, att de problem, som det här är fråga om, i första hand bör — såsom redan sker i enlighet med anvisningar, som civilförvarsstyrelsen utfärdat — lösas genom att civilförvarsmyndigheterna vid uttagningen av personalen tar hänsyn till de samvetsömmas önskemål i fråga om tjänstgöringens art. Några författningsbestämmelser härom har utredningsmannen dock ej föreslagit, då han förklarar sig förutsätta att de samvetsömmas önskemål blir beaktade utan att det är särskilt föreskrivet.

Emellertid framhåller utredningsmannen att det torde kunna befaras att en del samvetsömma alltså kommer att vägra tjänstgöring av varje slag inom civilförsvaret, och han finner det påkallat att med hänsyn till dem göra det möjligt att i viss mån beakta samvetsbetänkligheter mot civilförvarstjänst över huvud taget genom att införa en ersättningstjänst utom civilförsvaret. Härom anför utredningsmannen.

Dels torde det — — —, ehuru samvetsbetänkligheter mot en huvudsakligen humanitärt inriktad verksamhet ej i och för sig är värda beaktande, stundom kunna te sig stötande att för civilförsvarsvägran bestraffa personer, vilka anser sig handla efter sitt samvetes bud. Sådana bestraffningar torde också kunna medföra att de bestraffade kommer att framstå som martyrer, vilket kan vara skadligt för andan inom civilförsvaret.

Dels torde det ofta kunna ifrågasättas huruvida icke personer, vilka åbe-

ropar samvetsbetänkligheter mot civilförvarstjänst, på grund av sitt psyke eller sin samhällsinställning äro olämpliga för sådan tjänst.

Med avseende å sådana samvetsömma, vilka uppger sig icke kunna godtaga något slags arbete inom civilförsvaret, har utredningen ansett sig böra föreslå att de, om synnerliga skäl därtill föranleder, av Konungen skall kunna medgivas tillstånd att fullgöra sin civilförvarsplikt genom att utföra arbete utom civilförsvaret. Såsom benämning på sådan tjänstgöring har utredningen med tanke på tjänstgöringens karaktär av substitut för tjänstgöring i civilförsvaret föreslagit termen *ersättningstjänst*.

Därest som betingelse för att erhålla tillstånd att fullgöra civilförvarsplikt genom ersättningstjänst uppställes att synnerliga skäl skall vara för handen, betonas bestämmelsens karaktär av undantagsregel. Tillstånd synes böra meddelas blott när omständigheterna är sådana att det är motiverat med hänsyn till såväl den civilförvarspliktiges förhållanden som tillgången på personal inom vederbörande civilförvarsområde. Det synes sålunda böra bero på en med hänsyn till nyss nämnda båda faktorer företagen lämplighetsavvägning från fall till fall, om tillstånd skall meddelas.

Vidkommande arten av det arbete, som sålunda föreslås skola kunna träda i stället för civilförvarstjänstgöring, synes följande krav böra uppställas.

1. Arbetet bör vara sådant att den civilförvarspliktige därigenom kan beredas en viktig beredskapsuppgift.

2. Arbetet bör ej vara av så lindrig art, att arbetets beskaffenhet inbjuder till civilförvarsvägran.

3. Den tid, under vilken den civilförvarspliktige tages i anspråk för det ifrågavarande arbetet, bör vara lika lång som den tid, under vilken civilförvarspliktiga i allmänhet sättes att fullgöra tjänstgöring i civilförsvaret. Såsom den längsta tid, under vilken den civilförvarspliktige får tagas i anspråk per år, har därför föreslagits samma antal timmar, som gäller be-
träffande i civilförsvaret inskriven personal.

Såsom tänkbara områden för ersättningstjänsten nämner utredningsmannen uppgifter för den allmänna samfärdselns upprätthållande, barnavården och hemhjälpssysselsättningen. Med hänsyn till att det största behovet av personal för civila beredskapsuppgifter föreligger inom sjukvården anser utredningsmannen emellertid, att detta arbetsområde främst bör komma i fråga. Efter undersökning av de praktiska förutsättningarna för att anordna ersättningstjänst inom den allmänt civila hälso- och sjukvården förordar utredningsmannen att ersättningstjänsten utformas såsom sjukvårdsutbildning i Svenska röda korsets regi.

Från Röda korset har utredningsmannen inhämtat yttrande rörande organisationens villighet och förutsättningar att anordna ersättningstjänsten. Röda korset har härvid förklarat sig vilja anordna kursutbildningen under förutsättning att deltagandet sker frivilligt. I anledning av förbehållet föreslår utredningsmannen en viss modifiering av de eljest gällande sanktionerna för civilförvarsplikten. Utredningsmannen anför härutinnan.

Röda korsets åtagande att anordna den föreslagna kursutbildningen har — — — skett under förbehåll att deltagandet i utbildningen skall vara frivilligt. Emellertid är uppenbart att vägran att inställa sig till tjänstgöring

samt andra förseelser, begångna under ersättningstjänst, böra bestraffas i samma mån som de beivras, då de begås under civilförsvartjänstgöring.

Röda korsets önskemål beträffande frivilligt deltagande synes dock så tillvida böra beaktas att tredskande samvetsömma icke jämlikt 87 § civilförsvarslagen tvångsvis skola inställas till tjänstgöring. Utredningen har därför avstått från att föreslå att reglerna i 87 § skola göras tillämpliga på civilförsvarspliktiga, som erhållit tillstånd till ersättningstjänst. Vidare synes i administrativ väg böra införas bestämmelser av innebörd att den som straffats för vägran att delta i ersättningstjänst, anordnad av Röda korset, icke vidare skall inkallas till sådan tjänstgöring.

Beträffande förfarandet vid prövning av ansökan om tillstånd att fullgöra ersättningstjänst föreslår utredningsmannen att ansökan skall ingivas till civilförsvarschefen. Denne bör, om det finnes påkallat, kalla den civilförsvarspliktige för samtal och bör därvid söka utröna möjligheterna att bereda honom sådan tjänstgöring inom civilförsvaret, som han från samvetssynpunkt kan godtaga. Vidhåller emellertid den civilförsvarspliktige sin ansökan, skall civilförsvarschefen översända denna jämte eget yttrande till Kungl. Maj:t, som beslutar i ärendet.

Utredningsmannen föreslår slutligen att civilförsvarslagens straffbestämmelser i fråga om olovligt undanhållande från tjänstgöring, lydnadsbrott m. m. skall göras tillämpliga även å den, som fullgör ersättningstjänst.

Remissyttrandena

Enighet råder beträffande principen att hänsyn skall tagas till samvetsbetänkligheter mot tjänstgöring, som medför skyldighet att bära vapen.

Även om några remissinstanser ger uttryck åt tvivel, huruvida de civilförsvarspliktiga, som nu är i fråga, i nämnvärd utsträckning kommer att acceptera annan av samhället ålagd tjänstgöring av betydelse för samhället under beredskap och krig, godtar dock flertalet remissinstanser förslaget att befrielse från tjänstgöring i civilförsvaret skall kunna medgivas mot att den civilförsvarspliktige i stället fullgör ersättningstjänst utom civilförsvaret. *Civilförsvarsstyrelsen* sammanfattar sin principiella inställning sålunda, att samvetsbetänkligheter, som bevisligen grundar sig på religiös övertygelse eller liknande, bör kunna medföra befrielse från civilförsvartjänstgöring eller utbildning härför, i den mån personalrekryteringen till civilförsvaret icke härigenom äventyras. Därmed avser dock icke styrelsen, att samvetsbetänkligheter bör medföra total befrielse från civilförsvarsplikten. I likhet med utredningsmannen anser styrelsen nämligen, att en person som av samvetsnöd vägrar göra någon tjänst inom civilförsvaret, även sådan tjänst som är av klart civil och humanitär natur, rimligen bör kunna åläggas att utföra ett motsvarande arbete av social beskaffenhet utanför civilförsvaret. Visserligen är skillnaden mellan exempelvis sjukvård inom civilförsvaret och sjukvård utom civilförsvaret obefintlig eller oväsentlig, men om samvetet omöjliggör för någon att på något sätt

arbета inom civilförsvaret, synes den av utredningsmannen föreslagna utvägen med ersättningstjänst vara en kompromiss, som tillgodoser såväl etiska som praktiska synpunkter. *Civilförsvarsutredningen* framhåller att samvetsbetänkligheter, om de finnes grundade på en allvarlig uppfattning, bör beaktas i den omfattning, som från samhällets synpunkt kan anses rimlig. Detta synes böra innebära, att om den civilförsvarspliktige av dylika skäl vägrar att deltaga i verksamhet, som kräver vapentjänst, bör han i första hand hänvisas till annan tjänst inom civilförsvaret. Vid vägran att över huvud fullgöra tjänst inom civilförsvaret bör befrielse härifrån förbindas med skyldighet att fullgöra sådan ersättningstjänst, som kan ha betydelse för det allmänna.

Med viss reservation för de förutsättningar, under vilka befrielse skall kunna meddelas, tillstyrkes förslaget också av *Frikyrkliga samarbetskommittén*, som finner förslaget om ersättningstjänst innebära ett från kommitténs utgångspunkter avgjort framsteg. Kommittén vänder sig dock mot att tillstånd till ersättningstjänst skall kunna meddelas endast om det kan anses påkallat med hänsyn såväl till civilförsvarets personalbehov som den civilförsvarspliktiges förhållande. Det är enligt kommittén icke möjligt att på en gång vilja taga hänsyn till samvetsbetänkligheter och att göra sådant hänsynstagande beroende av civilförsvarets personalbehov, enär någon relation mellan samvetsbetänkligheterna och civilförsvarets personalbehov icke finnes.

En mera kritisk inställning till förslaget kommer till uttryck i yttrandet av *länsstyrelsen i Jönköpings län*. Länsstyrelsen erinrar om att det enligt gällande anvisningar för inskrivning i civilförsvaret i möjligaste mån skall tagas hänsyn till den civilförsvarspliktiges önskemål i fråga om avsedd tjänstgörings art, varvid som exempel på skäl, som bör beaktas av civilförsvarschefen, nämnes bl. a. betänkligheter av religiös eller därmed jämförbar natur mot viss tjänstgöring. Då möjlighet således redan finnes att placera den civilförsvarspliktige inom rent humanitära tjänstegrenar såsom sjukvårdstjänst samt utrymnings- och socialtjänst, sätter länsstyrelsen i fråga om ytterligare bestämmelser kan vara erforderliga. Länsstyrelsen finner emellertid i likhet med utredningen det vara önskvärt, att civilförsvarspliktiga, vilka åberopar samvetsbetänkligheter mot varje slag av civilförsvartjänst, beredes möjlighet att fullgöra sin civilförsvarsplikt utom civilförsvaret.

Några remissinstanser uttalar sig för att den i praxis utbildade valfriheten mellan olika tjänstegrenar inom civilförsvaret lagfästes. I denna riktning uttalar sig *länsstyrelsen i Malmöhus län*, som också tillstyrker förslaget om ersättningstjänst med reservation för lagtextens utformning. Länsstyrelsen finner sålunda, att i lagen bör i stället för kravet på »synnerliga skäl» angivas de grunder på vilka befrielse från civilförsvartjänst skall kunna medgivas.

Starka betänkligheter mot införandet av befrielse från all civilförsvartjänst uttalar *överståthållarämbetet*, som förklarar sig obetingat dela den sakkunniges uppfattning, att det är förnuftsmässigt orimligt och etiskt oförsvarligt att förebära samvetsnöd som grund för befrielse från de rent humanitära tjänstegrenarna. Ämbetet anför.

Enligt *överståthållarämbetets* mening borde det vara tillfyllest att alltjämt följa den praxis, som redan tillämpas, nämligen att för civilförsvarspliktig medgiva viss valfrihet inom civilförsvarets ram, därvid civilförsvarspliktig icke mot uttalade samvetsbetänkligheter, som finnas grundade, inskrives i den vapenbärande tjänstegrenen ordnings- och bevakningstjänst. Med hänsyn till vad i det remitterade betänkandet uppgives därom, att det på vissa håll mött svårigheter att på överenskommelsens väg ordna ett sådant förfarande, bör den berörda valfriheten lagfästas. Mot en vidsträcktare rätt till befrielse från civilförsvarsplikt hyser *överståthållarämbetet* av antydda skäl starka betänkligheter.

Invändningar av olika slag framföres beträffande arten av den föreslagna ersättningstjänsten samt sättet för dess fullgörande.

Civilförsvarsstyrelsen, *arbetsmarknadsstyrelsen* och *civilförsvarsutredningen* hävdar att ersättningstjänsten i fred ej bör avse utbildning för någon bestämd beredskapsuppgift utan i stället gå ut på en ren arbetsinsats i samhällets tjänst.

Vad gäller sättet för ersättningstjänstens fullgörande anser *medicinalstyrelsens sjukvårdsberedskapsnämnd* att detta måste bestämmas från fall till fall efter ingående prövning av den civilförsvarspliktiges lämplighet och personliga kvalifikationer i övrigt. Nämnden förutsätter att endast sådan samvetsöm civilförsvarspliktig hänvisas att fullgöra ersättningstjänst hos Röda korset, som uttryckt önskemål härom eller eljest samtyckt härtill.

Röda korset förklarar sig icke vara berett att åta sig utbildning under de villkor som utredningsmannen föreslagit, då dessa strider mot den för Röda korsets verksamhet grundläggande principen om frivillighet. Organisationen är emellertid villig att åta sig utbildningen, om garantier skapas för att deltagandet i kurserna verkligen blir frivilligt. Skulle det befinnas nödvändigt att sanktionera deltagandet med straffbestämmelser, bör utbildningen omhändervhas av statlig myndighet.

I likhet med den sakkunnige anser *överståthållarämbetet* sjukvårdskurser vara en lämplig form för utbildning av ersättningstjänstskyldiga men vänder sig mot utredningsmannens förslag att en civilförsvarsvägrare, sedan han en gång bestraffats för utevaro, i praktiken skulle kunna undgå såväl civilförsvartjänst som ersättningstjänst. Svårigheterna synes ämbetet kunna undvikas genom att kurserna äger rum helt i statlig regi med tillämpning av samma tvångsmedel och påföljder för tredskande, som gäller beträffande tjänstgöring inom civilförsvaret.

Även *civilförsvarsutredningen* vänder sig mot utredningsmannens förslag om sådana regler att bestraffning i själva verket skulle komma att innebära att den civilförsvarspliktige köpte sig fri från vidare civilförsvarstjänst.

Länsstyrelsen i Jönköpings län har intet att erinra mot att ersättnings-tjänsten anordnas inom den civila sjukvården men sätter i fråga, om de samvetsömma verkligen kommer att acceptera den föreslagna sjukvårdsutbildningen i Röda korsets regi med hänsyn till att organisationen i vissa fall har nära anknytning till det militära försvaret. Från praktisk synpunkt framhåller länsstyrelsen vidare att kurser mera sällan torde kunna anordnas lokalt, varför ej ringa kostnader för resor och förläggning ofta torde uppkomma. Länsstyrelsen föreslår därför att ersättningstjänsten även får utföras som mindre kvalificerad biträdestjänst vid sjukvårds- och socialvårdsinrättningar samt inom hemhjälpss verksamheten. Inom sådan verksamhet skulle den civilförsvarspliktige i regel icke behöva lämna hemorten och ej heller behöva genomgå särskild utbildningskurs utan omedelbart kunna utföra förelagt arbete.

Åtskilliga remissinstanser anser att ersättningstjänsten till tiden bör göras längre än den jämförbara civilförsvarstjänsten. Hit hör *civilförsvarsstyrelsen*, *arbetsmarknadsstyrelsen*, *överståthållarämbetet* och *länsstyrelserna i Södermanlands, Malmöhus, Göteborgs och Bohus samt Örebro län*. Däremot uttalar sig *länsstyrelsen i Stockholms län* mot en dylik förlängning av tjänstgöringstiden.

I fråga om *förfarandet vid tillståndsprövningen* anser *länsstyrelsen i Stockholms län*, att dylika ärenden icke är av den beskaffenhet att de normalt skall behöva handläggas av Kungl. Maj:t. Länsstyrelsen är emellertid ej främmande för att Kungl. Maj:t förbehåller sig beslutanderätt under en viss övergångstid i avbidan på erfarenheter. Ärendena bör där efter decentraliseras till underordnade myndigheter, förslagsvis länsstyrelserna.

Överståthållarämbetet ifrågasätter om det icke är lämpligt att meddela särskilda bestämmelser angående arten och omfattningen av den utredning, som skall utgöra underlaget för tillståndsprövningen hos Kungl. Maj:t. Sådana bestämmelser synes ämbetet vara ägnade att redan genom sin förefintlighet minska antalet helt omotiverade ansökningar om rätt till ersättningstjänst.

Enligt *Frikyrkliga samarbetskommittén* bör det övervägas att i stället för att kräva den samvetsömmes personliga inställelse inför civilförsvarschefen utnyttja den redan förefintligen institutionen med utredningsmän, som har att biträda vid prövningen av ansökningar om vapenfri tjänst. En föreskrift att dessa skall anlitas för att avgiva yttrande skulle innebära en större trygghet såväl för civilförsvarschefen som för de civilförsvarspliktiga.

Departementschefen

Liksom för närvarande torde i paragrafen böra stadgas att Konungen äger meddela bestämmelser om befrielse från fullgörande av civilförsvarsplikt. Härigenom bibehålles den hittillsvarande möjligheten att i administrativ ordning meddela generella beslut om att exempelvis vissa befattningshavare, vilka bör få odelat ägna sig åt sina ordinarie arbetsuppgifter med hänsyn till dessas betydelse för samhället även under beredskapstillstånd och krig, icke skall få tagas i anspråk inom civilförsvaret. Att stadgandet icke avses utgöra ett bemyndigande för Konungen att meddela föreskrifter om befrielse från civilförvarstjänstgöring på grund av samvetsbetänkligheter mot sådan tjänstgöring bör i fortsättningen komma till uttryck i paragrafen.

I sistnämnda fråga har hittills föreskrifter saknats. Någon möjlighet till befrielse från civilförvarstjänstgöring på grund av samvetsbetänkligheter har sålunda ej förelegat. Häri har reglerna för civilförsvarsplikten skilt sig från motsvarande regler för värnplikten, vilka genom särskild lagstiftning modifierats med hänsyn till sådana värnpliktiga, för vilka bruk av vapen mot annan skulle medföra djup samvetsnöd. Dessa värnpliktiga kan efter särskild prövning erhålla tillstånd att fullgöra sin värnpliktstjänstgöring såsom vapenfria värnpliktiga, varvid tjänstgöringen kan anordnas förutom som vapenfri tjänst inom krigsmakten även som tjänstgöring i civilförsvaret eller som annat civilt arbete för statens eller kommuns räkning. Att liknande bestämmelser ej meddelats på civilförsvarets område har sin grund i att civilförsvarets verksamhet väsentligen är inriktad på humanitära uppgifter. Vapentjänst förekommer sålunda endast inom ordnings- och bevakningstjänsten. Det kan anmärkas att huvuddelen av de vapenfria värnpliktiga, som hänvisas till civilförsvaret, tilldelas brandtjänsten.

Självfallet kan man ställa anspråk på att sådana samvetsbetänkligheter, som respekteras av samhället när det gäller värnpliktstjänstgöring, också skall respekteras då fråga är om civilförvarstjänstgöring. De samvetsbetänkligheter, som på värnpliktens område ansetts förtjänta av respekt och motivera en undantagsställning för den som hyser betänkligheterna, hänför sig till religiös eller etisk övertygelse om det orätta i att döda, och undantagsställningen sträcker sig i princip endast så långt, att den samvetsömme befrias från skyldigheten att bära vapen. Någon rätt till befrielse från skyldigheten att över huvud taget göra en insats inom krigsmakten föreligger däremot ej, ehuru ersättningstjänstgöring *kan* anordnas utom krigsmakten om förhållandena påkallar detta. I första hand ifrågakommer dock enligt lagen om vapenfria värnpliktiga tjänstgöring inom krigsmakten för dessa.

När det gäller civilförsvarsplikten bör enligt min mening en mot reglerna för samvetsömme värnpliktiga svarande ordning införas så långt det kan anses erforderligt. Detta betyder, såvitt gäller själva principen, att icke heller inom civilförsvaret någon bör mot sin på religiös eller etisk grund

byggda övertygelse tvingas att bära vapen mot annan. Såsom jag nyss angivit förekommer vapentjänst endast inom ordnings- och bevakningstjänsten och för att skapa principiell likformighet är det därför tillräckligt att införa en rätt för den, för vilken bruk av vapen mot annan skulle medföra djup samvetsnöd, att få fullgöra sin civilförsvarsplikt inom annan tjänstegren. I praxis har man utan uttryckligt stöd av lag i allmänhet förfarit så, att den som haft samvetsbetänkligheter mot vapentjänst uttagits till tjänstgöring inom annan tjänstegren än ordnings- och bevakningstjänsten. Utredningsmannen har med hänsyn till denna praxis icke funnit lagbestämmelser erforderliga på denna punkt. För egen del anser jag emellertid att frågan, huruvida någon skall kunna mot sitt samvete tvingas att bruka vapen mot annan eller ej, är så betydelsefull, att man ej bör underlåta att reglera den i lag. Jag förordar sålunda, att i förevarande paragraf stadgas, att civilförsvarspliktig, för vilken bruk av vapen mot annan skulle medföra djup samvetsnöd, icke må åläggas tjänstgöring inom ordnings- och bevakningstjänsten.

Däremot kan jag icke ansluta mig till utredningsmannens förslag att möjlighet skulle öppnas att befria samvetsömma från all tjänstgöring inom civilförsvaret och i stället anordna särskild ersättningstjänst för dem utanför civilförsvaret. Redan den omständigheten att Röda korset, där ersättnings-tjänsten enligt förslaget skulle anordnas, icke är berett att påtaga sig uppgiften så länge ersättningstjänsten grundar sig på tvång gör att förslaget icke kan realiseras. Mitt ställningstagande grundar sig emellertid främst på den omständigheten att civilförsvarets verksamhet är — bortsett från ordnings- och bevakningstjänsten — klart inriktad på att rädda liv och egendom, låt vara att denna verksamhet ingår som ett led i försvaret av vårt folk. Under sådana förhållanden kan jag icke finna det påkallat att göra någon eftergift för dem som icke vill medverka i civilförsvaret över huvud taget och, såvitt nu är i fråga, bereda dem en undantagsställning genom att anordna en särskild form för fullgörandet av civilförsvarsplikten. Jag hyser dessutom starka tvivel huruvida en ersättningstjänst över huvud taget skulle komma i praktisk tillämpning i nämnvärd utsträckning. Även denna tjänst måste självfallet anordnas på områden, där samhällets behov av en arbetsinsats är påtagligt; det låter sig icke gärna tänka att samhället skulle anordna en ersättningstjänst som vore onyttig eller ligkiltig för det allmänna. Anordnas sålunda ersättningstjänsten på samhällsviktiga områden är det uppenbart att tjänstens fullgörande blir särskilt viktigt under krig. Den samvetsömme civilförsvarspliktige skulle följaktligen även inom ersättningstjänsten bidra till försvarsansträngningarna; konsekvensen härav är att han torde komma att vägra att fullgöra även ersättningstjänsten. Jag finner det sålunda föga sannolikt att de civilförsvarspliktiga, som vägrar civilförvarstjänstgöring på grund av radikalpacifistisk övertygelse, skulle komma att acceptera ersättningstjänst. Och de civilförsvarspliktiga, som på

religiös grund vägrar civilförsvartjänstgöring över huvud taget — med något enstaka undantag tillhörande sekten Jehovas vittnen — vägrar, därför att de icke erkänner den världsliga staten och dess rätt att taga dem i anspråk. Ej heller dessa civilförsvarspliktiga torde därför komma att underkasta sig ersättningstjänst. Undantagsställningen för civilförsvarspliktiga med samvetsbetänkligheter mot tjänstgöring inom civilförsvaret bör sålunda enligt min mening begränsas till att de skall kunna befrias från tjänstgöring inom den tjänstegren, där beväpning förekommer, nämligen ordnings- och bevakningstjänsten.

Det kan sålunda förutses att civilförsvarspliktiga även i fortsättningen i undantagsfall kan komma att ådömas straff för vägran att tjänstgöra. För att undvika att bestraffning inträder opåkallat ofta torde i administrativ ordning böra föreskrivas, att förnyat inkallande av den, som dömts för vägran att fullgöra civilförsvartjänstgöring, icke må ske med mindre särskilt beslut härom föreligger. Denna prövning torde böra ankomma på Konungen.

Efter omorganisationen av civilförsvaret kommer dess personalbehov att minska avsevärt och för ett mycket stort antal civilförsvarspliktiga blir det icke aktuellt med någon tjänstgöring i civilförsvaret, åtminstone ej under fredsförhållanden. Med hänsyn härtill synes förfarandet vid prövningen av frågan, huruvida samvetsbetänkligheterna är allvarligt grundade, kunna anordnas betydligt enklare än när det gäller samvetsbetänkligheter på värnpliktens område. Helt formlost bör prövningen dock ej ske, då frånvaron av alla formaliteter kan tänkas medföra obefogade invändningar om samvetsbetänkligheter och föranleda alltför stor ojämnhet i tillämpningen. Med hänsyn till de nämnda omständigheterna anser jag det tillfyllest, om det krävs av den, som anför samvetsbetänkligheter, endast att han genom intyg av minst två trovärdiga personer gör det sannolikt att hans samvetsbetänkligheter är allvarligt grundade. Prövningen bör anförtros vederbörande civilförsvarsmyndighet.

Ansökan om befrielse från tjänstgöring inom ordnings- och bevakningstjänsten bör, då den första gången ingives, på motsvarande sätt som på värnpliktens område föranleda att den civilförsvarspliktige ej får åläggas tjänstgöring inom nämnda tjänstegren, intill dess ärendet slutligt avgjorts.

15 §.

I förevarande paragraf har i enlighet med civilförsvarsutredningens förslag endast vidtagits den ändringen att civilförsvarspliktig skall vara skyldig att på anmaning jämväl av länsstyrelsen lämna i paragrafen avsedda upplysningar. Ändringen sammanhänger med överflyttningen till länsstyrelserna av civilförsvarets administration i fred.

16 §.

För närvarande gäller enligt denna paragraf den begränsningen i civilför-

svarspliktigs skyldighet att inställa sig efter kallelse till tjänstgöring att han icke behöver inställa sig om han vid mottagandet av kallelsen vistas utom civilförsvarsområdet och icke utan avsevärd olägenhet kan inställa sig på utsatt tid. Han skall då i stället anmäla förhindret.

Civilförsvarsutredningen föreslår att begränsningen borttages, så att endast laga förfall får åberopas som hinder för inställelse. Laga förfall skall anmälas så snart ske kan till den myndighet som utfärdat kallelsen. Förslaget motiveras av utredningen med att en effektiv skadeavhjälpande organisation fordrar att personalen inställer sig oavsett vistelseort, varjämte utredningen framhåller att de skäl, som föranlett den hittillsvarande begränsningen i inställeskyldigheten icke har samma styrka vid en övergång till större civilförsvarsområden.

Remissyttrandena

Av remissmyndigheterna har endast *civilförsvarschefen i Stockholms civilförsvarsområde* haft någon erinran mot paragrafen i det han föreslagit att laga förfall bör anmälas »ofördröjligen» i stället för »så snart ske kan».

Departementschefen

Med hänsyn till den fastare organisation som civilförsvaret avses få enligt de nya planerna torde det vara lämpligt att skärpa inställeskyldigheten på sätt civilförsvarsutredningen föreslagit. Laga förfall bör anmälas så snart det kan ske, d. v. s. så snart den förfallsgrundande omständigheten ej hindrar den kallade att göra anmälningen.

17 §.

Såsom ändringar i denna paragraf, vilken behandlar inskrivning i civilförsvaret och bl. a. innehåller föreskriften att personalbehovet såvitt möjligt skall fyllas genom dem som anmäler sig frivilligt, föreslår civilförsvarsutredningen *dels* att inskrivning skall få ske för tjänstgöring »i allmänt civilförsvar eller verkskydd» i stället för enligt nuvarande lydelse »i civilförsvaret», *dels* att inskrivningen icke nödvändigtvis skall avse någon bestämd tjänst utan få gälla tjänstgöring inom civilförsvaret överhuvud. Den förstnämnda ändringen motiverar utredningen med att denna paragraf bör ansluta sig till lydelsen av 7 §. I fråga om den sistnämnda ändringen anför utredningen.

Enligt utredningens uppfattning bör bestämmelsen om inskrivning enligt 17 § civilförsvarslagen ändras så, att tjänstgöringsskyldigheten för vederbörande under civilförsvarsberedskap icke bindes till allenast viss verksamhetsgren eller vissa uppgifter. Den inskrivnes placering å viss befattning bör regleras genom särskild krigsplaceringsorder. Skyldighet bör föreligga för den inskrivne att — därest ej särskilda förhållanden talar häremot — utföra alla förekommande civilförsvarsuppgifter, för vilka han kan vara

lämplig och för vilka han har de fysiska förutsättningarna. Skyldighet att fullgöra sådana ordnings- och bevakningsuppgifter, som kräver beväpning, skall dock endast åligga personal, som krigsplacerats å befattning i ordnings- och bevakningstjänst och som erhållit härför föreskriven utbildning. Inskrivnen personal bör således med nu angiven begränsning vid behov kunna åläggas av vederbörligt civilförsvarsbefäl att utföra även uppgifter, som tillhör annan verksamhetsgren eller befattning än den vederbörandes krigsplacering i första hand avser.

Remissyttrandena

Länsstyrelsen i Örebro län finner bestämmelsen att personalbehovet såvitt möjligt skall fyllas genom dem som frivilligt anmäler sig till uttagning vara alltför orealistisk för att försvara sin plats i lagen.

Beträffande stadgandet om uttagning av frivilliga anser *länsstyrelsen i Västernorrlands län* att lagen bör uppställa krav på att den frivillige, för att uttagning skall ske, skall vara lämpad för den uppgift, varom fråga är. En liknande uppfattning har *länsstyrelsen i Uppsala län*.

En textkritisk anmärkning framförs av *länsstyrelsen i Örebro län*, som anser ordet »målsman» föråldrat och moget att ersättas av föräldrabalkens uttryckssätt »den som har vårdnaden om den minderårige».

Länsstyrelsen i Jämtlands län framhåller att reglerna i 21 § om skydd för den som fullgör civilförsvarsplikt mot vissa skadeståndsanspråk m. m. torde vara avsedda att gälla även beträffande den som inskrivits frivilligt utan att vara civilförsvarspliktig. Med hänsyn härtill bör enligt *länsstyrelsen* ordet »förut» i paragrafens sista stycke utgå.

Departementschefen

Med hänsyn till att *länsstyrelsernas* och *civilförsvarsstyrelsens* behov av personal i krigsorganisationerna enligt vad jag angivit i anslutning till 11 § icke bör täckas med stöd av civilförsvarsplikt, bör i förevarande paragraf inskrivning anges kunna äga rum för tjänstgöring i det allmänna civilförsvaret eller i verkskyddet.

Vissa fördelar från administrativ synpunkt torde otvivelaktigt kunna vinnas genom att man slopar kravet på att inskrivningen skall ske för en bestämd tjänst. Erforderliga omDispositioner av personalen kan då ske enkelt utan att inskrivningsbeslutet ändras. Jag anser mig därför böra biträda utredningens förslag till ändrad lydelse av paragrafen på denna punkt, men vill framhålla att civilförsvarsmyndigheten självfallet redan vid inskrivningen måste ha konkreta planer för placeringen av de inskrivna. Inskrivningen sker ju just för att anskaffa personal till en redan planlagd organisation och såsom ett första led i besättandet av befattningarna i denna med civilförsvarspliktiga som är lämpade för sin uppgift.

Föreskriften att såvitt möjligt de, som frivilligt anmäler sig, bör uttagas för att fylla personalbehovet torde böra bibehållas. I viss utsträckning erbjuder nämligen denna föreskrift möjlighet att underlåta inskrivning av

sådana civilförsvarspliktiga, beträffande vilka anledning finnes till antagande att de kommer att vägra all tjänstgöring i civilförsvaret.

Att de som inskrives skall vara lämpliga för tjänstgöring i civilförsvaret ligger i sakens natur och torde därför ej behöva angivas beträffande någon kategori av dem som kan ifrågakomma för inskrivning. Föreskriften härom i tredje stycket av 17 § i gällande lag bör därför utgå.

Då innebörden av ordet »målsman» numera är oklar, torde i stället böra stadgas att vårdnadshavarens samtycke skall föreligga vid inskrivning av minderårig.

Lydelsen av paragrafens sista stycke bör slutligen jämkas så att skyddet för civilförsvarspliktig, som genom fullgörande av civilförsvarsplikt hindrats att utföra åtaget arbete, mot vissa anspråk på skadestånd m. m. blir gällande även för den, som utan att vara civilförsvarspliktig blivit frivilligt inskriven.

18 §.

Paragrafen behandlar civilförsvarspliktigs skyldighet att personligen inställa sig till inskrivningsförrättning och upptager för närvarande i ett andra moment föreskrift om skyldighet för inskriven civilförsvarspliktig att anmäla adressförändring till civilförsvarschefen.

Förutom en jämkning av lydelsen med hänsyn till att fredsadministrationen av civilförsvaret i civilförsvarsområde överföres till länsstyrelsen föreslår civilförsvarsutredningen att i paragrafen inskrives den nu i ett straffstadgande i 9 kap. intagna skyldigheten för civilförsvarspliktig, som av laga förfall är hindrad inställa sig vid inskrivningsförrättning, att anmäla förfallet så snart ske kan. Vidare föreslår utredningen att nuvarande bestämmelser om skyldighet att anmäla adressförändring utgår. Utredningen har nämligen funnit att föreskriften, som är straffsanktionerad, efterkommes endast i ringa omfattning och att förseelserna sällan beivras, då svårigheter föreligger att övervaka efterlevnaden. Enligt utredningens mening erhåller civilförsvarsmyndigheterna tillräckliga upplysningar om inträffade adressförändringar genom att folkbokföringsmyndigheten årligen lämnar dem uppgift om vilka personer som flyttat. Viss kontroll av adresserna kan också erhållas i samband med inkallelse till utbildning och övning och vid utsändandet av krigsplaceringsorder.

Remissyttrandena

Länsstyrelsen i Jämtlands län förklarar sig hysa vissa betänkligheter mot att skyldigheten att anmäla ändrad adress slopas, särskilt med hänsyn till att markbevakningspersonal måste kunna inkallas snabbt. Av övriga remissinstanser har endast länsstyrelsen i Norrbottens län någon erinran mot utredningens förslag till ny lydelse av paragrafen, i det länsstyrelsen finner det böra tydligare framgå vad som skall förstås med civilförsvarsområde, där den civilförsvarspliktige vistas.

Departementschefen

I paragrafen torde i likhet med vad som skett i 16 § böra upptagas föreskrift om skyldighet att anmäla laga förfall.

På de skäl civilförsvarsutredningen anfört finner jag att den nuvarande skyldigheten att anmäla ändrad adress bör upphöra.

I övrigt anser jag det icke erforderligt att företaga någon ändring i paragrafens lydelse. För att civilförsvarspliktig skall anses vistas i ett civilförsvarsområde och därmed vara skyldig inställa sig vid inskrivningsförrättning inom detta bör självfallet fordras att vistelsen kan beräknas bli av sådan varaktighet, att det är någon mening med att skriva in honom i civilförsvaret inom området. Å andra sidan bör den civilförsvarspliktiges tillfälliga vistelse inom annat civilförsvarsområde än det, där han mera stadigvarande uppehåller sig, ej befria honom från skyldighet att inställa sig till inskrivning i hemortens civilförsvarsområde. Jag förutsätter emellertid att i sådana fall inställelse i hemorten icke påfordras under den civilförsvarspliktiges bortovaro, om inskrivningen utan väsentliga olägenheter kan anstå till hans återkomst.

19 §.

I förevarande paragraf, som med vissa begränsningar stadgar förbud för inskriven civilförsvarspliktig att under högsta civilförsvarsberedskap lämna civilförsvarsområdet utan tillstånd, skall enligt civilförsvarsutredningens förslag undantag från förbudet göras för den, som enligt lagen om polisens ställning under krig ålagts tjänstgöring utanför området.

Remissyttrandena

Av remissmyndigheterna påpekar *civilförsvarsstyrelsen*, att civilförsvarspliktig, som inskrivits för tjänstgöring i det regionala civilförsvaret, kan ha sin bostad eller arbetsplats inom annat civilförsvarsområde än det, där hans inställelseplats är belägen. Förbudet att lämna civilförsvarsområdet bör därför begränsas till personal, som är inskriven i det lokala civilförsvaret.

Departementschefen

Paragrafen torde böra kompletteras i enlighet med utredningens förslag. Säsom civilförsvarsstyrelsen påpekat bör förbudet endast gälla det lokala civilförsvarets personal, helst som undsättningskårernas personal under högsta civilförsvarsberedskap torde bli kasernerad och ett förbud för dem därför skulle komma att sakna betydelse.

20 och 21 §§.

I dessa paragrafer föreslår civilförsvarsutredningen icke någon ändring. Utredningen framhåller emellertid att vad i 20 § stadgas om rätt för kommunalanställd att i vissa fall tillgodoräkna sig tjänstgöring i civilförsvaret

som tjänstgöring i sin vanliga befattning bör få motsvarande tillämpning för de statsanställdas vidkommande. Likformigheten bör emellertid enligt utredningen åvägabringas genom ändringar i de författningar, som reglerar statstjänstemännens anställningsförhållanden.

Remissyttrandena

Statens brandskola anser att 20 § bör ändras så att bestämmelserna skall gälla även för statstjänstemän. Det är nämligen önskvärt att de bestämmelser, som reglerar tjänstgöringsförhållandena för civilförsvarets olika personalkategorier, koncentreras till de författningar, som gäller civilförsvaret. Samma uppfattning har *civilförsvarschefen i Göteborgs civilförsvarsområde*.

Länsstyrelsen i Västerbottens län anser att inledningsorden i 20 § i dess nuvarande lydelse icke täcker alla de anställda som avses. Personal, anställd hos kommunalförbund, torde nämligen icke språkligt sett kunna hänföras under paragrafens uttryckssätt. »Kommunalt anställd personal» torde där- emot kunna anses täcka det avsedda begreppet.

Departementschefen

Såsom en remissmyndighet framhållit bör den i 20 § intagna regeln, som berättigar hos kommun eller municipalsamhälle anställd personal, vilken under civilförsvarsberedskap fullgör civilförsvartjänstgöring med samma eller i det närmaste samma uppgifter som i den vanliga anställningen, att tillgodoräkna sig civilförsvartjänstgöringen som fullgjord i denna anställning, omformuleras så att all kommunalt anställd personal uttryckligen omfattas av regeln. En jämkning av paragrafens lydelse påkallas vidare av att inskrivning — såsom närmare angivits under 17 § — ej vidare skall ske för viss befattning i civilförsvaret. Paragrafen synes slutligen kunna göras lättillgängligare genom en omredigering.

Då det i 20 § är fråga om en regel, som avser att tillförsäkra viss personal ordinarie löneförmåner, torde på det statliga området eventuellt erforderliga bestämmelser böra meddelas i avlöningsförfattningarna för statstjänstemännen och ej i civilförsvarslagen.

I 21 § har endast en redaktionell jämkning skett.

4 KAP.

Anordnande av skyddsrum

I detta kapitel meddelas föreskrifter om vilka olika slag av skyddsrum som skall finnas, vilka ändamål de skall tjäna, var de skall anordnas och hur de skall vara beskaffade, varjämte kapitlet upptager föreskrifter om källarmursgenombrott och om kontrollen över att lagens bestämmelser om

skyddsrummsbyggnadsskyldighet iakttages vid nybyggnad. Vem skyldigheten åligger regleras däremot icke i förevarande kapitel utan i kapitlet om kommunerna och civilförsvaret samt om fastighetsägarna och civilförsvaret, m. m.

Stadgandena i kapitlet har efter civilförsvarslagens tillkomst år 1944 vid ett flertal tillfällen ändrats, främst med hänsyn till den vapentekniska utvecklingen, vilken framtvingat en omprövning av hela frågan om skyddsrummsbyggandet med beaktande av nya riktlinjer för utrymningen. De väsentligaste ändringarna härvidlag ägde rum 1951 (prop. nr 176, rskr.nr 279) och 1956 (prop. nr 185, rskr.nr 376). I sistnämnda proposition lämnas en ingående redogörelse för de problem, som tilldrar sig uppmärksamhet vid regleringen av skyddsrummsbyggandet. De företagna ändringarna i kapitlet har hänfört sig till enskilda paragrafer i detta och har icke föranlett någon omarbetning i ett sammanhang av kapitlet i dess helhet, vilket därför blivit tämligen svåröverskådligt. Kapitlet har nu i samband med överarbetningen av civilförsvarslagen i enlighet med vad som förutsattes vid ändringarna däri år 1956 reviderats i ett sammanhang och föreslås därvid erhålla en ny disposition.

Kapitlet inledes efter omarbetningen med en allmän bestämmelse om att skyddsrum för civilförsvarets verksamhet och befolkningens skydd under krig skall anordnas enligt bestämmelserna i samma kapitel, varefter de på förevarande område använda termerna presenteras (22 §). I nästa paragraf lämnas föreskrifter om den avsedda användningen av allmänna skyddsrum och var de skall anordnas (23 §). Motsvarande frågor i avseende å de enskilda skyddsrummen regleras i de två följande paragraferna (24 och 25 §§). Därpå följande två paragrafer ger föreskrifter om beskaffenheten av allmänna och enskilda skyddsrum med utgångspunkt från indelningen i bergfasta skyddsrum, en nyskapad benämning för den motståndskraftigaste typen av skyddsrum med avsevärt skydd även mot verkningar av atomvapen, och normalskyddsrum, d. v. s. den typ av skyddsrum som, utom vid fullträff, ger skydd mot verkningarna av konventionella vapen och mot vissa verkningar av atomvapen (26 och 27 §§). De särskilda regler i avseende å beskaffenheten av enskilda skyddsrum, som bör upptagas i lagen med hänsyn till att ansvaret för skyddsrummens anordnande åvilar enskilda, återfinnes i de nästföljande två paragraferna (28 och 29 §§). I kapitlets fyra sista paragrafer upptages erforderliga undantagsbestämmelser samt föreskrifter om källarmursgenombrott och tillsyn över bestämmelsernas efterlevnad i överensstämmelse med kapitlets nuvarande disposition (30—33 §§).

22 §.

Paragrafen, vilken såsom självständig paragraf saknar motsvarighet i nuvarande lag, upptager de benämningar på skyddsrum, som användes i lagen. Benämningarna hänför sig till olika indelningsgrunder, nämligen

den tillämnade användningen av skyddsrummet och dettas beskaffenhet. Härvidlag föreslår civilförvarsutredningen icke någon ändring.

Remissyttrandena

Civilförvarsstyrelsen, som finner en formell överarbetning av hela skyddsrumskapitlet erforderlig till följd av den tekniska utvecklingen, anser att en ny typ av skyddsrum, nämligen »radiakskyddsrum», bör införas och regleras i lagen vid sidan av de hittillsvarande två skyddsrumstyperna. Styrelsen framhåller att de enheter ur det allmänna civilförsvaret, som skall förläggas utanför tätorterna, i allmänhet icke behöver normalskyddsrum utan endast skydd mot radioaktiv strålning. För detta skydd skulle de föreslagna radiakskyddsrummen anordnas såsom en enklare form av skyddsrum än normalskyddsrum. Styrelsen påpekar vidare att behov av skydd mot radioaktiv strålning föreligger även i andra fall, vilket civilförvarsutredningen uppmärksammat, när den i 61 § d) i sitt lagförslag upptagit föreskrift om att fastighetsägare skall vara skyldig att förse anläggning eller byggnad med anordningar, som kan bereda skäligt skydd mot sådan strålning. Även detta skydd bör enligt styrelsen formellt inlemmas i skyddsrumssystemet.

Med hänsyn till de nya stridsmedlens genomslagskraft och verkningar i övrigt förordar styrelsen att benämningen »fullträffsäkert skyddsrum» utbytes mot uttrycket »förstärkt skyddsrum». På sådant skyddsrumms hållfasthet bör i lagen endast uppställas det kravet att det skall ge ett starkare skydd än ett normalskyddsrum. Preciserade krav på hållfastheten bör icke uppställas, då skyddsvärdet måste komma att variera med hänsyn till belägenhet, kostnader och för bergrum bergets kvalitet. Två reservanter inom styrelsen anser att benämningen »högvärdigt skyddsrum» bör införas i stället för »fullträffsäkert skyddsrum».

Överbefälhavaren, civilförvarschefen i Stockholms civilförvarsområde och Sveriges civilförvarsförbund anser att uttrycket »förstärkt skyddsrum» är bättre än »fullträffsäkert skyddsrum», medan *försvarets forskningsanstalt* föreslår att benämningen »högvärdigt skyddsrum» införas. Ett flertal remissinstanser påpekar att benämningen »fullträffsäkert skyddsrum» är missvisande men har icke något förslag till annan beteckning.

Departementschefen

Skyddsrumskapitlet torde, såsom jag redan framhållit, böra inledas med en paragraf, vari de olika benämningarna på skyddsrum presenteras. Redan i detta sammanhang aktualiseras därför frågan huruvida en särskild typ av skyddsrum, avsedda enbart att ge skydd mot radioaktiv strålning, bör införas. Civilförvarsstyrelsen har ansett det lämpligt, att så sker och att denna skyddsrumstyp inordnas i skyddsrumssystemet. Emellertid förhåller det sig så att redan vanliga källare ger ett förhållandevis gott radiakskydd,

om exempelvis sandsäckar placeras framför fönster och andra öppningar eller ställen med tunnare ytterväggar. Dylika enkla anordningar kan knappast sägas ge källaren karaktären av skyddsrum, vilket otvivelaktigt skulle förutsätta mera stabila och stadigvarande byggnadstekniska anordningar. I särskilda fall kan det visserligen tänkas att skyddet mot radioaktiv strålning kan kräva anordningar av sådan art, men jag kan icke anse det erforderligt att för sådana fall tillskapa en särskild skyddsrumstyp och närmare reglera denna i lagen.

De hittills använda benämningarna »allmänt skyddsrum» och »enskilt skyddsrum» torde böra behållas. Benämningen »allmänt skyddsrum» betecknar dels sådana skyddsrum, som är avsedda att tillgodose tjänstgörande civilförsvarspersonals behov av skydd under krig, dels skyddsrum för civilbefolkningen, avsedda att bereda skydd åt envar skyddsbehövande utan någon begränsning till personkretsen. Benämningen »enskilt skyddsrum» avses liksom hittills skola täcka endast sådana skyddsrum, som är ämnade för personer som har anknytning till den byggnad eller anläggning, vid vilken skyddsrummet är inrättat.

I avseende å beskaffenheten har skyddsrummen hittills indelats i »fullträffsäkra skyddsrum» och »normalskyddsrum». Den sistnämnda beteckningen, som vunnit hävd och som ger en anvisning om att det är fråga om en standardiserad typ av skyddsrum, anpassad efter ett genomsnittsbehov, torde böra behållas. Benämningen »fullträffsäkert skyddsrum» bör däremot ersättas med en ny beteckning. Efter atomvapnens tillkomst är nämligen de hittillsvarande »fullträffsäkra» skyddsrummen icke längre fullträffsäkra såtillvida att de icke motstår verkningarna av en atombombdetonation i markytan eller på låg höjd över skyddsrummet. Anser man emellertid att en fullträff med en atombomb föreligger, då den bringats att explodera på sådan höjd, att de optimala verkningarna i fråga om bland annat skadeområdets utbredning uppnås, d. v. s. en höjd av ca 600 meter för en uranbomb av Japan-typ och 6 000—8 000 meter för en vätebomb av den starkaste hittills kända typen, kan man säga att dessa skyddsrum alltså är fullträffsäkra. De skall nämligen motstå verkningarna av dylika höjddetonationer. Denna innebörd av ordet fullträff är emellertid uppenbarligen främmande för det allmänna föreställningssättet och den hittillsvarande benämningen »fullträffsäkra skyddsrum» måste anses vilseledande. De under remissbehandlingen framkomna förslagen till ny benämning synes mig emellertid från olika synpunkter mindre lämpliga. En benämning, som däremot — utan att vara allför obestämd eller språkligt tvivelaktig — leder tanken åt rätt håll, nämligen till skyddsrummens stabila beskaffenhet, synes vara »bergfast skyddsrum». Ej endast skyddsrum, som sprängts in i berg, utan även betongskyddsrum i lika massivt utförande torde kunna betecknas som bergfasta skyddsrum. Jag förordar därför denna benämning att träda i stället för beteckningen »fullträffsäkert skyddsrum».

23 §.

Paragrafen motsvarar 22 § i nuvarande civilförsvarslag och reglerar frågan, var allmänna skyddsrum skall inrättas, samt bestämmer användningsområdet för sådana skyddsrum.

Civilförsvarsutredningen, som icke föreslår någon ändring i de allmänna principer som kommer till uttryck i nuvarande 22 §, finner vissa mindre jämkningar i paragrafens lydelse erforderliga. Sålunda föreslår utredningen med hänsyn till att civilförsvaret enligt den nya organisationen skall erhålla större rörlighet och mot bakgrunden av statsmakternas ställningstagande år 1956 i utrymnings- och skyddsrumsfrågorna, att nuvarande föreskrift om anordnande av allmänna skyddsrum för dem, som omhändertagits vid förbandsplats, härbärge eller annan av civilförsvaret anordnad eller nyttjad anstalt, utgår ur lagen. Härvid hänvisar utredningen till sitt i huvudbetänkandet intagna förslag beträffande sjukvårdskårernas organisation, enligt vilket bl. a. förbandsstationerna bör kunna etableras oberoende av tillgång på fasta lokaler.

Utredningen finner det vidare obehövt att i lagen särskilt ange att de allmänna skyddsrummen skall ge skydd åt vägfärdande och andra, som uppehåller sig på allmän plats. De för befolkningen avsedda allmänna skyddsrummen torde nämligen ändå kunna tillfälligt anlitas även av andra än dem, för vilka skyddsrummen främst inrättats, nämligen den efter en utrymning kvarvarande befolkningen i det område, där skyddsrummet är beläget. Man torde enligt utredningen knappast behöva räkna med vägfärdande och andra, som uppehåller sig på allmän plats, vid den tidpunkt då befolkningsskyddsrummen utnyttjas för denna primära uppgift.

I motsats till nuvarande ordning, enligt vilken den omfattning, vari allmänna skyddsrum skall finnas, anges i organisationsplanen, bör enligt utredningen föreskrivas att Konungen skall fastställa den omfattning, vari allmänna skyddsrum skall finnas, ävensom plan för fördelningen av dem på olika orter. Förslaget motiveras med behovet av en fast ram i fråga om de statsmedel, som behöver tagas i anspråk för allmänna skyddsrum, och utbyggnadsplanläggningens anpassning till denna ram samt med nödvändigheten av enhetlighet vid bedömningen av skyddsrummets behov.

Slutligen föreslår utredningen att det enligt stadgande i denna paragraf skall ankomma på civilförsvarsstyrelsen att bestämma belägenheten av de allmänna skyddsrummen.

Remissyttrandena

Civilförsvarschefen i Stockholms civilförsvarsområde framhåller att allmänna skyddsrum bör kunna anordnas med stöd av stadgande i förevarande paragraf även för att tillgodose behovet av skydd för trafikanter på sådana platser, där stark trafik måste antagas förekomma också under krig och där annan anledning att anordna allmänna skyddsrum ej föreligger. Vidare

finner civilförsvarschefen att länsstyrelsen bör få utöva inflytande på lokaliseringen av allmänna skyddsrum, varför paragrafen bör föreskriva att de allmänna skyddsrummens belägenhet fastställas av civilförsvarsstyrelsen efter förslag av länsstyrelsen. *Länsstyrelsen i Östergötlands län* anser att de allmänna skyddsrummens belägenhet bör fastställas i organisationsplanen, varvid länsstyrelsen framhåller att endast med en sådan ordning överensstämmelse vinnes med föreskrifterna om organisationsplan i 10 § och om kommuns skyldighet att inrätta allmänt, i organisationsplanen upptaget skyddsrum enligt nuvarande 45 § 1 mom. b) med flera lagrum.

Civilförsvarsstyrelsen, som utarbetat ett eget förslag till ny lydelse av förevarande paragraf, godtager de av utredningen föreslagna jämkningarna i fråga om användningsområdet för allmänna skyddsrum men föreslår — vid sidan av vissa smärre jämkningar — att Konungen skall fastställa även den typ, vari allmänt skyddsrum skall anordnas.

Departementschefen

Beträffande den avsedda användningen av allmänna skyddsrum har jag under 22 § angivit de grundläggande principerna. I fråga om detaljspörsmålet huruvida i lagen bör inskrivas att sådana skyddsrum skall anordnas även för dem, som omhändertagits av civilförsvaret vid förbandsplats, härberge eller annan inrättning, delar jag civilförvarsutredningens uppfattning, att så ej bör ske. Utvecklingen har nämligen lett därhän att de omhändertagna måste placeras så långt från områden, som kan antagas bli utsatta för anfall, att behov av skyddsrum för denna verksamhet ej kan anses föreligga. Ej heller synes det erforderligt att anordna särskilda allmänna skyddsrum för vägfärdande och andra, som uppehåller sig på allmän plats. Personer tillhörande dessa kategorier bör kunna beredas plats i befolkningskyddsrummen. Vid anordnandet av sådana skyddsrum skall nämligen enligt de 1956 fastställda principerna hänsyn tagas till behovet av katastrofskydd, om orten anfallas innan den hunnit utrymmas i avsedd omfattning.

Angivandet av de orter, platser eller områden, där allmänna skyddsrum skall anordnas, torde böra ske i nya lagen på samma sätt som i nuvarande lag. Däremot bör, såsom utredningen föreslagit, en ändrad ordning införas i fråga om fastställandet av den omfattning, vari allmänna skyddsrum skall anordnas, såtillvida att Konungen tillägges ett omedelbart inflytande även på frågan om antalet skyddsrum för civilförsvarspersonalens skydd. Detta spörsmål är nämligen — liksom när det gäller befolkningskyddsrummen — dels en kostnadsfråga, vilken av naturliga skäl måste ankomma på statsmakternas prövning, dels en beredskapsfråga, vars avgörande bör tillkomma Konungen. Möjlighet synes emellertid böra finnas för Konungen att överlämna till civilförsvarsstyrelsen att, såvitt gäller allmänna skyddsrum som ej är befolkningskyddsrum, utse de orter och platser, där skyddsrum skall anordnas ävensom att bestämma antalet allmänna skyddsrum i

varje sådan ort. Den närmare belägenheten av de allmänna skyddsrummen bör angivas i organisationsplanen, som i denna del torde böra fastställas av civilförsvarsstyrelsen enligt i administrativ ordning meddelade föreskrifter.

24 §.

I denna paragraf, som motsvarar 24 § i nuvarande lag, regleras för de enskilda skyddsrummens del samma frågor som i avseende å de allmänna skyddsrummen behandlats i 23 §.

Civilförsvarsutredningen föreslår att paragrafen oförändrad överföres till nya lagen.

Remissyttrandena

Sveriges civilförsvarsförbund anser att gällande lydelse av paragrafen icke tillräckligt beaktar sambandet mellan skyddsrumsbbehov och utrymningsplanläggning. I många fall kan det sålunda enligt förbundet te sig naturligare och mera praktiskt att icke knyta skyldigheten att anordna skyddsrum till viss ort eller visst område utan i stället till det särskilda företag, som på grund av sin betydelse i krig utgör ett primärt anfallsobjekt. Förbundet förordar därför att paragrafen får en avfattning, som möjliggör en väsentligt smidigare tillämpning, förslagsvis genom att föreskriva att enskilda skyddsrum skall anordnas vid de i paragrafen uppräknade anläggningarna och byggnaderna »i den omfattning» som bestämmes av Konungen eller civilförsvarsstyrelsen.

Enligt *luftfartsstyrelsen* bör i 1 mom. 1. uttryckligen angivas även flygplats.

Svenska hamnförbundet framhåller att någon klar gränsdragning mellan allmänna och enskilda skyddsrum i hamnar icke göres i lagförslaget och finner ett förtydligande önskvärt. Förbundet anser att enskilda skyddsrum i hamnar bör avses endast för hamnägarens egen personal i likhet med vad som gäller för ägare av andra byggnader och industrianläggningar. Hamnar bör sålunda icke, såsom skett i 24 § 1 mom. 1., jämföras med järnvägsstationer. I den mån skyddsrum skall vara avsett för övrig i hamnen arbetande personal bör det anordnas på vederbörande huvudmäns bekostnad. Andra personer, vilka uppehåller sig i hamnarna, såsom fartygsbesättningar och passagerare, bör hänvisas till allmänna skyddsrum.

Vid det i 1 mom. 2. angivna antalet vid industrianläggning sysselsatta personer bör enligt *överbefälhavaren* tilläggas »i fredstid».

Frågan om skyldigheten att anordna skyddsrum för en- och tvåfamiljshus tilldrager sig flera remissinstansers uppmärksamhet. Sålunda anser *överståthållarämbetet* och *länsstyrelsen i Stockholms län* att dessa hustyper bör undantagas vid uppräknningen av de byggnader, som skall förses med skyddsrum, enär frågan vållat ständigt återkommande problem, som måst lösas

dispensvägen. *Länsstyrelsen i Jönköpings län* har samma förslag och motiverar detta med ekonomiska skäl. Även *länsstyrelsen i Östergötlands län* har invändningar mot nuvarande ordning och ifrågasätter, om icke i 24 § 1 mom. 4. bör införas en bestämmelse som begränsar skyddsrumsbbyggnadsskyldigheten till byggnader med ett visst minimiantal boende, helst som enligt civilförsvarsutredningens förslag nuvarande möjlighet jämlikt 26 § att anordna normalskyddsrum, avsett för högst 25 personer, i förenklat utförande slopas.

Civilförsvarsstyrelsen och *länsstyrelsen i Hallands län* finner det ej erforderligt att bibehålla föreskriften i 1 mom. 5. Civilförsvarsstyrelsen förklarar att ifrågavarande punkt enligt erfarenheten saknar praktisk betydelse, särskilt sedan styrelsen i anvisningar till länsstyrelserna uttalat att skyddsrum ej skall anordnas i rad- och kedjehus, medan länsstyrelsen hävdar att, om punkten ej anses kunna helt utgå, de byggnader, som avses skola omfattas av denna, bör närmare beskrivas med hänsyn till att tillämpningen varit oenhetlig.

Enligt 33 § i förevarande kapitel ankommer det i vissa fall på byggnadsnämnd att övervaka att skyddsrum anordnas enligt bestämmelserna i kapitlet och med stöd därav meddelade föreskrifter. *Länsstyrelsen i Hallands län* påpekar att det till följd av detta stadgande åligger byggnadsnämnd att pröva huruvida gemensamt skyddsrum enligt 2 mom. i förevarande paragraf må anordnas. Länsstyrelsen föreslår att denna prövning överföres på länsstyrelsen.

Angelägenheten av att de föreskrifter, som rör byggnader och prövningen av byggnadsfrågor enligt civilförsvarslagstiftningen, överensstämmer med byggnadslagstiftningens motsvarande bestämmelser understrykes av *riksbrandinspektören*, *statens brandskola* och *länsstyrelsen i Älvsborgs län* i anledning av föreliggande förslag till ny byggnadsstadga.

Departementschefen

Vad först beträffar det i ett remissyttrande berörda spørsmålet om samband mellan skyddsrumsbbyggande och utrymningsplanläggning vill jag erinra om att något direkt sådant samband i själva verket ej avsetts föreligga. Skyddsrum bygges sålunda enligt nu gällande riktlinjer även på platser som avses skola slutligt utrymmas under krig och härvid icke enbart för den befolkning, som efter en sådan slutlig utrymning oundgängligen måste finnas kvar i det utrymda området. Anledningen till att så sker är att man icke ansett sig kunna lita till att en utrymning alltid hinner genomföras, innan ett anfall kommer. Om ett anfall kommer överraskande måste tillgång till skyddsrum finnas. Dessa utgör då s. k. katastrofskydd. Såväl enskilda normalskyddsrum som de allmänna befolkningsskyddsrummen avses i utrymningsorterna utgöra sådant katastrofskydd, varjämte befolkningsskyddsrummen efter den slutliga utrymningen skall utgöra permanent

skydd för de kvarvarande. Dessa principer bör även i fortsättningen vara vägledande för skyddsrummbyggnadsskyddet.

Att såsom i samma remissyttrande föreslagits omreglera de i lagen givna förutsättningarna för förordnande om skyddsrummbyggnadsskyldighet i syfte att möjliggöra åläggande av sådan skyldighet för en bestämd anläggning utan att skyldigheten får gälla för ett område eller en plats synes icke erforderligt. Redan den nu gällande lydelsen ger i praktiken möjlighet att föreskriva skyddsrum för en bestämd anläggning genom att skyddsrummbyggnadsskyldigheten förklaras gälla den plats, där anläggningen är belägen. Regelmässigt torde emellertid skyldigheten böra avse ett område — mer eller mindre vidsträckt — med hänsyn till att även anläggningar och byggnader i närheten av det primära anfallsobjektet är utsatta för risken att skadas vid anfall mot detta.

I hamnar bör liksom hittills enskilda skyddsrum anordnas, under förutsättning att hamnen är belägen inom område, för vilket skyddsrummbyggnadsskyldighet gäller. Enligt propositionen nr 114/1959 skall visserligen verkskydd icke vidare organiseras i hamnarna; verkskyddens uppgifter skall övertagas av det allmänna civilförsvaret. Härav följer emellertid ej att behovet av enskilda skyddsrum i hamnarna bortfaller.

Med hänsyn till hamnarnas stora betydelse för försörjningen under krig har enligt hittillsvarande ordning statsbidrag utgått till hamnägarna för enskilda skyddsrum efter i huvudsak samma grunder som gäller för statsbidrag till allmänna skyddsrum. Hamnägarna har härvid haft att dimensionera skyddsrummen med hänsyn ej blott till hamnägarens egen personal i hamnen utan även under beaktande av att i hamnarna arbetar olika kategorier personal, som icke har anknytning till någon fast anläggning i hamnen, exempelvis stuveriarbetare, fartygsbesättningar, speditors- och tullpersonal. Det måste anses principiellt riktigare att hamnägarens skyddsrummbyggnadsskyldighet får omfatta skyddsrum för hans egen personal utan statsbidrag liksom olika företag, som har sina magasin, fabriker eller andra anläggningar inom hamnområdena, får svara för och bekosta skyddsrum för sin personal. Eventuellt kan det här bli aktuellt med gemensamt skyddsrum enligt 24 § 2 mom. för den egentliga hamnpersonalen och för personalen vid dylika anläggningar, varvid kostnaderna får fördelas enligt föreskriften i 55 §. För att tillgodose behovet av skydd för stuveriarbetare, fartygsbesättningar med flera personalgrupper, som icke har fast anknytning till någon särskild anläggning i hamnen, torde befogenheten för Konungen enligt 29 § tredje stycket böra utnyttjas och föreskrift givas om att hamnägarens skyddsrum skall fylla större krav på utrymme än som eljest följer av lagens bestämmelser. Härvid kan hamnägaren få ersättning av statsmedel för merkostnaderna.

Bland kommunikationsanläggningar, vid vilka enskilda skyddsrum skall anordnas, torde jämväl flygplatser böra upptagas.

Under punkten 4 torde med hänsyn till hittillsvarande erfarenheter av lagens tillämpning en- och tvåfamiljshus böra undantagas från skyddsrumshygnadsskyldigheten.

Några remissinstanser har ställt frågan huruvida man bör bibehålla den allmänna bestämmelsen under punkten 5, som möjliggör för länsstyrelsen att, om det finnes erforderligt, förordna att annan anläggning eller byggnad än de i paragrafen nämnda skall förses med skyddsrum. Även om stadgan- det självfallet ger utrymme för en oenhetlig praxis — vilket i och för sig är en olägenhet, som emellertid bör kunna minskas genom centrala anvisningar — synes mig denna möjlighet att individuellt pröva skyddsrumshygnadsskyldigheten böra bibehållas.

Den i nuvarande 24 § intagna regeln att vind skall anses som våning i vissa fall, har icke upptagits i den nya 24 §. Regeln, som hämtats från byggnadsstadgan, torde nämligen komma att sakna motsvarighet i den nya byggnadsstadgan, där spörsmålet regleras på annat sätt.

I paragrafens andra moment bör införas ett tillägg, varigenom prövningen huruvida anordnande av gemensamt skyddsrum kan ske utan eftergivande av skäliga anspråk på skydd kan läggas på myndighet, som företräder sakkunskap i civilförsvarsfrågor. Närmast kommer härvid länsstyrelsen ifråga. Möjligheter bör emellertid föreligga att även framdeles låta byggnadsnämnd handha prövningen, om nämnden kan antagas vara eller genom remissför- farande bli kvalificerad för uppgiften.

25 §.

Paragrafen motsvarar 27 § i nuvarande lag och är fränsett en mindre, redaktionell jämkning oförändrad.

26 §.

I förevarande paragraf lämnas föreskrifter om beskaffenheten av berg- fasta skyddsrum och normalskyddsrum. Motsvarande frågor regleras för närvarande i 23 §, vari jämväl föreskrives att befolkningsskyddsrum och, i den mån Konungen så bestämmer, andra allmänna skyddsrum skall anordnas som fullträffsäkra skyddsrum och eljest som normalskyddsrum.

Enligt civilförsvarsutredningens förslag bör allmänna skyddsrum för civilbefolkningen, vilka hittills kunnat anordnas endast som fullträffsäkra skyddsrum, i fortsättningen kunna anordnas även som normalskyddsrum. Behov av dylika skyddsrum kan nämligen enligt utredningen tänkas föreligga för att skydda vägförande och andra som uppehåller sig på allmän plats i utrymningsorter eller områden, som ej förses med befolknings- skyddsrum. Förutom av denna ståndpunkt föranledd jämkning av para- grafens lydelse föreslår utredningen att de i lagen intagna kraven på full- träffsäkra skyddsrumshygnadsskyldighet modifieras därhän, att det föreskri- ves att fullträffsäkert skyddsrum »skall giva högvärdigt skydd mot ver- kan av sådana vapen, som kunna antagas komma till användning vid

fientliga anfall mot större tätorter eller andra från försvars- eller försörjningssynpunkt särskilt viktiga orter». På normalskyddsrum skall enligt utredningen uppställas det kravet att det »skall giva ett med hänsyn till bedömbara risker skäligt skydd men må ha mindre motståndskraft än fullträffsäkert skyddsrum», varjämte liksom hittills särskilt skall iakttagas att det kan motstå den belastning, som kan uppkomma då byggnaden störtar samman. Utredningen föreslår vidare att det skall ankomma på Konungen att fastställa tekniska bestämmelser för de olika slagen av skyddsrum.

Remissyttrandena

Civildörsvarsstyrelsen, vilken såsom förut redovisats icke anser benämningen »fullträffsäkert skyddsrum» böra bibehållas, föreslår att på »förstärkt skyddsrum» uppställas endast det kravet, att det skall ge ett starkare skydd än normalskyddsrummet. Anspråken på ett sådant bör enligt styrelsen upptagas i lagen medelst avfattningen, att det »skall ge skäligt skydd mot radioaktiv strålning, gas och splitter samt tåla det övertryck, som Kungl. Maj:t i särskild ordning angiver». Styrelsen vänder sig också mot utredningens förslag att Kungl. Maj:t skall fastställa tekniska bestämmelser för de olika slagen av skyddsrum, en ordning som styrelsen antar kommer att bli administrativt högst ohanterlig; fastställandet av dylika bestämmelser bör liksom hittills ankomma på styrelsen.

Övriga remissmyndigheters synpunkter, vilka företrädesvis berör frågan om benämningen på den kraftigaste typen av skyddsrum, har återgivits i det föregående.

Departementschefen

Jag delar civilförsvarsutredningens uppfattning att lagen bör medge att allmänna skyddsrum, avsedda för befolkningens skydd, anordnas även som normalskyddsrum. Visserligen torde allmänna skyddsrum för civilbefolkningen i enlighet med 1956 års riktlinjer böra i första hand inrättas såsom bergfasta skyddsrum i de särskilt riskfyllda delarna av de mest hotade orterna. Man bör emellertid i lagen icke avskära sig från möjligheten att inom andra områden — varvid särskilt de största städernas ytterområden torde kunna komma i fråga — anordna allmänna normalskyddsrum för civilbefolkningen. Allmänna skyddsrum skall sålunda kunna anordnas både som bergfasta skyddsrum och som normalskyddsrum såväl för befolkningens som för civilförsvarspersonalens skydd. Det bör ankomma på Konungen att bestämma i vilket utförande de allmänna skyddsrummen skall anordnas. Stadgandet härom synes emellertid böra ingå såsom ett första stycke i 28 §.

Att i lagen ange de krav på hållfasthet, som skall ställas på de olika slagen av skyddsrum, erbjuder efter kärnvapnens tillkomst otvivelaktigt vissa svårigheter, enär fullträffsäkerheten icke längre lämpar sig som utgångs-

punkt. På de bergfasta skyddsrummen kan sålunda icke ställas det anspråket att de skall kunna stå emot mark- och låghöjdsdetonationer av kärnvapen, men de skall alltså vara fullträffsäkra mot bomber och projektiler av de typer som kan antagas komma till användning vid storanfall med massinsats. Med denna bestämmning undantages de största minbomberna, som endast användes mot speciella anfallsobjekt, samt kärnvapen från de vapen, mot vilka dessa skyddsrum skall kunna ge skydd. De bergfasta skyddsrummen skall emellertid i icke oväsentlig grad kunna ge skydd också mot kärnvapen. De skall sålunda i varje fall kunna motstå verkningarna av kärnvapendetonationer på den höjd, som från verkningssynpunkt är optimal. Vad som skall förstås med låghöjdsdetonation varierar alltefter vapnets styrka. Något i förhållande till detonationscentrum fixerat avstånd, inom vilket ett bergfast skyddsrum icke skall behöva giva hundra procentigt skydd, kan därför icke angivas utan man är hänvisad till en mera allmän formulering, då man gör undantag från hållfasthetskravet för kärnvapenverkningar nära själva detonationen. Lagen synes därför böra föreskriva att bergfast skyddsrum skall så anordnas, att det giver skydd mot verkningarna av alla slag av vapen som kan antagas komma till användning vid storanfall med massinsats samt mot andra verkningar av kärnvapen än verkningarna i och närmast omkring detonationscentrum. Härav framgår att bergfast skyddsrum skall kunna stå emot fullträff av s. k. konventionella vapen utom av de största minbomberna samt ge skydd mot gas, biologiska stridsmedel och mot samtliga verkningar av en kärnvapendetonation på ett visst avstånd från denna. Hur detta avstånd skall beräknas får närmare övervägas i samband med att tekniska bestämmelser fastställas för skyddsrummens utförande. Härvid torde det bli nödvändigt att utgå från en viss, såsom mest sannolik antagen atombombstorlek och schematiskt beräkna det verkningsområde, inom vilket med rimliga kostnader ett tillfredsställande skydd kan erhållas.

Kraven på normalskyddsrumms skyddsförmåga måste uppenbarligen också anpassas efter kärnvapnens verkningar. Jag anser mig emellertid icke kunna förorda en så uttunnad beskrivning av hållfasthetskraven, som föreslagits av civilförvarsutredningen, allra minst som normalskyddsrum regelmässigt är typen för de enskilda skyddsrummen, vilkas anordnande åligger enskilda personer och företag. Hur långt de enskilda skyddsrumsanordnarnas skyldigheter sträcker sig bör givetvis i möjligaste mån och åtminstone till sina huvuddrag framgå av lagen. På normalskyddsrummen skall, liksom för närvarande, icke uppställas kravet att de skall motstå fullträff av konventionella vapen och självfallet än mindre verkningarna av kärnvapen i eller närmast omkring detonationscentrum. Ej heller kan det krävas att normalskyddsrummen skall ha sådant utförande, att de ger skydd mot en kärnvapendetonation på sådant avstånd, att dess verkningar är jämförbara med fullträff av konventionella vapen. Däremot skall normalskydds-

rummen ge skydd mot verkningarna av kärnvapen så långt dessa verkningar är jämförbara med verkningarna av andra konventionella vapen än de största minbombarna, när fullträff ej föreligger. Verkningarna av konventionella vapen och kärnvapen är emellertid endast till viss del jämförbara, nämligen i fråga om tryckverkan och även i fråga om denna föreligger vissa skillnader i tryckvågens natur. För kärnvapen specifik är värmestrålningen, som vållar bränder på avsevärt avstånd från detonationen, och den radioaktiva strålningen. Kärnvapnens brandverkan fordrar emellertid icke något särskilt utförande av skyddsrummen, enär redan deras konstruktion för att motstå tryckverkan medför att de ger skydd mot brand. Skyddet mot den radioaktiva strålningen kräver däremot speciella filter i skyddsrummens luftintag. Det måste vidare beaktas att sådan strålning kan medföra att människorna måste bli kvar i skyddsrummet under avsevärd tid efter ett anfall, något som kan ställa speciella anspråk på skyddsrummet. Det anförda torde ge vid handen att de i lagen uppställda kraven på normalskyddsrum bör kompletteras med hänsyn till behovet av skydd mot den radioaktiva strålningen vid kärnvapendetonationer. Anspråken på dessa skyddsrumms motståndskraft mot tryckverkan torde bli i erforderlig utsträckning beskrivna i lagen, om denna utformas med utgångspunkt i de för massinsats ifrågakommande konventionella vapnens tryckverkningar, och det föreskrives att skyddsrummen skall kunna motstå tryckverkningarna av kärnvapen i den mån dessa verkningar till sin styrka icke överstiger de nämnda konventionella vapnens tryckverkningar, då fullträff ej föreligger. Genom att hållfasthetskravet anknyter även till kärnvapnens tryckverkningar göres klart att vissa detaljer i skyddsrummet, exempelvis upphängningsanordningarna för dörarna, måste få ett annat utförande än då man endast syftar till skydd mot konventionella vapens tryckverkan. Liksom i nuvarande lag bör föreskrivas att normalskyddsrum skall kunna motstå belastningen, om byggnaden störtar samman.

Såsom framgår av vad jag nu anfört är det icke möjligt att i lagen exakt ange de fordringar på hållfasthet, som ställes på skyddsrum av olika slag. Konkret får dessa fordringar utformas i tekniska bestämmelser för skyddsrummsbyggandet. Genom dessa bestämmelser kommer därför omfattningen av de pålagor, som i fråga om anordnande av skyddsrum lägges på kommuner och enskilda, att närmare regleras. Vid sådant förhållande finner jag i likhet med civilförvarsutredningen att det bör ankomma på Konungen att fastställa de grundläggande tekniska bestämmelserna. Detaljerna kan däremot anförtros åt civilförvarsstyrelsen, som efter samråd med byggnadsstyrelsen bör svara för utfärdandet av detaljföreskrifter och anvisningar.

Liksom hittills bör de byggnadstekniska anordningarna i både normalskyddsrum och bergfasta skyddsrum vara av stadigvarande natur, vilket dock ej bör utgöra hinder för att skyddsrummen förses med löstagbara stöpelare, som icke behöver sättas upp förrän vid beredskap.

27 §.

Paragrafen är, frånsett en redaktionell jämkning, av samma lydelse som nuvarande 30 §. Även när det gäller föreskrifter om fredsanvändningen av skyddsrum bör civilförsvarsstyrelsen samråda med byggnadsstyrelsen.

28 §.

De frågor, som regleras i denna paragraf, behandlas i den nuvarande lagen i 23 § första stycket, 26 § första stycket och 29 §.

Paragrafen inledes med en föreskrift, enligt vilken det generellt ankommer på Konungen att bestämma, i vilket utförande allmänt skyddsrum skall inrättas. I sak innebär detta ingen ändring i förhållande till nuvarande ordning men väl i viss utsträckning formellt, i det enligt nu gällande regler befolkningsskyddsrum alltid skall inrättas som fullträffsäkert skyddsrum och Konungens inflytande på frågan utövas genom att själva anordnandet av skyddsrummet förutsätter Konungens beslut. Såsom anmärkts under 26 § öppnas nu möjlighet att anordna allmänna skyddsrum för civilbefolkningen även såsom normalskyddsrum.

Enligt nuvarande 26 § andra stycket får enskilt skyddsrum, avsett för högst 25 personer, anordnas utan att det erbjuder skydd mot rök- och stridsgaser, såvida icke länsstyrelsen i särskilt fall förordnar annorlunda med hänsyn till belägenheten av anläggning eller byggnad, för vilken skyddsrummet är avsett. Detta stycke bör enligt civilförsvarsutredningen utgå, då det kan medföra, att civilbefolkningen i vissa områden till följd av bebyggelsens art skulle komma att helt sakna kollektivt skydd mot stridsgaser. Om särskilda detaljbestämmelser rörande den i stycket reglerade frågan erfordras bör de enligt utredningen fastställas av Konungen såsom tekniska bestämmelser för olika slag av skyddsrum. Utredningens förslag har icke mött någon erinran under remissbehandlingen och torde böra följas i huvudsak.

Liksom enligt 29 § nuvarande lag bör möjlighet föreligga för Konungen att i särskilda fall föreskriva, att enskilt skyddsrum skall fylla större krav på skyddsförmåga än som följer av bestämmelserna om normalskyddsrum med rätt för den, som till följd av sådant förordnande får vidkännas kostnad eller skada, att få ersättning av statsmedel.

29 §.

Paragrafen motsvarar 25 § och täcker delvis även 29 § i nuvarande lag. Första stycket är oförändrat. Enskilda skyddsrum, avsedda för bostadshus, skall sålunda alltjämt dimensioneras med hänsyn till det antal personer, som beräknas under fredstid i allmänhet vara bosatta i huset. Regeln återger den uppfattning, som 1943 års civilförsvarsutredning framförde, nämligen att utrymmesbehovet icke bör beräknas efter någon uppskattning av hur många personer, som av olika anledningar under krig kommer att

lämna sina bostäder. Härvidlag tillämpas en annan grund än den som gäller för dimensioneringen av de allmänna befolkningsskyddsrummen och bestämmandet av deras läge och antal. Befolkningens storlek under fredsförhållanden är nämligen då icke utslagsgivande. Anknytningen i förevarande paragraf till fredsförhållandena motiveras med angelägenheten av att katastrofskydd skall finnas att tillgå även vid ett överraskande anfall innan beredskapsutrymning hunnit genomföras. Frågan huruvida skyddsrummens storlek bör bestämmas med utgångspunkt i att de skyddsökande skall kunna ligga i skyddsrummet eller endast beredas sittplats torde på sätt som hittills skett få regleras i anvisningar av civilförsvarsstyrelsen eller eventuellt av Konungen i anslutning till fastställande av tekniska bestämmelser för skyddsrummens utförande. Sannolikt torde det bli nödvändigt att göra skyddsrummen så stora att åtminstone en del av dem som under fred bor i huset kan beredas liggplats i skyddsrummet. Efter en beredskapsutrymning skulle med en sådan dimensionering de kvarvarande personerna kunna beredas skydd dygnet runt i skyddsrummet, vilket överensstämmer med de principer för utrymning och skyddsrumbyggnad, som kommit till uttryck i propositionen nr 185/1956.

Vad beträffar dimensioneringen av enskilda skyddsrum vid andra anläggningar och byggnader än bostadshus föreskriver 25 § andra stycket i den nuvarande lagen, att sådant skyddsrum med vissa undantag skall beräknas för minst så många personer som kan antagas under krig i allmänhet samtidigt besöka eller vara sysselsatta eller eljest vistas inom anläggningen eller byggnaden. Civilförsvarsutredningen föreslår att dessa regler ersättes med ett stadgande, att Konungen eller, efter Konungens bemyndigande, civilförsvarsstyrelsen skall fastställa grunder, efter vilka det antal personer skall bestämmas, som skyddsrummet skall kunna hysa. Ehuru utredningen icke redovisat några motiv för ändringsförslaget torde bakom detta ligga tanken att personalen vid åtskilliga industrier och andra företag, vilkas verksamhet avses skola läggas ned under krig, med nuvarande anknytning till de antagna förhållandena under krig skulle komma att sakna tillräckligt skyddsutrymme vid överraskande anfall före beredskapsutrymning eller vid anfall efter en sådan men innan omställningen till krigshushållning hunnit genomföras. Det är tydligt att nuvarande ordning i det angivna hänseendet innefattar betydande risker, och ändrade regler för dimensioneringen av ifrågavarande skyddsrum torde därför vara påkallade. På detta område uppkommer emellertid besvärliga avvägningsproblem med hänsyn till den skiftande beskaffenheten av de utav skyddsrumbyggnadsskyldigheten omfattade anläggningarna och företagen. Å ena sidan finnes företag, vilkas drift bör fortsättas in i det sista och nedläggas först då kriget omöjliggör fortsatt verksamhet, å andra sidan återfinnes bland företagen sådana, vilkas produktion är helt oväsentlig för försörjningen och kanske närmast tar i anspråk råvaror, som behövs på annat håll i

krigshushållningen, och därför bör inställas redan i samband med att läget skärps. För att anordna skyddsrum vid industrier av det förra slaget och dimensionera dessa för full arbetsstyrka i krig finnes uppenbarligen starka skäl; att anordna skyddsrum vid företag av den andra kategorien kan däremot motiveras endast av intresset att skapa ett katastrofskydd för fredspersonalen. Preciserade regler för dimensioneringen av enskilda skyddsrum vid andra anläggningar och byggnader än bostadshus torde med hänsyn till det sagda knappast kunna uppställas i lagen utan synes böra utfärdas i administrativ ordning. Det nära sambandet mellan hit-hörande frågor och planläggningen av krigshushållningen utgör likaså ett starkt skäl för att överlåta på Konungen att utfärda föreskrifterna i ämnet. Då man här rör sig på ett område, där det gäller att bestämma kommunernas och de enskildas skyldigheter, torde dock en övre gräns för vad som kan krävas böra inskrivas i lagen. Denna gräns torde böra bestämmas så, att större skyddsrum ej får krävas än som erfordras för att bereda skydd åt det antal personer, som i allmänhet under fredstid uppehåller sig i anläggningen eller byggnaden. Med en sådan begränsningsregel förhindras att i administrativ ordning krav kan resas på en dimensionering av skyddsrum för krigsuppgifter, som är av statlig eller eljest allmän karaktär och vilkas fullföljande därför rimligen bör bekostas av staten. Som exempel må nämnas inrättningar i landsorten, vilka avses i krig skola inrymma beredskapssjukhus.

Liksom enligt nuvarande 29 § bör möjlighet finnas för Konungen att i särskilda fall föreskriva att skyddsrum skall fylla större krav på utrymme än som eljest följer av kapitlets stadganden eller med stöd därav meddelade bestämmelser med rätt för den, som på grund av sådant förordnande fått vidkännas kostnad eller skada, att få ersättning av statsmedel.

30 §.

Paragrafen motsvarar nuvarande 28 §.

Civilförsvarsutredningen föreslår icke någon ändring i paragrafen.

Remissyttrandena

Av remissmyndigheterna har endast *länsstyrelserna i Östergötlands och Västmanlands län* haft några yrkanden i fråga om paragrafens innehåll. Båda länsstyrelserna anser att dispensmöjligheterna bör vidgas. Länsstyrelsen i Östergötlands län utvecklar skälen för denna ståndpunkt på följande sätt.

Bestämmelsen täcker icke alla de fall, då dispens från skyddsrumsskyldigheten kan vara motiverad. Vid viss nybyggnad, som fordrar skyddsrum enligt 22—27 §§, och där byggande av skyddsrum icke kan anses medföra oskäligen kostnad, kan det vara känt att ytterligare nybyggnad, där skyddsrum kan ordnas rationellare, kommer att inom någon tid uppföras. Om icke heller andra satsen i 28 § första stycket är tillämplig, kan dispens icke

lämnas. Även vid ombyggnad, som är att betrakta som nybyggnad, kan svårighet förefinnas att med stöd av 28 § nå en godtagbar lösning av skyddsrumspellet. I nu berörda fall kan det framstå som meningslöst att kräva skyddsrum.

Departementschefen

Den ändrade dispositionen av förevarande kapitel föranleder, förutom ändring i paragrafhänvisningarna, att undantag från länsstyrelsens dispensrätt göres för sådana fall, då enligt Konungens förordnande med stöd av 28 och 29 §§ normalskyddsrum skall fylla särskilda krav på skyddsförmåga eller utrymme.

Med de förhållandevis vida dispensmöjligheter som föreligger enligt paragrafen, särskilt enligt första styckets andra punkt, synes det mig ej erforderligt att, såsom ett par remissmyndigheter begärt, upptaga ytterligare dispensfall i lagtexten. I sådana situationer, som åsyftas i de ifrågavarande remissvaren, synes dispens f. ö. redan nu böra kunna meddelas. Skäliga anspråk på skydd kan nämligen knappast, åtminstone icke under fredsförhållanden, anses bli eftergivna om det blott är fråga om en kortare tid intill dess anläggningen eller byggnaden får sitt skyddsbehov tillgodosett genom skyddsrum, som enligt vad man med säkerhet vet kommer att uppföras i det omedelbara grannskapet.

31 §.

Paragrafen är oförändrad.

32 §.

I paragrafen föreslår civilförvarsutredningen endast den jämkning, som föranleds av att fredsadministrationen av det lokala civilförsvaret enligt utredningens ställningstagande i huvudbetänkandet skall överföras från civilförvarschefen till länsstyrelsen.

Remissyttrandena

Av remissmyndigheterna har *civilförvarschefen i Stockholm* framhållit att behov av källarmursgenombrott föreligger också vid nybyggnad, vilket behov bör tillgodoses redan vid uppförandet av byggnaden. Paragrafen bör enligt civilförvarschefen jämkas med hänsyn härtill. I remissvaret ifrågasättes vidare med hänsyn till civilförvarschefens ställning i den nya organisationen, huruvida befogenheten att förordna om källarmursgenombrott bör såsom föreslagits överflyttas till civilförvarschefen vid beredskap.

Departementschefen

I enlighet med civilförvarsutredningens förslag och de i propositionen nr 114/1959 angivna, av riksdagen antagna formerna för fredsadministrationen av civilförsvaret i länen har paragrafen jämkats så, att befogenheten

att förordna om källarmursgenombrott under tid, då civilförsvarsberedskap ej råder, skall tillkomma länsstyrelsen, om fredsadministrationen ankommer på denna. Under civilförsvarsberedskap synes det liksom hittills alltid böra ankomma på civilförsvarschefen att förordna om sådant genombrott. Denne har nämligen under sin verksamhet större möjligheter än länsstyrelsen att uppmärksamma, var behov av källarmursgenombrott föreligger och det skulle innebära en onödig omgång, om han i de särskilda fallen vore hänvisad till att göra framställning till länsstyrelsen om sådant förordnande.

I anledning av vad i ett remissvar uttalats om behovet av källarmursgenombrott vid nybyggnad vill jag erinra om vad föredragande departementschefen framhöll i samband med den nuvarande civilförsvarslagens tillkomst, nämligen att källarmursgenombrott vid nybyggnad närmast är att anse som ett tillbehör till skyddsrum, ett särskilt slag av reservutgång, och icke ett källarmursgenombrott i den mening, vari uttrycket användes i lagen. Till följd härav åligger ansvaret för sådant genombrott vid nybyggnad fastighetsägaren och icke — såsom i övriga fall — det allmänna.

Paragrafen har i övrigt omredigerats.

33 §.

Enligt civilförsvarsutredningens förslag skall paragrafen oförändrad överföras till nya lagen.

Remissyttrandena

Länsstyrelsen i Södermanlands län anser det böra åligga kommun, som saknar erforderlig expertis, att alltid underställa länsstyrelsen frågor om byggnadslov, där skyddsrumbyggnadsskyldighet kan komma i fråga. Länsstyrelsen anför.

Tillämpningen av 33 § i gällande lag, som motsvarar 33 § i förslaget, har berett övervakande myndigheter stora svårigheter. Ett stort antal byggnadsnämnder har icke haft tillgång till den tekniska expertis, som erfordras för en riktig handläggning och prövning av dessa ärenden. Företagen utredning har också visat, att övervakningen av skyddsrumsbestämmelsernas efterlevnad, som främst åvilar byggnadsnämnder och civilförsvarschefer, icke varit tillfredsställande. Enligt det av utredningen framlagda förslaget rörande civilförsvarschefens åligganden i fred torde, såvitt länsstyrelsen kunnat bedöma, det icke vara avsett att civilförsvarschef efter administrationens centralisering till länsstyrelsen skall befatta sig med övervakning beträffande skyddsrummen. I så fall lär denna övervakning i fortsättningen böra åvila länsstyrelsen och närmast ankomma på den tekniska expertis, som förutsättes skola tillförsäkras civilförsvaret i länsinstansen.

Länsstyrelsen framhåller vidare att stadgandet att länsstyrelsens godkännande ej erfordras beträffande allmän byggnad, vartill ritningar prövas av statlig myndighet, visat sig icke vara fullt entydigt. Härom anför länsstyrelsen.

Ritningar beträffande allmänna byggnader granskas — — — ofta av ett eller kanske flera statliga organ men det har stundom visat sig att de endast beaktat sina egna specialområden och icke ägnat någon som helst uppmärksamhet åt skyddsrumsförslagen. Det torde därför vara erforderligt att närmare klargöra i vilka fall de statliga myndigheterna skola i samband med remisser eller eljest vid behandling av ärenden angående byggnader beakta skyddsrumssynpunkterna.

Även *länsstyrelsen i Kronobergs län* konstaterar att det fortfarande brister i fråga om byggnadsnämndernas sätt att handlägga ifrågavarande ärenden. För att länsstyrelsen skall kunna utöva en någorlunda effektiv kontroll på området synes det länsstyrelsen nödvändigt att paragrafen ändras i sådant syfte. I anslutning härtill vill länsstyrelsen föreslå att i paragrafen inflyter en hänvisning till de bestämmelser om kommuns skyldigheter, som i den nuvarande lagen återfinnes i 45 §.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län uttalar att då länsstyrelsen enligt 32 § skall pröva och förordna om källarmursgenombrott bör även de ärenden om byggnadslov, som beröres av 32 § men icke inrymmes under 33 §, underställas länsstyrelsens prövning.

Departementschefen

Tillsynen över efterlevnaden av lagens föreskrifter om anordnande av skyddsrum synes böra alltfört ske genom byggnadsnämnderna, även om det i och för sig kan vara riktigt, att dessa nämnders kontroll på grund av brist på experter i skyddsrumsförslagen understundom blir av mera formell karaktär. I fråga om sådana skyddsrum, vilkas utförande kan bereda speciella problem eller som är av mera komplicerad beskaffenhet, föreligger dock skyldighet för byggnadsnämnden att underställa ärendet länsstyrelsens prövning, och denna skyldighet bör uppenbarligen icke inskränkas. I övriga fall torde ärendena icke vara mera komplicerade än att kontroll genom granskning av byggnadsnämnd är tillfyllest, om den sker med tillbörlig omsorg. En effektivisering av kontrollen kan vidare förutsättas ske genom att civilförsvarsstyrelsen lämnar byggnadsnämnderna anvisningar, i vilka hänseenden deras kontroll bör vara särskilt ingående och genom att styrelsen gör klart för nämnderna att vissa brister i kontrollen uppmärksammas. Även från länsstyrelsernas sida torde åtgärder kunna vidtagas för att åvägabringa en effektivare kontroll genom byggnadsnämnderna. Först om det skulle visa sig att dylika åtgärder ej förmår aktivisera byggnadsnämnderna torde det böra övervägas att i större utsträckning än för närvarande låta länsstyrelserna handha övervakningen av skyddsrumsbestämmelsernas efterlevnad. Såsom jag anfört under 24 § skall emellertid på ett speciellt område, nämligen i fråga om anordnande av gemensamma skyddsrum, prövningen redan nu överflyttas från byggnadsnämnden till länsstyrelsen.

Även när det gäller skyddsrum i anläggningar eller byggnader, vilkas

ritningar granskas av statlig myndighet, torde en effektivisering av kontrollen kunna uppnås genom att civilförsvarsstyrelsen erinrar de myndigheter, för vilka sådan granskning kan ifrågakomma, om att även civilförsvarssynpunkter måste beaktas vid granskningen.

Paragrafens lydelse bör slutligen jämkas med hänsyn till det innehåll, som den nya byggnadsstadgan torde komma att få i fråga om skyldighet att söka byggnadslov. Sådan skyldighet torde komma att göras beroende av att plan för bebyggelsen föreligger och icke såsom nu anknytas till vissa typer av orter. I förevarande paragrafs första stycke bör sålunda uttrycket »I ort, varest» ersättas med »I de fall, då» och lydelsen i andra stycket jämkas i överensstämmelse härmed.

5 KAP.

Särskilda civilförsvarsåtgärder vid krig eller krigsfara

I kapitlet regleras för närvarande Konungens och civilförsvarsmyndigheternas befogenheter i fråga om sådana civilförsvarsåtgärder under krig eller vid krigsfara, som berör envar, nämligen utrymning och inkvartering, bortflyttningsförbud och bortflyttningstillstånd, undanförsel och förstöring samt allmänna påbud i fråga om alarmering, mörkläggning, trafik samt allmän ordning och säkerhet. I motsvarande kapitel i den nya lagen har bestämmelserna om undanförsel och förstöring utgått. Dessa åtgärder skall, såsom tidigare anmärkts, enligt propositionen nr 114/1959 icke vidare tillhöra civilförsvarets verksamhetsområde utan ankomma på organen för det ekonomiska försvaret. Ej heller stadgandet om att enskilt näringsföretag måste ha bortflyttningstillstånd för att under högsta civilförsvarsberedskap få förflytta sin verksamhet till annan ort har upptagits i nya lagen. De återstående paragraferna är i sina huvuddrag oförändrade. En väsentlig nyhet är dock att möjlighet att förbjuda inflyttning till visst område öppnas och inskrives i 37 §. I anledning härav ävensom med hänsyn till att bestämmelserna om bortflyttningstillstånd utgår ur lagen ändras rubriken närmast före 37 §.

Utrymning och inkvartering

34 och 35 §§.

Förevarande paragrafer bemyndigar Konungen eller av Konungen utsedd myndighet att under krig eller vid krigsfara uppmana eller ålägga invånare inom område, som kan antagas bli utsatt för fientlig verksamhet eller inom vilket eljest militära åtgärder av synnerlig betydelse kan förväntas, att lämna sin bostad och taga uppehåll utom området under den tid för vilken uppmaningen eller åläggandet gäller. Härvid kan i samma ordning föreskrifter meddelas om uppehållsplats för de utrymmande.

Enligt civilförsvarsutredningens förslag skall paragraferna oförändrade överföras till nya lagen.

Remissyttrandena

Av remissmyndigheterna föreslår *länsstyrelsen i Malmöhus län* omredigering av förevarande paragrafer. Enligt länsstyrelsens mening bör ur 34 § utgå *dels* föreskriften om att de utrymmande skall taga uppehåll utom det med utrymningen avsedda området, vilket förhållande enligt länsstyrelsen regleras i 35 §, *dels* bestämmelsen att uppehållet utom det angivna området skall avse den tid, för vilken uppmaningen eller åläggandet gäller, en bestämmelse som länsstyrelsen anser överflödig. Å andra sidan bör 34 § utbyggas så att den blir tillämplig även på myndigheter, företag, institutioner och organisationer och innebära skyldighet för dem att förlägga sin verksamhet utom det område, som skall utrymmas. 35 § bör enligt remissyttrandet få en avfattning, som ger större möjligheter att reglera uppehållsplat vid utrymning med beaktande av försörjningsmässiga och allmänt administrativa synpunkter. Så sker om paragrafen får innefatta ett bemyndigande för Konungen eller av Konungen utsedd myndighet att meddela föreskrifter »rörande verksamhetsort, verksamhetsområde och uppehållsort för utrymmande myndigheter, institutioner, organisationer och enskilda». Sina synpunkter utvecklar länsstyrelsen närmare på följande sätt.

Det vill synas, som om utredningen icke riktigt dragit konsekvenserna av den omställning av samhället, som den nya planläggningen medför. Man skiljer på *utrymning*, avseende personer, och *undanförsel*, avseende förnödenheter av olika slag. Till undanförsel hänföres även förflyttning från ort till annan av viss industriell eller annan verksamhet av betydelse för försvaret, folkförsörjningen eller eljest för det allmänna. Lämpligheten av denna gränsdragning kan ifrågasättas. Att bortförande av varuförråd, maskiner, boskap, fordon, fartyg och samlingar hänföres till undanförsel synes tämligen självklart, liksom att förflyttning av en industri rubriceras på detta sätt. Gäller det däremot förflyttning av en verksamhet i sådana fall, då det icke kräves samtidigt bortförande av maskiner, varuförråd eller andra förnödenheter i större kvantiteter, såsom då fråga är om förflyttning av ämbetsverk eller andra myndigheter, av banker, försäkringsbolag, affärsföretag, bransch- eller arbetsmarknadsorganisationer o. s. v., med eller utan kontorsutrustning och aktuella arkivalier, torde det vara det naturliga, att hänföra bortflyttningen till utrymning. Det gäller här att skydda och sammanhålla en betydelsefull verksamhet samtidigt som personerna bringas i säkerhet, och angelägenhetsgraden blir densamma som vid utrymning, medan undanförseln, som avser förnödenheter, i regel får anses ha lägre prioritet. Avgörande för gränsdragningen kan svårigen vara, om huvudansvaret för planläggningen och verkställigheten skall åvila civilförsvaret eller det ekonomiska försvaret; här måste man säkerligen räkna med ett intimt samarbete och en uppdelning av arbetet efter vad som i varje fall synes mest praktiskt.

De anförda synpunkterna synes böra föranleda omarbetning av den föreslagna 34 §. Det kan — bl. a. med hänsyn till administrativa fullmaktslagen — synas tveksamt, om myndigheter därvid bör medtagas. Då utflyttning av myndigheter är en synnerligen viktig del av den allmänna utrymningen och då fullmaktslagen tillkommit ur andra synpunkter än förevarande lagstift-

ning, kan det icke vara riktigt att i detta sammanhang utelämna myndigheter, även om jämkningar skulle erfordras i fullmaktslagen.

Även *Sveriges civilförsvarsförbund* betonar vikten av att ämbetsverk och andra myndigheter, banker, försäkringsbolag, vissa affärsföretag samt handels- och arbetsmarknadsorganisationer etc. i samband med utrymning hållas samman och får tillfälle att inom inkvarteringsområdet helt eller delvis fortsätta sin verksamhet. Beträffande lagens utformning framför förbundet härvid samma synpunkter som länsstyrelsen i Malmöhus län.

Länsstyrelsen i Kronobergs län anser att 35 § bör upptaga en definition av begreppet inkvartering.

Länsstyrelsen i Örebro län ifrågasätter om det med hänsyn till totalförsvarets krav icke är motiverat att ersätta uttrycket »militära åtgärder» i 34 § med det vidare begreppet »försvarsåtgärder».

Departementschefen

Mot det sakliga innehållet i förevarande paragrafer har under remissbehandlingen framförts den erinringen, att det icke tjänar som rättsligt underlag för flyttning av myndigheters, institutioners, företags och organisationers verksamhet från område, som skall utrymmas, till annan plats. Härvid har påpekats att paragraferna för närvarande har en sådan formulering att de gäller för invånare över huvud taget i utrymningsområde men icke beaktar att vissa grupper av invånare måste hållas samman såsom arbetsenheter för att viss verksamhet — allmän och enskild — skall kunna fortgå även efter en utrymning. I anledning av dessa anmärkningar vill jag framhålla att, såvitt gäller myndigheternas verksamhet under krig och vid krigsfara, denna skall äga rum i enlighet med särskild planläggning och att ansvaret för myndigheternas funktionsduglighet under krig eller vid krigsfara icke åvilar civilförsvaret. Civilförsvarets utrymningsplanläggning omfattar följaktligen icke förflyttning av myndigheter som sådana. På samma sätt förhåller det sig med enskilda företag, institutioner och organisationer som skall uppehålla verksamheten i krig, varvid planläggningen i huvudsak sker genom organen för den ekonomiska försvarsberedskapen. I detta sammanhang vill jag framhålla, att även om civilförsvaret sålunda icke har något ansvar för utflyttningen av myndigheter och företag från hotade områden, en samordning dock givetvis måste ske mellan planeringen för samhällsverksamheten i krig och utrymningsplanläggningen. För den händelse utflyttningen av myndigheter och företag enligt den särskilda planläggningen ej kommit till stånd, innan slutlig utrymning beordras, kommer myndigheternas och företagens personal att ingå i den utrymning, som civilförsvaret verkställer. Myndigheter och företag torde därvid regelmässigt ej kunna sammanhållas.

Av det anförda torde framgå att någon utvidgning i nu berört hänseende av de befogenheter, som tillkommer Konungen eller av Konungen utsedd myndighet i samband med utrymning enligt förevarande paragrafer, ej

kan anses erforderlig. I ett annat avseende bör däremot 34 § upptaga vidgade befogenheter för myndighet som förordnar om utrymning. Såsom förut berörts innebär de år 1956 beslutade riktlinjerna för utrymningsplanläggningen att beredskapsutrymning i de största städerna och andra särskilt utsatta orter skall kunna kombineras med en omflyttning av den kvarvarande befolkningen från utrymningsorternas innerområden till deras ytterområden, där riskerna bedömes vara mindre. Denna omflyttning har hittills icke avspeglat sig i lagen. Ett klart rättsligt underlag för förordnande om omflyttning torde emellertid böra skapas i den nya lagen. I 34 § bör därför inskrivas att förordnande om omflyttning må meddelas i samband med beslut om utrymning.

36 §.

För dem som i anledning av krigsskada eller utrymning eller andra med krig eller krigsfara sammanhängande förhållanden blivit i behov av inkvartering och utspisning samt av annat bistånd skall enligt 36 § i nuvarande lag erforderliga hjälpåtgärder vidtagas inom civilförvarsområde. Civilförvarsutredningen föreslår icke någon ändring i paragrafen. Utredningen erinrar emellertid i motivuttalande till lagförslaget om de riktlinjer för civilförvarsverksamheten, såvitt rör i denna paragraf behandlade förhållanden, som utredningen dragit upp i huvudbetänkandet. Dessa riktlinjer innebär att civilförsvarets verksamhet skall begränsas till vad som krävs för omhändertagande och bistånd åt befolkningen i direkt anslutning till utrymningar och krigshandlingar, medan kommunala och andra myndigheter, vilkas verksamhet i fred omfattar hjälpuppgifter av motsvarande slag, därefter skall övertaga ansvaret för de hjälpbehövande. En redogörelse för utredningens synpunkter på spörsmålet och för remissyttrandena i frågan finnes intagen i propositionen nr 114/1959 å s. 43—44, respektive 46—47, vartill här må hänvisas.

I förenämnda proposition, vilken härutinnan godkändes av riksdagen, förordades att det skulle ankomma på civilförsvaret att se till att erforderliga förberedelser för inkvarteringen av utrymmande blir vidtagna och även svara för det första omhändertagandet på inkvarteringsorten. Det borde emellertid åligga kommunerna att biträda civilförsvaret i denna verksamhet. Sedan utrymningsrörelsen i och med inkvarteringen avslutats, borde ansvaret för de evakuerade övergå från civilförsvaret till de övriga samhällsorgan, som har att tillse att människor icke lider nöd.

Remissyttrandena

I anslutning till sitt remissyttrande över huvudbetänkandet framhåller riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap att stadgandena i 36 § bör helt utgå. Nämnden anser att de i paragrafen berörda uppgifterna helt faller inom det ekonomiska området och att de på det lokala planet bör om-

händerhavas av kommunerna, låt vara i vissa avseenden med bistånd av civilförsvaret.

Överbefälhavaren, länsstyrelserna i Östergötlands och Kopparbergs län samt statens jordbruksnämnd framhåller, att den begränsning i fråga om varaktigheten av civilförsvarets ansvar för evakuerad befolkning, som civilförvarsutredningen förordat och som synes välmotiverad, icke kommit till uttryck i lagtextförslaget. Ej heller återspeglas kommunernas vidgade skyldigheter på området i 6 kap. av lagförslaget, där kommunernas skyldighet att medverka i civilförsvaret regleras. Såväl 36 § som 6 kap. bör därför förtydligas i detta hänseende.

Departementschefen

Det ställningstagande i fråga om civilförsvarets ansvar för hjälp och stöd åt evakuerad befolkning, som skett från statsmakternas sida genom riksdagens bifall till propositionen nr 114/1959, återverkar självfallet på innebörden av förevarande paragraf. Dess nuvarande lydelse står dock icke i motsatsställning till vad sålunda beslutats, i det paragrafen icke ger några regler i frågan huru länge civilförsvaret skall sörja för att evakuerade icke lider nöd. Paragrafen kan därför i och för sig överföras oförändrad till den nya lagen, vilket civilförvarsutredningen ansett böra ske. Självfallet är det emellertid önskvärt, särskilt med hänsyn till att stor tveksamhet visat sig råda om utsträckningen i tiden av civilförsvarets ansvar på förevarande område, att såvitt möjligt otvetydiga regler härvidlag upptages i lagen. Den i förhållande till hittillsvarande uppfattning om civilförsvarets uppgifter beslutade begränsningen torde emellertid icke böra inskrivas i lagen med mindre samtidigt utvidgningen av de ordinarie, kommunala hjälporganens uppgifter får sin lagliga reglering. Bestämmelserna på de båda områdena måste uppenbarligen ansluta sig till varandra. Vad det gäller utvidgningen av kommunernas skyldigheter såvitt nu är i fråga pågår för närvarande utredning genom sakkunniga, som jag med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 23 januari 1959 särskilt tillkallat och som bedriver utredningsarbetet under namnet *kommunalrättskommittén*. De sakkunniga, vilkas utredning omfattar ett flertal kommunalrättsliga frågor, har anmält att de avser att behandla den nu berörda frågan såsom första punkt. Vid sådant förhållande anser jag det böra undvikas att genom en närmare reglering i 36 § av civilförsvarets uppgifter föregripa kommitténs arbete. På grund härav och då som jag förut angivit den nuvarande lydelsen ej direkt strider mot vad som upptagits i propositionen nr 114/1959 förordar jag att paragrafen tills vidare oförändrad får ingå i nya lagen.

I anledning av att i några remissyttranden anmärkts att ej heller 6 kapitlets regler för kommunernas medverkan i civilförsvaret återger den ändrade uppfattningen om varaktigheten av civilförsvarets ansvar för evakuerade och om kommunernas övertagande av vissa uppgifter vill jag i detta

sammanhang framhålla, att avsikten är att ansvaret på längre sikt för de evakuerades välfärd över huvud taget icke skall vara en civilförsvarsuppgift och följaktligen ej heller regleras i civilförsvarslagen.

Bortflyttnings- och inflyttningsförbud

37 §.

Enligt förevarande paragrafs nuvarande lydelse äger Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer vid krig eller krigsfara meddela bortflyttningsförbud, innebärande förbud för den, som uppehåller sig inom visst område, att lämna detta. Utan särskilt bemyndigande äger myndighet, som beslutat om utrymning av visst område, meddela bortflyttningsförbud för dem som icke omfattas av utrymningsbeslutet.

Civilförsvarsutredningen föreslår att i paragrafen, vars regler om bortflyttningsförbud enligt utredningen bör bibehållas oförändrade, även införas stadganden om inflyttningsförbud, innebärande att Konungen eller av Konungen utsedd myndighet vid krig eller krigsfara äger meddela »förbud mot inflyttning till visst område». Utredningen motiverar förslaget på följande sätt.

Något mot bortflyttningsförbud svarande förbud mot inflyttning till visst område innefattas ej i nu gällande lag. Ett dylikt förbud kan emellertid under vissa förhållanden vara påkallat. Exempelvis om det gäller inflyttning under krig eller krigsfara till ett område, där fientliga anfall kan förväntas vara omedelbart förestående eller inflyttningen skulle kunna väsentligt försvåra militära åtgärder av synnerlig betydelse eller åtgärder av synnerlig betydelse för civilförsvaret. På grund härav har i paragrafen intagits ett stadgande om rätt att meddela *inflyttningsförbud*. Härigenom skapas en motsvarighet till vad som enligt nuvarande civilförsvarslag 42 § föreligger beträffande egendom.

Remissyttrandena

Rörande bestämmelserna om bortflyttningsförbud framhåller *länsstyrelsen i Östergötlands län* att de endast medger förbud att lämna visst område men icke förbud att flytta inom området. Genom befolkningsrörelser inom området kan i vissa fall militära förflyttningar avsevärt försvåras eller helt omintetgöras. Det synes därför länsstyrelsen som om ytterligare en förbudsform måste tillskapas, nämligen en sådan som hindrar människorna inom område, där bortflyttningsförbud gäller, att lämna sina bostäder. Länsstyrelsen framhåller emellertid att sådant förbud möjligen kan meddelas av länsstyrelserna såsom högsta polismyndighet med stöd av 7 § länsstyrelseinstruktionen.

Förslaget att införa möjlighet att meddela inflyttningsförbud möter icke någon erinran i sak från remissmyndigheternas sida, men däremot göres anmärkningar mot lagtextförslagets utformning. Sålunda påpekar *civilförsvarsstyrelsen* att innebörden av bortflyttningsförbud klargöres i lagen genom att där utsäges att sådant förbud innebär förbud att lämna visst område, medan någon motsvarande bestämning icke upptagits för inflytt-

ningsförbudets del. Styrelsen anser emellertid en sådan bestämning kunna undvaras om orden »inflyttning» och »inflyttningsförbud» ersättes med »inresa» och »inreseförbud». En liknande anmärkning har *länsstyrelsen i Jämtlands län*, som förordar benämningen »inreseförbud», vilket uttryck bör motsvaras av »bortreseförbud» i paragrafens första stycke. I varje fall bör inflyttningsförbudet utformas som ett förbud »att begiva sig till» visst område. *Länsstyrelsen i Malmöhus län* anser uttrycket »förbud mot inflyttning till visst område» vara alltför obestämt. Förbud bör enligt länsstyrelsen kunna utfärdas mot »vistelse» inom området.

Departementschefen

Reglerna om bortflyttningsförbud torde oförändrade kunna överföras till den nya lagen.

I ett remissyttrande har framhållits såsom en olägenhet att nuvarande bestämmelser ej medger förbud för befolkningen inom område, för vilket bortflyttningsförbud gäller, att flytta inom området, och har ifrågasatts huruvida icke behov föreligger av ytterligare en förbudsform, varigenom befolkningen skulle kunna hindras att över huvud taget lämna bostaden. Jag finner emellertid ej nödvändigt eller lämpligt att införa en så ingripande förbudsform. Visar det sig i särskilda lägen erforderligt med långt gående begränsningar i befolkningens rörelsefrihet inom ett område kan nämligen detta, oavsett huruvida med stöd av särskilda föreskrifter länsstyrelsen kan meddela förordnanden i detta syfte, uppnås genom att det större område, inom vilket befolkningsomflyttningar måste förhindras, uppdelas i flera mindre områden, för vilka särskilda bortflyttningsförbud meddelas. Generella förbud för befolkningen att lämna sina bostäder kan knappast anses lämpliga med hänsyn icke minst till de psykologiska verkningarna i ett hotande läge. Så långt möjligt bör uppenbarligen möjlighet stå till buds för invånarna inom det av bortflyttningsförbudet omfattade området att söka sig till mera skyddade platser, exempelvis till glest bebyggda delar av området. Syftet med bortflyttningsförbudet torde knappast kunna förfelas härigenom, alldenstund befolkningen i allt fall finnes kvar inom det begränsade området.

Vad beträffar förslaget om införande av möjlighet att meddela förbud mot inflyttning eller inresa till visst område, avsett att kunna tillgripas under motsvarande betingelser som gäller för bortflyttningsförbud, synes förslaget väl underbyggt. Särskilt kan det vara angeläget att i ett läge, då enskilda på egen hand beger sig från områden, som de anser utsatta, kunna förhindra att de söker sig till andra områden, vilka måhända avses skola utrymmas eller där fientlig verksamhet eller egna militära åtgärder av synnerlig vikt kan väntas. Däremot torde det icke vara erforderligt att beslut om utrymning av visst område kombineras med dylikt förbud mot inflyttning eller inresa i detsamma; av utrymningsbeslutet torde utan sär-

skild föreskrift omedelbart följa att det icke är tillåtet för personer av samma kategori som de, vilka skall evakueras, att taga uppehåll i utrymningsområdet.

Förbudet synes böra utformas som ett förbud för dem, som icke är bosatta inom det område, vilket avses med förbudet, att taga uppehåll inom detta. Härigenom utsäges att tillfällig vistelse inom området, såsom för någon kortvarig förrättning, icke hindras av inflyttningsförbudet; ej heller förbjudes genomresa eller att den som är bosatt i området återvänder till sitt hem. Å andra sidan behöver det ej vara fråga om stadigvarande bosättning för att förbudet skall lägga hinder i vägen. Förbudet kan lämpligen kallas inflyttningsförbud, vilken benämning svarar mot bortflyttningsförbud i paragrafens första stycke.

38 §.

De särskilda förutsättningar, under vilka bortflyttningsförbud kan meddelas, anges i förevarande paragraf. Sådant förbud får enligt nuvarande lag meddelas endast då det kan befaras att militära åtgärder av synnerlig betydelse inom området eljest skulle bli väsentligt försvårade, då tillgängliga transportmedel är nödvändiga för transporter som bör äga företräde framför bortflyttningen, då bortflyttningen är förenad med uppenbar livsfara eller då civilförsvarets behov av arbetskraft i orten eljest icke skulle bli tillgodosett.

Civilförvarsutredningen föreslår — förutom sådan jämkning av paragrafen som föranleds av att den skall reglera förutsättningarna också för inflyttningsförbud — att de förbudsfall, som hänför sig till tillgången på transportmedel och till civilförsvarets behov av arbetskraft utgår. Å andra sidan förordar utredningen att civilförvarsåtgärder av synnerlig betydelse skall ha samma verkan som militära åtgärder av samma angelägenhetsgrad har enligt nuvarande lydelse och sålunda kunna föranleda bortflyttnings- eller inflyttningsförbud. Utredningen framhåller härvid att en frivillig bortflyttning, som får karaktären av massflykt, kan hindra en utrymning enligt 34 § genom civilförsvarets försorg eller förorsaka kaos vid genomförandet av denna.

Förslaget att begränsa antalet förbudssituationer enligt paragrafen motiverar utredningen med att behovet av transportmedel kan tillgodoses av riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap och av civilförvarsmyndighet eller annan myndighet med rekvisitionsrätt och att behovet av arbetskraft för civilförsvarets verksamhet kan fyllas genom tillämpning av lagen om allmän tjänsteplikt. I sistnämnda hänseende erinrar utredningen om att enligt en promemoria i anslutning till Kungl. Maj:ts brev den 20 september 1957 angående fortsatt revidering av utrymningsplanläggningen uttagning av dem, som efter slutlig utrymning skall stanna kvar i utrymningsorten, i största möjliga utsträckning skall ske redan i fredstid.

Remissyttrandena

Civiltförsvarsstyrelsen motsätter sig att möjligheten att meddela bortflyttningsförbud för att tillgodose civiltförsvarets behov av arbetskraft slopas. Styrelsen anför.

Enligt bestämmelsen i 38 § d) gällande civiltförsvarslag får förbud mot bortflyttning meddelas, då behovet i orten av arbetskraft för civiltförsvarets verksamhet eljest icke skulle bli tillgodosett. Under hänvisning till tillämpningen av allmänna förfogandelagen och lagen om allmän tjänsteplikt har utredningen funnit denna bestämmelse överflödig. Styrelsen är emellertid av annan mening och grundar sin uppfattning på det förhållandet, att icke alla de personer, som efter slutlig utrymning skall kvarstanna i utrymningsorten för upprätthållande av oundgängligen nödvändig krigsviktig verksamhet, dessförinnan torde hava bundits vid sina arbetsuppgifter genom tillämpningen av angivna två lagar, vartill kommer den önskvärda psykologiska press på dem att, trots allmän utrymning, genom ett formligt och kungjort bortflyttningsförbud för dem kvarbli i hemorten. De sju kategorier, varom här är fråga, är 1) civiltförsvarets personal, 2) polispersonal utanför civiltförsvaret, 3) tillsyningsmän för fastigheter, 4) personal i regional statlig och i kommunal administration, 5) personal för krigsförsörjning och kommunikationer, 6) personal i allmän civil sjukvård och 7) servicepersonal för tidigare angiven personal. Samtliga dessa kategorier torde omfattas av en så formulerad förutsättning för bortflyttningsförbud (inflyttningsförbud saknar i detta fall aktualitet): »— — — då behovet i orten av arbetskraft för försvaret eller folkförsörjningen eljest icke skulle bli tillgodosett».

Tveksamhet huruvida allmänna förfogandelagen och lagen om allmän tjänsteplikt ger erforderlig trygghet för att personal, som skall kvarstanna i utrymningsorterna, också kommer att stanna kvar vid verkställighet av planerna uttalas av *länsstyrelsen i Blekinge län*. Länsstyrelsen anser möjligheterna att under svåra förhållanden hålla personalen kvar bli större om ett uttryckligt bortflyttningsförbud kan meddelas. I likhet med civiltförsvarsstyrelsen föreslår länsstyrelsen att nuvarande möjlighet att meddela bortflyttningsförbud för att tillgodose arbetskraftsbehovet behålles och därjämte utvidgas till att avse arbetskraftsbehov för krigsviktig verksamhet över huvud taget.

Länsstyrelsen i Malmöhus län och *Sveriges civiltförsvarsförbund* menar att bortflyttnings- eller inflyttningsförbud kan bli aktuellt även för område som utan att direkt beröras av den militära verksamhet eller de civiltförsvarsåtgärder, som motiverar förbudet, är beläget i nära anslutning till område, där sådana åtgärder vidtages eller förberedes. Orden »inom området» i fallet a) enligt paragrafens nuvarande lydelse bör därför utgå.

Departementschefen

Vad först beträffar den av utredningen föreslagna utvidgningen av möjligheterna att förordna om bortflyttningsförbud såtillvida att även civiltförsvarsåtgärder av synnerlig vikt skall kunna utgöra grund för ett förbud finner jag de av utredningen anförda skälen övertygande. Främst torde ut-

vidgningen få betydelse när det gäller utrymning, varvid det kan vara ett intresse av största vikt att stabilisera läget för att kunna utföra utrymningen planmässigt. Såsom jag anförte under föregående paragraf kan också ett inflyttningsförbud i dylika situationer få sin stora betydelse.

Däremot kan jag icke biträda förslaget att ur lagen utmönstra de förbudsfall, som hänför sig till behovet av transportmedel och arbetskraft för civilförsvarets verksamhet. Visserligen må det vara riktigt att de nämnda behoven kan tillgodoses med anlitan av förfoganderätt, respektive tjänsteplikt men det är att märka att ianspråktagande av transportmedel och tjänster med stöd av lagstiftningen om förfoganderätt och om tjänsteplikt fordrar handläggning av varje ärende för sig, vilket självfallet tager viss tid. Då frågorna aktualiseras är det uppenbarligen nödvändigt med snabba ingripanden för att förhindra att man förlorar kontrollen över läget. Möjligheterna att med förfoganderätt taga fordon i anspråk blir tydligen snabbt illusoriska om fordonsägarna i det hotande läget beger sig från orten, innan rekvisitionsförfarandet hunnit komma i gång. På samma sätt förhåller det sig med ianspråktagande av personal med tjänsteplikt. Ett bortflyttningsförbud kan i sådana situationer visa sig vara ett värdefullt instrument för att stabilisera läget och bereda de rekvirerande och personaluttagande organen rådrum. För civilförsvarets vidkommande gör sig denna synpunkt gällande med särskild styrka sedan den nya organisationen förverkligats. Antalet i fred inskrivna personer i civilförsvaret skall ju avsevärt nedbringas, varvid förutsättes att personalen vid beredskap och i krig utökas i mån av behov genom nyintagningar. Med hänsyn till det anförda finner jag mig icke kunna tillstyrka att möjligheterna att förordna om bortflyttningsförbud beskäres i förhållande till vad nu gäller. Å andra sidan är jag icke heller beredd att — såsom några remissinstanser förordat — vidga möjligheterna såtillvida att även personalbehovet inom annan för försvaret betydelsefull verksamhet än civilförsvarets skall kunna föranleda bortflyttningsförbud. Ej heller anser jag att militära åtgärder eller civilförsvarsverksamhet inom ett område bör kunna utgöra grund för ett bortflyttnings- eller inflyttningsförbud i ett intilliggande område.

Under 5 kap. i nuvarande lag upptages bestämmelser om att enskilt näringsföretag under högsta civilförsvarsberedskap icke får förflytta sin verksamhet till annan ort utan bortflyttningstillstånd, d. v. s. tillstånd av civilförsvarsstyrelsen eller enligt dess bemyndigande av länsstyrelsen eller civilförsvarschefen. Sådant tillstånd må icke vägras med mindre hinder mot bortflyttningen möter med hänsyn till försvaret eller folkförsörjningen eller eljest till det allmänna.

Under rubriken undanförsel och förstöring upptager kapitlet därefter i 40—43 §§ stadganden om bortförande och utspridning av egendom i syfte att förhindra att egendomen genom fiendens verksamhet förstöres eller eljest

går förlorad samt om förstöring av egendom till undvikande av att den faller i fiendens hand. Reglerna om bortförande och utspridning, vilka åtgärder har den gemensamma benämningen undanförsel, kompletteras med stadganden om förbud att flytta bortförd egendom och att införa egendom till visst område samt om tillståndstvång i vissa fall.

Enligt *civilförsvarsutredningens* förslag skall någon motsvarighet till 39 § ej upptagas i den nya lagen. Utredningen framhåller att paragrafens syfte är att säkra den nödvändiga produktionen under krig men att reglerna i deras nuvarande utformning ej kan tillgodose detta syfte enär förbudet mot bortflyttning ej är kombinerat med någon skyldighet för företaget att fortsätta driften. Men även bortsett härifrån bör stadgandet ej ingå i en civilförsvarslag, enär det innefattar en regleringsåtgärd av ekonomisk natur; sådana åtgärder bör ej ankomma på civilförsvarsmyndigheterna utan på de myndigheter, som har att planera och vidtaga åtgärder för uppehållande av industriell verksamhet och för tryggnad av folkförsörjningen under beredskap och krig, d. v. s. i första hand riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap, statens jordbruksnämnd och arbetsmarknadsmyndigheten. Åtgärder av ifrågavarande art bör ske med stöd av allmänna förfogandelagen och lagen om allmän tjänsteplikt.

Förslaget att slopa nuvarande 39 § har icke mött någon gensaga av *remissinstanserna*.

Enligt utredningens förslag bör undanförsel och förstöring alltjämt i viss utsträckning tillhöra civilförsvarets uppgifter och den nya lagen bör därför liksom den nuvarande upptaga bestämmelser, varigenom förutsättningarna och formerna för dessa åtgärder regleras. Utredningens synpunkter på omfattningen av civilförsvarets verksamhet på detta område återgives i propositionen nr 114/1959 å s. 39—42, varefter å s. 42—43 en redogörelse lämnas för innehållet i de remissyttranden över huvudbetänkandet, i vilka frågan berörs.

I *propositionen nr 114/1959* föreslogs med hänsyn till att det vore naturligt att ansvaret för planläggning och verkställighet av undanförsel och förstöring nu lades på det ekonomiska försvarets organ att civilförsvaret skulle befrias från dessa uppgifter. Detta borde dock icke hindra, att civilförsvaret i verkställighetsskedet medverkar genom att ställa handräckningsmanskap och transportmedel till förfogande, i den mån så kan ske utan att de egna uppgifterna eftersättes. Propositionens förslag härvidlag föranledde icke någon erinran från riksdagens sida.

Departementschefen

I likhet med civilförsvarsutredningen anser jag att någon motsvarighet till nuvarande 39 § icke bör upptagas i den nya lagen, så mycket mindre som genom riksdagens bifall till förslaget i propositionen nr 114/1959 såvitt gäller undanförsel och förstöring fastslagits, att åtgärder på det ekonomiska

försvarets område icke skall höra under civilförsvaret. Hela avsnittet under rubriken »Undanförsel och förstöring» kommer följaktligen också att sakna motsvarighet i den nya lagen. Frågan om erforderliga ersättningsbestämmelser i den lagstiftning, som rör det ekonomiska försvaret, torde få upptagas i annat sammanhang. Såsom i det föregående anmärkts bör emellertid de hittillsvarande bestämmelserna i 40—43 §§ gälla övergångsvis i avbidan på denna lagstiftning.

Allmänna påbud

39 §.

Paragrafen motsvarar 44 § i nuvarande lag.

Civilförsvarsutredningen föreslår att paragrafen oförändrad överföres till den nya lagen.

Remissyttrandena

Länsstyrelsen i Södermanlands län ifrågasätter huruvida behov föreligger av en föreskrift om rätt för Konungen att meddela särskilda föreskrifter om trafiken och den allmänna ordningen, eftersom Kungl. Maj:t oberoende av sådant stadgande lär kunna utfärda föreskrifter av denna art. Stadgandet kan dessutom, framhåller länsstyrelsen, ge upphov till tveksamhet, om länsstyrelsens befogenhet att meddela dylika föreskrifter med stöd av länsstyrelseinstruktionen och vägtrafikförordningen är avsedd att begränsas genom stadgandet.

Enligt *länsstyrelsen i Malmöhus län* bör paragrafen erhålla en sådan utformning att den öppnar möjlighet att stadga förbud mot användande av samlingslokaler även i sådana fall, då skyddsrum för de besökande finnes men icke kan uppsökas i tid med hänsyn till de korta förvarningstiderna. Länsstyrelsen föreslår att paragrafen får generellt medge förordnande om inskränkning i rätten att använda samlingslokaler.

Länsstyrelsen i Östergötlands län föreslår att paragrafens tredje stycke begränsas till att avse endast sådana samlingslokaler, som är belägna inom områden och platser, där befolknings- och enskilda skyddsrum skall anordnas. Ett liknande förslag framföres av *länsstyrelsen i Kronobergs län*.

Departementschefen

Syftet med bestämmelserna i paragrafens första stycke såvitt angår föreskrifter om trafiken och den allmänna ordningen och säkerheten är självfallet icke att betaga länsstyrelserna deras befogenheter härvidlag utan endast — såsom framhölls vid den nuvarande lagens tillkomst — att bemyndiga Konungen att i den mån det visar sig erforderligt stadga avvikelser från författningsbestämmelser på ifrågavarande områden, vilka tillkommit efter riksdagens hörande eller genom samfällt beslut av Kungl. Maj:t och riksdagen. Denna möjlighet bör uppenbarligen bibehållas.

Vad beträffar den i paragrafens sista stycke intagna befogenheten för länsstyrelsen att stadga inskränkningar i rätten att använda samlingslokaler synes mig anledning icke föreligga, vare sig att utvidga dessa befogenheter till att gälla generellt, oavsett om skyddsrum finnes eller ej, eller att begränsa dem till områden, där skyddsrumskyldighet föreligger. Blir förvarningstiderna så korta, att besökande i samlingslokal sannolikt ej hinna uppsöka skyddsrummet, kan redan med den gällande lydelsen användningen av lokalen förbjudas. Under sådana förhållanden finns nämligen praktiskt sett icke något skyddsrum att tillgå. Mot en begränsning av paragrafens tillämpningsområde enligt vad som föreslagits under remissbehandlingen, talar att även inom områden, där skyddsrumskyldighet ej föreligger, anhopningar av människor kan innebära onödigt stora risker, exempelvis inom områden i närheten av krigsoperationerna. I detta sammanhang må erinras om att Konungen eller efter Konungens bemyndigande länsstyrelsen enligt 2 § lagen om allmänna sammankomster äger förordna att sådan sammankomst ej må hållas inom visst län eller del därav, om det med hänsyn till bl. a. krig eller krigsfara finnes påkallat med ett sådant förordnande.

Paragrafen torde sålunda böra med endast en mindre, redaktionell jämkning såsom 39 § upptagas i den nya lagen.

6 KAP.

Kommunerna och civilförsvaret

I kapitlet regleras kommunernas skyldighet att i olika hänseenden medverka i civilförsvaret såsom genom att anordna och vårda allmänna skyddsrum, tillhandahålla lokaler och materiel, svara för avlöning till viss personal och ombesörja vägledande belysning under mörkläggnings på sådana vägar, där kommunen eljest bär ansvaret för belysningen. Vidare gives föreskrifter om sammansättning och arbetsformer för det kommunala organ, civilförsvarsnämnden, som i varje kommun skall handha dennas civilförsvarsuppgifter. I kapitlet regleras vidare kommunernas rätt till ersättning av statsmedel för kostnader, som följer av kommunernas skyldigheter på civilförsvarets område.

Kapitlets disposition motsvarar den nu gällande och de olika frågorna regleras i sina huvuddrag på samma sätt som för närvarande. Den viktigaste ändringen hänför sig till bestämmelserna om civilförsvarsnämnd, i vilket hänseende en anpassning skett till den nya kommunallagens stadganden om nämnder för handhavande av särskilda förvaltnings- eller verkställighetsbestyr.

40 §.

Paragrafen motsvarar 45 och 45 a §§ i nuvarande lag.

Enligt civilförvarsutredningens förslag skall i paragrafens första moment under a) — förutom den jämkning som föranleds av att länsstyrelsen skall handha den lokala civilförvarsadministrationen i fred — i viss utsträckning närmare angivas i vilka hänseenden kommun skall lämna civilförsvaret biträde genom sina myndigheter, nämligen vid intagande av civilförvarsberedskap, vid utrymning och vid inkvartering, som åligger civilförsvaret, allt i den mån åtgärderna har samband med de särskilda myndigheternas verksamhetsområden. Beskrivningen av kommunens skyldighet att i övrigt biträda civilförsvaret genom sina organ skall enligt förslaget i sak oförändrad upptagas i den nya lagen, varvid även kravet på samband mellan de kommunala myndigheternas verksamhetsområden och deras medverkan i civilförsvaret bibehålles. Kommuns nuvarande skyldighet enligt 45 § 1 mom. e) att förvara och underhålla viss för civilförsvaret anskaffad materiel föreslås upphävd, varvid utredningen förutsätter att dessa förrådshållningsuppgifter överföres på staten. I anslutning härtill föreslår utredningen en utvidgning av kommuns skyldighet att tillhandahålla lokaler för förvaring av materiel såtillvida att den nuvarande begränsningen till materiel som icke omfattas av punkten e) i samma moment borttages. I fråga om skyldighet att tillhandahålla lokaler föreslår utredningen vidare en lättnad för kommunerna, i det civilförsvarets behov av administrationslokaler ej längre skall tillgodoses genom kommunens försorg efter överflyttningen av fredsadministrationen till länsstyrelserna. Slutligen har utredningen inarbetat nuvarande 45 a § som särskild punkt under förevarande paragrafs 1 mom. samt föreslagit att stadgandet i nuvarande 3 mom. om redovisning till statsverket av fastighetsägarbidrag, som kommunen mottagit, upphäves. Förslaget sammanhänger med att reglerna om sådant bidrag samtidigt föreslås slojade. Under 3 mom. införes i stället enligt utredningens förslag ett be- myndigande för Konungen att stadga närmare grunder för samordningen av civilförsvaret och de på kommun vilande uppgifterna.

De skäl, vilka utredningen funnit tala för att upphäva kommunernas skyldighet att förvara och vårda viss civilförvarsmateriel, redovisas å s. 208 i propositionen nr 114/1959. I denna förordades emellertid att nuvarande ordning för ansvarsfördelningen mellan stat och kommun i fråga om förrådshållningen av materiel skulle bibehållas med hänsyn till de fördelar den medförde, framför allt genom att erbjuda möjlighet till sakkunnig tillsyn över sådana materielslag, som användes i den kommunala verksamheten. Mot propositionens förslag hade riksdagen icke någon erinran.

Remissyttrandena

Frånsett några textkritiska anmärkningar föranleder utredningens förslag att under 1 mom. a) särskilt angiva vissa av kommunernas skyldigheter att biträda civilförsvaret ej någon erinran från remissmyndigheternas sida. I fråga om det föreslagna generella stadgandet under

samma punkt om skyldighet att i övrigt lämna biträde uttalar *länsstyrelsen i Göteborg och Bohus län* att den begränsning i kommunernas åligganden som följer av kravet på samband mellan de kommunala myndigheternas medverkan i civilförsvaret och deras ordinarie verksamhetsområden ej är ändamålsenlig.

Rörande kommunernas skyldigheter enligt punkten b) förklarar *överståthållarämbetet och länsstyrelsen i Stockholms län* att det icke kan anses lämpligt att kräva kommunal medverkan i den mån fråga uppkommer om att inrätta allmänna skyddsrum på undsättningskärs förläggningssort. I 1 mom. b) synes därför begränsning böra ske till gällande organisationsplan för civilförvarsområde.

Stadgandet under punkten h) i nuvarande 45 § om skyldighet för kommun att under civilförvarsberedskap tillhandahålla allmänna civilförsvaret kommunen tillhörig materiel, vilken punkt oförändrad återfinnes i utredningens förslag, föranleder *civilförvarsstyrelsen* att påpeka att civilförsvaret icke, såsom troligen är avsett, tillförsäkras absolut förfoganderätt över sådan materiel. Styrelsen, som hemställer om en översyn av gällande föreskrifter, anför.

På grund av stadganden i kungörelse den 22 juni 1951 (nr 551) om en allmän civil trafikledning i krig och militära uttagningsförfordningen (SFS 1953:673) anser sig biluttagningsmyndigheten kunna för militära ändamål utta dylik materiel (motorsprutor och fordon). Det är uppenbart att en sådan ordning ej är tillfredsställande. Ifrågavarande materiel bör författningsmässigt vara säkerställd för civilförsvarets behov. Kommer ett sådant säkerställande icke till stånd, nödgas civilförsvaret och kommunerna genom nyanskaffning fylla de brister i organisationsplanerna, som uppkomma genom uttagning för militära ändamål.

Rörande *k o s t n a d e r n a* för de civilförvarsåtgärder, som kommunerna har att vidtaga, framhåller *Svenska stadsförbundet* i enlighet med sin tidigare deklarerade inställning, att kostnaderna för civilförsvaret principiellt bör bäras av staten. *Svenska landskommunernas förbund* uttalar att — enligt vad förbundet erfarit — framstår i vissa landskommuner kommunens andel i kostnaderna för de i 1 mom. b)—d) avsedda åtgärderna som oskäligt betungande, särskilt som de mest kostnadskrävande anläggningarna för civilförsvaret enligt organisationsplanen oftast är belägna i den största av de i civilförvarsområdet ingående kommunerna. Denna kommun måste förutsättas ha ett mera direkt intresse av anordningarna än närliggande landskommuner. Härtill kommer att civilförvarsanordningarna medför avsevärda icke statsbidragsberättigade årliga driftkostnader för vård och underhåll. Kommunerna kan härigenom bindas för framtida utgifter av betydande storleksordning, oaktat de praktiskt taget saknar möjlighet att påverka anordningarnas omfattning. Enligt förbundets mening kan därför ifrågasättas om icke nuvarande kostnadsfördelnings- och statsbidragsregler

bör underkastas en översyn i syfte att åstadkomma en från här berörda synpunkter rättvisare avvägning.

Utredningens förslag att i paragrafen införes ett bemyndigande för Konungen att stadga grunder för *s a m o r d n i n g e n* mellan civilförsvaret och kommunernas uppgifter tillstyrkes av *riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap* och av *länsstyrelsen i Västerbottens län*. Åtskilliga remissinstanser betonar det nära sambandet mellan den kommunalrättsliga regleringen av kommunernas uppgifter och den reglering, som bör ske i civilförsvarslagen och till denna anslutande författningar. Sålunda anför *civilförsvarsstyrelsen*.

Hela frågan om gränsdragning mellan civilförsvaret och kommunerna lämnas öppen. Det går ej att ur bestämmelserna i lagförslaget utläsa hur utredningen anser att uppdelningen mellan civilförsvaret och kommunerna skall ske. Först sedan förslag till ändring i kommunallagarna utarbetats torde det bli möjligt att ta ställning till hela problemet. Därest de åtgärder, som skall åligga kommunerna, icke skall anses som civilförsvarsåtgärder — och styrelsen finner ett sådant betraktelsesätt riktigt — så torde civilförsvarslagen böra innehålla bestämmelser, som anger civilförsvarets i anledning härav begränsade verksamhetsfält. Det torde härvid bli nödvändigt att i samband med ändringarna i kommunallagarna också omarbета civilförsvarslagen. Hela detta problem kan knappast lösas endast genom att en generell befogenhet gives Kungl. Maj:t att meddela bestämmelser om samordning av civilförsvarets och kommunernas verksamhet. Civilförsvarsstyrelsen — — — förutsätter alltså att hela frågan kommer att tas upp senare och att tillfälle då beredes civilförsvarsstyrelsen att närmare precisera sin ståndpunkt.

Överbefälhavaren finner nödvändigt att man i civilförsvarslagen klart anger de uppgifter som skall lösas av kommunerna och icke begränsar civilförsvarslagen till att ange exempel på uppgifter för kommunerna. Även om kommunernas skyldigheter därutöver måste anges i särskilda författningar, torde de uppgifter, som berör civilförsvarets verksamhet, böra redovisas i civilförsvarslagen. Detta bör ske bl. a. därför att uppgifterna måste överföras till kommunerna samtidigt som de fräntages civilförsvaret och icke några år senare. Överbefälhavaren framhåller vidare bl. a. att nuvarande bestämmelser om utrymningshjälp icke kan sättas ur kraft förrän beslut fattats om vad som skall ersätta denna hjälpform. Även *överståthållarämbetet* och *länsstyrelserna i Stockholms och Södermanlands län* samt *Sveriges civilförsvarsförbund* anser att gränsdragningen mellan civilförsvarets och kommunernas uppgifter bör göras så klar som möjligt.

Länsstyrelsen i Älvsborgs län anser att kommunernas nya skyldigheter måste inskrivas i kommunallagarna. Innan så skett och skyldigheterna närmare preciserats, finner länsstyrelsen bestämmelsen i det föreslagna 3 mom. av paragrafen vara tämligen omöjlig att effektuera.

Även *statens jordbruksnämnd* påpekar att en samordning mellan civilförsvarets och kommunernas uppgifter måste ske men att den icke kan före-

tagas förrän kommunernas skyldigheter blivit närmare fixerade. Härom anför nämnden.

De synpunkter, som jordbruksnämnden har att tillvarata, blir vid nu angivet förhållande aktuella först i samband med att förslag framkommer till ändring av civilförsvarskungörelsen och andra till civilförsvarslagen anknyttande författningar samt av det författningsmässiga underlag, som kommer att krävas för en fixering av kommunernas skyldigheter och befogenheter på området. Nämnden räknar med att under arbetet på sådana bestämmelser nödig hänsyn kommer att tagas till behovet av samordning och tydlig fördelning av ansvar och befogenheter mellan militära myndigheter, civilförsvarsmyndigheter och det ekonomiska försvarets myndigheter.

Jordbruksnämnden får i detta sammanhang även understryka, att de betydligt ökade insatser från kommunernas sida, som civilförsvarsutredningens förslag avser, i hög grad aktualiserar behovet av — förutom en författningsöversyn — en noggrann personell och materiell planering på det kommunala planet.

I anslutning till frågan om grunder för samordningen mellan civilförsvaret och kommunerna berör *länsstyrelsen i Jämtlands län* frågan om direktiv rätt för civilförsvaret gentemot kommunerna och vänder sig mot att utredningen icke föreslagit regler om en sådan. Länsstyrelsen anför.

Ett genomförande av utredningens under förevarande paragraf berörda förslag skulle emellertid leda till att kommunerna i långt större utsträckning än hittills komma att tagas i anspråk för medverkan vid lösandet av uppgifter inom totalförsvarets ram. Det är därför viktigt att samhällets skadeavhjälpande resurser samordnas i högre grad än vad hittills varit fallet. Härför kan det icke anses tillfredsställande sorjt genom utredningens förslag. Garantier för en effektiv ledning av civilförsvarsverksamheten och erforderlig samordning av civilförsvarets och kommunernas samlade resurser måste enligt länsstyrelsens uppfattning skapas genom införande av direktiv rätt för civilförsvarsmyndighet gentemot kommun. Denna fråga bör ej regleras i av Kungl. Maj:t utfärdade tillämpningsföreskrifter, utan bör uttrycklig föreskrift om sådan direktiv rätt intagas i civilförsvarslagen förlagsvis i 44 § 3 mom.

Rörande de förebyggande åtgärderna på brandförsvarets område under beredskap och krig samt om behovet härvidlag av samordning med civilförsvarets verksamhet anför *1954 års brandlagsrevision*, under erinran om att utredningen icke upptagit något stadgande om skyldighet för kommun att svara för det förebyggande brandförsvaret, följande.

Detta tyder närmast på att det förebyggande brandförsvaret icke ansetts vara en civilförsvarets uppgift under beredskap eller krig. Under beredskap och krig är behovet av brandsyn, besiktningar och dylik verksamhet icke mindre än eljest. Utöver det normala arbetet tillkomma i stället här de förebyggande brandskyddsåtgärder, som erfordras till följd av industrins omställning, befolkningsomflyttningen och användningen av primitiva uppvärmningsanordningar och ersättningsbränslen. Andra åtgärder, som vid ett skärpt läge bli erforderliga, äro vindsröjningar samt åstadkommande av »brandgator» eller annan uppröjning inom tätbebyggelse, där i fredstid

spridningsrisker i form av lagrade brännbara vätskor eller andra brännbara ämnen, lagerskjul och annan träbebyggelse på gårdar och gator o. dyl. förekomma.

Jämlikt 69 § gällande civilförsvarslag, som motsvaras av 68 § i utredningens förslag, samt 70 § gällande civilförsvarskungörelse synas vissa sådana åtgärder kunna vidtagas av civilförsvaret, men så länge icke annorlunda stadgas, lär huvuddelen av den förebyggande verksamheten få ske enligt brandlagen och brandstadgan, vilka i detta hänseende icke förlora giltighet under civilförsvarsberedskap. Civilförsvarsutredningen har ej yttrat sig om dessa förhållanden, vilka synas böra klarläggas bland annat med hänsyn till att svårigheter beträffande personaltillgången kunna uppkomma. Därest det förebyggande brandförsvaret helt eller delvis skall vara en del i kommunala fredsbrandförsvarets uppgift och icke en civilförsvarsuppgift, blir bestämmelsen i förslaget — — — 3 mom. om samordning tillämplig.

Departementschefen

I förevarande paragraf synes lämpligen i enlighet med utredningens förslag kunna inarbetas nuvarande 45 a §.

Vad beträffar utformningen av 1 mom. i paragrafen upptager nuvarande lag ett stadgande av generell räckvidd, innebärande skyldighet för kommunerna att genom sina myndigheter lämna civilförsvaret biträde i sådana frågor rörande civilförsvaret, som har samband med de särskilda myndigheternas verksamhetsområden. Enligt utredningens förslag skall denna generella föreskrift utbytas mot ett angivande av vissa fall, då skyldighet att biträda skall föreligga, vartill skall ansluta sig ett stadgande av generell natur om skyldighet att i övrigt lämna biträde i den mån samband som nyss sagts föreligger. Jag kan icke finna att något står att vinna med en sådan omredigering, som i sak icke innebär vare sig någon utvidgning eller någon begränsning av de hittillsvarande skyldigheterna att lämna biträde, och förordar därför att 1 mom. — fränsett den jämkning som påkallas av den ändrade fredsadministrationen av civilförsvaret — bibehåller sin nuvarande lydelse under punkten a).

Under punkten b) torde någon jämkning i nuvarande regler om kommuns skyldigheter under fredsförhållanden icke behöva ske i syfte att förhindra att tillskapandet av det regionala civilförsvaret medför någon utvidgning av kommunens skyldigheter att inrätta och utrusta allmänna skyddsrum. Organisationsplan i den betydelse, vari ordet användes i lagen, innefattar nämligen endast det lokala civilförsvarets anordningar. Allmänt skyddsrum, som kan befinnas erforderligt för skyddet av undsättningskår på dess förläggningssort, upptages sålunda ej i organisationsplan och skall följaktligen anordnas och helt bekostas av staten. Däremot bör angivandet i denna punkt av kommuns skyldigheter under civilförsvarsberedskap jämkas så, att därav framgår att åtgärder för det regionala civilförsvarets behov ej ankommer på kommunerna.

I fråga om ansvaret för förrådshållning av materiel har ställning redan 9 — *Bihang till riksdagens protokoll 1960. 1 saml. Nr 5*

tagits av riksdagen i enlighet med propositionen nr 114/1959. Till följd härav torde nuvarande regler på området böra oförändrade upptagas i den nya lagen.

Civildförsvarets fredsadministration skall visserligen regelmässigt överflyttas till länsstyrelserna och samma behov som tidigare av administrationslokaler ute i kommunerna kommer därför icke att föreligga. I någon utsträckning torde emellertid även framdeles lokalbehov kunna uppkomma, exempelvis vid inskrivningsförrättningar och inom områden med lokal ledning av civilförsvaret även i fredstid. Med hänsyn härtill anser jag nuvarande skyldighet för kommunerna att ställa lokaler till förfogande även för administrationen böra bibehållas.

I ett remissyttrande har framhållits att gällande bestämmelser om skyldighet för kommun att tillhandahålla civilförsvaret kommunen tillhörig materiel under civilförsvarsberedskap icke innefattar garanti för att sådan materiel, särskilt brandfordon, ej tages i anspråk med rekvisitionsrätt av krigsmakten. Detta är visserligen riktigt, men jag finner ej anledning att i civilförsvarslagen införa en dylik garanti. Intresset av samordning mellan civilförsvaret och krigsmakten i fråga om uttagning av dylika fordon torde nämligen bli tillgodosett i erforderlig utsträckning genom att uttagningen planlägges centralt av ett och samma organ såväl för civilförsvarets och andra civila organs som för krigsmaktens behov, varvid civilförsvarets intressen torde kunna tillbörligt beaktas. Skulle emellertid särskilda regler finnas erforderliga, torde dessa böra meddelas i administrativ ordning.

Vad beträffar kostnaderna för kommuns medverkan i civilförsvaret torde några ändringar i nuvarande regler ej böra genomföras. Det bör emellertid uppmärksammas, att övergången till nya, i allmänhet väsentligt större civilförsvarsområden kan medföra att de nuvarande reglerna för kostnadsfördelningen mellan flera i ett civilförsvarsområde ingående kommuner i vissa fall kan leda till mindre tillfredsställande resultat i de hänseenden, som landskommunernas förbund upptagit i sitt remissyttrande. Innan den nya indelningen av civilförsvarsområdena fastställts och erfarenhet därav vunnits från förevarande synpunkt, torde emellertid någon omläggning av fördelningsreglerna icke böra göras.

Sambandet mellan civilförsvarets verksamhet, å ena, samt kommunernas medverkan däri och kommunernas uppgifter i övrigt på områden, vilka beröres av civilförsvarsverksamheten, å andra sidan, har jag redan i ett tidigare sammanhang haft anledning att betona. Såvitt gäller kommunernas medverkan i civilförsvaret genom direkta civilförsvarsåtgärder sker lagregleringen i förevarande paragraf. Uppenbarligen kan behov föreligga av tillämpningsföreskrifter, avsedda att närmare samordna civilförsvarets och kommunernas verksamhet på det rena civilförsvarsområdet. Paragrafen synes med hänsyn härtill böra avslutas med ett bemyndigande för Konungen att stadga närmare grunder för denna samordning. Men därjämte

torde bemyndigandet böra gälla samordningsföreskrifter, som kan föränledas av en blivande kommunalrättslig reglering av vissa uppgifter, som i enlighet med utredningens förslag och vad som förutsatts i propositionen nr 114/1959, avlastas civilförsvaret för att övertagas av kommunerna. I denna del låter det sig självfallet ännu icke bedöma, i vilka hänseenden samordningsföreskrifter kan visa sig nödvändiga eller i vilka former samordningen lämpligen bör ske. Frågorna torde komma att beaktas av kommunalrättskommittén och får närmare övervägas i samband med behandlingen av de förslag, kommittén kan komma att framlägga.

Någon motsvarighet till nuvarande 45 § 3 mom. med föreskrifter om redovisning av fastighetsägarbidrag, som kommunen uppburit, intages ej i den nya lagen, enär stadgandena om sådant bidrag skall utgå enligt vad jag i fortsättningen kommer att föreslå.

41 §.

Paragrafen motsvarar 46 § i gällande lag, i vilken paragraf civilförvarsutredningen ej föreslår annan ändring än att ordet »förbundsdirektion» i 1 mom. tredje stycket utbytes mot den numera antagna benämningen »förbundsstyrelse».

Remissyttrandena

Beträffande den av utredningen föreslagna jämkningen i paragrafens lydelse erinrar *Svenska landskommunernas förbund* om att flera kommunala uppgifter numera kan handhas av samma kommunalförbund. Det kan förmodas bli allt vanligare att så sker. Med hänsyn härtill bör lagtexten utformas så, att den möjliggör att civilförvarsuppgifter lägges på kommunalförbund, som handhar annan eller andra kommunala angelägenheter och att härvid antingen förbundsstyrelsen eller av förbundet särskilt tillsatt nämnd må utgöra civilförvarsnämnd för de i förbundet ingående kommunerna.

Åtskilliga remissinstanser framhåller att de organisatoriska bestämmelserna i paragrafen i dennas nuvarande lydelse behöver överarbetas i syfte att anpassa civilförvarsnämndernas sammansättning och arbetsformer till den nya kommunallagens regler för nämnder för särskilda förvaltnings- eller verkställighetsbestyr. *Svenska landskommunernas förbund* anför härom genom sin styrelse.

Styrelsen vill påpeka att de organisatoriska bestämmelserna i här berörda paragraf — — — synes vara i behov av en överarbetning. Särskilt må erinras om att i kommunallagskommitténs förslag till ny kommunallag (SOU 1952: 14), sid. 211—212, i den därpå grundade propositionen (Kungl. Maj:ts prop. nr 210 år 1953), sid. 53, och i konstitutionsutskottets utlåtande (nr 22 år 1953), sid. 8, med skärpa uttalats vikten av att de organisatoriska bestämmelserna i speciallagstiftningen icke onödigtvis komme att avvika från kommunallagens motsvarande bestämmelser. I socialhjäplagen har man eftersträvat sådan uniformitet genom en enkel hänvisning till 32—42 §§

kommunallagen. Även i nykterhetsvårdslagen, skolstyrelselagen och kommunalförbundslagen har på liknande sätt hänvisningar gjorts till kommunallagens ifrågavarande bestämmelser. Styrelsen finner det angeläget att även de organisatoriska bestämmelserna i civilförsvarslagen i görligaste mån anpassas efter bestämmelserna i kommunallagen. Någon anledning att i civilförsvarslagen bibehålla exempelvis bestämmelsen om att ordförande och vice ordförande i särskild civilförsvarsnämnd skall utses av nämnden för ett år i sänder synes inte föreligga. Detsamma gäller bestämmelsen att endera av ordföranden och vice ordföranden i särskild civilförsvarsnämnd skall vara icke krigstjänstskyldig person. I sistnämnda avseende bör enligt styrelsens mening övervägas om inte i stället uppskovskungörelsen den 2 juli 1940 (SFS nr 717) lämpligen kan göras tillämplig även beträffande ordförande i civilförsvarsnämnd.

Även *Svenska stadsförbundet* tar upp frågan i sitt av förbundsstyrelsen avgivna yttrande och anför.

När det gäller civilförsvarsnämndens sammansättning och inre verksamhet har civilförsvarsutredningen i huvudsak bibehållit nu gällande bestämmelser. Styrelsen har i anslutning till kommunallagskommitténs på sin tid gjorda uttalande i olika sammanhang förordat, att de specialreglerade nämndernas verksamhetsformer såvitt är möjligt bör bringas i överensstämmelse med reglerna i kommunallagen om kommunens styrelse och övriga nämnder. Beträffande civilförsvarsnämndens arbetsformer torde detta i stor utsträckning kunna ske utan nämnvärda olägenheter. Det kan exempelvis icke anses nödvändigt att i fråga om minimiantalet ledamöter i civilförsvarsnämnd behöva avvika från vad därom stadgas i kommunallagen angående kommunens styrelse. Ej heller kan det anses motiverat att bibehålla de nuvarande tvingande bestämmelserna om representationen. Något motiv för att just beträffande civilförsvarsnämnd föreskriva att minst en av ledamöterna skall vara kvinna har icke förebragts. Styrelsen förordar därför, att denna föreskrift utgår och att bestämmelserna om civilförsvarsnämnd i övrigt i huvudsak anknyts till kommunallagens regler om kommunens styrelse. Det är givetvis av stort värde för kommunerna att, där så är möjligt, kunna få enhetliga regler beträffande sammansättningen och arbetsformerna för sina olika styrelser och nämnder.

Länsstyrelsen i Jämtlands län finner det opåkallat att civilförsvarsnämnd, om sådan inrättas särskilt, ej skall vara underkastad i huvudsak samma bestämmelser som gäller för övriga kommunala nämnder och förordar en hänvisning i civilförsvarslagen till bestämmelserna om kommunala nämnder i 45 § kommunallagen. Särregler för civilförsvarsnämnd bör emellertid enligt länsstyrelsen gälla i fråga om ledamotsantal med föreskrift att minst en ledamot skall vara kvinna, i fråga om varaktigheten av uppdraget att vara ordförande eller vice ordförande, frihet från krigstjänstgöringsskyldighet såsom kompetensvillkor för uppdraget samt rörande nämndens beslutförhet. Däremot finner länsstyrelsen ej skäl föreligga att bibehålla stadgandet, att civilförsvarschef är obehörig att vara ledamot av civilförsvarsnämnd. Därvid erinrar länsstyrelsen om att tidigare stadgat hinder för polischef att vara ledamot av polisnämnd numera upphävt.

Även överståthållarämbetet samt länsstyrelserna i Stockholms, Södermanlands, Kronobergs, Blekinge, Kopparbergs och Norrbottens län uttalar sig för att regleringen av civilförsvarsnämnds sammansättning och arbetsformer bringas i närmare överensstämmelse med vad som eljest gäller för kommunala nämnder.

Departementschefen

I likhet med åtskilliga remissinstanser anser jag att en anpassning av reglerna för särskilt bildad civilförsvarsnämnds sammansättning och arbetsformer bör ske till vad den nya kommunallagen stadgar för nämnder i allmänhet. Härvidlag bör sålunda den rekommendation följas, som uttalades såväl i propositionen nr 210/1953 med förslag till ny kommunallag som av riksdagen vid behandlingen av samma proposition. Jag delar jämväl uppfattningen att lagen bör, med avvikelse från vad som f. n. gäller, få en sådan avfattning att även kommunalförbund, som handhar annan eller andra kommunala angelägenheter, skall kunna utöva civilförsvarsnämnds funktioner. En sådan utvidgning av möjligheterna att anförtro kommunalförbund de kommunala civilförsvarsangelägenheterna synes vara särskilt motiverad vid övergången till större civilförsvarsområden, omspännande flera kommuner än de hittillsvarande. Lagtekniskt torde denna utvidgning enklast kunna ske genom att några regler om kommunalförbunds befattning med civilförsvarsuppgifter över huvud taget icke upptages i den nya lagen. Härigenom blir bestämmelserna i 1 § lagen om kommunalförbund att tillämpa, enligt vilka sådant förbund kan bildas för handhavande av en eller flera kommunala angelägenheter. Ej heller föreligger efter kommunalförbundslagens tillkomst något behov av att föreskriva att förbundsstyrelse eller av förbundet tillsatt nämnd må utgöra civilförsvarsnämnd för de i förbundet ingående kommunerna. Samma lags 2 § föreskriver nämligen att om kommunalförbund handhar angelägenhet, som det enligt särskild författning åligger kommun att vårda, författningens bestämmelser om kommun skall avse förbundet.

Anpassningen av reglerna om särskild civilförsvarsnämnds sammansättning och arbetsformer till kommunallagens hithörande bestämmelser synes lämpligen kunna ske genom en hänvisning till 32—42 §§ samt 45 § andra och tredje styckena kommunallagen såvitt gäller de hänseenden, i vilka regleringen skall ske likformigt. För Stockholms vidkommande bör på motsvarande sätt hänvisning göras till 51 § kommunallagen för Stockholm. Speciella regler för särskilt bildad civilförsvarsnämnd synes böra undvikas, något som ter sig desto mera naturligt som särregler — fränsett jäv för civilförsvarschefen — ej gäller, då annat kommunalt organ samtidigt är civilförsvarsnämnd. Antalet ledamöter i särskilt bildad civilförsvarsnämnd synes — i likhet med vad som i allmänhet gäller för andra nämnder för specialreglerad verksamhet och för kommuns styrelse — ej böra understiga

fem. En följd härav är att särskilda beslutförhållanden kan undvaras. Ej heller synes skäl föreligga att behålla det nuvarande kravet på att ordföranden eller vice ordföranden skall vara icke krigstjänstgöringsskyldig person, vilket kompetenskrav ju ej gäller då annat kommunalt organ tillika är civilförsvarsnämnd. Intresset av civilförsvarsnämnds funktionsduglighet under krig synes i stället böra kunna tillgodoses genom uppskov. Andra hittills gällande särregler för civilförsvarsnämnd, vilka torde kunna slopas utan att ändamålet med civilförsvarsnämnd äventyras, hänför sig till nämndens sammansättning i fråga om ledamöternas kön samt val av ordförande och vice ordförande ävensom varaktigheten av dessas uppdrag. Vidtages nu berörda ändringar föreligger ej längre hinder för att föreskriva att val av civilförsvarsnämnd skall förrättas proportionellt under samma förutsättning, som gäller bl. a. vid val av kommunens styrelse. Föreskrift härom liksom hänvisning rörande förfarandet till lagen om proportionellt valsätt vid val inom landsting, kommunalfullmäktige m. m. har därför införts i paragrafen.

Enligt nuvarande regler är vidare civilförsvarschef obehörig att vara ledamot eller ersättare i särskilt bildad civilförsvarsnämnd; är annat kommunalt organ tillika civilförsvarsnämnd och är civilförsvarschefen ledamot eller ersättare i detta organ gäller jäv för honom vid avgörande av civilförsvarsärenden. I den mån civilförsvarschefen efter omorganisationen av fredsadministrationen har förvaltande uppgifter inom civilförsvaret, synes dessa emellertid ej vara av sådan beskaffenhet, att de bör utgöra hinder för honom att ingå som ledamot eller ersättare i civilförsvarsnämnd eller deltaga vid avgörande av civilförsvarsärenden i annat kommunalt organ, i vilket han ingår. Det kan snarare betraktas som en fördel, om civilförsvarschefen såsom ledamot av civilförsvarsnämnd får en nära kontakt med civilförsvarsangelägenheterna på det kommunala planet. I förevarande paragraf har i enlighet härmed icke upptagits nuvarande jävs- och obehörighetsregler för civilförsvarschef.

Civilförsvarschef, som ej ingår i civilförsvarsnämnd, bör liksom hittills äga närvara vid nämndens överläggningar men ej deltaga i dess beslut. Hans befogenhet att påkalla sammanträde med nämnden bör däremot gälla endast då han har administrativa uppgifter inom civilförsvaret, d. v. s. under civilförsvarsberedskap eller då enligt särskilt förordnande jämlikt 6 § ledningen av det lokala civilförsvaret i fred ankommer på civilförsvarschefen.

42 §.

I paragrafen, som motsvarar 47 § i nuvarande lag, regleras kommunernas rätt till statsbidrag och ordningen för bidragets fastställande.

Civilförsvarsutredningen föreslår såsom enda ändring i förevarande paragraf att den tillföres ett nytt stycke av innehåll att åliggande för kommun

enligt organisationsplan eller eljest att vidtaga åtgärd, som sägs i paragrafens första stycke, d. v. s. att inrätta och utrusta allmänna skyddsrum, vidtaga reservanordningar för vatten-, gas- och elektricitetsförsörjningen, utföra källarmursgenombrott m. m., icke skall träda i kraft förrän Konungen anvisat medel till statsbidrag. Om åtgärden vidtages dessförinnan skall enligt föreskrift i samma stycke kommunen ej äga rätt till statsbidrag, såvida ej Konungen eller, efter Konungens bemyndigande, civilförsvarsstyrelsen medgivit att statsbidrag må utan hinder av arbetets påbörjande framdeles åtnjutas. Utredningen anför som motivering för de angivna föreskrifterna.

I 23 § civilförsvarskungörelsen finns nu ett stadgande att organisationsplan icke medför skyldighet för kommun att anskaffa viss utrustning eller vidtaga viss anordning förrän länsstyrelsen, sedan erforderliga medel ställts till förfogande, därom meddelat särskilt beslut. Det har emellertid det oaktat i åtskilliga fall inträffat att kommun velat utnyttja tillfället att anordna ett i organisationsplanen upptaget skyddsrum, trots att statsmedel ej stått till förfogande, exempelvis i samband med byggandet av ett kommunalhus. Kommunen synes därvid ha utgått från att statsbidrag framdeles skulle komma att anvisas. Så har också i regel skett. Det har dock förekommit fall, då civilförsvarsstyrelsens framställning om statsbidrag till kostnaden för av kommun vidtagen åtgärd av ifrågavarande slag av Konungen lämnats utan bifall. För att undvika sådana händelser har utredningen — — — föreslagit, att Konungen skall fastställa den omfattning, vari allmänna skyddsrum skall finnas, samt plan för deras fördelning å olika orter. Därjämte anser utredningen lämpligt, att det av lagtexten framgår, att åliggande i organisationsplan att anskaffa viss utrustning eller vidtaga viss anordning ej träder i kraft förrän Konungen anvisat statsbidrag till åtgärden samt att, om åtgärden vidtages dessförinnan, kommunen ej skall äga rätt till statsbidrag, såvida ej Konungen eller efter Konungens bemyndigande civilförsvarsstyrelsen medgivit, att statsbidrag må åtnjutas framdeles utan hinder av att arbetet påbörjats.

Remissyttrandena

Förslaget om införandet av villkor för kommuns rätt till statsbidrag har icke mött någon erinran under remissbehandlingen. Mot paragrafen i övrigt har *civilförsvarsnämnden i Stockholm* och *Sveriges civilförsvarsförbund* anfört, att den icke ger tillräckligt klara regler för bestämmandet av statsbidraget, särskilt i vad det gäller fastställande av fredsanvändningsvärdet av skyddsrum.

Departementschefen

Civilförsvarskungörelsen upptar f. n. föreskrifter, enligt vilka organisationsplan ej medför skyldighet för kommun att anskaffa viss utrustning eller vidtaga viss anordning, förrän erforderliga medel ställts till förfogande. Med hänsyn till dessa föreskrifters betydelse för kommunernas skyldigheter torde motsvarande bestämmelser nu böra intagas i lagen. Däremot finner jag det ej erforderligt att uppställa som villkor för kommuns rätt

till statsbidrag att den ej vidtager åtgärd enligt organisationsplanen, förrän medel finnes tillgängliga. Syftet med ett sådant villkor, nämligen att centralt få kontroll över materielanskaffningen och — framför allt — utbyggnaden av skyddsrummen, torde kunna vinnas med mindre rigorösa medel än förlust av rätten till statsbidrag. Erforderliga föreskrifter härvidlag torde få utfärdas i administrativ ordning.

Närmare regler för bestämmandet av statsbidragets storlek torde knappast kunna intagas i lagen, som endast bör ange principerna för statsbidragsgivningen. I den mån regler av detaljkaraktär över huvud taget bör givas, exempelvis rörande beräkningen av skyddsrumms fredsanvändningsvärde, torde detta få ske i administrativ ordning. Med hänsyn till de skiftande förhållandena vid fredsanvändning av skyddsrum torde dock under alla omständigheter åtskilliga spörsmål få överlämnas åt praxis för att lösas med tillämpning av eljest på det ekonomiska området gällande beräkningsregler.

På grund av det anförda har paragrafen — förutom att den tillförts ett nytt stycke enligt civilförvarsutredningens förslag — endast undergått mindre, redaktionella jämkningar.

43 §.

Paragrafen motsvarar 48 § i nuvarande lag och är i sak oförändrad.

44 §.

I förevarande paragraf, som motsvarar 49 § i nuvarande lag, regleras kommuns rätt till ersättning av statsmedel för tillhandahållande av lokaler för civilförsvarets administration, för viss förrådshållning och för utbildningsverksamhet. Enligt nuvarande lydelsen skall ersättningen bestämmas av länsstyrelsen, om överenskommelse ej kan träffas.

Civilförvarsutredningen föreslår ej annan ändring i paragrafen än den som föranledes av utredningens förslag till ny utformning av nuvarande 45 § 1 mom. såvitt gäller punkterna e) och f). Såsom framgår av vad som anförts under 40 § har ifrågavarande punkter oförändrade upptagits i den nya lagen.

Under remissbehandlingen har endast anmärkts att nuvarande föreskrift om att ersättningen i brist på åsämjande skall bestämmas av länsstyrelsen bör utgå, när länsstyrelsen efter omorganisationen av civilförsvaret alltid kommer att vara part i ersättningsärendet. Enligt 6 § kan det emellertid förekomma att civilförsvarschefen omhänderhar även fredsadministrationen och under civilförvarsberedskap ankommer administrationen av det lokala civilförsvaret alltid på civilförsvarschefen. Det oaktat har föreskriften utelämnats när frågan om ersättningen i tvistiga fall ändå alltid kan komma under länsstyrelsens prövning i form av besvär.

Efter omorganisationen av civilförsvarets utbildningsverksamhet kommer all utbildning att anordnas av civilförvarsstyrelsen eller länsstyrelsen.

Kommun skulle därför, om nuvarande ersättningsregler bibehölls oförändrade, få ersättning för alla lokalupplåtelser för utbildningsändamål i motsats till f. n. då upplåtelser för lokalt anordnad utbildning icke berättigar till ersättning. Den hittillsvarande fördelningen av kostnaderna bör alltså gälla, vilket föranlett ytterligare jämkning i paragrafens lydelse.

45 §.

Paragrafen motsvarar 50 § i nuvarande lag och reglerar bl. a. kommuns rätt till ersättning av statsmedel, om personal som är anställd hos och avlönad av kommunen och som tillhör allmänna civilförsvaret tages i anspråk för tjänstgöring utom det egna civilförvarsområdet.

Civilförvarsutredningen föreslår att paragrafen oförändrad överföres till den nya lagen.

Remissyttrandena

Överståthållarämbetet och länsstyrelsen i Stockholms län hemställer att paragrafen omformuleras så, att kommunens rätt till ersättning inträder, om den kommunalanställda personalen tages i anspråk för »uppgifter» utom det egna civilförvarsområdet och ej såsom nu för »tjänstgöring» utom detta. Härvid åberopas ett av civilförvarschefen i Stockholm avgivet yttrande, vari anføres.

Här må endast framhållas de praktiska olägenheter som kunna uppstå om denna paragraf tolkas bokstavligt. Stockholms civilförvarsområde tillhörande styrkor måste i stor utsträckning grupperas (förläggas) och är till viss del redan grupperade utanför civilförvarsområdets gränser. Enbart förläggning av i civilförsvaret tjänstgörande kommunal personal utanför eget civilförvarsområde bör i och för sig icke medföra, att gottgörelse för avlöning eller annan ersättning skall utgå enligt bestämmelsen i denna paragraf.

Sveriges civilförvarsförbund anser att kommuns ersättningsrätt bör inträda redan vid personalens tjänstgöring utanför den egna kommunen.

Departementschefen

I överensstämmelse med vad civilförvarschefen i Stockholms civilförvarsområde anfört bör lydelsen av paragrafen jämkas så att avgörande för kommuns rätt till bidrag blir, huruvida den kommunalanställda personalen fullgjort uppgifter för annat civilförvarsområdes räkning än det egna och icke huruvida tjänstgöringen ägt rum utom det egna områdets gränser. Ersättningsrätt skall sålunda ej inträda om arbetet avsett det egna området men på grund av förhållandena utförts utanför detta; å andra sidan skall rätt till ersättning föreligga om arbetet väl utförts inom det egna området men gällt uppgifter inom annat område.

Med hänsyn till att civilförsvaret förutsätter samverkan de olika kommunerna emellan inom civilförvarsområdet till båtnad för dem alla torde

ersättningsrätt liksom hittills böra inträda först om den kommunalanställda personalen tages i anspråk för uppgifter som ej rör det egna civilförsvarsområdet och ej redan då uppgifterna gäller annan kommun än den egna. För övrigt låter det sig i praktiken knappast göra att ur verksamheten inom civilförsvarsområde skilja ut vad som hänför sig till de olika, däri ingående kommunerna.

Paragrafen bör slutligen i likhet med 20 § gälla även personal som är anställd hos kommunalförbund, vilket föranlett en mindre jämkning av dess lydelse.

46 §.

Frånsett paragrafhänvisningarna är denna paragraf likalydande med 51 § i nuvarande lag.

7 KAP.

Fastighetsägarna och civilförsvaret, m. m.

I 7 kap. i nuvarande lag upptages under särskilda underrubriker regler om hemskydd och verkskydd — varunder även inbegripes särskilda åtgärder till skydd mot spioneri och sabotage vid särskilt betydelsefulla anläggningar — om skyddsrum och andra anordningar samt om utrymning, undanförsel och förstöring. Härtill ansluter sig gemensamma bestämmelser i kapitlets sista avsnitt, vilka reglerar vissa ersättningsfrågor men även ålägger envar upplysningsplikt och ställer vissa tvångsmedel till myndigheters förfogande. Såvitt gäller enskilda skyddsrum ges i kapitlet föreskrifter om vem skyldigheten att anordna sådant skyddsrum åligger. I anslutning härtil regleras vissa speciella ersättningsfrågor, som uppkommer när — med hänsyn till att skyddsbehovet kan tillgodoses genom allmänna skyddsrum — enskilt skyddsrum ej påfordras, ehuru skyddsrumskonstruktionsskyldighet föreligger enligt reglerna i 4 kap.

I överensstämmelse med vad som föreslogs i propositionen nr 114/1959 och bifölls av riksdagen har i 7 kap. i nya lagen ej upptagits motsvarighet till nuvarande regler om hemskydd samt om undanförsel och förstöring. Hemskyddsorganisationen skall nämligen icke behållas utan ersättas av s. k. självskydd, d. v. s. envars egna, oberoende av en organisation vidtagna åtgärder för att skydda sig själv och bistå andra. Även för självskyddsverksamheten är det emellertid av vikt att enklare brandutrustning och förbandsmateriel finnes tillgänglig i fastigheterna. För att trygga tillgången härpå har i 53 § föreskrivits skyldighet för ägare eller innehavare av anläggning eller byggnad, vid vilken enskilt skyddsrum skall anordnas, att anskaffa, förvara och vårda sådan utrustning och materiel. Härigenom kommer den nya lagen att upptaga en motsvarighet till det nuvarande stadgandet i 52 §.

I fråga om verkskyddet har vissa mindre jämkningar föranletts av vad

som upptagits i propositionen nr 114/1959 rörande utbildningen av verkskyddspersonal.

De nuvarande föreskrifterna om särskilda åtgärder till förhindrande av spioneri och sabotage i 57 § saknar motsvarighet i den nya lagen, enär såsom förut anmärkts denna skyddsuppgift ej längre skall ankomma på civilförsvaret. På samma sätt förhåller det sig med de stadganden om undanförsel och förstöring, som ingår i den gällande lagens 7 kap. I likhet med bestämmelserna i 40—43 §§ i nuvarande lag skall emellertid 7 kapitlets regler om undanförsel och förstöring gälla övergångsvis, varvid de befogenheter som hittills tillkommit civilförvarsmyndighet i stället skall tilläggas den myndighet, som Konungen bestämmer.

Den nya lagen upptager ej heller motsvarighet till nuvarande regler i 59 och 59 b §§ om befrielse i vissa fall från skyldighet att inrätta enskilt skyddsrum och om fastighetsägarbidrag. Härvidlag sker en definitiv anpassning till de år 1956 i anledning av propositionen nr 185 av riksdagen antagna nya riktlinjerna för skyddsrumsbbyggandet.

I övrigt har någon ändring ej företagits i de principer, på vilka reglerna i det nuvarande 7 kap. bygger. De enskildas skyldigheter att medverka i civilförsvaret i de hänseenden, som kapitlet berör, har sålunda icke utvidgats på någon väsentlig punkt.

Förändringarna i kapitlet har föranlett jämkningar i dettas underrubriker.

Verkskydd m. m.

47 §.

Paragrafen upptager med vissa jämkningar motsvarighet till de bestämmelser om skyldighet för ägare av anläggning eller byggnad att vidtaga verkskyddsåtgärder, som återfinnes i 53 § i gällande lag.

Enligt civilförvarsutredningens förslag skall den nu föreliggande skyldigheten att inrätta, utrusta och underhålla ledningscentral för verkskyddet ersättas med den mera begränsade skyldigheten att ordna och underhålla uppehållsplatser för personalen. Utredningen framhåller emellertid att särskild ledningscentral undantagsvis kan erfordras och då bör upprättas. Utredningen anför härom i huvudbetänkandet.

Behovet att skydda verkskyddets ledning och övrig personal bör tillgodoses i direkt samband med att skyddsrumsförslaget i övrigt löses för anläggningen. I regel torde det icke vara erforderligt att anordna särskilda skyddsrum för verkskyddets personal. Denna personalgrupp torde i allmänhet kunna uppehålla sig i skyddsrum, som är gemensamt för de anställda vid företaget, varvid skyddsrummet, om så anses erforderligt, sektioneras. Uppmärksamhet bör ägnas åt att den utrustning, som verkskyddsenheterna skall föra med sig vid räddningsarbetet, förvaras så skyddad som möjligt. Utrustning, som svårigen kan uppställas i personalskyddsrummen, t. ex. motorsprutor och annan tyngre materiel, bör skyddas på annat sätt, exem-

pelvis genom splitterskydd. Möjligheterna bör också beaktas att placera utrustningen på sådant avstånd från anläggningen att skäligt skydd därigenom erhålles.

Enligt civilförsvarsstyrelsens nuvarande anvisningar skall ledningen av verkskyddet under flyglarmtillstånd utövas från en för ändamålet inrättad ledningscentral, som alltid skall vara förlagd till skyddsrum, helst fullträffsäkert. I flertalet fall synes ledningens utövande på detta sätt innebära en alltför tungrodd och omständlig ledningsapparat. Ett snabbare och mer effektivt ingripande kan ske, om ledningen sker direkt vid skadestället. Vid sådant förhållande synes behov av särskilda ledningscentraler i regel ej föreligga. Ledningen bör dock under alla förhållanden ha tillgång till erforderliga telefonförbindelser.

Dylika centraler kan erfordras undantagsvis, om verkskydden är avsedda för stora industriområden, där erforderlig överblick och sammanhållning av räddningsarbetet väsentligt underlättas, om ledningen utövas från en fast och särskilt inredd ledningscentral.

Utredningen vill sålunda framhålla vikten av att civilförsvarslagens bestämmelse (53 §) om skyldighet för ägare av anläggning eller byggnad att i mån av behov inrätta, utrusta och underhålla ledningscentral och andra uppehållsplatser för verkskyddspersonal m. m. icke ges vidare tillämpning än vad som är oundgängligen nödvändigt.

I propositionen nr 114/1959 uttalades (s. 123) i fråga om behovet av ledningscentraler för verkskydden att det icke vore påkallat att ledningscentraler för verkskydden alltid iordningställes. Inrättandet av sådana borde i stället vara beroende av förhållandena i det enskilda fallet, såsom att företagets anläggningar ligger utspridda över ett större område eller liknande.

Den i nuvarande 53 § intagna uppräknningen av särskilda skyldigheter för ägare av anläggning eller byggnad, där verkskydd skall vara anordnat, bör enligt utredningen kompletteras med en föreskrift om att ägaren skall vara skyldig att på anmodan lämna civilförsvarsmyndighet de upplysningar och tillhandahålla de handlingar rörande anläggningen eller byggnaden eller verksamhet som pågår eller är avsedd att pågå där, som är erforderliga för myndighetens befattning med verkskyddet.

Slutligen föreslår utredningen att paragrafen, vars regler om skyldighet för ägaren att sörja för verkskyddspersonalens utbildning bör ändras till att avse endast skyldighet att bekosta sådan utbildning, tillföres ett nytt stycke med föreskrift om att utbildningen skall genomföras av civilförsvarsmyndighet, dock att, i den mån civilförsvarsstyrelsen medger det, viss utbildning må ske genom ägarens försorg.

I fråga om utbildningen av verkskyddspersonalen uttalades i propositionen nr 114/1959 (s. 124) att civilförsvarets utbildningsorganisation borde kunna påtaga sig utbildningen av verkskyddens personal med hänsyn till likformigheten i verkskyddets och det allmänna civilförsvarets utbildning. Kostnaderna för verkskyddsutbildningen, utom såvitt avsåg personalen i högsta ledningen, borde emellertid liksom hittills bäras av det företag, som

verkskyddet tillhör. Hinder borde med hänsyn till ansvaret för kostnaderna ej föreligga för det enskilda företaget att självt anordna erforderlig utbildning med anlitande av enskilda organisationer, som kunde vara beredda att åtaga sig uppgiften.

Remissyttrandena

Civilförsvarsstyrelsen förordar under hänvisning till sin i remissutlåtandet över huvudbetänkandet uttalade mening om behovet av särskild ledningscentral för verkskyddet, att punkt c) i 53 § gällande civilförsvarslag i oförändrat skick intages i motsvarande paragraf i den nya lagen. Behovet av dylika centraler framhålles även av *Sveriges civilförsvarsförbund*, *Industriens verkskyddsinstitut AB* samt *länsstyrelserna i Jönköpings, Göteborgs och Bohus, Värmlands och Västmanlands län*.

Sveriges civilförsvarsförbund anser att motsvarighet till de dispensmöjligheter som gäller i fråga om anordnande av enskilt skyddsrum bör finnas när det gäller uppehållsplatser för verkskyddspersonal.

Medgivande för ägare av anläggning eller byggnad att själv ombesörja utbildningen av verkskyddspersonal bör enligt *länsstyrelserna i Göteborgs och Bohus* samt i *Jämtlands län* få lämnas av länsstyrelsen enligt anvisningar av civilförsvarsstyrelsen. Samma uppfattning framför *Sveriges civilförsvarsförbund*.

Statens brandskola framhåller att föreskriften om skyldighet för ägare av anläggning eller byggnad att anskaffa, förvara och underhålla brandmateriel enligt punkten b) kan medföra oklarhet om skyldighetens omfattning i sådana fall då det kommunala fredsbrandförsvarets angelägenheter enligt avtal handhaves av brandförsvarsorganisationen vid någon industri. Även *riksbrandinspektören* berör denna fråga under erinran om att problemen möjligen kan lösas om verkskyddet och det lokala allmänna civilförsvaret i sådana fall går samman i en gemensam organisation. Riksbrandinspektören anför.

Företaget har — — — en ovillkorlig skyldighet — för vilken det erhåller årlig ekonomisk gottgörelse av kommunen — att fortlöpande i fall av behov ställa personal och brandmateriel till förfogande för släckning eller övning inom kommunen. Därigenom undandrages den aktuella materielen företagets (verkskyddets) disposition i ett givet läge, och företaget får finna sig i att anskaffa ytterligare material för verkskyddets behov. Riksbrandinspektören har velat fästa uppmärksamheten på detta problem, som måhända kan komma att skapa vissa svårigheter. Möjligen kan dessa svårigheter emellertid elimineras, om i sådana fall den föreslagna 54 § träder i tillämpning.

Utredningens förslag att upplysningsplikt skall införas för ägare av anläggning eller byggnad såvitt gäller förhållanden av betydelse för myndigheternas befattning med verkskyddet har icke föranlett någon erinran under remissbehandlingen.

Departementschefen

Vad beträffar spörsmålet om skyldighet att anordna ledningscentral för verkskyddet har utredningen framhållit att sådan central som regel ej bör inrättas men att den i vissa fall kan visa sig erforderlig. I propositionen nr 114/1959 har jag förklarat mig dela utredningens uppfattning. Vad i propositionen anförts har godkänts av riksdagen. I sådana fall, då ledningscentral ej kan undvaras måste tydligtvis ett lagstadgande kunna åberopas för att man skall kunna ålägga anläggningens eller byggnadens ägare att inrätta sådan central. Lagen bör därför på denna punkt upptaga samma föreskrift som tidigare, nämligen att ägaren skall vara skyldig att i mån av behov inrätta, utrusta och underhålla ledningscentral. Stadgandet får emellertid tillämpas väsentligt restriktivare än hittills under beaktande av de uttalanden om behovet av ledningscentraler, som gjorts i den förenämnda propositionen.

Skäl att införa dispensmöjligheter i fråga om skyldigheten att anordna uppehållsplatser för verkskyddets personal torde icke föreligga, eftersom sådana uppehållsplatser skall inrättas endast om behov därav finnes föreligga. Konstateras att behov av uppehållsplats är för handen, bör också sådan plats under alla förhållanden komma till stånd, då eljest verkskyddets funktionsduglighet i krig äventyras.

På brandförsvarets område torde nuvarande regler böra behållas oförändrade. Den omständigheten att kommun ordnat sitt brandförsvaret genom avtal med enskilt företag om anlåtande av dess brandförvarsorganisation bör icke föranleda att detta företag till följd av civilförsvarets bestämmelser drabbas av längre gående skyldigheter än andra företag, som icke är bundna av dylika avtal. I flertalet fall av samgående på brandförsvarets område torde f. ö. förutsättningar finnas för en gemensam organisation för det lokala allmänna civilförsvaret och verkskyddet, varvid problemen får lösas genom avtal.

I fråga om utbildningen av verkskyddspersonalen torde paragrafen böra utformas i enlighet med civilförvarsutredningens förslag, vilket överensstämmer med de principer, som upptagits i propositionen nr 114/1959 och godkänts av riksdagen. Det torde emellertid ej vara erforderligt att belasta civilförvarsstyrelsen med ärenden om medgivande för ägare av anläggning eller byggnad att själv sörja för utbildningen av verkskyddspersonalen; sådana frågor torde med fördel kunna avgöras av länsstyrelserna.

Jag biträder utredningens förslag om viss upplysningsskyldighet för ägare av anläggning eller byggnad, vid vilken verkskydd skall vara anordnat.

48 och 49 §§.

Paragraferna motsvarar 54 och 55 §§ i gällande lag. Jämkningsrätt i lydelsen har skett med hänsyn till hemskyddets avskaffande och, såvitt rör

48 §, överförandet av ansvaret för verkskyddsutbildningen till civilförsvarets myndigheter och införandet av upplysningsskyldighet enligt 47 § första stycket e).

50 §.

Paragrafen ger närmare regler för det sammanförande av verkskydd och lokalt allmänt civilförsvaret i en organisation, vilket enligt 7 § sista stycket må ske, om det finnes lämpligt med hänsyn till förhållandena på viss ort eller inom visst område. Sådant samgående är f. n. icke möjligt och paragrafen saknar sålunda motsvarighet i gällande lag.

Såsom förutsättning för anordnandet av gemensam organisation bör enligt civilförsvarsutredningen föreskrivas, att det skall befinnas ändamålsenligt och kan ske utan minskning av civilförsvarets förmåga att fullgöra sina uppgifter. Är så fallet, skall länsstyrelsen äga träffa avtal om den gemensamma organisationen med den eller dem, som är skyldiga att på platsen eller inom området anordna verkskydd. Gemensam organisation skall däremot ej kunna genomföras mot verkskyddsintressenternas vilja. I avtalet skall angivas grunderna för organisationen och för fördelningen av kostnaderna för denna. Avtalet skall ej vara gällande med mindre det efter underställning godkänts av civilförsvarsstyrelsen. Sistnämnda regel finner utredningen erforderlig med hänsyn till att samgåendet utgör ett undantag från eljest gällande regler samt att enhetlighet bör råda i tillämpningen.

Remissyttrandena

Länsstyrelsen i Uppsala län ifrågasätter om icke gemensam organisation för det allmänna civilförsvaret och verkskydd bör kunna genomföras med tvång, därest en rationell organisation icke kan genomföras på annat sätt.

Länsstyrelsen i Norrbottens län framhåller att lagen enligt utredningens förslag synes ge möjlighet att anordna gemensam organisation även i de fall, då verkskyddet hänför sig till byggnader eller anläggningar vid vilka enligt 88 § civilförsvarskungörelsen särskilda bestämmelser för verkskyddet skall gälla. Om så emellertid icke är meningen bör undantagsbestämmelser intagas i civilförsvarskungörelsen.

Avtal om gemensam organisation kommer att beröra även vederbörande kommun, framhåller *civilförsvarschefen i Göteborgs civilförsvarsområde*. Kommunen bör därför erhålla en viss medbestämmanderätt.

De föreslagna reglerna om civilförsvarsstyrelsens godkännande av avtal om gemensam organisation bör enligt *länsstyrelsen i Kronobergs län* kunna undvaras. Länsstyrelsen åberopar härvid vad den anført i anledning av utredningens förslag under 10 § att organisationsplan skall fastställas av civilförsvarsstyrelsen.

Vattenfallsstyrelsen finner det erforderligt att avtal av förevarande slag, som ingåtts av verkskydd, vilket är underställt styrelsen, godkännes även av denna innan det blir gällande.

Departementschefen

Förutsättningarna för anordnande av gemensam organisation för verkskydd och lokalt allmänt civilförsvar har angivits redan under 7 § i samband med att möjligheter att anordna sådan organisation inskrivits i nämnda paragraf. Härvid har uppställts som villkor att det skall finnas vara ändamålsenligt med en gemensam organisation samt att samgåendet kan ske utan att civilförsvarets effektivitet blir lidande. I förevarande paragraf bör därför endast regleras formerna och förfarandet, när sådan organisation skall bildas.

I likhet med utredningen finner jag härvid avtal vara den lämpligaste vägen för att åvägabrunga ett samgående. I avtalets form kan nämligen de i varje särskilt fall föreliggande speciella frågorna finna den ändamålsenligaste lösningen, något som icke alltid torde bli fallet, om lagen skulle medge tvångsanslutning och samtidigt ge generella regler för skyldigheter och rättigheter å ömse sidor. På det allmännas sida bör länsstyrelsen vara part i avtalet. Enbart det förhållandet att anordnandet av gemensam organisation utgör ett undantag från eljest gällande ordning synes icke motivera, att man uppställer krav på civilförsvarsstyrelsens godkännande av avtalet. På detta område, där förhållandena tydligtvis kommer att skifta avsevärt på olika orter, gör sig ej heller intresset av enhetlighet gällande med sådan styrka att underställning av denna anledning skulle vara påkallad. På grund härav och då ej heller eljest anledning torde finnas att tillägga civilförsvarsstyrelsen ett direkt inflytande på avtalens utformning i de enskilda fallen bör lagen ej upptaga regler om underställning. I sådana fall, då i den gemensamma organisationen avses ingå verkskydd, för vilket särskilda föreskrifter gäller enligt 88 § civilförsvarskungörelsen, torde det däremot vara erforderligt att den för verkskyddet ansvariga myndigheten får inflytande på avtalets utformning. Närmare föreskrifter härom torde böra meddelas i administrativ ordning. I vad mån kommun, som beröres av en tillämnad gemensam organisation, bör få tillfälle yttra sig i ärendet, torde likaledes böra regleras administrativt.

51 §.

Paragrafen motsvarar 56 § i gällande lag. Någon saklig ändring har ej skett.

52 §.

Förevarande paragraf upptager innehållet i 58 § i nuvarande lag med den jämkning som föranledes av att länsstyrelsen regelmässigt skall handha civilförsvarets fredsadministration.

Civilförsvarsutredningen föreslår att i ett andra moment under paragrafen upptages regler om skyldighet för ägare eller innehavare av anläggning eller byggnad, vilken skall förses med skyddsrum men vid vilken verkskydd ej

skall anordnas, att under civilförsvarsberedskap på anmodan av civilförsvarschefen utse en eller flera personer med uppgift att inom anläggningen eller byggnaden leda de enskildas självskyddsverksamhet eller ock att själv åtaga sig sådant uppdrag.

I propositionen nr 114/1959, vars förslag härutinnan icke mötte någon erinran från riksdagens sida, anfördes (s. 125), att man icke i fred borde tillskapa någon särskild organisation för självskyddsverksamheten. Möjlighet borde däremot finnas för civilförsvarsmyndigheterna att under beredskap och krig låta utse ledare för självskyddet inom de särskilda fastigheterna eller inom större enheter.

Remissyttrandena

Bortsett från de — efter ställningstagandet i anledning av propositionen nr 114/1959 ej aktuella — remissvar, i vilka hävdats att självskyddsledare bör utses redan i fred, har i åtskilliga yttranden kritik riktats mot civilförsvarsutredningens förslag i fråga om uttagning av sådana ledare. Sålunda uttalar *civilförsvarsstyrelsen* tvekan, huruvida det står i överensstämmelse med gängse rättsuppfattning att enskild person skall äga utse annan till ifrågavarande uppdrag och därigenom befria sig själv från detta. Det bör enligt styrelsens mening i stället ankomma på befattningshavare i civilförsvaret att bland dem, som bor i en fastighet, utse ledare för räddningsverksamheten där. Vid bifall till styrelsens i utlåtandet över huvudbetänkandet framförda förslag, att en självskyddsledarkår skall organiseras med uppgift bl. a. att utse husombud, bör det föreslagna andra momentet i paragrafen utgå anser styrelsen.

Samma uppfattning uttalar *länsstyrelsen i Jämtlands län*. Ej heller *Sveriges civilförsvarsförbund* anser det rimligt och riktigt att ålägga en enskild person uppgiften att utse självskyddsledare. Uppgiften bör begränsas till att avse förslag på sådan ledare. Förbundet vänder sig vidare mot att stadgandet upptagits under rubriken »Verkskydd» i utredningens lagförslag.

Länsstyrelsen i Blekinge län anser att man icke kan eller bör förutsätta att en husägare normalt har en sådan auktoritet bland hyresgästerna, att de ställer sig till efterrättelse vad han förordnar i nu aktuella hänseenden. Länsstyrelsen föreslår i stället att de personer, som skall leda räddningsverksamheten, vid civilförsvarsberedskap utses genom civilförsvarsmyndigheternas försorg. Samma mening har *länsstyrelsen i Norrbottens län*.

Den föreslagna bestämmelsen lämnar enligt *länsstyrelsen i Östergötlands län* ingen garanti för att lämplig och kvalificerad person kommer att uttagas av fastighetsägaren för den mycket betydelsefulla ledarverksamhet, varom här är fråga. Fastighetsägaren tillerkännes dessutom gentemot enskild person en befogenhet, vars utövande lämnar möjlighet till ett icke önskvärt godtycke. Självskyddsverksamhetens princip, dess omfattning och organisation, är enligt länsstyrelsen av så grundläggande betydelse för hela

10 — Bihang till riksdagens protokoll 1960. 1 samt. Nr 5

civildförsvarets skadeavhjälpande insats, att den kräver en ingående utredning, innan den lagfästes.

Civildförsvarschefen i Stockholm påpekar, att självskyddsledare bör utses bland dem, som skall stanna kvar inom civildförvarsområdet under krig, d. v. s. bland personer, som tillhör krigsviktiga anläggningar och företag. Vid sådant förhållande ifrågasätter civildförsvarschefen om icke bestämmelser om skyldighet att åtaga sig uppdrag som självskyddsledare bör upptagas under 3 kap.

Länsstyrelsen i Malmöhus län finner det mindre välbetänkt att låta personvalet i förevarande fall helt ankomma på ägaren av anläggningen eller byggnaden i fråga. Valet av självskyddsledare bör enligt länsstyrelsen göras beroende av civildförsvarschefens godkännande, varom paragrafen bör upptaga föreskrift.

Departementschefen

I enlighet med vad som redan beslutats i överensstämmelse med propositionen nr 114/1959 skall någon uttagning av självskyddsledare icke ske redan i fred. Möjlighet skall däremot finnas för civildförvarsmyndigheterna att under beredskap och krig låta utse ledare för självskyddsverksamheten. Under förevarande paragraf har civildförvarsutredningen föreslagit införande av skyldighet för ägare eller innehavare av anläggning eller byggnad att ombesörja denna uttagning eller att själv åtaga sig uppgiften. Förslaget har under remissbehandlingen mött stark kritik.

För egen del anser jag det icke böra komma i fråga att ålägga enskilda personer att utse andra enskilda personer att fullgöra vissa civildförvarsuppgifter, så mycket mindre som det enligt förslaget skulle åligga den enskilde, som icke utsåg annan, att själv påtaga sig uppgifterna. Frånsett de principiella betänkligheterna mot den föreslagna ordningen torde denna ej heller kunna godtagas från effektivitetssynpunkt. Uttagningen av självskyddsledare bör därför ske genom civildförvarsmyndigheternas försorg på grundval av infortrade upplysningar rörande dem som bor eller eljest vistas inom den anläggning eller byggnad, där särskild ledning av självskyddet är aktuell. De erforderliga upplysningarna kan härvid erhållas med stöd av skyldigheten enligt förevarande paragraf för ägare eller innehavare av anläggning eller byggnad och för arbetsgivare att medverka vid insamlandet av uppgifter.

Uppdraget att leda självskyddet inom viss anläggning, byggnad eller annan större eller mindre enhet kan och bör alltid grundas på civildförvarsplikten. Några särskilda regler för att tillgodose behovet av självskyddsledare är därför icke erforderliga. Att märka är att skyldigheten för civildförvarspliktig att tjänstgöra som självskyddsledare ej gäller endast i orter, där verkskydd skall anordnas, utan gäller överhuvudtaget liksom skyldigheten en-

ligt förevarande paragraf för ägare eller innehavare av anläggning eller byggnad att överbringa meddelanden och upplysningar.

I paragrafen bör — förutom redaktionella jämkningar — vidtagas den ändringen i förhållande till nuvarande lydelse, att skyldigheten för ägare eller innehavare att insamla och överbringa upplysningar och meddelanden utvidgas till att gälla i förhållande till civilförsvarsmyndighet överhuvudtaget och ej endast gentemot civilförsvarschefen eller annan som förrättar inskrivning. Ändringen betingas delvis av länsstyrelsens övertagande av civilförsvarsadministrationen i fred. Det torde emellertid vara lämpligt att även annan civilförsvarsmyndighet än den som handhar inskrivning kan utnyttja fastighetsägare eller ägare av anläggningar för kontakter med de enskilda.

Skyddsrum och andra anordningar

53 §.

Paragrafen upptager efter redaktionell omarbetning de stadganden, som i gällande lag återfinnes i 59 § 1 mom. I paragrafen regleras vem som skall inrätta enskilt skyddsrum, som enligt bestämmelserna i 24 § skall finnas vid vissa anläggningar och byggnader. Vidare har däri införts föreskrift om att i enskilt skyddsrum utrustning skall ingå brand- och sjukvårdsmateriel enligt civilförsvarsstyrelsens anvisningar. Däremot upptager paragrafen ej någon motsvarighet till de regler om befrielse på vissa villkor från skyddsrumskyddsskyldighet, som innefattas i 59 § 2 mom. i gällande lag. Slopandet av nämnda regler har skett i överensstämmelse med civilförsvarsutredningens förslag, vilket motiveras med att det — enligt de år 1956 antagna principerna för skyddsrumbyggandet — framdeles ej torde bli aktuellt att meddela beslut om befrielse från skyddsrumskyddsskyldighet, eftersom sådan skyldighet ej kommer att föreligga inom områden, där skyddsbehovet kan tillgodoses genom allmänna skyddsrum. För de fall, då enligt nuvarande lag befrielse medgivits från skyldighet att anordna skyddsrum på villkor att fastighetsägarbidrag erlägges, bör enligt utredningen en reglering ske genom en övergångsbestämmelse till nya lagen av innehåll att bidraget, om det med hänsyn till omständigheterna finnes skäligt, efterskänkes eller, om det redan erlagts, återbetalas.

De förenämnda riktlinjerna för skyddsrumbyggandet innebär i stort sett följande. Skyddsrum skall i princip även i fortsättningen inrättas i alla tätorter, som kan betraktas som anfallsmål. I de mest utsatta orterna, i synnerhet de där man måste räkna med risk för atomvapenanschlag, skall i innerområden och eljest särskilt riskfyllda delar endast bergrum eller likvärdiga betongskyddsrum byggas. Dessa områden skall undantagas från det enskilda skyddsrumbyggandet och i den mån efter utrymning skyddsbehov för civilbefolkningen inom samma områden förefinnes skall det tillgodoses genom befolkningsskyddsrum. I övriga delar av nämnda orter och i de

mindre utsatta orterna skall skyddsrummen anordnas såsom normalskyddsrum. Förläggningen och dimensioneringen av befolkningsskyddsrummen bestämmes med hänsyn till den verksamhet, som under krig skall fortgå i berörda särskilt riskfyllda områden. Detta innebär att plats i skyddsrummen skall beräknas endast för det mycket begränsade antal människor, som efter slutlig utrymning förutsättes finnas kvar i dessa områden. Å andra sidan avses platserna skola anordnas som liggplatser. Fyra gånger så många personer kan därför få sittplats i skyddsrummen, vilket blir av betydelse om de behöver tagas i anspråk innan den slutliga utrymningen hunnit genomföras. De redan uppförda eller under byggnad varande befolkningsskyddsrummen antages komma att fylla en väsentlig uppgift även enligt de nya riktlinjerna. Det konstaterades i propositionen nr 185/1956, vari de nya riktlinjerna förelades riksdagen för godkännande, att skyldigheten att erlagga fastighetsägarbidrag, vilken är avhängig av plikten att inrätta enskilda skyddsrum, kommer att bortfalla i de områden, där befolkningsskyddsrum anordnas.

Problemet på vilket sätt tillgången på brand- och sjukvårdsmateriel för självskyddsverksamheten bör tryggas, sedan hemskyddsorganisationen slopats, finner utredningen böra lösas genom att ifrågavarande materiel betraktas som en del av de enskilda skyddsrummens utrustning. Utredningen, som icke föreslår något lagstadgande på denna punkt, anför.

I 52 § gällande lag stadgas skyldighet för ägare av byggnad, för vilken hemskydd skall vara organiserat, att anskaffa, förvara och underhålla materiel och utrustning, som erfordras för hemskyddets verksamhet. Den materiel, som enligt detta stadgande skall anskaffas, angives närmare i de allmänna anvisningar för hemskyddet, som på sin tid utfärdades av luftskyddsinspektionen och allt fortfarande i huvudsak är gällande. Denna materiel omfattar huvudsakligen enklare brandredskap och förbandsartiklar. Därest utredningens förslag om slopande av hemskyddsorganisationen vinner bifall, kommer givetvis även skyldigheten att anskaffa för ifrågavarande organisation föreskriven materiel att upphöra. Då densamma emellertid har beaktansvärt skyddsvärde för dem vilka bor eller vistas i de byggnader, som beröres av stadgandet, föreligger skäl att söka tillgodose ifrågavarande behov i annan ordning.

Med bortseende från de områden, som enligt principerna för utrymning skall totalutrymmas, torde de byggnader, där enligt bestämmelsen i 7 § gällande lag hemskydd skall organiseras, i stort sett utgöras av bostadshus, för vilka enskilda skyddsrum enligt av Konungen jämlikt 24 § utfärdad bestämmelse numera skall inrättas.

Föreliggande fråga torde praktiskt kunna lösas på det sätt att i utrustningen av nämnda skyddsrum skall ingå bl. a. brandskydds- och förbandsmateriel i skälighets omfattning. Det synes lämpligen böra ankomma på civilförsvarsstyrelsen att med stöd av Konungens bemyndigande utfärda anvisningar härom. Härvid bör beaktas skyldighet, som jämlikt författningar på brandväsendets område kan gälla beträffande fastighets förseende med eldsläckningsmateriel. Skyldigheterna enligt brandlag och civilförsvarslag bör i möjligaste mån samordnas.

Vad här sagts om skyldigheten för vissa ägare av anläggning eller byggnad att anskaffa för självskyddsverksamheten erforderlig materiel bör gälla även redan befintliga skyddsrum i fastigheter, för vilka hemskydd tidigare organiserats och för vilka skyldighet numera föreligger att anordna skyddsrum. Här om stadgas i övergångsbestämmelserna.

Remissyttrandena

Utredningens förslag att ur lagen utmönstra nuvarande bestämmelser om befrielse från skyldighet att anordna enskilt skyddsrum mot skyldighet att erlagga fastighetsägarbidrag har icke mött någon erinran under remissbehandlingen.

I fråga om anläggningars och byggnaders utrustning med brand- och sjukvårdsmateriel för självskyddets behov har vissa från utredningens förslag avvikande synpunkter framkommit, främst i vad det gäller brandmaterielen. Sålunda anser *länsstyrelsen i Jämtlands län* det tveksamt om den föreslagna anknytningen till de enskilda skyddsrummen medför att behovet av materielen kommer att täckas i alla de byggnader, som icke på grund av brandlagstiftningen har handeldsläckningsredskap såsom pyttssprutor, handsprutor och vattenhinkar. Länsstyrelsen anför härom.

Skyldigheten enligt nämnda lagstiftning att hålla dylika redskap framgår i det enskilda fallet av den kommunala brandordningen. Någon enhetlighet för hela riket synes härvidlag icke råda. I detta län torde i stort sett fredsbrandordningarna tillgodose behovet av dylika brandredskap. Men enligt vad länsstyrelsen har sig bekant har man i vissa orter, där en brandkår snabbt kan ingripa, på senare år för bebyggelse av mindre brandfarlig art icke stadgat sådan skyldighet. Vidare finnes i landet en hel del orter, där skyldighet att inrätta enskilda skyddsrum icke förekommer men där risk för fientliga stridshandlingar kan vara förhånden.

För utöandet av självskyddsverksamheten måste vidare vattentillgången vid avbrott å vattenledningsnätet säkras genom utplacering av vattenbehållare på vindar och i trapphus. Likaså måste t. ex. sandlådor finnas på vissa ställen. Helt säkert kan det med hänsyn till krigsteknikens utveckling slutligen förutsättas att även annan utrustning än nu berörd måste finnas i de enskilda fastigheterna.

För att i detta hänseende säkerställa tillgången på för självskyddsverksamheten m. m. erforderlig utrustning i de enskilda fastigheterna torde det kunna ifrågasättas, om det icke i början av det nu berörda 7 kap. under den föreslagna rubriken »Allmänna bestämmelser» borde intagas föreskrifter om skyldighet för fastighetsägare m. fl. att anskaffa, förvara och underhålla den materiel och utrustning, som erfordras för den räddningsverksamhet (självskyddsverksamhet), som vid inträffad skada till följd av fientligt anfall skäligen kan fullgöras av dem, som bo eller hava sin verksamhet inom eller i omedelbar närhet av byggnaden eller anläggningen.

Ej heller *riksbrandinspektören* anser att skyldigheten att hålla brandmateriel bör sammankopplas med skyddsrumbyggnadsskyldigheten utan den bör i stället gälla för vissa fastigheter och byggnader, oavsett om skyddsrum behöver anordnas där. Den för fredsbrandförsvaret anskaffade mate-

rielens sammansättning är oenhetlig, beroende på lokala brandordningar. Kontrollen av att den för civilförsvarets behov föreskrivna materielen verkligen anskaffats och underhålles bör ej åläggas brandchefen eller brandsynenämnden utan bör ske genom civilförsvarsmyndigheternas försorg. Även 1954 års *brandlagsrevision* framhåller, att brandutrustningen i fastigheterna är oenhetlig och påpekar, att man på senare år i vissa orter icke stadgat skyldighet att hålla brandmateriel inom områden med bebyggelse av mindre brandfarlig karaktär. Brandlagsrevisionen anför.

Under civilförsvarsberedskap kan man icke räkna med att en brandkår, låt vara med kort utryckningstid, alltid står till förfogande i orter, där förekomsten av dylik brandkår ansetts kunna under fred motivera befrielse från hållande av handeldsläckningsredskap i alla fastigheter. I vissa fastigheter kan alltså uppstå den situationen att fredsförhållandena ej kräva handeldsläckningsredskap medan sådana åter erfordras under civilförsvarsberedskap. Den praktiskt enkla utvägen att helt anknyta behövlig materiel till fredsbrandförsvaret är icke genomförbar, därest man vill strängt hålla på åtskillnaden mellan fredsbrandförsvaret och civilförsvaret på denna punkt. I civilförsvarslagstiftningen erfordras i sådant fall alltjämt föreskrift om skyldighet för fastighetsägare att hålla dylik materiel. Däremot är ej helt säkert, att den nu föreslagna anknytningen till enskilda skyddsrum täcker alla de byggnader, som icke skola utrymmas och som på grund av fredsforhållandena icke ha handeldsläckningsredskap. Brandlagsrevisionen, som har den uppfattningen att man bör hålla på skillnaden mellan fredsbrandförsvarets och civilförsvarets behov i detta hänseende, har för avsikt att till behandling upptaga och i sitt förslag yttra sig om de här berörda frågorna. Resultatet av brandlagsrevisionens överväganden kan möjligen medföra att de av civilförsvarsutredningen nu föreslagna bestämmelserna komma i annat läge.

Anknytningen av skyldigheten att hålla brandmateriel till skyddsrumsoygnadsskyldigheten föranleder ingen erinran av *Svenska brandskyddsföreningen*, som emellertid anser att en samordning av skyldigheterna att hålla brandmateriel enligt brandlag och civilförsvarslag icke bör ske på annat sätt än att skyldigheterna enligt civilförsvarslagen anpassas till skyldigheterna enligt brandlagen på sådant sätt att skyddsrummen får en skälutrustning för förvaring i själva skyddsrummet.

Frågan vilken materiel som bör finnas tillgänglig för de enskildas egen räddningsverksamhet upptages endast av *försvarets forskningsanstalt* som påpekar, att även personsaneringsmedel kan erfordras.

Departementschefen

I enlighet med vad som föreslogs i propositionen nr 185/1956 gäller numera såsom riktlinjer för skyddsrummbyggnandet att skyldighet att anordna enskilda skyddsrum icke skall föreskrivas inom sådana innerområden av tätorter, där skyddsbehovet tillgodoses genom allmänna skyddsrum. Vid sådant förhållande uppkommer ej vidare den situation, på vilken de nu-

varande reglerna i 59 § 2 mom. tager sikte, nämligen att befrielse från skyddsrumskyldighet inom sådant område är påkallad och meddelas i form av dispens, vilken förenas med skyldighet att utgiva fastighetsägarbidrag. Efter lagändring år 1957 (prop. 70, rskr. 147) föreligger enligt 59 b § andra stycket vittgående möjligheter för länsstyrelsen att medge befrielse även från skyldigheten att utgiva fastighetsägarbidrag. Vid denna lagändring, som innebar en viss anpassning till de nya riktlinjerna för skyddsrumbyggandet förutskickades att en definitiv anpassning skulle ske i samband med behandlingen av civilförsvarsutredningens slutbetänkande. I överensstämmelse härmed torde den nya lagen icke böra upptaga några regler vare sig om befrielse från skyddsrumskyldighet i nu avsedda fall eller om fastighetsägarbidrag. Systemet med sådana bidrag har i viss mån motiverats med ekonomiska synpunkter, i det man syftat till att nedbringa det allmännas kostnader för skyddsrumbyggandet. Dess betydelse härvidlag har dock, såsom uttalades i propositionen nr 70/1957, varit ringa. Det viktigaste skälet för införandet av reglerna om fastighetsägarbidrag har emellertid varit att åvägabringa rättvisa fastighetsägarna emellan, så att icke somliga fastigheter i en tätort skulle belastas med skyddsrumskostnader medan andra skulle undgå dem, därför att det allmänna anordnade skyddsrum, vilka gjorde enskilda skyddsrum överflödiga. Rättvisesynpunkten måste emellertid numera anses ha förlorat väsentligt i betydelse med hänsyn till att befolkningen i sådana innerområden, där enskilda skyddsrum ej skall anordnas, icke har någon företrädesrätt till de inom området anordnade allmänna skyddsrummen. De som bor i en fastighet, i vilken enskilt skyddsrum ej behövt anordnas, är sålunda icke garanterade plats i det allmänna skyddsrum, som ursprungligen avsetts för deras skydd, oaktat de genom fastighetsägarbidraget — som påverkar hyran — fått bidraga till kostnaderna för det allmänna skyddsrummet. I den mån allmänna skyddsrum tjänar som katastrofskydd innan slutlig utrymning hunnit genomföras står de nämligen öppna för envar, oavsett bostadens belägenhet, och efter slutlig utrymning skall de tagas i anspråk för kontinuerligt skydd av de kvarvarande, vilka kommer från olika håll inom orten eller i vissa fall rentav kan komma från någon annan ort.

För kommunernas vidkommande innebär slopandet av reglerna om fastighetsägarbidrag i den mån sådana efter lagändringen år 1957 verkligen uttagits ett visst inkomstbortfall. Under remissbehandlingen har emellertid detta förhållande, som särskilt påpekades i propositionen nr 70/1957, icke föranlett någon erinran från kommunalt håll. Ej heller från denna synpunkt torde därför skäl föreligga att behålla nuvarande ordning.

Till frågan om en reglering övergångsvis av redan fastställda fastighetsägarbidrag återkommer jag i samband med övergångsbestämmelserna till lagen.

Vad härafter beträffar frågan, på vilket sätt man bör tillgodose intresset

av att brand- och sjukvårdsmateriel finnes tillgänglig för självskyddsverksamheten, synes efter hemskyddsorganisationens avskaffande det lämpligaste vara att knyta materielhållningen till skyldigheten att anordna enskilt skyddsrum. Med en sådan anknytning vinnes att materielen anskaffas inom de områden, som kan antagas bli utsatta för sådana anfall, att materielen får någon betydelse för självskyddet. Vidare möjliggör anknytningen, att kontrollen av materielhållningen kan ske samtidigt med inspektionerna av de enskilda skyddsrummen. Ehuru brand- och sjukvårdsmateriel i strängt teknisk bemärkelse ej är att hänföra till utrustning av skyddsrum, torde av praktiska skäl böra föreskrivas att ifrågavarande materiel skall ingå i skyddsrumsutrustningen. Materielen blir därmed under krig tillgänglig i skyddsrummen, där människorna uppehåller sig under anfall eller således när det kan bli aktuellt att taga den i bruk.

Den närmare sammansättningen av brand- och sjukvårdsmaterielen torde böra bestämmas av civilförsvarsstyrelsen, varvid även kan ifrågakomma att upptaga materiel för sanering av personer såsom sjukvårdsmateriel. Vad beträffar brandmaterielen torde i icke oväsentlig utsträckning en samordning med fredsbrandförsvarets utrustningsföreskrifter kunna ske så att materiel, anskaffad för detta, kan få tillgodoräknas i civilförvarshänseende.

I ett andra moment under förevarande paragraf torde böra intagas regler av samma innehåll, som upptogs i övergångsbestämmelserna vid 1956 års ändring i civilförsvarslagen. Med stöd av dessa regler kan det påfordras att enskilda skyddsrum som redan inrättats men ej färdigställts inom område eller å plats, där skyddsrumsskyldighet upphäves med hänsyn till att befolkningsskyddsrum anordnas där, blir färdigställda och underhållna.

54—56 §§.

Paragraferna har, bortsett från en terminologisk jämkning i 54 §, samma lydelse som 59 a, 60 och 61 §§ gällande lag.

57 §.

Paragrafen, som motsvarar 62 § gällande lag med tillägg — i huvudsaklig överensstämmelse med civilförvarsutredningens förslag — av en ny punkt d), föreskriver skyldighet för ägare av anläggning eller byggnad att vidtaga anordningar för alarmering och mörkläggning samt i vissa fall maskering ävensom för skydd mot radioaktiv strålning.

Enligt civilförvarsutredningens förslag beträffande radiakskyddet skall ägare eller innehavare av anläggning eller byggnad vara skyldig att, enligt vad Konungen må därom förordna, under civilförvarsberedskap förse anläggningen eller byggnaden med anordningar, som kan bereda dem som vistas där skäligt skydd mot skada till följd av radioaktiv strålning. Utredningen hänvisar såsom motiv för sitt förslag till de redogörelser för vätebombens verkningar, som utredningen lämnat i sitt delbetänkande år 1955,

samt till sitt däri gjorda uttalande att skydd mot skador på grund av radioaktiv strålning kan erhållas i skyddsrum eller källare, dock att källare i vissa fall kräver särskilda anordningar av relativt enkelt slag. Utredningen hänvisar också till civilförsvarsstyrelsens och försvarsstabens uttalande i den s. k. marspromemorian år 1955 (se prop. nr 185/1956), enligt vilket uttalande egentliga skyddsrum icke kan anses erforderliga på landsbygden; förbättrade källare kan beräknas ge fullt skydd mot radioaktiv fjärrbeläggning inom hela verkningsområdet och inom stora delar av detta ger sannolikt vistelse i väl tätade rum tillräckligt skydd.

Remissyttrandena

Civilförsvarschefen i Stockholms civilförvarsområde påpekar att den nuvarande utformningen av bestämmelserna under a) och b) i 62 § föranlett den tolkningen, att däri berörda åtgärder icke skulle behöva vidtagas förrän efter anbefalld civilförvarsberedskap, vilket äventyrar beredskapen. Civilförsvarschefen hemställer om sådan omredigering av ifrågavarande bestämmelser att den angivna tolkningen uteslutes. En textkritisk anmärkning framföres också av *försvarets forskningsanstalt*, som finner ordet »ytterligare» i paragrafens ingress böra utgå, då det kan föranleda den felaktiga tolkningen att de i paragrafen angivna skyldigheterna gäller endast för sådana ägare och innehavare av anläggningar och byggnader, som de föregående bestämmelserna avsett, och icke för alla.

Med anledning av förslaget till bestämmelser om radiakskydd framhåller *överbefälhavaren*, att skyldighet att vidtaga förberedelser för skyddsanordningarna bör föreligga redan i fred. För anordningarna, som företrädesvis består av säckar, fyllda med sand, beräknas nämligen ungefär hälften av landets årsproduktion av säckar åtgå. Dessutom måste hänsyn tagas till att den tid det tar att ordna skyddet är väsentligt olika vid olika hustyper. *Försvarets forskningsanstalt* påpekar att ett utnyttjande av bemyndigandet att föreskriva anordningar till skydd mot radiakstrålning medför ekonomiska konsekvenser för den enskilde. Kostnaderna har emellertid icke redovisats av utredningen, varför det enligt anstalten kan ifrågasättas, om stadgandet bör tillämpas innan kostnadsfrågan klarlagts i samband med att ställning tages till spörsmålet, vad som kan anses utgöra skäligt skydd i förevarande sammanhang.

Sveriges civilförvarsförbund finner att den av utredningen föreslagna bestämmelsen under d) jämte utredningens specialmotivering lämnar flera frågor öppna. Sålunda kan lagring av viss materiel behövas, och den materiel som måste upphandlas och lagras av staten, bör tillhandahållas kostnadsfritt. En annan fråga gäller storleken av skyddet. Den föreslagna lagbestämmelsen talar om skydd för »den som där vistas». Det är oklart, säger förbundet, om man avser förhållandet i fredstid, vid civilförvarsberedskap eller efter inkvartering. Det är uppenbart att skyddet måste dimensioneras med

hänsyn till det antal personer, som beräknas komma att vistas i byggnaden vid sådant tillfälle, då radiakbeläggning kan komma att uppstå. Det innebär att fastighetsägaren kan komma att bli skyldig att anordna skydd inte bara för dem, som i fred bor i byggnaden och som under civilförsvarsberedskap beräknas bo kvar där, utan även för andra, utomstående personer. Detta blir fallet om fastigheten skall tagas i anspråk för inkvartering av evakuerade. Det måste, anför förbundet, te sig obilligt att ålägga en fastighetsägare kostnadskrävande åtgärder för skyddet av evakuerade, som inkvarteras i hans byggnad.

En utvidgning av föreskriften under d) till att avse även anordningar till skydd mot stridsgaser och biologiska stridsmedel förordas slutligen av *försvarets forskningsanstalt*.

Departementschefen

De påpekanden rörande paragrafens redaktionella utformning, som gjorts under remissbehandlingen, torde böra föranleda jämkningar i dess lydelse. Till undvikande av missförstånd bör uttrycket »under civilförsvarsberedskap» utgå under punkterna a) och b) i gällande lydelse. Det bör då tydligt framgå att åtgärderna kan påfordras under fredsförhållanden. Att skyldigheten endast avser sådana anordningar som har betydelse för alarmering och mörkläggning under civilförsvarsberedskap torde framgå vid en jämförelse med 39 §. Jag vill i detta sammanhang framhålla att förevarande paragraf, lika litet som 62 § i gällande lag, syftar till att tvinga alla fastighetsägare att nu vidtaga i paragrafen berörda åtgärder utan endast avses utgöra underlag för vad som i ett skärpt läge kan i administrativ ordning krävas och därvid närmare bestämmas.

För att ett rimligt skydd mot radioaktiv beläggning skall kunna åvägbringas även inom områden, där skyddsrum ej anordnas, är det uppenbarligen erforderligt att skyldighet kan åläggas ägare eller innehavare av anläggning eller byggnad, varhelst denna är belägen, att vidtaga särskilda skyddsåtgärder. Paragrafen bör därför tillföras en ny punkt, vari denna skyldighet inskrives och får sin principiella räckvidd bestämd. Närmare regler om skyddets beskaffenhet torde däremot få meddelas i administrativ ordning. Jag vill emellertid i detta sammanhang påpeka, att antalet personer, för vilka skyddet skall anordnas, regelmässigt icke torde återverka på omfattningen av åtgärderna. Dessa avser nämligen vissa anordningar i redan befintliga utrymmen, vilka måste anbringas vare sig flera eller färre skall vistas där. Såsom överbefälhavaren framhållit bör med hänsyn till kraven på beredskap möjlighet föreligga att redan under fredsförhållanden anbefalla förberedelser för radiakskyddets anordnande, företrädesvis anskaffning av papperssäckar. I fråga om radiakskyddet torde i övrigt fördelningen av skyldigheterna mellan ägaren och nyttjanderättshavaren böra ske på

samma sätt som gäller i fråga om mörkläggning, d. v. s. ägaren skall svara för anskaffningen av materielen medan nyttjanderättshavaren skall bära ansvaret för att materielen används, när det påfordras.

Till den i ett remissyttrande berörda frågan om införande av skyldighet att anordna skydd jämväl mot stridsgaser och biologiska stridsmedel är jag icke beredd att nu taga ställning. Ett sådant skydd synes kräva väsentligt mera komplicerade anordningar än radiakskyddet, varför räckvidden av den föreslagna skyldigheten icke låter sig överblicka utan en närmare undersökning.

58 §.

Paragrafen motsvarar 63 § i gällande lag.

Utrymning

59 och 60 §§.

I förevarande paragrafer upptages utan saklig ändring de regler, som i gällande lag återfinnes i 64 och 65 §§.

Gemensamma bestämmelser

61—65 §§.

Paragraferna motsvarar 69—73 §§ gällande lag. I sakligt hänseende har de jämkningar företagits som följer av hemskyddets avskaffande samt överförandet av skyddet mot spioneri och sabotage enligt nuvarande 57 § från civilförsvaret till polismyndighet enligt särskild lagstiftning.

66 §.

Paragrafens första stycke, som ålägger envar upplysningsskyldighet i fråga om egendom, som kan erfordras för civilförsvaret eller bli föremål för åtgärd enligt civilförsvarslagen, är likalydande med 74 § första stycket i gällande lag. Andra stycket upptager regler, som medger undersökning av kontor, lagerlokal eller annan lägenhet samt granskning av handelsböcker och affärshandlingar i de fall, då någon vägrar att lämna begärd upplysning eller skälig anledning föreligger till misstanke, att han söker vilseleda myndighet rörande förhållanden, om vilka upplysning begärts. Härutinnan motsvarar paragrafen vad som f. n. föreskrives i 74 § andra stycket. Enligt där givna regler skall i fråga om befogenhet att besluta om sådan undersökning eller granskning samt beträffande tid, då undersökning må äga rum och förfarandet därvid, bestämmelserna om husrannsakan äga tillämpning. I denna del upptager den nya paragrafen avvikande regler med hänsyn till att förfarandet vid husrannsakan blivit omreglerat i den nya rättegångsbalken.

Civilförsvarsutredningen, som icke föreslår annan ändring i paragrafen än såvitt rör hänvisningen till reglerna om husrannsakan, har i sitt lagför-

slag upptagit en regel av innehåll att vid undersökning eller granskning enligt förevarande paragraf skall vad i 28 kap. rättegångsbalken är stadgat om husrannsakan gälla i tillämpliga delar, dock att länsstyrelse eller under civilförvarsberedskap civilförvarschefen därvid skall utöva den befogenhet, som vid husrannsakan tillkommer undersökningsledare, åklagare eller domstol.

Remissyttrandena

Länsstyrelsen i Östergötlands län påpekar att då undersökning eller granskning enligt förevarande paragraf endast kan ske under civilförvarsberedskap, bör ej — såsom skett i utredningens förslag — sägas, att civilförvarschefen »under civilförvarsberedskap» skall utöva den befogenhet, som enligt rättegångsbalkens regler tillkommer undersökningsledaren, åklagaren eller rätten. Samma erinran framföres av *länsstyrelserna i Jönköpings, Värmlands, Västernorrlands och Jämtlands län*.

Departementschefen

De i gällande civilförvarslag under 75 § upptagna reglerna om upplysningsplikt och om rätt under civilförvarsberedskap för myndighet att företaga undersökning av den uppgiftsskyldiges kontor m. m. samt granskning av hans handelsböcker och affärshandlingar, då upplysning vägras eller då anledning finnes till antagande att den är oriktig, torde i sak oförändrade böra upptagas i den nya lagen. Förfarandet vid sådan undersökning torde böra anknyta till rättegångsbalkens regler om husrannsakan. Befogenhet att förordna om sådan undersökning och granskning torde böra tillkomma såväl länsstyrelsen som civilförvarschefen, enär undersökningen kan erfordras både för det regionala och det lokala civilförsvarets behov.

Då undersökning endast kan ske under civilförvarsberedskap, torde den textkritiska anmärkning mot utredningens förslag, som framförts under remissbehandlingen, böra beaktas.

67 §.

Under denna paragraf har bestämmelserna i 75 § i gällande lag upptagits med oförändrad lydelse.

8 KAP.

Förfoganderätt för civilförsvarets behov

I kapitlet regleras den särskilda förfoganderätt, som tillkommer vissa civilförvarsmyndigheter och som i motsats till förfoganderätten enligt allmänna förfogandelagen i viss utsträckning kan utövas även under normala förhållanden, nämligen i fråga om egendom som erfordras för att kommun

skall kunna fullgöra skyldighet att utföra byggnadsanordning och källarmursgenombrott. Kapitlets disposition överensstämmer med den nuvarande. I sakligt hänseende har endast den ändringen vidtagits att förfoganderätt under civilförsvarsberedskap tillagts även chef för undsättningskår och länsstyrelse i stället för såsom nu enbart civilförsvarschef.

68 §.

Paragrafen motsvarar 76 § gällande lag och ger de grundläggande stadgandena om förfoganderätten för civilförsvarets behov med angivande av vem som äger utöva denna.

Civilförsvarsutredningen har icke föreslagit annan ändring i förhållande till gällande lag än att civilförsvarschef skall äga utöva förfoganderätt för kommuns räkning även när det finnes erforderligt för att kommunen skall kunna bereda bostad åt husvilla enligt vad därom framdeles kan bli stadgat. Utredningen hänvisar i motiveringen till ändringsförslaget till sitt i huvudbetänkandet å s. 212—214 framförda förslag, att civilförsvaret skall befrias från ansvaret för det mera varaktiga omhändertagandet av utrymd befolkning, vilket i stället skall åvila kommunerna. Såsom förut angivits har utredningens förslag härutinnan upptagits i propositionen nr 114/1959, som på denna punkt icke föranlett någon erinran från riksdagens sida. Frågan om ett närmare bestämmande av kommunernas skyldigheter i anledning av detta ställningstagande är, såsom likaledes anmärkts i det föregående, under utredning av kommunalrättskommittén.

Remissyttrandena

Endast *civilbefälhavaren i första civilområdet* yttrar sig i frågan vilka civilförsvarsorgan som skall tilläggas förfoganderätt och framhåller härvid att länsstyrelse i egenskap av regional civilförsvarsmyndighet bör erhålla sådan rätt. Civilbefälhavaren anför härom.

I gällande civilförsvarslag är icke något bestämt om länsstyrelsens befogenheter i vad gäller förfoganderätt för civilförsvarets behov. Utredningens förslag innehåller ej heller något närmare därom. Enligt min mening är detta en brist. Man får nämligen räkna med att åtskilliga tjänster, som erfordras för istandsättande av anläggningar eller frambringande av materiel för civilförsvarets behov, bör — särskilt i samband med intagande av civilförsvarsberedskap — rekvireras genom länsstyrelsens försorg innan allmänna förfogandelagen trätt i tillämpning. Det kan vidare — i nämnt beredskapskede — förekomma behov av att mellan de olika civilförsvarsområdena omfördela sådan materiel som skall tas i anspråk med förfoganderätt. 8 kap. bör därför kompletteras med bestämmelser rörande länsstyrelses, i dess egenskap av regional civilförsvarsmyndighet, förfoganderätt.

Vattenfallsstyrelsen erinrar om att enligt gällande bestämmelser, i vilka någon ändring ej föreslås, endast statlig egendom är undantagen från

ianspråktagande med förfoganderätt. Enligt styrelsen bör även egendom, som tillhör icke statliga kraftföretag, i detta hänseende jämnställas med statlig egendom.

Frågan om förfoganderätt för kommuns behov beröres endast i två yttranden. *Civildéforsvarsstyrelsen* motsätter sig den av utredningen härvidlag föreslagna utvidgningen, enär kommuns skyldighet att bereda bostad åt husvillan ej skall ha civilförsvarskaraktär utan vara en följd av kommunens fredsmässiga skyldigheter. Förfoganderätt för att denna skyldighet skall kunna fullgöras bör sålunda ej inskrivas i civilförsvarslagen utan grundas på den allmänna förfogandelagen. *Länsstyrelsen i Kristianstads län* föreslår att kommun berättigas att under civilförsvarsberedskap själv utöva förfoganderätt. Länsstyrelsen anför.

I den nuvarande civilförsvarsorganisationen med endast ett fåtal kommuner inom varje civilförsvarsområde har det ansetts tillfyllest att enbart civilförsvarschef haft befogenhet att, om så skulle vara erforderligt, utnyttja sig av förfoganderätten för att täcka civilförsvarsområdets behov av förnödenheter av olika slag. Med tanke på det stora antal kommuner, som enligt förslaget till ny civilförsvarsområdesindelning kommer att ingå i varje civilförsvarsområde och den utökade medverkan från kommunernas sida, som 1953 års civilförsvarsutredning förutsätter beträffande såväl förberedande av som deltagande i verkställigheten vid lösande av civilförsvarsuppgifter, synes det länsstyrelsen nödvändigt att kommun meddelas rätt att under civilförsvarsberedskap taga i anspråk sådan egendom, som oundgängligen erfordras för att kommun skall kunna fullgöra sina skyldigheter.

Departementschefen

Med tillkomsten av ett regionalt civilförsvar i överensstämmelse med propositionen nr 114/1959 aktualiseras frågan om förfoganderätt även för detta civilförsvar, vilket först och främst skall omfatta undsättningskårer men även kan förutses utgöra organisationsformen för skydd mot biologisk krigsföring och visst gasskydd m. m. Att undsättningskårerna, vilka omfattar förhållandevis stora personella enheter, stundom kan för sin funktionsduglighet bli beroende av att förfoganderätt kan utövas torde vara uppenbart. Likaså låter det sig väl tänka att förfoganderätt kan vara betydelsefull för andra former av regionalt civilförsvar, exempelvis om ett gasskyddslaboratorium hastigt måste förflyttas till annan ort och där inrätta sig för tillfällig verksamhet. Jag anser därför att förfoganderätt för civilförsvarets behov bör kunna utövas även av det regionala civilförsvarets organ. Då undsättningskår skall vara i hög grad rörlig — den skall bl. a. kunna sättas in inom annat område än det, för vilket den i första hand är avsedd, varvid snabba förflyttningar över olika län kan bli aktuella — synes förfoganderätten för undsättningskårs behov böra kunna utövas av chefen för denna. Även länsstyrelse bör tilläggas den speciella förfoganderätten enligt civilförsvarslagen. Andra rörliga enheter inom det regionala civilförsvaret än undsättningskårerna, exempelvis laboratorier, kan då genom hänvän-

delse till länsstyrelsen få sina behov av förnödenheter tillgodosedda. Självfallet bör också chef för undsättningskår kunna begära att länsstyrelsen utövar förfoganderätt för kårernas behov, därest han är förhindrad av andra uppgifter att själv ordna med anskaffningen av erforderliga förnödenheter. Liksom när det gäller civilförsvarschefs förfoganderätt bör länsstyrelses förfoganderätt kunna utövas endast inom det egna verksamhetsområdet, varigenom konkurrens mellan flera länsstyrelser om samma förnödenheter undviks. Chef för undsättningskår bör däremot kunna utöva förfoganderätten, varhelst kåren befinner sig, en ordning som torde vara nödvändig med hänsyn till kårernas rörlighet.

Vad beträffar den av utredningen föreslagna utvidgningen av möjligheterna att utöva förfoganderätt för kommuns behov delar jag civilförsvarsstyrelsens uppfattning, att en sådan utvidgning icke bör ske i civilförsvarslagen. Förklarar man nämligen, att det icke är en civilförsvarsuppgift utan en uppgift för de fredsmässiga kommunala organen att omhändertaga utrymd befolkning på längre sikt, bör förfoganderätt, som eventuellt kan visa sig nödvändig för denna uppgift, icke inskrivas i civilförsvarslagen. Ej heller finner jag skäl föreligga att tillägga kommunerna befogenhet att utöva förfoganderätt för civilförsvarsbehov; denna bör såsom hittills utövas av civilförsvarsmyndighet för vederbörande kommuns räkning.

Jag kan icke biträda det under remissbehandlingen framförda förslaget att egendom i enskilt kraftföretags ägo skall generellt jämföras med statlig egendom, när det gäller förfoganderätten. Självfallet finns det även inom andra företag eller verksamhetsgrenar egendom, som regelmässigt icke kan undvaras, om driften skall fortgå; skäl att i lagen särskilt undantaga kraftföretagens egendom torde icke föreligga. Intresset av att för driften nödvändiga förnödenheter icke berövas sådana företag torde liksom eljest vid utövande av förfoganderätt få beaktas med hänsyn till förhållandena i varje enskilt fall. Det må anmärkas att enligt civilförsvarskungörelsen Kungl. Maj:ts tillstånd fordras för ianspråktagande med förfoganderätt av bl. a. kraftverk, som är anslutet till den centrala driftledningsorganisationen, jämte byggnader, utrustning och förråd.

69—72 §§.

I förevarande paragrafer, som motsvarar 77—80 §§ i gällande lag, har förutom redaktionella omarbetningar, endast vidtagits sådana ändringar, som föranleds av att även länsstyrelse och chef för undsättningskår enligt 68 § skall äga utöva förfoganderätt. I »utrymmande befolkningsgrupp» i 70 § 2 mom. innefattas självfallet även befolkningsgrupp, som omfattas av förordnande om omflyttning enligt 34 §.

73 §.

Paragrafen motsvarar 81—83 §§ i gällande lag, i vilka rätten till ersättning för egendom, som tagits i anspråk, regleras med angivande av grun-

derna för ersättningsbestämmande. Dessa grunder överensstämmer helt med vad som gäller enligt rekvisitionslagen den 30 juni 1942. Då civilförsvarslagen enligt sin nuvarande lydelse hänvisar till rekvisitionslagen såvitt gäller förfarandet vid ersättningsbestämmande måste det anses ändamålsenligt att låta den nya civilförsvarslagen hänvisa till rekvisitionslagen även i fråga om ersättningsgrunderna. Eventuella ändringar i rekvisitionslagens ersättningsregler blir därigenom automatiskt gällande även i fråga om ersättning för egendom, som tagits i anspråk för civilförsvarets behov.

74—76 §§.

Dessa paragrafer motsvarar 84—86 §§ i gällande lag. Frånsett redaktionella jämkningar har i paragraferna endast vidtagits följdändringar.

9 KAP.

Ansvarsbestämmelser m. m.

I kapitlet upptages liksom i motsvarande kapitel i gällande lag bestämmelser om hämtning, vite, straff, tystnadsplikt och besvär ävensom regler om undantag från lagens bestämmelser i fråga om vissa anläggningar. Nuvarande regler i 92 § om tillrättavisning och i 94 § om medgivande av civilförsvarsnämnd som förutsättning för åtal i vissa fall mot den, som är under 18 år, saknar motsvarighet i nya lagen, då de intressen som nämnda regler avser att beakta kan tillgodoses genom bestämmelserna om åtalseftergift i 20 kap. 7 § rättegångsbalken och i lagen om eftergift av åtal mot vissa underåriga. Jämväl i övrigt har vissa regler i nuvarande 9 kap. uteslutits såsom obehövliga med hänsyn till nyttillkommen lagstiftning.

Kapitlet avslutas med ett generellt bemyndigande för Konungen att meddela tillämpningsföreskrifter.

77 §.

Paragrafen motsvarar 87 § gällande lag. I förhållande till nuvarande lydelse har förutom smärre redaktionella jämkningar vidtagits den ändringen att rätt att förordna om hämtning tillagts även länsstyrelsen och chef för undsättningskår. Ändringen sammanhänger med överflyttningen av fredsadministrationen av det lokala civilförsvaret till länsstyrelserna och med tillkomsten av regionalt civilförvar.

78 §.

Denna paragraf motsvarar 88 § i gällande lag. Till de fall då länsstyrelse äger förelägga vite för att framtvinga fullgörandet av en skyldighet enligt lagen har hänförts även fall, som avses i 80 § andra stycket, motsvarande 90 § andra stycket i gällande lag.

Andra stycket av 88 § i gällande lag saknar motsvarighet i förevarande paragraf, enär regler om fastighetsägarbidrag icke upptages i nya lagen.

79 §.

Paragrafen, som motsvarar 89 § i gällande lag, upptager ansvarsbestämmelser i fråga om lindrigare förseelser mot civilförsvarslagen.

Civilförsvarsutredningen föreslår att i paragrafen införes en ny straffbestämmelse, enligt vilken civilförsvarspliktig, som underlåter att efterkomma kallelse till tjänstgöring eller eljest olovligen undanhåller sig därifrån, skall straffas även i andra fall än som avses i nuvarande 91 § under punkt 1. Därigenom fylles ett enligt utredningens mening föreliggande behov att även kunna bestraffa lindrigare fall av utevaro utan laga förfall. Straffet bör med hänsyn till förseelsens art enligt utredningen sättas till böter högst 100 kronor.

Utredningen föreslår vidare att underlåtenhet att anmäla laga förfall för utevaro från tjänstgöring skall bestraffas på samma sätt som enahanda förseelse vid utevaro efter kallelse enligt 18 §.

I gällande 89 § angivna bötesbelopp bör enligt utredningen höjas med hänsyn till den ekonomiska utvecklingen. Härvid föreslår utredningen 25 kronor såsom bötesbelopp för underlåtenhet att lämna upplysningar enligt 15 § och att anmäla laga förfall för utevaro. Med böter, högst 100 kronor, skall enligt utredningen bestraffas underlåtenhet att inställa sig efter kallelse, såväl i fall som avses i 18 § som när det gäller tjänstgöring.

Slutligen föreslår utredningen att underlåtenhet att tillhandahålla upplysningar eller handlingar enligt 47 § första stycket e) straffbelägges, varvid straffet skall utgöra dagsböter.

Remissyttrandena

Föreningen Sveriges landsfogdar framför vissa erinringar mot utredningens förslag till straffsatser enligt paragrafen, vilken i utredningens förslag betecknas 88 §. Föreningen anför:

Enligt 88 § 2 mom. straffes med böter högst etthundra kronor dels enligt punkt 1. civilförsvarspliktig som enligt 18 § kallats att inställa sig personligen men utan laga förfall uteblir och dels enligt punkt 2. civilförsvarspliktig som i visst fall underlåter att efter vederbörlig kallelse inställa sig till tjänstgöring i civilförsvaret eller eljest olovligen undanhåller sig därifrån. Såsom ett andra stycke under nämnda punkt 2 har införts en bestämmelse om att civilförsvarspliktig som har laga förfall för sin utevaro men underlåter att så snart ske kan anmäla förfallet hos civilförsvarsmyndighet, skall böta tjugofem kronor.

Förevarande moment i 88 § synes ge anledning till uppmärksamhet i två avseenden. För det första synes det med skäl kunna göras gällande, att andra stycket under punkt 2, som handlar om böter för underlåten anmälan av laga förfall, bör avse såväl punkt 1 som punkt 2, första stycket. Skulle detta vara riktigt synes andra stycket under punkt 2 böra upptas som en särskild

punkt med sifferbeteckning 3. För det andra synes det vara befogat att ifrågasätta huruvida straffsatserna för de olika förseelserna — å ena sidan underlåten inställelse enligt punkt 1 och punkt 2, första stycket, samt å andra sidan underlåten anmälan om laga förfall enligt andra stycket under punkt 2 — äro väl avvägda. Eftersom det kan antagas att underlåten inställelse utan laga förfall åtminstone i allmänhet torde kunna bedömas som en svårare förseelse än underlåten anmälan av ett laga förfall, så synes det lämpligt att lagen antingen stadgar samma bötes skala för de olika förseelserna som här är i fråga eller också föreskriver att straffet för underlåten inställelse skall vara böter 25—100 kronor. Såsom lagen nu är skriven torde knappast komma i fråga att utdöma lägre straff än böter tjugofem kronor för underlåten inställelse och då har faktiskt ett annat straffminimum tillkommit än det som lagen innehåller.

Departementschefen

I likhet med civilförvarsutredningen finner jag det påkallat att såsom en särskild förseelse upptaga fall av utevaro utan laga förfall eller av olovligt undanhållande, då den tjänstgöringsskyldige uteblir eller håller sig undan, icke i avsikt att undandra sig sina skyldigheter utan av vårdslöshet eller av likgiltighet för civilförvarstjänstgöringen. Ringa oaktsamhet bör dock ej föranleda straff. Förseelsen torde böra förskylla dagsböter i likhet med underlåtenhet att taga del av försändelse från civilförvarsmyndighet. Påföljden blir härvid densamma vare sig den tjänstgöringsskyldige försummat att taga del av kallelse eller han väl gjort detta men av försumlighet underlåtit att inställa sig.

Underlåtenhet att anmäla laga förfall för utevaro från tjänstgöring torde böra bestraffas på samma sätt som underlåtenhet att anmäla laga förfall vid utevaro från inskrivningsförrättning. Ett stadgande av detta innehåll har upptagits i 3 mom. första stycket.

Beloppet av böter, som enligt förevarande paragraf ådömes omedelbart i penningar, synes böra bestämmas inom en betydligt vidare skala än för närvarande är fallet. Med hänsyn till de ökade krav på effektivitet, som den nya, i personellt hänseende väsentligt minskade organisationen ställer på civilförsvaret, blir det nämligen mera angeläget än hittills att begärda upplysningar lämnas och att anmälningar om laga förfall inkommer. Hittillsvarande ordning med fasta bötesbelopp i vissa fall synes sålunda böra övergivas och en bötes skala i stället införas. Denna synes böra omfatta böter upp till 300 kronor. Samma skala torde böra gälla för de fall, då redan nu en skala, ehuru med väsentligt lägre maximum, gäller för vissa förseelser enligt 89 § i gällande lag.

Underlåtenhet att tillhandahålla upplysningar eller handlingar enligt 47 § första stycket e) torde böra straffbeläggas i enlighet med civilförvarsutredningens förslag.

80 §.

Paragrafen motsvarar 90 § i gällande lag.

81 §.

Denna paragraf upptager de allvarligare överträdelserna av civilförsvarslagen och motsvarar 91 § i gällande lag. Såsom en nyhet har under punkt 3 uppsåtligt lämnande av oriktig uppgift i fall som avses i 47 § första stycket e) straffbelagts. Även överträdelse av inflyttningsförbud kriminaliseras i paragrafen under punkt 4. Å andra sidan saknar flera, i nuvarande 91 § kriminaliserade förfaranden motsvarighet i den nya paragrafen, enär de hänförs till åligganden som icke längre blir aktuella inom civilförsvarsrets ram.

I paragrafens sista stycke har angivits att egendom, som förklarats förverkad, tillfaller kronan. Motsvarande föreskrift finnes i gällande lag i 94 § sista stycket.

82 §.

Paragrafen motsvarar 93 § och 94 § fjärde stycket i gällande lag. Tystnadsplikten har i enlighet med civilförsvarsutredningens förslag utsträckts att gälla även förhållanden, som kommer till civilförsvarsmyndighets kännedom till följd av den nyinförda upplysningsskyldigheten enligt 47 § första stycket e).

83 §.

Denna paragraf reglerar besvärsordningen, vilken i gällande lag upptages i 95 §. Med hänsyn till lagen den 4 juni 1954 om besvärstid vid talan mot förvaltande myndighets beslut har reglerna kunnat förenklas.

84 och 85 §§.

Till dessa paragrafer har oförändrade överförts reglerna i 96 och 97 §§ i gällande lag.

Övergångsbestämmelserna

I motiveringen till sitt förslag till övergångsbestämmelser till nya lagen uppehåller sig civilförsvarsutredningen särskilt vid frågan om avvecklingen av fastighetsägarbidragen. Utredningen redogör härvid på följande sätt för det nu rådande läget.

Frågan om fastighetsägarbidraget behandlades i propositionen nr 70/1957 med förslag till lag om ändring i gällande civilförsvarslag.

Den ändring av 59 b §, som föreslogs i propositionen, antogs av riksdagen och trädde i kraft den 1 juli 1957. Ändringen innebar, att länsstyrelserna fick vidgad befogenhet att meddela befrielse från skyldighet att utgiva fastighetsägarbidrag.

I propositionen förutskickades, att en utredning skulle göras beträffande de ärenden, där fastighetsägarbidrag fastställts, att på en prövning av omständigheterna i de enskilda fallen skulle bero, huruvida bidrag skulle efterskänkas och erlagda bidrag återställas, samt att i avvaktan på sådan prövning länsstyrelserna skulle beredas möjlighet att medgiva anstånd med er-

läggande av fastställda bidrag utan iakttagande av de bestämmelser härutinnan, som meddelats i 73 § 2 mom. civilförsvarskungörelsen.

Genom brev den 31 maj 1957 har Kungl. Maj:t uppdragit åt civilförsvarsstyrelsen att verkställa berörda utredning och till Kungl. Maj:t inkomma med de förslag vartill utredningen föranledde. Vidare föreskrev Kungl. Maj:t genom samma brev, att länsstyrelserna fr. o. m. den 1 juli 1957 intill dess Kungl. Maj:t annorlunda förordnade skulle äga medgiva anstånd med gäldandet av fastställda fastighetsägarbidrag utan iakttagande av de i 73 a § 2 mom. civilförsvarskungörelsen angivna begränsningarna. För tid varunder sådant anstånd gällde skulle ränta ej erläggas å oguldet belopp.

Den anbefallda utredningen har ännu ej verkställts av civilförsvarsstyrelsen beroende på att styrelsen ansett sig böra avvakta resultatet av den ännu pågående utredning rörande fullträffsäkra skyddsrum, som f. n. verkställs av särskilt förordnad utredningsman.

Civilförsvarsutredningen anser sig emellertid kunna, utan att avvakta att berörda utredningar slutföres, framlägga förslag till övergångsbestämmelser i frågan. Härvid erinrar utredningen om att det i propositionen nr 70/1957 förutskickades, att på en prövning av omständigheterna i de enskilda fallen skulle bero, huruvida fastställda fastighetsägarbidrag skulle efterskänkas och erlagda bidrag återbetalas. Civilförsvarsutredningen utgår från att lagens övergångsbestämmelser i frågan skall innehålla endast de allmänna bestämmelser, som möjliggör ett sådant förfarande.

Mot bakgrunden av de principiella synpunkter på frågan om efterskänkande eller återbetalande av fastighetsägarbidrag, som dåvarande chefen för inrikesdepartementet framförde i förenämnda proposition (s. 13—16) och till vilka utredningen hänvisar, behandlar utredningen de fall, då dispens givits från skyddsrumskyldigheten inom visst område eller å viss plats, innan denna skyldighet bortfallit genom generellt beslut för området eller platsen. Utredningen anför.

Problemen i dessa fall kan enligt propositionen indelas i tre grupper, nämligen 1) dispens har beviljats men fastighetsägarbidrag har ännu ej bestämts, 2) bidraget har fastställts och 3) bidraget har även erlagts.

Beträffande grupp 1) har departementschefen ansett att befrielse från bidragsplikt bör medgivas utan prövning av omständigheterna i de särskilda fallen, då det nämligen över huvud taget ej borde komma i fråga att fastställa fastighetsägarbidraget, då grunden för bidragsplikten bortfallit. Efter den ändring av 59 b § gällande lag, som den 1 juli 1957 trätt i kraft, möter ej hinder för länsstyrelserna att på de av departementschefen angivna principiella grunderna befria från bidragsplikt i fall som avses i grupp 1. Man kan utgå från att i dessa fall fastställelse av bidrag ej vidare kommer att ske med stöd av gällande lag. Skulle så ske kommer det uppkomna förhållandet att bli hänförligt till grupp 2) eller 3). Beträffande grupp 1) synes därför övergångsbestämmelser i ny lag ej vara behövliga.

De principiella skäl, som departementschefen funnit tala för befrielse från bidragsplikt i fall, hänförliga till grupp 1), torde jämväl föreligga beträffande de två övriga grupperna. Även här har nämligen grunden för bidragsplikten bortfallit genom det generella beslutet om skyddsrumspliktens

upphävande. Emellertid kan, såsom departementschefen framhållit, särskilda förhållanden i enskilda fall motivera ett frångående av nämnda princip.

Vad nu sagts bör givetvis gälla ej enbart fall, då dispensen avsett befrielse från skyldighet att anordna skyddsrum utan även fall, då dispensen avsett plikt att utrusta och underhålla enskilt skyddsrum.

Med hänsyn till de skiftande förhållanden, som i olika fall kan vara av betydelse för bedömande, huruvida ett återbetalande eller efterskänkande av fastställt bidrag bör ske, synes allmänna regler i detta avseende ej lämpligen kunna fastställas i övergångsbestämmelserna. Av skäl som departementschefen anfört bör därför de på frågan inverkan omständigheterna upptagas till prövning i varje särskilt fall. Då frågan även berör kommunernas intressen bör denna prövning ankomma på Konungen.

Utredningen berör därefter de i samma proposition likaledes behandlade fallen, då inom visst område skyldighet att inrätta enskilt skyddsrum föreligger ännu vid den nya lagens ikraftträdande oaktat skyddsrumskbehovet enligt gällande organisationsplan skall tillgodoses genom allmänna skyddsrum för civilbefolkningen. Även inom sådana områden kan det förekomma att fastighetsägare genom dispens befriats från skyldigheten att inrätta skyddsrum mot erläggande av fastighetsägarbidrag, medan andra fastighetsägare ej sökt dispens utan fullgjort skyddsrumskyldigheten. Utredningen anför rörande dessa dispensfall.

Beträffande frågan hur man bör förfara med de dispenser, som avser fastigheter inom dessa områden, har departementschefen uttalat att avgörande för denna fråga bör vara, vilken användning befolkningsskyddsrummet där skall få, samt i detta hänseende angivit vissa principiella riktlinjer.

Även i fall som nu avses lär det vara nödvändigt att frågan om hur med fastighetsägarbidragen bör förfaras prövas med hänsyn till omständigheterna i varje särskilt fall. Dylik prövning bör av skäl som förut anförts ankomma på Konungen.

Härvid må framhållas, att omständigheterna kan vara sådana, att uppställandet av vissa villkor för befrielse från skyldighet att utgiva fastställt fastighetsägarbidrag eller för rätt att återfå erlagt bidrag kan vara befogat. Så synes exempelvis kunna vara fallet inom de områden, där befintligt befolkningsskyddsrum ej längre skall primärt avse skydd för hela befolkningen inom området, på grund varav gällande skyldighet att där inrätta enskilt skyddsrum bör kvarstå. För befrielse från skyldighet att utgiva fastställt fastighetsägarbidrag eller för rätt att återfå erlagt bidrag kan det där under vissa förhållanden vara befogat att såsom villkor uppställa att fastighetsägaren vidtager anordningar för ersättande av det skydd, som befolkningsskyddsrummet tidigare avsett att bereda fastigheten. I varje fall synes Konungen böra äga att fastställa villkor i den mån så prövas lämpligt och skäligt.

Då frågan om efterskänkande eller återbetalning av fastighetsägarbidrag bör prövas med hänsyn till omständigheterna i varje enskilt fall bör det enligt utredningen ankomma på vederbörande fastighetsägare att påkalla sådan prövning. Utredningen föreslår, att framställning därom skall in-

givas till vederbörande kommun, som har att underställa framställningen Konungens prövning. För att en samlad överblick beträffande de uppkomna kraven skall vinnas inom relativt kort tid, torde enligt utredningen böra föreskrivas, att framställningen skall ingivas till kommunen inom ett år från det den nya lagen trätt i kraft. Detta bör även gälla för det fall att användningen av befolkningsskyddsrum inom visst område ej blivit fastställd vid sistnämnda tidpunkt. Redan dessförinnan lär nämligen fastighetsägare inom dessa områden kunna avgöra, huruvida de vill bibehållas vid möjligheten att få fastighetsägarbidrag efterskänkt eller återbetalat. Konungens avgörande av frågan torde däremot ej kunna påräknas förrän befolkningsskyddsrummets användning bestämts.

Enligt utredningens förslag skall det ankomma på vederbörande kommun att verkställa återbetalning av bidrag, som fastighetsägare enligt Konungens beslut är berättigad återfå. Kommun skall därefter utfå $\frac{2}{3}$ av det återbetalade beloppet av statsmedel.

Utredningen föreslår vidare, att i övergångsbestämmelserna stadgas bl. a. dels att vid den nya lagens ikraftträdande gällande organisationsplaner skall lända till efterrättelse tills nya organisationsplaner upprättats, dels att enskilt skyddsrum som redan godkänts icke skall behöva ändras till följd av stadgande i nya lagen med mindre särskilda skäl föreligger därtill.

Remissyttrandena

Av remissinstanserna berör endast *Sveriges civilförsvarsförbund* utredningens förslag till övergångsbestämmelser rörande fastighetsägarbidragen. Förbundet förklarar sig härvid ställa sig tvekande till utredningens förslag. Både efterskänkande och framförallt återbetalning kan nämligen, anför förbundet, komma att medföra stora svårigheter och kan i vissa fall verka rent av obilligt. Vissa praktiska svårigheter måste enligt förbundet leda till att det för alla parter vore bäst, att åtminstone redan inbetalade fastighetsägarbidrag icke återbetalas och att fastställda bidrag erlägges, om byggnaden färdigställts och lånefrågorna, hyressättning o. dyl. redan ordnats.

Beträffande övergångsbestämmelserna i övrigt framhåller *länsstyrelsen i Malmöhus län*, att — intill dess kommunernas skyldigheter författningsmässigt bestämts i fråga om uppgifter, som i fortsättningen icke skall åvila civilförsvaret utan kommunerna — tvekan kan råda om ansvarsfördelningen mellan civilförsvaret och dessa. Länsstyrelsen anför.

Enligt utredningen skall vissa civilförsvaret för närvarande åvilande uppgifter överflyttas på kommunerna. Detta gäller exempelvis efteranfallsuppgifter samt vissa uppgifter i anslutning till utrymning och inkvartering. Innan den föreslagna författningsmässiga översynen av kommunernas skyldigheter i dessa avseenden kommit till stånd samt resulterat i därav föranledda planläggnings- och beredskapsåtgärder torde kommunerna svårigen vara i stånd att lösa dem sålunda ålagda uppgifter. Det torde därför

vara nödvändigt ålägga civilförvarsmyndigheterna att under ett övergångsskede ansvara för sagda uppgifter. I övergångsbestämmelserna upptaget stadgande, innebärande att hittills gällande planer skall lända till efterrättelse i avvaktan på nya, ger ej klart besked i fråga om nu berörda ansvarsfördelning under övergångsperioden.

Civilförvarschefen i Stockholms civilförvarsområde förutsätter att såsom särskilt skäl att påfordra ändring av redan godkänt skyddsrum kan betraktas nya krav på skydd, som utvecklingen kan komma att ställa, exempelvis i fråga om anordningar för gas- och radiakskydd. Om den föreslagna bestämmelsen ej medger en sådan tolkning bör enligt civilförvarschefen ett förtydligande inflyta i denna av innehåll, att ägare av byggnad eller anläggning kan åläggas att komplettera tidigare inrättade skyddsrum med vissa anordningar, t. ex. för gas- och radiakskydd.

Departementschefen

I likhet med vad som skedde vid antagandet av 1944 års civilförvarslag bör i övergångsbestämmelserna till nya lagen föreskrivas att vid dennas ikraftträdande gällande organisationsplaner skall lända till efterrättelse intill dess nya sådana planer föreligger. Härigenom tillgodoses intresset av att beredskapen icke minskas under övergångstiden. Särskilda problem uppkommer emellertid, såsom i ett remissyttrande berörts, på de områden där hittillsvarande civilförvarsuppgifter i fortsättningen skall ankomma på kommunerna, ehuru kommunernas skyldigheter härvidlag ännu icke närmare reglerats. Intill dess den pågående utredningen härom och den därtill anslutande författningsmässiga översynen slutförts blir det uppenbarligen, för att beredskapen ej skall eftersättas, nödvändigt att gällande organisationsplaner i dessa delar får lända till efterrättelse, fastän nya organisationsplaner upprättas i övrigt. Frågan torde emellertid ej kräva någon detaljerad reglering i övergångsbestämmelserna till lagen, då överflyttningen av dessa uppgifter ej återspeglas i denna.

I en särskild punkt i övergångsbestämmelserna bör, såsom jag förut angivit, nuvarande civilförvarslagens stadganden om undanförsel och förstöring, nämligen 40—43 och 66—68 §§, förklaras allttjämt skola gälla. Intill dess särskild lagstiftning på detta område kommit till stånd, kan härigenom nuvarande regler ge underlag för undanförsel och förstöring, som i ett skärpt läge kan finnas nödvändiga. De befogenheter som i 66 och 68 §§ tillagts civilförvarsmyndighet på ifrågavarande område bör emellertid tillkomma den myndighet, som Konungen utser, varvid i första hand organ inom det ekonomiska försvaret kommer i fråga.

De nya reglerna om särskilt bildad civilförvarsnämnd påkallar övergångsbestämmelser, varigenom civilförvarsnämndernas tjänstgöringstid bringas att löpa parallellt med andra kommunala nämnders. Sådana nämnder skall, bortsett från Stockholm, utses år 1963, varför de nya reglerna för

civilförsvarsnämnderna bör komma i allmän tillämpning först under detta år. För Stockholms del bör de dock gälla redan vid det val, som förrättas under hösten 1960 och som avser den civilförsvarsnämnd, vilken skall tjänstgöra från och med år 1961. Någon särregel i fråga om nya lagens ikraftträdande är för Stockholms del med hänsyn härtill ej erforderlig i vidare mån än att det bör föreskrivas att tjänstgöringstiden för nu utsedda nämnder löper ut först med utgången av år 1960. Nya lagens ikraftträdande den 1 juli 1960 medför sålunda icke i något fall, att nya nämnder måste utses omedelbart. I den mån nya val till civilförsvarsnämnder skall ske under tiden fram till dess de nya reglerna skall tillämpas får mandattiden göras kortare än fyra år.

Har enskilt skyddsrum godkänts före nya lagens ikraftträdande bör likasom i enlighet med övergångsbestämmelse till 1944 års lag ej ifrågakomma att med stöd av nya lagen påfordra nybyggnad eller ändring av skyddsrummet, med mindre särskilda skäl föreligger därtill. Såsom sådant särskilt skäl bör emellertid kunna betraktas tillkomsten av nya stridsmedel eller stridsmetoder ävensom nya rön inom skyddstekniken. I den mån det skulle bli aktuellt med mera genomgripande omändringar av befintliga enskilda skyddsrum torde emellertid särskild lagstiftning bli nödvändig.

Vad slutligen beträffar de problem som uppkommer i anledning av avvecklingen av fastighetsägarbidragen har ställning i princip tagits redan i propositionen nr 70/1957, vilken godkänts av riksdagen. De övergångsbestämmelser som utredningen föreslagit på denna punkt ligger helt i linje med 1957 års ställningstagande och jag finner mig därför kunna förorda att bestämmelserna i huvudsak får den utformning, som utredningen föreslagit. I den mån återbetalning av redan erlagda fastighetsägarbidrag medges kommer detta att medföra en viss ekonomisk belastning för kommunerna. Under remissbehandlingen av förslaget har emellertid någon erinran häremot ej förekommit från kommunalt håll, ehuru förhållandet särskilt påpekats av utredningen. Ej heller i detta hänseende torde därför betänkligheter böra möta mot den av utredningen föreslagna ordningen.

Den nya lagen bör träda i kraft den 1 juli 1960, då enligt propositionen nr 114/1959 den nya organisationen skall träda i tillämpning.

B. Förslaget till lag om ändring i lagen den 17 maj 1940 med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m.

Såsom inledningsvis angivits har civilförsvarsutredningen föreslagit att det särskilda skydd mot spioneri och sabotage, varom de grundläggande bestämmelserna f. n. finnes i 57 § civilförsvarslagen, regleras i särskild lag i samband med att skyddsuppgiften avlastas civilförsvaret. Utredningens lagförslag, vilket bär rubriken »lag om särskilda åtgärder till förhindrande av spioneri m. m. i fråga om vissa anläggningar», inledes med ett stad-

gande av i huvudsak samma innehåll som 57 § i gällande civilförsvarslag. I följande paragrafer i förslaget upptager utredningen väsentligen sådana regler i civilförsvarslagen, som kan vara av betydelse även i avseende å det särskilda skyddet mot spioneri och sabotage, såsom beträffande skyldighet för ägare eller innehavare av anläggning att tåla skyddsåtgärd, som skall vidtagas av annan, ersättningsrätt i vissa fall, upplysningskyldighet och skyldighet att tåla besiktning av anläggning samt om vite, straff och besvär.

Remissyttrandena

Utredningens lagförslag har lämnats utan erinran av flertalet remissinstanser. I några remissyttranden har spørsmålet huruvida det ifrågasvarande skyddet mot spioneri och sabotage bör regleras i en särskild lag eller om bestämmelserna i ämnet lämpligen bör upptagas i annan lagstiftning berörts. Härvid har några remissinstanser även aktualiserat frågan om en översyn av lagen med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m. Bland dessa remissinstanser återfinnes *civilförsvarsstyrelsen*, *länsstyrelsen i Kronobergs län* och *statspolisintendenten*, vilka anser det lämpligt att det särskilda skyddet mot spioneri och sabotage regleras i nämnda lag och att härvid en samordning sker av reglerna i denna och de från civilförsvarslagens 57 § hämtade bestämmelserna såväl i fråga om de objekt, vilka kan bli föremål för särskilt skydd, som beträffande den tid, vid vilken man kan förordna om de olika skyddsåtgärderna. Även *föreningen Sveriges polismästare* förordar en översyn i ett sammanhang av de skyddsbestämmelser som gäller enligt förenämnda lag och enligt gällande civilförsvarslag.

Länsstyrelsen i Malmöhus län och *landsfogden i Kronobergs län* anser det lämpligast att behålla bestämmelserna om det särskilda skyddet mot spioneri och sabotage i civilförsvarslagen.

Departementschefen

Såväl de nuvarande stadgandena i 57 § civilförsvarslagen som bestämmelserna i 2 § lagen med särskilda bestämmelser till skydd för försvaret m. m. syftar till att tillgodose behovet av särskilt skydd för bl. a. anläggningar av betydelse för försvaret och för folkförsörjningen. I båda fallen är det också länsstyrelsen som handhar skyddsuppgifterna, och dessas fullföljande medför vissa förpliktelser för den enskilde, nämligen enligt 57 § civilförsvarslagen att vidtaga eller tåla skyddsåtgärder och enligt den särskilda skyddslagen att tåla sådana åtgärder. Med hänsyn till denna överensstämmelse i fråga om syfte, verkningar och handhavande av skyddsuppgifter synes det naturligt att bestämmelserna i ämnet sammanföres i en lag, nämligen i lagen med särskilda bestämmelser till skydd för försvaret m. m. Såsom framhållits i några remissyttranden är det riktigt att, om be-

stämmelserna i 57 § i gällande civilförsvarslag i huvudsak oförändrade intages i den särskilda skyddslagen, denna kommer att uppvisa en mera framträdande oenhetlighet än för närvarande i fråga om de förutsättningar, som gäller för förordnande om skyddsåtgärder av olika slag. Tillträdes- och fotograferingsförbud samt förbud att inneha sprängämnen kan sålunda meddelas redan under fredsförhållanden, såvitt gäller anläggning eller område av betydelse för försvarsväsendet, medan motsvarande förbud i fråga om anläggning eller område av betydelse för folkförsörjningen kan meddelas endast vid krig eller krigsfara. Särskild skyddsåtgärd till skydd mot spioneri och sabotage enligt de från civilförsvarslagen hämtade bestämmelserna skall återigen kunna påfordras även under fredsförhållanden. Ehuru skäl måhända kan föreligga att bestämma förutsättningarna ensartat samt att även avvägbringa enhetlighet i fråga om objekten för de olika skyddsåtgärderna torde nu ej böra företagas andra ändringar i den särskilda skyddslagen än som betingas av att skyddet mot spioneri och sabotage enligt 57 § i gällande civilförsvarslag i fortsättningen ej skall vara en civilförsvarsuppgift utan ankomma på länsstyrelsen såsom polismyndighet. Frågan om en översyn av den särskilda skyddslagen i dess helhet torde, i den mån det finnes påkallat, få övervägas i annat sammanhang.

Vid inarbetandet i den särskilda skyddslagen av bestämmelserna i nuvarande 57 § civilförsvarslagen är det erforderligt att jämväl vissa andra till detta lagrum anslutande stadganden i civilförsvarslagen får sin motsvarighet i förstnämnda lag. De nytillkomna stadgandena synes böra införas efter 3 § i den särskilda skyddslagen, vilket medför en förskjutning av paragrafnumreringen i denna.

Jag övergår härefter till att närmare behandla de nya reglerna i den särskilda skyddslagen.

4 §.

Under detta paragrafnummer har efter redaktionell omarbetning intagits de grundläggande stadgandena i 57 § i gällande civilförsvarslag. Enligt detta lagrum kan särskild skyddsåtgärd påfordras vid anläggning eller byggnad, vid vilken industriell eller annan verksamhet av väsentlig betydelse för försvaret eller folkförsörjningen bedrives, om det med hänsyn till fara för fientlig verksamhet är påkallat med sådan åtgärd till förhindrande av spioneri och sabotage eller eljest till säkerställande av driften.

Enligt utredningens förslag skall i en särskild paragraf i den av utredningen föreslagna lagen de olika åtgärder, som kan påfordras för det särskilda skyddet mot spioneri och sabotage, beskrivas såsom anordnande av bevakning, inhägnad, maskinskydd, förstärkning av anläggningarnas skydd mot skada genom brand eller explosion, anordningar för snabbt avhjälpande av driftavbrott samt reservförråd ävensom, i den mån driften vid anläggningen är avsedd att fortgå under krig, skyddsanordningar för

personalen i den omfattning, som prövas erforderlig. Åtgärd, som skulle vara oskäligt betungande, skall enligt förslaget ej få krävas.

I fråga om ansvaret för kostnaderna för de särskilda skyddsåtgärderna innebär utredningens förslag att nuvarande ordning bibehålles, d. v. s. kostnaderna skall i princip bäras av staten.

Remissyttrandena

Frågan vid vilka objekt särskilda skyddsåtgärder skall kunna påfordras beröres av *civilförsvarsstyrelsen*, som anser det olämpligt att behålla den nuvarande begränsningen till sådana anläggningar, där industriell eller annan verksamhet bedrivs. Även andra objekt, vid vilka någon verksamhet ej äger rum, bör enligt styrelsen kunna göras till föremål för de särskilda skyddsåtgärderna redan i fred. Styrelsen anför härom.

Under beredskap och krig skall markbevakning anordnas icke blott vid ett betydande antal av de anläggningar, som omfattas av 57 § civilförsvarslagen, utan även vid anläggningar, som väl är av väsentlig betydelse för försvaret och/eller folkförsörjningen men vid vilka någon verksamhet i lagrummets mening icke bedrivs. Exempel härpå är främst landsvägs- och gatubroar men hit kan också räknas upplag av viktiga förnödenheter såsom kol, metaller och maskiner samt i vissa fall fartyg och luftfartyg. Icke minst på grund av den begränsade personalstyrka som står till buds för bevakningsuppgifter är det uppenbarligen av stor vikt, att den personella bevakningen stödes på och organiseras med hänsyn till tekniska skyddsanordningar såsom inhägnader, larmanordningar, vaktkurar, splitterskydd och skyttevärn. Åtskilliga av dessa anordningar kan svårigen improviseras i krig, utan måste vidtagas eller förberedas i fred. På sin tid verkställde styrelsen en utredning om möjligheten att på frivillig väg få tekniska anordningar till stånd vid viktigare landsvägs- och gatubroar. Därvid förklarade sig väg- och vattenbyggnadsverket villigt att ombesörja skyddsanordningarna vid de broar, vilkas underhåll åligger verket. Med några få undantag visades icke motsvarande tillmötesgående från kommunernas sida i fråga om de kommunalt underhållna broarna; Svenska stadsförbundet hade också tillrätt sina medlemmar att av principiella skäl avböja det ifrågasatta åtagandet. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har avvisat civilförsvarsstyrelsens framställning till verket att ombesörja skyddsanordningar vid de kommunala broarna.

Även i fredstid kan det finnas skäl att vidta skyddsåtgärder vid en anläggning utan att någon »verksamhet» bedrivs vid densamma.

Samma synpunkter framföres av *överbefälhavaren* och *statspolisintendenten*.

Överbefälhavaren påpekar därjämte att enligt nuvarande regler, i vilka utredningen ej föreslagit någon ändring, en förutsättning för att skyddsåtgärd skall kunna påfordras är att åtgärden är påkallad med hänsyn till fara för fientlig verksamhet. Erfarenheterna från senare år visar emellertid att behovet av skyddsåtgärder bör bedömas med hänsyn till faran för landsskadlig verksamhet.

Vattenfallsstyrelsen anser att det bör framgå klarare av lagen än för

närvarande, att det kan påfordras att skyddsåtgärderna vidtages redan i fredstid.

Spörsmålet vilka åtgärder som skall kunna påfordras beröres av några remissinstanser med utgångspunkt från den i utredningens lagförslag under 5 § intagna uttömmande uppräknningen av sådana åtgärder. *Civildövarsstyrelsen* anser härvid att anordnande av reservförråd är en åtgärd, som faller inom det ekonomiska försvarets ram och därför icke bör upptagas bland åtgärder till skydd mot spioneri och sabotage. Samma uppfattning har *överbefälhavaren*, som därjämte särskilt berör frågan om tekniska anordningar till skydd mot spioneri. I *överbefälhavarens* yttrande anföres.

I 5 § fastställs skyddsåtgärderna såsom anordnande av bevakning, inhägnad, maskinskydd, förstärkning av anläggningarnas skydd mot skada genom brand eller explosion m. m. Dessa åtgärder verka främst mot sabotage, varav följer att de i regel böra vidtas först i ett skärpt läge. Vunnen erfarenhet visar emellertid klart behovet av en kontinuerlig skyddsverksamhet i all synnerhet då det gäller industrier och anläggningar av betydelse för totalförsvaret (se huvudbetänkandet sid. 140). Detta förhållande kräver att skyddsåtgärderna mot spioneri måste ges en mera framträdande plats än vad nu blivit fallet. På grund härav är det påkallat att uttrycket »inhägnad — — — explosion» ersättes med »tekniska anordningar mot spioneri, sabotage eller annan skadegörelse». I anslutning härtil bör vad som sägs i lagrummet om reservförråd och om anordningar mot driftavbrott utgå, då de mera äro att hänföra till centrala myndigheter på försvars-ekonomiska områden än till polismyndigheten.

Utredningens förslag att såsom särskild skyddsåtgärd skall angivas förstärkning av anläggningarnas skydd mot skada genom brand eller explosion föranleder 1954 års *brandlagsrevision* att påpeka, att det här skulle bli fråga om en brandskyddsverksamhet som äger rum parallellt med fredsbrandförsvarets industribrandförsvar ehuru under ledning av länsstyrelsen som polismyndighet. Brandlagsrevisionen finner en sådan ordning olämplig och föreslår att ifrågavarande åtgärd icke upptages i lagen. Ståndpunkten motiveras på följande sätt.

Att den föreslagna lydelsen syftar på sådana åtgärder som förstärkning av den brandsläckningsorganisation, som skall finnas enligt brand- och civilförsvarslagarna, förefaller tydligt. Brandförsvaret i fred för en industri av ifrågavarande slag skulle sålunda kunna bli bestämt dels enligt byggnadsstadgan och brandlagen, dels enligt föreliggande förslag till spionerilag. Därtill kan komma försäkringsgivarens föreskrifter vid industribrandförsäkring samt det planlagda verkskyddet, för vilket viss materiel och utrustning redan i fredstid kan finnas. — — — I den mån icke med — — — förbehållet för oskäligt betungande åtgärder förstås annan avvägning än den som i brandlagen uttryckes så att åtgärden ej får medföra oskälig kostnad, kan det måhända ifrågasättas, huruvida ur *brandförsvarssynpunkt* så mycket återstår att ålägga vederbörande med stöd av särskild ytterligare lagstiftning såsom det nu framlagda förslaget. I detta sammanhang må ock påpekas, att förslagets bestämmelser om vem av ägare eller innehavare som skall bekosta åtgärderna skilja sig såväl från brandlagens

som civilförsvarets lagens och civilförsvarets lagförslagens motsvarande bestämmelser.

Mot bakgrunden av det sagda kan ifrågasättas om icke erforderliga åtgärder till skydd mot av sabotage föranledd brandskada å ifrågavarande anläggningar — sedan dessa bestämts i den ordning förslaget innebär och initiativ utgått från däri berörda myndigheter — kunde av länsstyrelsen vidtagas inom fredsbrandförsvarets ram och med anlitande av dess myndigheter och, i förekommande fall, byggmyndigheterna. Ty som nämnts bygger förslaget på att sabotagerisken föreligger även i fred. Förslagets konsekvens (se huvudbetänkandet sid. 141) att landsfogden i egenskap av länspolischef skall föreslå länsstyrelsen även åtgärder till förstärkning av industribrandförsvaret lär ej vara lycklig. Brandlagsrevisionen vill på grund av det anförda föreslå, att uttrycket *förstärkning av anläggningarnas skydd mot skada genom brand eller explosion* uteslutes ur den i lagförslagets 5 § gjorda uppräkningslistan av ifrågakommande åtgärder.

Riksbrandinspektören finner det oklart vad som avses med uttrycket »förstärkning av anläggningarnas skydd mot skada genom brand eller explosion, — — —». Det kan sålunda ifrågasättas om lagtexten kan innebära krav på omfattande förebyggande byggnadstekniska åtgärder på vissa byggnader, uppförande av brandmur, åstadkommande av betryggande avstånd mellan olika byggnader o. s. v.

Då utredningen ej motiverat sitt lagförslag finner sig *Svenska brandskyddsföreningen* icke kunna bedöma, vilka skyddsåtgärder på brandförsvarets område, som utredningen åsyftat. Föreningen understryker emellertid att det torde vara nödvändigt med en samordning av brandskyddsåtgärderna på fredsbrandförsvarets och civilförsvarets område och de särskilda brandskyddsåtgärder som utredningen kan ha åsyftat i detta sammanhang.

Länsstyrelsen i Gotlands län finner behov föreligga att i lagen upptaga föreskrift om att innehavare av anläggning, vid vilken bevakning skall anordnas med stöd av förevarande regler, även skall vara skyldig att anskaffa, utrusta och underhålla förlägnings- och utspisningslokal för vaktpersonalen.

Beträffande ansvaret för kostnaderna för skyddsåtgärd, som innehavare av anläggning kan åläggas vidtaga, uttalar *Svenska hamnförbundet*, att det är uppenbart oskäligt att de omfattande och mycket dyrbara anordningar som kan bli aktuella i hamnarna skall bekostas av hamnägarna. Förbundet framhåller att det här i första hand gäller skydd av fartyg och deras besättningar samt av den för landet i dess helhet livsviktiga införseln under krig. Dylika kostnader bör enligt förbundet bäras av det allmänna och ej av de enskilda hamnarna.

Departementschefen

Den förevarande lagändringen sammanhänger omedelbart med och betingas uteslutande av att civilförsvaret skall befrias från ansvaret för det

särskilda skydd mot spioneri och sabotage, som hittills reglerats i 57 § civilförsvarslagen. Då detta skydd emellertid alltfört måste tillgodoses, är det nödvändigt att överföra reglerna till annan lagstiftning och jag har härvid funnit det naturligast att reglerna på området intages i 1940 års lag med särskilda bestämmelser till skydd för försvaret m. m. Däremot kan det icke i detta sammanhang ifrågakomma att i materiellt hänseende genomgripande revidera reglerna om spioneri- och sabotageskyddet; en sådan revision, berörande bland annat frågan vilka ytterligare objekt som skulle kunna omfattas av skyddet, skulle otvivelaktigt förutsätta en mera ingående undersökning än den som civilförsvarsutredningen verkställt, varvid även de ekonomiska konsekvenserna måste belysas. Jag finner mig med hänsyn härtill icke kunna nu närmare gå in på de frågor om en utvidgning av skyddsobjekten, som tagits upp i några remissyttranden. Däremot bör, såsom överbefälhavaren påpekat, skyddsåtgärderna kunna påfordras även vid fara för spioneri och sabotage som ej är att hänföra till fientlig verksamhet.

Vad beträffar angivandet i lagen av de skyddsåtgärder, som skall kunna påfordras, finner jag det lämpligast att behålla det i 57 § civilförsvarslagen nu förekommande uttryckssättet, varigenom endast exempel på skyddsåtgärder angives. Det torde nämligen icke låta sig göra att uttömmande beskriva alla de skyddsåtgärder, som kan visa sig erforderliga, med hänsyn till att förhållandena uppenbarligen skiftar avsevärt alltefter anläggningens och verksamhetens belägenhet, omfattning och beskaffenhet. Utrymme bör också finnas för att med tekniska anordningar, som ej kan närmare angivas i lagen, åstadkomma erforderligt skydd. Att särskilt upptaga brandskyddsåtgärder i lagen synes på de skäl som brandlagsrevisionen anført i sitt remissyttrande icke lämpligt. Ehuru det i och för sig kan äga sin riktighet att uppläggande av reservförråd vid ett företag för att trygga driften är en åtgärd på det ekonomiska området, torde sådan förrådshållning likväl tills vidare böra upptagas såsom en skyddsåtgärd i förevarande sammanhang. Åtgärden kan nämligen ses som ett komplement till övriga skyddsåtgärder, avsett att eliminera skadeverkningarna av sabotage.

Jag finner det ej erforderligt att i lagen särskilt inskriva att skyldighet att anordna bevakning även innebär skyldighet att sörja för de anordningar, som kan finnas nödvändiga för att bevakningspersonalen skall kunna fullgöra sina uppgifter. Att så är fallet torde följa av sakens natur.

Kostnad eller skada som vidtagandet av särskild skyddsåtgärd medför för anläggningens innehavare eller ägare bör liksom hittills enligt 70 § civilförsvarslagen i väsentlig utsträckning kunna ersättas av statsmedel. De nu gällande reglerna för kostnadsansvaret har därför i sak oförändrade överförts till förevarande paragraf. Jämväl den föreslagna ordningen för prövning av ersättningsanspråk överensstämmer med vad som f. n. gäller enligt 70 § civilförsvarslagen.

5 §.

I förevarande paragraf har upptagits motsvarighet till den skyldighet att tillåta besiktning av anläggning, som f. n. gäller enligt 73 § civilförsvarslagen. Paragrafen föreskriver vidare skyldighet för ägare eller innehavare av anläggning att tåla skyddsåtgärd, när han icke själv är skyldig vidtaga den. Om i sådant fall åtgärden medför skada eller förlust för honom, är han dock berättigad till ersättning av statsmedel i samma utsträckning och i samma ordning som den, vilken själv är skyldig att anordna särskilt skydd. I fråga om ersättningsrätten överensstämmer paragrafens regler med vad som f. n. föreskrives i 69 och 70 §§ civilförsvarslagen.

6 §.

Paragrafen medger länsstyrelsen rätt att förelägga vite för att framtinga fullgörandet av skyldighet att vidtaga åtgärd eller tillåta besiktning samt att i sista hand låta ombesörja åtgärden på den försumliges bekostnad i den mån han icke är berättigad till ersättning för åtgärden. Motsvarande remedier står enligt civilförsvarslagen till förfogande i fråga om den som uraktlåter att vidtaga vissa civilförsvarsåtgärder.

7 §.

I förevarande paragraf upptages dels de ansvarsbestämmelser som gäller enligt 4 § i lagen i dess nuvarande lydelse, dels ett nytt stadgande varigenom skyldigheten att tillåta besiktning av anläggning straffsanktioneras. Denna skyldighet är f. n. i civilförsvarslagen belagd med dagsböter eller fängelse eller, om omständigheterna är synnerligen försvårande och brottet begåtts under högsta civilförsvarsberedskap, med straffarbete i högst två år. Den begränsning av strafflatituden, som skett i samband med överflyttningen till den särskilda skyddslagen, nämligen till endast dagsböter eller fängelse, torde i praktiken sakna betydelse.

Någon straffsanktionering av skyldigheten att vidtaga särskilda skyddsåtgärder torde icke vara erforderlig, då dessa i stället kan framtingas medelst vite eller, sedan ett eller flera viteförelägganden visat sig ändamålslösa, kan ombesörjas av länsstyrelsen på den försumliges bekostnad.

11 §.

Regeln i nuvarande 8 § om att böter, som ådömes enligt lagen, tillfaller kronan, kan efter tillkomsten av lagen den 20 april 1951 med vissa bestämmelser om böter och viten utgå. I denna regels ställe har i paragrafen inskrivits ett bemyndigande för Konungen att meddela tillämpningsföreskrifter till lagen.

Lagen bör träda i kraft samtidigt med civilförsvarslagen, eller alltså den 1 juli 1960.

De förordnanden om skyddsåtgärder, som meddelats med stöd av 57 § civilförsvarslagen i dess nuvarande lydelse bör kunna bestå även sedan nämnda lagrum upphävt utan att det fördensskull är nödvändigt att förordnandena formellt meddelas på nytt med stöd av förevarande lag. I en övergångsbestämmelse har därför föreskrivits att dylika förordnanden, som meddelats före ikraftträdandet av lagen om ändring i den särskilda skyddslagen, skall anses meddelade med stöd av ändringslagen.

5. Departementschefens hemställan

Föredragande departementschefen hemställer härefter, att lagrådets utlåtande över de inom inrikesdepartementet upprättade förslagen till *civilförsvarslag* och *lag om ändring i lagen den 17 maj 1940 (nr 358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m.*, båda av den lydelse som bilagor till detta protokoll utvisar, måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

C.-G. Hesser

Förslag
till
Civildörsvarslag

Häriqenom förordnas som följer.

1 KAP.

Allmänna bestämmelser

1 §.

Civildörsvaret har till uppgift att i de hänseenden Konungen bestämmer utöva sådan verksamhet för rikets försvar, som avser att skydda och rädda liv och egendom vid anfall mot riket och som icke åvilar krigsmakten, så ock annan likartad verksamhet.

För olika slag av civildörsvarsverksamhet skola finnas särskilda tjänstegrenar.

Konungen äger förordna, att personal, som krigsplacerats för tjänstgöring inom tjänstegrenen ordnings- och bevakningstjänst, skall, då riket är i krig, vara skyldig att i anslutning till tjänstegrenen åliggande uppgifter utöva jämväl sådan försvarsverksamhet, som eljest åvilar krigsmakten. Sådan personal tillhör under krig krigsmakten.

2 §.

Befinner sig riket i krig eller krigsfara, äger Konungen förordna, att inom riket eller del därav civildörsvaret skall intaga förstärkt beredskap (*civildörsvarsberedskap*).

Närmare bestämmelser angående olika grader av civildörsvarsberedskap (*beredskapsgrader*) meddelas av Konungen.

2 KAP.

Grunddragen av civildörsvaret

3 §.

Den centrala ledningen av civildörsvaret utövas under Konungen av *civildörsvarsstyrelsen*.

4 §.

Inom varje län handhar *länsstyrelsen* ledningen av civilförsvaret. Om civilbefälhavares befattning med civilförsvaret stadgas särskilt.

5 §.

Riket indelas i *civilförvarsområden* för det lokala civilförsvaret och, i den utsträckning det finnes erforderligt, i särskilda områden för det regionala civilförsvaret. Om indelningen förordnar Konungen.

Ingå i civilförvarsområde delar av skilda län, bestämmer Konungen till vilket län området skall höra i civilförvarshänseende.

Länsstyrelsen äger, då det finnes ändamålsenligt, förordna om indelning av civilförvarsområde i *civilförvarsdistrikt*.

6 §.

Inom civilförvarsområde utövas ledningen av civilförsvaret under civilförvarsberedskap samt, om Konungen i fråga om visst civilförvarsområde så förordnar, även eljest av en *civilförvarschef*. För civilförvarschefen skall finnas en ställföreträdare.

Civilförvarschef och ställföreträdare utses av länsstyrelsen, om ej Konungen för visst civilförvarsområde annorlunda förordnar.

För ledningen under civilförvarsberedskap av civilförsvaret inom civilförvarsdistrikt må länsstyrelsen förordna en *distriktschef*.

Befattningshavare vid polis- och brandväsendet är skyldig att mottaga uppdrag som avses i denna paragraf.

7 §.

Civilförsvaret skall anordnas dels som *allmänt civilförsvär* lokalt för varje civilförvarsområde samt regionalt för varje för regionalt civilförsvär avsett område, dels i den mån det finnes erforderligt med hänsyn till bebyggelsens beskaffenhet eller eljest som *verkskydd* för särskilda anläggningar och byggnader.

Lokalt allmänt civilförsvär och verkskydd må anordnas gemensamt, om det finnes ändamålsenligt med hänsyn till förhållandena på viss ort och kan ske utan minskning av civilförsvarets förmåga att fullgöra sina uppgifter.

8 §.

Till avvärjande av skada må civilförsvaret under civilförvarsberedskap tagas i anspråk för uppgifter, som ej röra det egna området eller den egna anläggningen eller byggnaden, enligt grunder som Konungen eller, efter Konungens bemyndigande, civilförvarsstyrelsen bestämmer.

9 §.

Om det för nödig samordning av civilförsvaret och krigsmakten prövas

oundgängligt, må Konungen eller, efter Konungens bemyndigande, överbefälhavaren förordna, att under högsta civilförsvarsberedskap militär myndighet må för särskilda fall meddela civilförsvarsmyndighet föreskrift om fullgörandet av civilförsvaret åvilande uppgifter.

10 §.

Civilförsvarets omfattning och beskaffenhet inom varje civilförsvarsområde skall till sina huvuddrag angivas i särskild *organisationsplan*.

Organisationsplan upprättas av länsstyrelsen och skall, liksom ändring däri, fastställas av civilförsvarsstyrelsen i den mån Konungen så förordnar.

3 KAP.

Civilförsvarsplikt

11 §.

I riket boende svensk medborgare är från och med det kalenderår, varunder han fyller sexton år, till och med det kalenderår, varunder han fyller sextiofem år, skyldig att fullgöra sådan tjänstgöring i civilförsvaret som hans kroppskrafter och hälsotillstånd medgiva (*civilförsvarsplikt*).

Konungen äger i den utsträckning som finnes lämplig förordna, att vad sålunda stadgats skall äga motsvarande tillämpning å utlänning här i riket.

12 §.

1 mom. Civilförsvarsplikt skall under tid, då civilförsvarsberedskap råder, fullgöras i den omfattning som är nödig med hänsyn till fientlig verksamhet eller fara därför samt till behovet av utbildning och övning i civilförsvartjänst.

2 mom. Under annan tid än i 1 mom. sägs är civilförsvarspliktig icke skyldig att tjänstgöra i civilförsvaret annat än för utbildning och övning.

Civilförsvarspliktig, som jämlikt 17 § inskrivits i civilförsvaret, må för utbildning tagas i anspråk under högst trettio dagar; dock må utbildningstiden för civilförsvarspliktig som krigsplacerats i högre befälsbefattning eller i annan befattning, vilken kräver särskilda insikter eller färdigheter, utsträckas till högst sextio dagar.

Envar civilförsvarspliktig är skyldig att under varje följd av tre kalenderår deltaga högst sextio timmar i övning, som anordnas av civilförsvarsmyndighet.

3 mom. Utan hinder av vad i 2 mom. stadgas må värnpliktig, som inskrivits i civilförsvaret, åläggas att deltaga i utbildning och övning under den längre tid, som han efter inskrivningen i civilförsvaret kunnat åläggas att för motsvarande ändamål tjänstgöra vid krigsmakten.

Har Konungen beslutat att beredskapsövning enligt 27 § 2. värnpliktslagen må anordnas vid krigsmakten, äger Konungen tillika förordna, att värnpliktig, som avses i nästföregående stycke, må åläggas tjänstgöring för utbildning och övning i civilförsvaret sammanlagt högst etthundraåttio dagar utöver den tid, som han enligt vad förut sagts är skyldig att fullgöra sådan tjänstgöring.

4 mom. Konungen meddelar närmare bestämmelser om den utsträckning, vari olika grupper av civilförsvarspliktiga må tagas i anspråk vid olika tider.

13 §.

Ej må utan tillstånd av Konungen eller, efter Konungens bemyndigande, av överbefälhavaren tjänstgöring i civilförsvaret åläggas någon å sådan tid, att han därigenom hindras fullgöra honom på grund av värnplikt eller såsom hemvärnsman eller eljest åvilande skyldighet att tjänstgöra vid krigsmakten.

14 §.

Om befrielse för vissa befattningshavare eller yrkesgrupper från fullgörande av civilförsvarsplikt äger Konungen meddela bestämmelser.

Förklarar civilförsvarspliktig att bruk av vapen mot annan skulle för honom medföra djup samvetsnöd och gör han genom intyg av minst två trovärdiga personer sannolikt, att hans samvetsbetänkligheter äro allvarligt grundade, må tjänstgöring inom ordnings- och bevakningstjänsten icke åläggas honom.

Då civilförsvarspliktig första gången hemställt om befrielse från tjänstgöring inom ordnings- och bevakningstjänsten, skall han, intill dess ärendet slutligt avgjorts, vara fri från skyldighet att tjänstgöra inom nämnda tjänstegren.

15 §.

På anmaning av länsstyrelsen eller civilförsvarschefen är civilförsvarspliktig skyldig att inom tid, som föreskrivits i samband med anmaningen, lämna erforderliga upplysningar rörande personliga förhållanden av betydelse för frågan om den civilförsvarspliktiges tjänstgöring i civilförsvaret.

16 §.

Den som kallas till tjänstgöring i civilförsvaret är skyldig efterkomma kallelsen. Är han av laga förfall hindrad inställa sig, skall han så snart ske kan anmäla förfallet till den civilförsvarsmyndighet, som utfärdat kallelsen.

I avseende å tjänstgöringen skall han ställa sig till efterrättelse de föreskrifter som meddelas honom av vederbörande befäl.

17 §.

Personal som är avsedd att under civilförsvarsberedskap tjänstgöra i det allmänna civilförsvaret eller i verkskyddet må på förhand uttagas därtill genom *inskrivning* i den ordning Konungen bestämmer.

Vid inskrivning skall såvitt möjligt tillses, att personalbehovet fylles med dem som frivilligt anmäla sig till uttagning, såframt fråga ej är om personer, som på grund av kommunal anställning eller av annan särskild orsak böra uttagas i första hand.

Inskrivning må kunna avse, förutom civilförsvarspliktig, jämväl annan som förklarat sig villig därtill, minderårig likväl icke utan samtycke av vårdnadshavaren.

Har annan än civilförsvarspliktig inskrivits, skall beträffande honom i tillämpliga delar gälla vad i detta kapitel stadgas om civilförsvarspliktig.

18 §.

Civilförsvarspliktig åligger att, då fråga uppkommer om hans inskrivning i civilförsvaret, efter kallelse personligen inställa sig å utsatt tid och plats inom det civilförsvarsområde, där han vistas. Är han av laga förfall förhindrad att inställa sig, skall han så snart ske kan anmäla förfallet till den civilförsvarsmyndighet, som utfärdat kallelsen.

19 §.

Under högsta civilförsvarsberedskap må ej den, som är inskriven i civilförsvaret och krigsplacerad för tjänstgöring i lokalt civilförsvär, utan medgivande av civilförsvarschefen eller den civilförsvarschefen bestämmer lämna civilförsvarsområdet, såvida han ej enligt lagen den 17 december 1943 om polisens ställning under krig ålagts tjänstgöring utanför området.

Vad sålunda stadgats skall icke utgöra hinder för den som har sin arbetsplats eller stadigvarande bostad utom civilförsvarsområdet att, då hans tjänstgöring i civilförsvaret tillåter det, begiva sig till arbetsplatsen eller bostaden.

20 §.

Civilförvarstjänstgöring, som kommunalt anställd, i civilförsvaret inskriven personal fullgör under civilförsvarsberedskap, skall anses fullgjord i den kommunala anställningen, om arbetsuppgifterna äro av samma eller liknande slag.

Konungen må förordna, att vad sålunda stadgats beträffande tjänstgöring under civilförsvarsberedskap skall gälla även vid tjänstgöring för utbildning eller övning under tid, då civilförsvarsberedskap ej råder.

21 §.

Hindras någon genom fullgörande av civilförsvarsplikt att utföra åtaget arbete, må det icke åberopas mot honom såsom grund för skadestånd eller eljest.

Om arbetstagares rätt att under tjänstgöring åt det allmänna bibehållas vid anställning och vissa med denna förenade förmåner är särskilt stadgat.

4 KAP.

Anordnande av skyddsrum

22 §.

För civilförsvarets verksamhet och befolkningens skydd under krig skola skyddsrum anordnas enligt bestämmelserna i detta kapitel.

Skyddsrum benämnes med hänsyn till den avsedda användningen *allmänt skyddsrum* eller *enskilt skyddsrum*.

I avseende å beskaffenheten skall skyddsrum inrättas som *bergfast skyddsrum* eller som *normalskyddsrum*.

23 §.

Allmänna skyddsrum skola, i den utsträckning det finnes erforderligt, anordnas inom stad, köping och annat tätbebyggt område, som icke är av endast ringa omfattning och betydelse, samt annorstädes, där särskilda förhållanden påkalla det, för att under krig bereda skydd åt tjänstgörande civilförsvarspersonal och, om Konungen så förordnar, åt befolkningen inom området.

Konungen eller, i den mån Konungen så förordnar, civilförsvarsstyrelsen utser de orter, områden och platser, där allmänna skyddsrum för civilförsvarspersonal skola anordnas, samt fastställer antalet allmänna skyddsrum å sådan ort. De allmänna skyddsrummens närmare belägenhet skall angivas i organisationsplanen.

24 §.

1. *mom.* Enskilda skyddsrum skola inom område eller å plats, som bestämmes av Konungen eller efter Konungens bemyndigande av civilförsvarsstyrelsen, anordnas vid följande anläggningar och byggnader till skydd för dem, som uppehålla sig där, nämligen vid

1. hamnar, flygplatser, järnvägsstationer och därmed jämförliga anläggningar, som äro av vikt för den allmänna samfärdseln;

2. industriella anläggningar, vid vilka i regel minst tjugufem personer samtidigt äro sysselsatta eller som tillsammans med annan eller andra närbelägna anläggningar utgöra en grupp, inom vilken i regel minst tjugufem personer äro sysselsatta;

3. anläggningar, som inrymma undervisnings- eller vårdanstalter eller hotell eller pensionat och äro avsedda att hysa minst tjugufem personer;

4. byggnader som äro uppförda i mera än två våningar och som till väsentlig del äro avsedda för bostads-, kontors- eller affärsändamål, dock ej en- eller tvåfamiljshus; samt

5. andra anläggningar eller byggnader, inom vilka människor bo eller eljest vanligen vistas, om länsstyrelsen finner skyddsrum erforderligt med hänsyn till anläggningens eller byggnadens beskaffenhet och läge.

2 mom. För två eller flera närbelägna anläggningar eller byggnader må gemensamt skyddsrum anordnas, om det vid prövning i den ordning Konungen bestämmer finnes kunna ske utan eftergivande av skäligen anspråk på skydd mot skada av fientlig verksamhet.

25 §.

Enskilt skyddsrum skall vara anordnat på sådan plats inom eller i närheten av anläggning eller byggnad, för vilken det är avsett, att det snabbt kan uppnås av dem, som vistas i anläggningen eller byggnaden.

26 §.

1 mom. Bergfast skyddsrum skall så anordnas att det giver skydd mot verkningarna av alla slag av vapen, som kunna antagas komma till användning vid luftanfall med massinsats, samt mot andra verkningar av kärnvapen än verkningarna i och närmast omkring detonationscentrum.

Normalskyddsrum skall erhålla sådant utförande, att det giver skydd mot

a) andra verkningar av alla slag av vapen, som kunna antagas komma till användning vid luftanfall med massinsats, än omedelbar träffverkan;

b) tryckverkan av kärnvapen i den mån denna till sin styrka ej överstiger tryckverkan, mot vilken normalskyddsrum skall giva skydd enligt a); samt

c) radioaktiv strålning, som härrör från kärnvapen.

Vid anordnande av normalskyddsrum inom eller i omedelbar närhet av byggnad skall särskilt iakttagas att skyddsrummet får sådan hållfasthet, att det motstår den belastning, som kan uppkomma, om byggnaden störta samman.

2 mom. De byggnadstekniska anordningarna i skyddsrum skola vara av stadigvarande natur. Skyddsrum skall vara försett med reservutgång samt, om det är anordnat i byggnad, utföras på det sätt, som med hänsyn till byggnadens beskaffenhet och läge är mest ändamålsenligt.

Tekniska bestämmelser för de olika slagen av skyddsrum fastställas av Konungen eller, efter Konungens bemyndigande, av civilförsvarsstyrelsen.

27 §.

Skyddsrum bör om möjligt inrättas på sådant sätt att det kan nyttjas under fred. Föreskrifter om freds användning av skyddsrum utfärdas av civilförsvarsstyrelsen.

28 §.

Allmänt skyddsrum skall enligt Konungens bestämmande anordnas som bergfast skyddsrum eller som normalskyddsrum.

Enskilt skyddsrum skall vara anordnat som normalskyddsrum, om ej Konungen för särskilt fall förordnar, att det skall fylla större krav på skyddsförmåga.

29 §.

Enskilt skyddsrum, avsett för bostadshus, skall kunna hysa minst så många personer som beräknas under fredstid i allmänhet vara bosatta inom byggnaden.

Det antal personer som enskilt skyddsrum, avsett för annan anläggning eller byggnad, skall kunna hysa bestämmes enligt grunder, som Konungen eller, efter Konungens bemyndigande, civilförsvarsstyrelsen fastställer. Härvid må ej krävas att skyddsrummet skall kunna hysa flera personer än som under fredstid i allmänhet vistas i anläggningen eller byggnaden.

Konungen äger för särskilda fall förordna att enskilt skyddsrum skall fylla större krav på utrymme än som följer av denna paragraf.

30 §.

Därest anordnande jämlikt bestämmelserna i 23—26 samt 29 §§ av skyddsrum, som skall vara normalskyddsrum och som icke enligt Konungens förordnande skall fylla särskilda krav på skyddsförmåga eller utrymme, prövas medföra oskäligen kostnad, äger länsstyrelsen medgiva undantag från bestämmelserna om normalskyddsrum. Dylikt undantag må ock eljest medgivas i den mån det kan ske utan eftergivande av skäligen anspråk på skydd mot skada av fientlig verksamhet.

Konungen eller, efter Konungens bemyndigande, civilförsvarsstyrelsen äger medgiva undantag från bestämmelserna i 26 § om beskaffenheten av bergfast skyddsrum.

31 §.

Finnes skyddsrum lämpligen böra anordnas å allmän plats eller annat område, som enligt gällande byggnadsbestämmelser ej får bebyggas eller är avsett för särskilt ändamål, må länsstyrelsen medgiva undantag från byggnadsbestämmelserna.

32 §.

Har på grund av föreskrift i denna lag skyddsrum anordnats i källare till byggnad eller byggnader, som utgöra eller tillhöra slutna kvartersbebyggelse eller annan sammanhängande bebyggelse av minst fyrtio meters längd, och finnes i bebyggelsen byggnad med mer än två våningar, må civilförsvarschefen, då ledningen av civilförsvaret ankommer på honom, och eljest länsstyrelsen förordna, att öppning skall upptagas i källarmur mellan olika delar av bebyggelsen (*källarmursgenombrott*), därest föreskrivna reservutgångar prövas icke säkerställa de förbindelser utåt, som äro nödiga i händelse av byggnadsras.

33 §.

I de fall, då skyldighet föreligger att söka byggnadslov, ankommer det på byggnadsnämnden att vid prövning av ansökan om sådant lov tillse, att byggnadsföretaget överensstämmer med bestämmelserna i detta kapitel och med stöd därav meddelade föreskrifter. I fråga om anläggning eller byggnad, som avses i 24 § 1 mom. 1—3, så ock i fråga om bergfast skyddsrum skall av byggnadsnämnd meddelat lov till nybyggnad av nämnden underställas länsstyrelsens prövning i de hänseenden nyss sagts.

Vill någon, då skyldighet ej föreligger att söka byggnadslov, utföra nybyggnad, beträffande vilken gäller skyldighet att anordna skyddsrum, åligger det honom att i förväg inhämta länsstyrelsens godkännande av byggnadsföretaget i omförmälda hänseenden, dock ej i fråga om byggnad som tillhör kronan.

Vad i denna paragraf sägs om nybyggnad skall ock gälla om sådan förändring av befintlig byggnad som enligt vad Konungen därom stadgat är att hänföra till nybyggnad.

5 KAP.

Särskilda civilförsvarsåtgärder vid krig eller krigsfara

Utrymning och inkvartering

34 §.

Vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, äger Konungen eller den myndighet Konungen bestämmer uppmana eller ålägga invånare inom område, som blivit eller kan antagas bliva utsatt för fientlig verksamhet eller inom vilket eljest militära åtgärder av synnerlig betydelse vidtagas eller kunna förväntas, att lämna sin bostad och taga uppehåll utom angivet område under den tid, för vilken uppmaningen eller åläggandet gäller (*utrymning*).

Har åläggande om utrymning meddelats, må jämväl förordnas att den som är bosatt inom viss del av det med utrymningsbeslutet avsedda området skall såsom ett led i utrymningen taga uppehåll inom annan del av området (*omflyttning*).

Ej må uppmaning eller åläggande som i denna paragraf sägs meddelas i vidare mån än det prövas erforderligt för att skydda befolkningen mot följder av fientlig verksamhet eller eljest hänsynen till rikets försvar kräver det.

35 §.

I den mån det prövas nödigt för vinnande av det med utrymning avsedda syftet, äger Konungen eller den myndighet Konungen bestämmer meddela

föreskrifter rörande uppehållsplats för dem, som på grund av beslutet om utrymning lämna sin bostad.

36 §.

Inom civilförsvarsområde skola vidtagas åtgärder för inkvartering och utspisning av samt annat bistånd åt dem, som blivit i behov härav i anledning av krigsskada eller utrymning eller andra med krig eller krigsfara sammanhängande förhållanden.

Bortflyttnings- och inflyttningsförbud

37 §.

Konungen eller den myndighet Konungen bestämmer äger vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, meddela förbud för dem som uppehålla sig inom visst område att lämna detta (*bortflyttningsförbud*).

Myndighet, som beträffande visst område beslutat om utrymning, äger utan särskilt bemyndigande meddela dem inom området, vilka icke omfattas av utrymningsbeslutet, förbud som i första stycket sägs.

Vid krig eller krigsfara äger Konungen eller myndighet, som Konungen bestämmer, i fråga om visst område jämväl förbjuda att den, som icke är bosatt inom detta, tager uppehåll inom området (*inflyttningsförbud*).

38 §.

Bortflyttningsförbud må meddelas allenast,

a) då det kan befaras, att åtgärder av synnerlig betydelse, vilka vidtagas eller sannolikt komma att vidtagas inom området av krigsmakten eller civilförsvaret, eljest skulle bli väsentligt försvårade;

b) då tillgängliga transportmedel äro nödvändiga för transporter, som böra äga företräde framför bortflyttningen;

c) då bortflyttning är förenad med uppenbar livsfara; eller

d) då behovet i orten av arbetskraft för civilförsvarets verksamhet eljest icke skulle bli tillgodosett.

Inflyttningsförbud må meddelas allenast, då förhållande som angivits ovan under a) föreligger eller då inflyttningen är förenad med uppenbar livsfara.

Allmänna påbud

39 §.

Om alarmering och mörkläggning, så ock om trafiken samt den allmänna ordningen och säkerheten under civilförsvarsberedskap äger Konungen meddela särskilda bestämmelser.

Länsstyrelsen äger förordna, att sålunda utfärdade bestämmelser skola äga tillämpning jämväl under civilförsvarsövning, och därvid tillika meddela

föreskrifter, i vad mån allmänheten samt industrier och andra företag skola medverka vid övningen; dock skall, om denna är avsedd att pågå längre tid än tre dagar, Konungens medgivande till förordnandet inhämtas.

Under högsta civilförsvarsberedskap äger länsstyrelsen förordna om förbud mot användande av samlingslokal, såvitt för besökande i lokalen beräknat skyddsrum icke finnes att tillgå.

6 KAP.

Kommunerna och civilförsvaret

40 §.

1 mom. Det åligger kommun att

a) genom sina myndigheter lämna länsstyrelsen och civilförsvarschefen biträde i sådana frågor rörande civilförsvaret som hava samband med de särskilda myndigheternas verksamhetsområden, varvid kommun bland annat har att på därom gjord framställning tillhandahålla tillgängliga, för civilförsvaret erforderliga byggnadsritningar, kartor och dylikt;

b) i enlighet med gällande organisationsplan inrätta och utrusta allmänna skyddsrum samt vidtaga andra byggnadsanordningar ävensom reservanordningar för vatten-, gas- och elektricitetsförsörjningen så ock under civilförsvarsberedskap, i den omfattning civilförsvarsstyrelsen eller efter dennas allmänna anvisningar länsstyrelsen bestämmer, utföra skyddsrum och vidtaga andra byggnadstekniska åtgärder avseende det lokala civilförsvaret, oaktat åtgärderna icke upptagits i organisationsplanen;

c) utföra källarmursgenombrott för allmänna och enskilda skyddsrum;

d) vårda och underhålla de under b) omförmälda anordningarna;

e) förvara och underhålla sådan för det allmänna civilförsvarets ordnings- och bevakningstjänst, brandtjänst samt tekniska tjänst anskaffad materiel, som icke utgör personlig utrustning för tjänstegrenarnas personal;

f) tillhandahålla lämpliga lokaler för civilförsvarets administration samt, i den mån skyldighet härutinnan icke åvilar ägare eller innehavare av anläggning eller byggnad, för förvaring av annan materiel och utrustning för civilförsvaret än som avses under e) ävensom för utbildningsverksamheten inom civilförsvaret;

g) svara för avlöning och annan ersättning till personal, vars tjänstgöring i civilförsvaret enligt 20 § skall anses fullgjord i kommunal anställning;

h) under civilförsvarsberedskap samt vid utbildning och övning, i den omfattning organisationsplanen anger, till allmänna civilförsvarets förfogande ställa kommunen tillhörig materiel och annan egendom; samt

i) å trafikled eller annan allmän plats, där kommunen ansvarar för gatu- eller vägbelysning, vidtaga erforderliga anordningar för den vägle-

dande belysning, som enligt organisationsplanen skall finnas där under mörkläggning.

2 mom. Därest åtgärd, som avses i 1 mom. b) — e), enligt organisationsplanen hänför sig till flera i samma civilförsvarsområde helt eller delvis ingående kommuner, skall den kommun länsstyrelsen bestämmer vidtaga åtgärden och förskjuta kostnaderna därför.

I den mån kostnaderna icke täckas av statsmedel, skola de årligen fördelas mellan kommunerna i förhållande till det antal skattekronor och skatteören, som inom varje kommun eller del av kommun påförts de skattskyldiga vid nästföregående års taxering till allmän kommunalskatt. Påstår kommun, att särskilda skäl finnas för annan fördelningsgrund, såsom att vidtagen åtgärd kan antagas bli till särskilt gagn för viss kommun, eller uppkommer eljest tvist mellan kommunerna beträffande skyldigheten att bidra till kostnaderna, äger länsstyrelsen efter framställning förordna, hur fördelningen skall ske. Sådan framställning skall göras sist inom tre månader efter det kommun anmodats erlægga sin kostnadsandel eller, om framställningen göres av kommun, som förskjutit kostnaderna, efter utgången av det kalenderår, under vilket desamma förskjutits. Till den kommun, som förskjutit kostnaderna, hava övriga kommuner att i överensstämmelse med fördelning som nu sagts utgiva på dem belöpande andelar.

Vad i andra stycket stadgas skall äga motsvarande tillämpning beträffande sådan i 1 mom. g) avsedd kostnad som uppkommit under civilförsvarsberedskap och hänför sig till ändamål, vilket angivits i organisationsplanen såsom gemensamt för flera kommuner, samt beträffande förlust i anledning av skada å kommun tillhörig materiel eller annan egendom, som jämlikt 1 mom. h) under civilförsvarsberedskap ställts till civilförsvarets förfogande för ändamål som nu sagts.

3 mom. Närmare bestämmelser rörande samordningen av de kommunala myndigheternas verksamhet med civilförsvaret meddelas av Konungen.

41 §.

1 mom. I varje kommun skola de kommunen med avseende å civilförsvaret åvilande uppgifterna handhas av en *civilförsvarsnämnd*.

Kommun äger tillsätta särskild civilförsvarsnämnd. Under civilförsvarsberedskap må Konungen förordna, att särskild civilförsvarsnämnd skall tillsättas.

Där särskild civilförsvarsnämnd ej finnes, skall i stad drätselkammaren och i annan kommun kommunalnämnden vara civilförsvarsnämnd; kommun dock obetaget att uppdraga åt annat kommunalt organ att vara civilförsvarsnämnd.

2 mom. Ledamöter och suppleanter i särskilt bildad civilförsvarsnämnd väljas av kommunens fullmäktige till det antal fullmäktige bestämma. An-

talet ledamöter må dock icke vara under fem. Valet skall vara proportionellt, därest det begäres av minst så många väljande, som motsvara det tal, vilket erhålles, om samtliga väljandes antal delas med det antal personer valet avser, ökat med 1. Om förfarandet vid sådant proportionellt val är särskilt stadgat. Sker ej val av suppleanter proportionellt skall tillika bestämmas den ordning, i vilken suppleanterna skola inkallas till tjänstgöring.

I fråga om civilförsvarsnämnd i annan kommun än Stockholm skall därjämte vad i 32—42 §§ kommunallagen är stadgat rörande kommunens styrelse ävensom i 45 § andra och tredje styckena samma lag i fråga om där avsedd nämnd äga motsvarande tillämpning, dock att det ej är erforderligt att protokoll upptager annat än förteckning å närvarande ledamöter och beslutet i varje ärende.

Beträffande civilförsvarsnämnd i Stockholm skola, utöver vad i detta moments första stycke sägs, bestämmelserna i 51 § kommunallagen för Stockholm äga tillämpning, varjämte skall gälla vad stadsfullmäktige med iakttagande av stadgandena i sagda lag föreskriva. Protokoll som föres vid civilförsvarsnämndens sammanträde behöver dock ej upptaga annat än förteckning å närvarande ledamöter och beslutet i varje ärende.

3 mom. Vid civilförsvarsnämnds sammanträde äger civilförsvarschefen, även om han ej är ledamot eller suppleant, närvara och deltaga i överläggningarna men ej i besluten. Om han så önskar, äger han få sin mening antecknad till protokollet.

Länsstyrelsen äger kalla civilförsvarsnämnd att sammanträda med länsstyrelsen eller företrädare för denna. Under civilförsvarsberedskap ävensom eljest, då ledningen av civilförsvaret ankommer på civilförsvarschefen, äger denne påkalla sammanträde av nämnden för behandling av uppgivna frågor.

42 §.

För kostnad, som kommun fått vidkännas på grund av åtgärd enligt 40 § 1 mom. b) eller c) eller 54 §, äger kommunen erhålla statsbidrag med två tredjedelar av kostnadens belopp, i den mån kostnaden kan anses skälig. Från anskaffningskostnaden för skyddsrum, som inrättas av kommun, skall vid bidragets bestämmande dragas värdet av fredsanvändningen. Till anskaffningskostnaden skall härvid hänföras jämväl den merkostnad, som betingas av att skyddsrummet utföres för fredsanvändning.

Innan medel finnas tillgängliga för beräknat statsbidrag må skyldighet för kommun att vidtaga åtgärd enligt 40 § 1 mom. b) eller c) ej göras gällande mot kommunen.

Statsbidrag fastställs för varje kalenderår av länsstyrelsen, om ej Konungen annorlunda förordnar. Ansökan om statsbidrag för visst kalenderår skall göras före utgången av nästa kalenderår. När skäl äro därtill, må dock ansökan prövas, oaktat den göres senare. Finner länsstyrelsen

ansökningen såsom för sent inkommen ej böra upptagas till prövning, skall avvisningsbeslutet underställas Konungen.

Länsstyrelsen äger att till kommun utgiva förskott å statsbidrag i enlighet med de närmare föreskrifter Konungen meddelar.

43 §.

Därest särskilda omständigheter föranleda det, äger Konungen medgiva, att kommun må för kostnad, som kommunen fått vidkännas på grund av åtgärd enligt 40 § 1 mom. b) eller c) eller 54 §, erhålla högre statsbidrag än i 42 § stadgas.

44 §.

Tillhandahåller kommun lokaler för civilförsvarets administration, för förvaring av annan materiel eller utrustning för civilförsvaret än som avses i 40 § 1 mom. e) eller för annan civilförvarsutbildning än sådan som avser det egna civilförvarsområdets personal, skall skälig ersättning därför utgivas av statsmedel.

45 §.

Har kommunalt anställd personal, tillhörande det allmänna civilförsvaret, jämlikt 8 § tagits i anspråk för uppgifter som ej röra det egna civilförvarsområdet, äger kommunen av statsmedel erhålla skälig gottgörelse för avlöning och annan ersättning, som kommunen till följd av bestämmelserna i 20 § utgivit för tjänstgöringen.

Om under högsta civilförvarsberedskap materiel eller annan egendom, som kommun enligt gällande organisationsplan ställt till allmänna civilförsvarets förfogande, avsevärt skadats på grund av fientlig verksamhet eller ock under användning utom det egna civilförvarsområdet, äger kommunen erhålla skälig gottgörelse av statsmedel.

Gottgörelse enligt denna paragraf bestämmes av länsstyrelsen i det län, där den ersättningsberättigade kommunen är belägen.

46 §.

Ingår municipalsamhälle eller del därav i civilförvarsområde skola följande särskilda bestämmelser gälla:

1) Vad som stadgas i 40 § 1 mom. a) samt g), h) och i) jämte därtill anslutande bestämmelser i 40 § 2 mom. skall äga motsvarande tillämpning å municipalsamhället.

2) Municipalsamhället äger samma rätt till gottgörelse av statsmedel som beträffande kommun stadgas i 45 §.

7 KAP.

Fastighetsägarna och civilförsvaret, m. m.

Verkskydd m. m.

47 §.

Ägare av anläggning eller byggnad, för vilken verkskydd skall vara organiserat, är pliktig

- a) att planlägga verkskyddet;
- b) att anskaffa, förvara och underhålla materiel, utrustning och andra förnödenheter, som erfordras för verkskyddets verksamhet;
- c) att i mån av behov inrätta, utrusta och underhålla ledningscentral och andra uppehållsplatser för verkskyddspersonalen;
- d) att enligt bestämmelser, som Konungen utfärdar, bestrida kostnader för utbildning av verkskyddspersonalen;
- e) att på anmodan av civilförsvarsmyndighet tillhandahålla denna de upplysningar och handlingar rörande anläggningen eller byggnaden eller där bedriven eller tillämnad verksamhet, som äro erforderliga för myndighetens befattning med verkskyddet; samt
- f) att i övrigt vidtaga de särskilda anordningar och åtgärder, som äro erforderliga för verkskyddets verksamhet.

Utbildning av verkskyddspersonal genomföres av civilförsvarsmyndighet i den mån länsstyrelsen ej medger att utbildning må ske genom ägarens försorg.

Den som driver verksamhet inom anläggning eller byggnad, för vilken verkskydd finnes, är pliktig att utgiva ersättning för tjänstgöring i verkskyddet till de i hans tjänst anställda. Ersättningen skall utgå enligt de grunder Konungen bestämmer.

48 §.

Är anläggning eller byggnad i sin helhet upplåten till någon med nyttjanderätt, skall vad i 47 § stadgas om ägare i stället gälla nyttjanderättshavaren, om ej länsstyrelsen för visst fall annorlunda förordnar; dock att, då nyttjanderätten avser kortare tid än två år, det allenast skall åligga nyttjanderättshavaren att planlägga verkskyddet, bestrida kostnad för utbildning av dess personal, tillhandahålla upplysningar och handlingar samt vårda verkskyddets materiel.

49 §.

Länsstyrelsen äger, om överenskommelse ej kan träffas, förordna att för två eller flera anläggningar eller byggnader gemensamt verkskydd skall organiseras samt bestämma de grunder, enligt vilka kostnaden skall fördelas.

50 §.

Gemensam organisation för lokalt allmänt civilförsvar och ett eller flera verkskydd skall grundas på avtal mellan länsstyrelsen och den eller dem, som äro skyldiga att anordna verkskydd. I avtalet skola grunderna för organisationen och för fördelningen av kostnaderna för denna angivas.

51 §.

Har jämlikt 8 § verkskydd tagits i anspråk för uppgifter som ej röra den anläggning eller byggnad, för vilken det är avsett, skall skälig ersättning utgå av statsmedel dels för vad som utgivits till verkskyddspersonalen enligt 47 § tredje stycket, dels för skada å materiel eller annan egendom, därest skadan ej är ringa.

Anspråk på ersättning prövas i den ordning som är stadgad beträffande rekvisition för krigsmaktens behov.

52 §.

Ägare eller innehavare av anläggning eller byggnad, så ock den som i fråga om tillsyn därå företräder ägaren eller innehavaren är pliktig att tillhandagå civilförsvarsmyndighet med att anskaffa upplysningar om dem som bo eller äro verksamma inom anläggningen eller byggnaden samt att till dem förmedla ålägganden och andra meddelanden från civilförsvarsmyndighet.

Vad nu sagts skall, såvitt gäller anställda, äga motsvarande tillämpning å arbetsgivaren och den som företräder honom.

Skyddsrum och andra anordningar

53 §.

1 mom. Enskilt skyddsrum, som enligt 24 § skall finnas för anläggning eller byggnad, skall inrättas, utrustas och underhållas av dennas ägare.

Den som med nyttjanderätt innehar fastighet eller byggnad eller del därav må ej hindra ägaren att där inrätta skyddsrum.

I skyddsrummets utrustning skall ingå brand- och sjukvårdsmateriel enligt anvisningar, som utfärdas av civilförsvarsstyrelsen.

2 mom. Upphör inom visst område eller å viss plats skyldighet att anordna enskilt skyddsrum, må Konungen eller myndighet, som Konungen bestämmer, förordna, att inom området eller å platsen befintliga skyddsrum likväl skola utrustas och underhållas.

54 §.

Skall ett i organisationsplanen upptaget allmänt skyddsrum inrättas som bergfast skyddsrum på mark, som äges eller nyttjas av annan än kommun, må länsstyrelsen medgiva honom att i stället för kommunen in-

rätta och utrusta skyddsrummet, därest det kan ske utan olägenhet för skyddsrumsförordnandets ordnande. Förordnaren äger för sådant fall att enligt de allmänna föreskrifter Konungen meddelar av kommunen utfå den del av anläggningskostnaden, som överstiger skäligt fredsansvåringsvärde. Förordnandets av kostnaden i fall som här avses bestämmas av länsstyrelsen.

55 §.

Kan ej överenskommelse träffas om anordnande av gemensamt skyddsrum efter vad i 24 § 2 mom. sägs, ankommer det på länsstyrelsen att förordna om sådant skyddsrum och dess belägenhet, så ock att bestämma grunderna för kostnadens fördelning.

Finnes ägare icke skäligen kunna inrätta erforderligt skyddsrum i egen fastighet eller byggnad och kan behovet av skyddsrum icke lämpligen tillgodoses genom anordnande av gemensamt skyddsrum, äger länsstyrelsen medgiva ägaren rätt att inrätta skyddsrum i annan tillhörig fastighet eller byggnad.

56 §.

För skada eller intrång, som genom inrättande av gemensamt skyddsrum eller av skyddsrum i annan tillhörig fastighet eller byggnad åsamkas ägaren till den fastighet eller byggnad, i vilken skyddsrummet inrättas, må ägaren, om skadan eller intrånget icke är att anse såsom allenast ringa, erhålla skälig ersättning. Motsvarande rätt till ersättning tillkommer jämväl nyttjanderättshavare.

Hos länsstyrelsen skall i förväg ställas pant eller borgen för ersättningens gäldande; dock skall vad sålunda stadgas icke gälla kronan eller kommun.

57 §.

Ägare av anläggning eller byggnad är pliktig

a) att vidtaga erforderliga anordningar för alarmering av dem som vistas i eller vid anläggningen eller byggnaden;

b) att vidtaga erforderliga anordningar för mörkläggning av anläggningen eller byggnaden;

c) att, om det finnes vara av särskild betydelse att anläggningen eller byggnaden maskeras, under civilförsvarsberedskap tåla eller vidtaga sådan härför erforderlig åtgärd, som anbefalles av länsstyrelsen eller, efter länsstyrelsens bemyndigande, av civilförsvarschefen, samt

d) att, enligt vad Konungen därom förordnar, förbereda och under civilförsvarsberedskap förse anläggningen eller byggnaden med anordningar, som kunna bereda dem som vistas där skäligt skydd mot radioaktiv strålning.

Är anläggningen eller byggnaden helt eller delvis upplåten till annan, skall i fråga om skyldighet som angives under b) och d) ägaren vara an-

svarig för anskaffning och tillpassning av materielen ävensom för anskaffning och uppsättning av anordningar för dess anbringande, medan innehavaren skall svara för materielen anbringande och övriga åtgärder för dess användning. Vad under c) stadgas skall gälla jämväl innehavare.

58 §.

Har byggnad, som användes eller lämpligen kan användas för bostadsändamål, skadats genom fientlig verksamhet, är byggnadens ägare eller innehavare under högsta civilförsvarsberedskap pliktig att följa de föreskrifter i fråga om byggnadens iordningställande, som meddelas av länsstyrelsen eller civilförsvarschefen. Ej må dock någon åläggas att ombesörja åtgärd, som skulle medföra oskäligen kostnad eller väsentlig olägenhet för honom.

Utrymning

59 §.

Har beslut meddelats om utrymning av viss ort, åligger det envar, som omfattas av beslutet, att följa de särskilda föreskrifter, som utfärdas i anledning härav.

Den som i orten driver sjukhus, barnhem, ålderdomshem eller annan vårdanstalt är skyldig att utan ersättning tillhandahålla civilförsvarsmyndighet utrustning, som efter utrymningen icke erfordras för anstaltens verksamhet i orten, för förläggning, i vilken personer från anstalten skola inkvarteras.

60 §.

Den som svarar för avlöning av personal vid undervisnings- eller vårdanstalt är skyldig att avlöna personal med motsvarande arbetsuppgifter vid förläggning, som efter anstaltens utrymning anordnats för dennas elever eller intagna.

Gemensamma bestämmelser

61 §.

Finner länsstyrelsen i fråga om viss egendom annan åtgärd än förut i detta kapitel sägs oundgänglig för tillgodoseende av ändamål, som civilförsvaret har att ombesörja, äger länsstyrelsen ålägga egendomens ägare eller innehavare att tåla eller vidtaga åtgärden.

62 §.

Den som med stöd av 28 eller 29 § ålagts att anordna enskilt skyddsrum av särskild beskaffenhet eller storlek så ock den som med stöd av 57 § första stycket c) eller 61 § ålagts att vidtaga eller tåla åtgärd, som

avses i nämnda lagrum, är berättigad till skälig ersättning av statsmedel för kostnad eller skada, som åsamkats honom. Vid ersättningens bestämmande skall hänsyn tagas till den nytta, åtgärden kan medföra för honom. Är kostnaden eller skadan ringa, utgår icke ersättning.

Anspråk på ersättning provas i den ordning som är stadgad beträffande rekvisition för krigsmaktens behov.

63 §.

Om anläggning eller byggnad eller del därav innehaves med nyttjanderätt vid fullbordandet av sådan särskild anordning eller åtgärd, som jämlikt denna lag eller med stöd därav lämnad föreskrift åligger ägaren, är nyttjanderättshavaren, såframt därefter minst två år återstå av tiden för nyttjanderätten och det finnes uppenbart obilligt, att ägaren skall vidkännas hela kostnaden, pliktig att på yrkande av ägaren utgiva skäligt bidrag här till.

64 §.

Skall för byggnad, som tillhör bostadsrättsförening, särskild anordning eller åtgärd vidtagas, som byggnadens ägare jämlikt denna lag har att ombesörja, äro bostadsrättshavarna, utan hinder av vad i föreningens stadgar bestämts, pliktiga att tillskjuta det belopp, som erfordras för bestridande av kostnaden. Å beslut om tillskott för sådant ändamål skall vad i 60 § 1. lagen om bostadsrättsföreningar är stadgat ej äga tillämpning.

65 §.

För utrönande av vilka åtgärder som vidtagits eller böra vidtagas inom eller vid anläggning eller byggnad för bevakning, som ankommer på civilförsvaret, eller eljest till skydd mot skada av fientlig verksamhet, så ock i vad mån anläggningen eller byggnaden lämpligen kan användas för civilförsvaret äger civilförvarsmyndighet besiktiga anläggningen eller byggnaden.

66 §.

Det åligger envar att vid förfrågan av vederbörlig myndighet lämna upplysning, huruvida och till vilken myckenhet han innehar egendom som kan komma att erfordras för civilförsvaret eller bliva föremål för åtgärd enligt denna lag.

Vägrar någon att lämna begärd upplysning eller finnes skälig anledning misstänka att han söker vilseleda myndighet rörande förhållanden, om vilka upplysning begärts, må under civilförvarsberedskap hans kontor, lagerlokal eller annan lägenhet, varöver han förfogar, undersökas och hans handelsböcker och affärshandlingar granskas. Vid sådan undersökning skall vad i 28 kap. rättegångsbalken är stadgat om husrannsakan

gälla i tillämpliga delar, varvid länsstyrelsen eller civilförsvarschefen skall utöva den befogenhet, som vid husrannsakan tillkommer undersökningsledaren, åklagaren eller rätten.

67 §.

Såsom ägare av anläggning, byggnad eller annan egendom anses i denna lag jämväl den, som innehar egendomen med fri förfoganderätt eller fideikommissrätt eller därmed jämförlig rätt.

8 KAP.

Förfoganderätt för civilförsvarets behov

68 §.

Civilförsvarschef och chef för undsättningskår ävensom länsstyrelse äga under civilförsvarsberedskap taga i anspråk markområden, byggnader, utrymmen, livsmedel, transportmedel, utrustningspersedlar, materiel och annan egendom, som innehaves av annan än staten, därest det finnes erforderligt för att statlig civilförsvarsuppgift skall kunna fullgöras och överenskommelse om egendomens avstående ej kan träffas tillräckligt skyndsamt. Civilförsvarschef och länsstyrelse äga härvid endast taga i anspråk sådan egendom, som finnes inom deras verksamhetsområde; dock må efter länsstyrelsens medgivande civilförsvarschef taga motorfordon, släpfordon och motorredskap i anspråk, även om de finnas inom annat till länet hörande civilförsvarsområde.

I den mån det provas nödigt för fullgörande av kommuns skyldigheter enligt 40 § 1 mom. b) och c) att egendom tages i anspråk för kommuns räkning, skall vad i nästföregående stycke sägs äga motsvarande tillämpning såvitt gäller egendom, som finnes inom kommunen. Vad sålunda stadgats skall i fråga om utförande av byggnadsanordning och källarmursgenombrott gälla jämväl under tid, då civilförsvarsberedskap icke råder; förfoganderätten må härvid dock endast utövas av länsstyrelsen.

69 §.

Då egendom tages i anspråk, skall såvitt möjligt hänsyn tagas till ägarens eller innehavarens tillgång till egendom, varom fråga är, och behov därav för sin näring. Vad som oundgängligen erfordras för någons näring må ej utan tvingande skäl tagas i anspråk.

70 §.

1 mom. Har ägare eller innehavare av byggnad som tages i anspråk

stadigvarande bostad i byggnaden, skall på anfordran nödigt bostadsutrymme där anvisas honom och hans familj.

2 mom. Den som äger eller har nyttjanderätt till byggnad eller del av byggnad, vilken tages i anspråk för inkvartering av utrymmande befolkningsgrupp, skall, om han tillhör denna grupp och önskar taga bostad i byggnaden, få nödigt bostadsutrymme anvisat åt sig i denna. Detsamma skall gälla om äganderätten eller nyttjanderätten tillkommer någon i den utrymmandes familj.

Därest tillämpning av vad nu sagts skulle medföra allvarligt hinder för byggnadens planemässiga användning, skall bostadsutrymme i stället anvisas inom annan byggnad i samma civilförsvarsområde.

71 §.

Markområde, byggnader och utrymmen, så ock transportmedel, vilka icke stadigvarande erfordras för civilförsvarets behov, tagas i anspråk med nyttjanderätt. Egendom, som kan antagas bliva förbrukad eller förstörd eller komma att väsentligt minska i värde, tages i anspråk med äganderätt. Annan egendom tages i anspråk med nyttjanderätt, såvida icke den som utövar förfoganderätten finner lämpligt eller ägaren påfordrar, att egendomen övertages med äganderätt.

72 §.

Ägare eller innehavare av egendom, som tagits i anspråk med nyttjanderätt, är skyldig att, i den mån det påfordras, tåla eller vidtaga ändring eller förflyttning av inredning eller utrustning, som hör till egendomen, samt att i övrigt tåla de åtgärder beträffande egendomen, vilka den som utövar förfoganderätten finner erforderliga.

73 §.

Har egendom tagits i anspråk jämlikt 68 § eller åtgärd vidtagits jämlikt 72 §, är egendomens ägare eller innehavare berättigad till ersättning enligt de grunder, som äro stadgade i fråga om rekvisition för krigsmaktens behov. Anspråk på ersättning skall prövas i den ordning, som gäller för ersättningsanspråk i anledning av sådan rekvisition med iakttagande av att efter taxa utgående ersättning fastställles till beloppet av den, som utövar förfoganderätten. Även om egendom, som tages i anspråk, är avsedd att tillhandahållas endast vid särskilda tillfällen, må ersättningen bestämmas en gång för alla, dock att inskränkning icke härigenom sker i rätten till ersättning för skada, som ej förutsetts.

Ersättning gäldas, om egendomen tagits i anspråk för kommuns räkning, av kommunen och eljest av staten.

74 §.

Har någon till säkerhet för fordran panträtt i egendom, som tagits i

anspråk med äganderätt, äger han framför ägaren rätt att utfå sin fordran ur ersättningsbeloppet, även om fordringen ej är förfallen till betalning. Detsamma skall ock gälla den, som har rätt att kvarhålla egendomen till säkerhet för förfallen fordran.

Ersättningsbelopp för egendom, som är utmätt, skall utgivas till utmätningssmannen, om borgenären yrkar det. Avser beloppet egendom, som satts i kvarstad eller under skingringsförbud, skall det, om part så begär, utgivas till överexekutor, som har att förfara därmed på sätt är stadgat i 186 § utsökningslagen.

75 §.

I den mån det prövas oundgängligt för att annan civilförsvarsuppgift än som avses i 68 § skall kunna fullgöras, äger civilförsvarsmyndighet, i enlighet med vad Konungen närmare förordnar därom, under civilförsvarsberedskap taga i anspråk egendom, som innehaves av annan än staten. Härvid skola bestämmelserna i 68—74 §§ lända till efterrättelse i tillämpliga delar.

76 §.

Vägrar eller försummar någon att behörigen eller i rätt tid tillhandahålla egendom, som tagits i anspråk med förfoganderätt enligt denna lag, äger polismyndighet uttaga egendomen. Kan dröjsmålet medföra våda och är polismyndighet icke att tillgå, tillkommer samma rätt den som utövat förfoganderätten.

9 KAP.

Ansvarsbestämmelser m. m.

77 §.

Uteblir någon utan anmält laga förfall från tjänstgöring i civilförsvaret, som jämlikt denna lag åvilar honom och vartill han blivit kallad i vederbörlig ordning, eller avviker någon olovligen därifrån, må han på framställning av länsstyrelsen, chef för undsättningskår eller civilförsvarschefen omedelbart hämtas på egen bekostnad genom polismyndighetens försorg. Detsamma skall gälla om civilförsvarspliktig utan anmält laga förfall underlåter att efterkomma jämlikt 18 § utfärdad kallelse till personlig inställelse.

78 §.

Är någon jämlikt bestämmelse i 6 eller 7 kap. eller föreskrift, som med-

delats med stöd av dylik bestämmelse, eller jämlikt 80 § andra stycket skyldig att fullgöra något och underlåter han det, äger länsstyrelsen förelägga honom lämpligt vite. Länsstyrelsen må ock i sådant fall lämna erforderlig handräckning eller ombesörja föreskriven åtgärd samt uttaga kostnaden härför av den försumlige, i den mån han icke på grund av stadgande i denna lag är berättigad till ersättning för kostnaden.

79 §.

1 mom. Den som underlåter att lämna upplysningar i enlighet med 15 § straffes med böter, högst trehundra kronor.

Fälles någon till ansvar för förseelse, som avses i första stycket, äger rätten förelägga honom vid vite att fullgöra sin upplysningsskyldighet.

2 mom. Med böter, högst trehundra kronor, straffes civilförsvarspliktig, som utan laga förfall underlåter att efterkomma kallelse jämlikt 18 §, ävensom civilförsvarspliktig, som i sådant fall för sin utevaro har laga förfall men underlåter att anmäla detta så snart ske kan.

3 mom. Den som är civilförsvarspliktig eller eljest inskriven i civilförsvaret och som av oaktsamhet, som ej är ringa, underlåter att efter vederbörlig kallelse inställa sig till tjänstgöring eller eljest olovligen undanhåller sig därifrån straffes med dagsböter. Har han laga förfall för sin utevaro men underlåter han att anmäla detta så snart ske kan, straffes med böter, högst trehundra kronor.

Har civilförsvarspliktig eller den, som eljest är inskriven i civilförsvaret, om rekommenderad försändelse mottagit avi, av vilken framgår att försändelsen avsänts av civilförsvarsmyndighet, och underlåter han utan laga förfall att avhämta försändelsen och taga del av dess innehåll eller vägrar han att utkvittera eller mottaga försändelse från civilförsvarsmyndighet, då den tillhandahålles honom, dömes till dagsböter.

4 mom. Med dagsböter straffes

1. den som underlåter att tillhandahålla upplysningar eller handlingar i enlighet med vad som stadgas i 47 § första stycket e); samt

2. den som underlåter att tillhandagå med anskaffning av upplysningar eller att förmedla ålägganden och andra meddelanden efter vad som stadgas i 52 §.

80 §.

Den som underlåter att i förväg inhämta länsstyrelsens godkännande i fall, då så skall ske enligt 33 §, straffes med dagsböter.

Det åligger den vilken gjort sig skyldig till underlåtenhet, som avses i första stycket, att i enlighet med länsstyrelsens anvisningar ändra vad som redan utförts. Samma skyldighet åvilar den som åsidosatt föreskrift, vilken meddelats av länsstyrelsen vid prövning enligt 33 §.

81 §.

Med dagsböter eller fängelse eller, om omständigheterna äro synnerligen försvårande och brottet begåtts under högsta civilförsvarsberedskap, med straffarbete i högst två år straffes

1. den som är civilförsvarspliktig eller eljest inskriven i civilförsvaret och som, i avsikt att undandraga sig sina skyldigheter, underlåter att efter vederbörlig kallelse inställa sig till tjänstgöring i civilförsvaret eller eljest olovligen undanhåller sig därifrån;

2. den som under tjänstgöring i civilförsvaret vägrar att åttlyda vad vederbörande befäl under tjänsten befallt honom rörande denna eller som eljest gör sig skyldig till oaktsamhet, som ej är ringa, vid fullgörande av sin tjänstgöringsskyldighet;

3. den som uppsåtligt lämnar oriktig uppgift om förhållande, varom han enligt 15 § eller 47 § första stycket e) är pliktig att lämna upplysning;

4. den som i strid mot föreskriften i 19 § eller särskilt meddelat bortflyttningsförbud lämnar sin vistelseort ävensom den som överträder särskilt meddelat inflyttningsförbud;

5. den som uppenbart vanvårdar materiel, utrustning eller annan egendom, som han mottagit av civilförsvarsmyndighet för förvaring;

6. den som utan skäl原因 anledning vägrar att låta civilförsvarsmyndighet besiktiga anläggning eller byggnad efter vad i 65 § sägs;

7. den som vid förfrågan jämlikt 66 § vägrar att lämna upplysning eller som vid sådan förfrågan eller i samband med undersökning eller granskning som avses i nämnda paragraf söker vilseleda myndighet rörande förhållande, som avses i samma paragrafs första stycke;

8. den som med vetskap om att civilförsvarsmyndighet jämlikt 8 kap. beslutat taga i anspråk egendom, som innehaves av honom, vägrar eller försummar att behörigen eller i rätt tid tillhandahålla myndigheten egendomen eller genom att avhända sig egendomen eller på annat sätt omöjliggör egendomens tagande i anspråk; samt

9. den som eljest åsidosätter föreskrift eller föreläggande, som meddelats med stöd av denna lag eller av Konungen meddelade tillämpningsbestämmelser till lagen och ej avser åliggande, för vars fullgörande vite kan föreläggas enligt 78 §.

Har någon övertygats om gärning, som enligt denna paragraf är belagd med straff, må rätten, i den mån det finnes skäligt, förklara egendom, som undanhållits genom gärningen, förverkad till kronan eller, om egendomen ej kan tillrättaskaffas, förplikta honom att utgiva ersättning till kronan för egendomens värde.

82 §.

Vad som inhämtats genom sådan upplysning eller sådant tillhandahållande av handlingar som avses i 47 § första stycket e), vid besiktning jäm-

likt 65 § eller vid sådan förfrågan, undersökning eller granskning som avses i 66 § må ej yppas i vidare mån än som erfordras för vinnande av det avsedda syftet. Bryter någon häremot, straffes med dagsböter eller fängelse.

Förseelse som i första stycket sägs må åtalas av allmän åklagare endast efter angivelse av målsäganden.

83 §.

Över civilförsvarschefs beslut i ärende, som avses i denna lag, må besvär anföras hos länsstyrelsen.

Beslut, som enligt denna lag meddelats av länsstyrelse eller civilförsvarsstyrelsen, må överklagas hos Konungen.

Talan må icke föras mot beslut, som meddelats enligt 19, 34, 35, 37 eller 58 §.

Under högsta civilförsvarsberedskap så ock eljest när särskilda skäl äro därtill må myndighet, som meddelat beslut enligt denna lag, förordna att beslutet omedelbart skall lända till efterrättelse.

84 §.

Vad i denna lag stadgas äger icke tillämpning, i den mån motsvarande förhållanden regleras i lagen om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar.

Om förhållanden, som avses i denna lag, äger Konungen meddela särskilda föreskrifter, såvitt angår anläggningar eller byggnader som äro avsedda för krigsmaktens behov, kommunikationsverk eller andra verk, företag eller inrättningar av större omfattning eller särskild beskaffenhet samt fartyg.

85 §.

Konungen äger meddela närmare bestämmelser rörande tillämpningen av denna lag.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1960, då civilförsvarslagen den 15 juli 1944 (nr 536) skall, med de undantag som angivas nedan, upphöra att gälla.

1. Vad i lag eller författning är stadgat om luftskyddschef skall efter denna lags ikraftträdande i stället gälla om civilförsvarschef. Då i lag eller författning förekommer hänvisning till lagrum, som ersatts genom bestämmelse i denna lag, skall den bestämmelsen i stället tillämpas.

2. Intill dess nya organisationsplaner upprättats skola vid denna lags ikraftträdande gällande organisationsplaner lända till efterrättelse.

3. Vad i 40—43 och 66—68 §§ i 1944 års civilförsvarslag stadgas i avseende å undanförsel och förstöring skall jämte till nämnda paragrafer anslutande bestämmelser i 9 kap. av samma lag alltjämt gälla, intill dess annorlunda

förordnas. Härvid skall vad i 66 och 68 §§ sägs om civilförsvarsmyndighet i stället gälla den myndighet, som Konungen bestämmer.

4. Val av särskild civilförsvarsnämnd enligt nya lagens bestämmelser skall i annan kommun än Stockholm första gången äga rum under år 1963. Tjänstgöringstiden för enligt äldre bestämmelser valda ledamöter och suppleanter i civilförsvarsnämnd skall i Stockholm upphöra med utgången av år 1960 och i annan kommun med utgången av år 1963.

5. Har före denna lags ikraftträdande för anläggning eller byggnad inrättats enskilt skyddsrum, som blivit i vederbörlig ordning godkänt, må ej, med mindre särskilda skäl äro därtill, anläggningens eller byggnadens ägare åläggas att inrätta nytt skyddsrum eller att utöka eller förändra det godkända skyddsrummet; dock skall han vara skyldig att utrusta skyddsrummet med brand- och sjukvårdsmateriel enligt vad som stadgas i 53 §.

Vad nu sagts skall även gälla enskilt skyddsrum, för vilket före lagens ikraftträdande byggnadslov föreligger.

6. Beträffande fastighetsägarbidrag, som fastställts jämlikt 59 b § i 1944 års civilförsvarslag, må Konungen, om med hänsyn till föreliggande omständigheter så prövas skäligt, på framställning av fastighetsägaren efterskänka bidraget eller, i den mån det redan erlagts, förordna om dess återbetalning. Vid beslut om efterskänkande eller återbetalning äger Konungen fästa villkor.

Framställning, som avses i föregående stycke, skall ingivas av fastighetsägaren till den kommun, där fastigheten är belägen, inom ett år från denna lags ikraftträdande och skall, åtföljd av kommunens yttrande, av kommunen underställas Konungens prövning. Berättigas fastighetsägaren att återfå erlagt bidragsbelopp, skall detta utbetalas av kommunen med rätt för denna att av statsmedel återfå två tredjedelar av det utbetalda beloppet.

Konungen äger meddela närmare bestämmelser för tillämpningen av vad som stadgas under denna punkt.

Förslag

till

L a g**om ändring i lagen den 17 maj 1940 (nr 358) med vissa bestämmelser
till skydd för försvaret m. m.**

Härigenom förordnas, *dels* att i lagen den 17 maj 1940 med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m. skola efter 3 § införas tre nya paragrafer, betecknade 4—6 §§ och av den lydelse som framgår av det följande, *dels* att nuvarande 4, 5, 6, 7 och 8 §§ i lagen skola erhålla ny paragrafnumrering och därvid betecknas respektive 7, 8, 9, 10 och 11 §, *dels* ock att paragraferna med de nya beteckningarna 7 § och 11 § skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives; och kommer nämnda lag till följd härav att hava följande lydelse.¹

*(Gällande lydelse)***1 §.**

Konungen eller enligt Konungens bemyndigande vederbörande militära befälhavare må utfärda förbud för obehöriga att beträda anläggning, inrättning, fartyg, luftfartyg eller område som tillhör försvarsväsendet eller nyttjas av detsamma eller för dess räkning, eller att närvara vid krigsmaktens företag, övningar eller försök, eller att av eller inom sådana anläggningar, inrättningar, fartyg, luftfartyg eller områden eller av sådana företag, övningar eller försök taga fotografier eller göra avbildningar eller beskrivningar eller att inom sådana anläggningar, inrättningar, fartyg, luftfartyg eller områden innehava sprängämnen.

2 §.

Konungen eller enligt Konungens bemyndigande vederbörande länsstyrelse må utfärda förbud, som i 1 § avses, i fråga om anläggning, inrättning, fartyg, luftfartyg eller område, som eljest är av betydelse för försvarsväsendet.

Vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga av krig föranledda förhållanden må förbud på sätt i första stycket sägs utfärdas jämväl i fråga om anläggning, inrättning, fartyg, luftfartyg eller område, som är av betydelse för folkförsörjningen.

*(Föreslagen lydelse)***1 §.****2 §.**

¹ Nuvarande lydelse av hittillsvarande 7 och 8 §§, se SFS 1951: 266.

(Gällande lydelse)

3 §.

Under förhållanden, varom i 2 § andra stycket sägs, må Konungen avdela särskilda säkerhetsområden, i fråga om vilka förbud, som i 2 § avses, enligt Konungens bemyndigande må i stället för av länsstyrelse utfärdas av vederbörande militära befälhavare. Såsom säkerhetsområde skall jämväl anses krigsskådeplats.

Under sådana förhållanden må Konungen även i andra fall än i 1 och 2 §§ avses utfärda förbud mot att utan särskilt tillstånd taga fotografier eller göra avbildningar eller beskrivningar av militära trupper, krigsmateriel eller dylikt.

(Föreslagen lydelse)

3 §.

4 §.

Länsstyrelsen äger ålägga den som driver industriell eller annan verksamhet av väsentlig betydelse för försvaret eller folkförsörjningen att vidtaga särskilda skyddsåtgärder inom anläggning för driften, såsom anordnande av bevakning, inhägnad, maskinskydd eller reservförråd, om sådan åtgärd med hänsyn till fara för spioneri eller sabotage eller för skada genom fientlig verksamhet finnes påkallad för att förhindra obehörig insyn eller för att säkerställa driften. I den mån driften avses skola fortgå även då platsen omedelbart hotas av fientligt anfall, må länsstyrelsen tillika förordna att härav betingade särskilda anordningar för personalens skydd skola vidtagas.

Om särskilda skäl äro därtill, må länsstyrelsen ålägga jämväl anläggningens ägare att vidtaga åtgärd, som avses i första stycket.

Den som ålagts vidtaga åtgärd, som avses i denna paragraf, är berättigad till skäligen ersättning av statsmedel för kostnad eller skada, som åsamkas honom härigenom. Vid er-

*(Gällande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

sättningens bestämmande skall hänsyn tagas till den nytta, som åtgärden kan medföra för honom. Är kostnaden eller skadan ringa, utgår icke ersättning.

Anspraak på ersättning prövas i den ordning, som är stadgad beträffande rekvisition för krigsmaktens behov.

5 §.

Ägare eller innehavare av anläggning, som avses i 4 §, är skyldig att tillåta besiktning av anläggningen genom länsstyrelsens försorg för utrönande av vilka åtgärder enligt 4 § som kunna erfordras ävensom att tåla sådan åtgärd, om han icke själv är skyldig att vidtaga den. Medför åtgärden kostnad eller skada för honom är han berättigad till ersättning enligt vad som stadgas i 4 §.

6 §.

Länsstyrelsen äger förelägga den, som är skyldig att vidtaga åtgärd enligt 4 § eller att tillåta besiktning enligt 5 §, att vid vite iakttaga skyldigheten inom viss tid. Efterkommer han ej föreläggandet, äger länsstyrelsen antingen utdöma vitet och utsetta nytt sådant eller ombesörja åtgärden och uttaga kostnaden härför av den försumlige i den mån han icke på grund av stadgande i denna lag är berättigad till ersättning för kostnaden.

4 §.

Bryter någon mot förbud, varom i 1, 2 eller 3 § sägs, dömes till dagsböter eller fängelse.

7 §.

Bryter någon mot förbud, varom i 1, 2 eller 3 § sägs, eller vägrar någon utan skäligen anledning att låta

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

anläggning besiktigas efter vad som stadgas i 5 §, dömes till dagsböter eller fängelse.

Lag samma vare, där någon, ändå att förbud som förut sagts ej blivit meddelat, genom förklädnad eller genom att lämna oriktig uppgift om sina personliga förhållanden eller eljest svikligen berett sig tillträde till anläggning, inrättning, fartyg, luftfartyg eller område eller tillfälle att närvara vid företag, övningar eller försök, som i 1 § sägs.

5 §.

8 §.

Sjömätning eller lodning vid rikets kuster eller i därtill hörande skärgräddor, farleder eller hamnar må endast ske med tillstånd enligt vad av Konungen stadgas. Den som häremot bryter dömes till dagsböter eller fängelse i högst sex månader. Vad sålunda är sagt äge dock ej tillämpning, om någon utför lodning, som erfordras för framförande eller säkerställande av fartyg, varå han befinner sig, eller om lodning i hamn verkställs på föranstaltande av vederbörande hamnmyndighet.

6 §.

9 §.

Fotografier, avbildningar, beskrivningar eller mätningssuppgifter, tillkomna under förfarande, vilket enligt denna lag är förbjudet, jämte för fotografiernas tagande samt avbildningarnas, beskrivningarnas eller mätningarnas verkställande använda apparater och materiel ävensom sprängämnen, vilka någon innehaft i strid mot förbud som utfärdats enligt lagen, må, evad någon fälles till ansvar för överträdelse av denna lag eller ej, förklaras förverkade till kronan.

7 §.

10 §.

Enligt de närmare bestämmelser Konungen utfärdar äger bevakningspersonal vid anläggning, inrättning, fartyg, luftfartyg eller område som skyddas enligt 1—3 §§ befogenhet att i den omfattning som kräves för fullgörande av bevakningssuppgiften företaga kroppsvisitation å personer, som där söka vinna tillträde eller uppehålla sig, samt undersöka föremål som de medföra, så ock på platsen eller i dess närhet tillfälligt omhändertaga personer och av dem medförda föremål.

8 §.

11 §.

Böter som ådömas enligt denna lag tillfalla kronan.

Närmare föreskrifter rörande tillämpningen av denna lag meddelas av Konungen.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1960.

Har länsstyrelse före lagens ikraftträdande meddelat förordnande rörande åtgärd, som sägs i 4 §, med stöd av 57 § civilförsvarslagen den 15 juli 1944 (nr 536), skall förordnandet i stället anses meddelat enligt denna lag.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 1 december 1959.

Närvarande:

justitieråden BECKMAN,
E. SÖDERLUND,
TAMMELIN,
regeringsrådet NEVRELL.

Enligt lagrådet den 9 oktober 1959 tillhandakommet utdrag av protokoll över inrikesärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 30 juni 1959, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättade förslag till civilförsvarslag och lag om ändring i lagen den 17 maj 1940 (nr 358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m.

Förslagen, som finnas bilagda detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Eskil Hellner.

Lagrådet yttrade:

Förslaget till civilförsvarslag.

Förslaget, som både i sina huvuddrag och i åtskilliga detaljer nära ansluter sig till gällande lag, föranleder allenast på enstaka punkter erinringar från lagrådets sida.

14 §.

Enligt andra stycket får tjänstgöring inom ordnings- och bevakningstjänsten icke åläggas civilförsvarspliktig, om han förklarar och på närmare angivet sätt gör sannolikt, att det skulle vålla honom djup samvetsnöd att bruka vapen mot annan. I tredje stycket stadgas, att då civilförsvarspliktig första gången hemställt om befrielse från tjänstgöring inom ordnings- och bevakningstjänsten, skall han, intill dess ärendet slutligt avgjorts, vara fri från skyldighet att tjänstgöra inom nämnda tjänstegren.

Med tredje stycket torde ha åsyftats endast fall, då civilförsvarspliktig gjort framställning under åberopande av samvetsnöd såsom i andra stycket sägs. Meningen har således icke varit att där reglera förfarandet, då någon på annan grund hemställer om befrielse från tjänstgöring inom ordnings- och bevakningstjänsten. Denna begränsning har knappast tillräckligt tydligt kommit till uttryck i lagtexten. Från en annan synpunkt åter kan

göras gällande, att tredje stycket måste givas en innebörd som sträcker sig något längre än vad ordalagen synas utvisa. Självfallet måste sålunda lagrummet tillämpas även om sökanden trott sig på grund av samvetsnöd kunna bli helt befriad från fullgörande av civilförsvarsplikt och därför icke uttryckligen begränsat ansökningen till att gälla befrielse från tjänstgöring inom ordnings- och bevakningstjänsten.

För att missförstånd ej skall behöva uppkomma i nu nämnda hänseenden hemställer lagrådet om sådant förtydligande av tredje stycket, att den där angivna verkan förklaras skola inträda, då civilförsvarspliktig första gången gjort framställning som avses i andra stycket. Rörande tillämpningen av en sålunda avfattad bestämmelse utgår lagrådet från, att om den civilförsvarspliktige avgivit förklaring enligt andra stycket men underlåtit att inkomma med föreskrivet intyg, ärendet ej skall avgöras förrän han erhållit skäligt rådrom att inkomma med sådant intyg.

17 §.

Ordet minderårig användes i skilda betydelser i olika författningar. I detta sammanhang torde emellertid någon tvekan ej behöva råda om ordets innebörd. Civilförsvarsplikt föreligger enligt 11 § från och med det kalenderår, varunder vederbörande fyller 16 år. Före ingången av detta kalenderår är han tydligen att anse som minderårig.

24 §.

Ehuru en- och tvåfamiljshus nämnas såsom undantagna i fjärde punkten, äro de tydligen att hänföra till sådana »andra» byggnader, å vilka femte punkten äger tillämpning.

53 §.

Genom 1956 års ändringar i den nuvarande civilförsvarslagen inskränktes skyldigheten att inrätta enskilt skyddsrum. Enligt en vid 1956 års lagstiftning fogad övergångsbestämmelse äger emellertid Konungen eller, efter Konungens bemyndigande, civilförsvarsstyrelsen förordna, att den i civilförsvarslagen stadgade skyldigheten att utrusta och underhålla enskilt skyddsrum skall avse jämväl skyddsrum, som finnes inrättat inom område eller å plats, där skyldigheten att förse anläggningar och byggnader med skyddsrum kommer att upphöra.

Ett mot denna övergångsbestämmelse svarande stadgande har upptagits i 2 mom. av förevarande paragraf. Stadgandet avser emellertid endast sådana fall, då det i framtiden kan befinnas lämpligt att upphäva skyldighet att anordna enskilt skyddsrum. Inom områden, där skyldigheten att inrätta skyddsrum upphört enligt 1956 års lagstiftning, har enligt vad för lagrådet upplysts det då övergångsvis givna bemyndigandet att förordna om bibehållande av skyddsrum utnyttjats i samtliga fall. Det är avsett att

dessa förordnanden skola fortbestå. Detta bör enligt lagrådets mening komma till uttryck i övergångsbestämmelserna, vid vilka lagrådet återkommer till frågan.

78 och 79 §§.

I 79 § 1 mom. upptagas i nära anslutning till stadgandet i 89 § 1 mom. gällande civilförsvarslag bestämmelser om dels bötesstraff för den som underlåter att lämna upplysningar i enlighet med 15 § dels möjlighet för rätten att, om någon fälles till ansvar för sådan förseelse, förelägga honom vid vite att fullgöra sin upplysningsskyldighet. Lagrådet har vid granskning av detta lagrum funnit den föreslagna ordningen kunna ge anledning till erinran i olika avseenden. Enär straffskalan utgör böter, högst 300 kronor, bör, såvitt angår ansvarsbestämmelsen, straffföreläggande normalt kunna träda i stället för domstolsförfarande. Förslaget synes emellertid knappast ha räknat med denna möjlighet. Så som föreskrifterna om vitesföreläggande utformats ligger i allt fall nära till hands att antaga, att domstolsförfarande i allmänhet skall komma att anses behövt både vad angår ansvar och vite, något som ur praktisk synpunkt kan innebära onödig omgång. Även om den föreslagna ordningen i princip godtages, kan dock vara behövt att meddela vissa kompletterande bestämmelser om det processuella förfarandet, när vitesföreläggande anses påkallat. Under det närmare övervägandet av dessa spörsmål har emellertid lagrådet haft anledning att taga ställning till frågan, om det över huvud vore följdriktigt att i dessa fall kräva domstols medverkan för vitesföreläggande, då förslaget i andra fall intagit den ståndpunkten, att vitesföreläggande skall meddelas av länsstyrelsen. Härom må anmärkas följande.

Enligt 47 § första stycket e) har ägare av anläggning eller byggnad, för vilken verkskydd skall vara organiserat, att på anmodan av civilförsvarsmyndighet tillhandahålla denna de upplysningar och handlingar rörande anläggningen eller byggnaden eller där bedriven eller tillämnad verksamhet, som äro erforderliga för myndighetens befattning med verkskyddet. Ägare av anläggning eller byggnad och vissa med honom jämställda personer äro vidare enligt 52 § pliktiga bl. a. att tillhandagå civilförsvarsmyndighet med att anskaffa upplysningar om dem som bo eller äro verksamma inom anläggningen eller byggnaden. Ytterligare gäller enligt 66 § första stycket att envar är pliktig att vid förfrågan av vederbörlig myndighet lämna upplysning, huruvida och till vilken myckenhet han innehar egendom som kan komma att erfordras för civilförsvaret eller bli föremål för åtgärd enligt lagen.

Åsidosättande av dessa skyldigheter är straffbelagt, vad angår de två förstnämnda fallen i 79 § 4 mom. 1) resp. 2) samt vad angår 66 §:ns fall i 81 § första stycket 7). Därutöver gäller, att länsstyrelsen enligt 78 § äger förelägga lämpligt vite för att framtvunga de begärda upplysningarna.

Enligt 15 § är civilförsvarspliktig skyldig att på anmaning av länsstyrelsen eller civilförsvarschefen lämna erforderliga upplysningar rörande personliga förhållanden av betydelse för frågan om den civilförsvarspliktiges tjänstgöring i civilförsvaret. Då dessa myndigheter således ha rätt att få kännedom om dylika personliga omständigheter, kan svårigen hänsyn till behovet av skydd för den enskildes privata förhållanden sägas göra det nödvändigt att frågan om meddelande av vitesföreläggande för uppgiftsskyldighetens fullgörande i detta fall anförtros domstol i stället för såsom i övriga här berörda fall länsstyrelsen. Icke heller eljest föreligger såvitt lagrådet kan finna tillräcklig anledning varför just i 15 §:ns fall skulle förbehållas domstol att meddela vitesförelägganden. Med hänsyn härtill och då enligt vad ovan antytts praktiska olägenheter skulle vara att förvänta, om den i andra stycket av 79 § 1 mom. föreslagna ordningen genomfördes, finner sig lagrådet böra hemställa om att detta stycke får utgå och att i stället 78 § så ändras, att länsstyrelsen erhåller befogenhet att, om civilförsvarspliktig underlåter att efterkomma anmaning enligt 15 §, förelägga honom lämpligt vite för skyldighetens fullgörande. Ändringen kunde ske genom att efter de tre första orden i 78 §, »Är någon jämlikt», inskötes orden »15 § eller», varefter paragrafen i övrigt skulle bibehållas i oförändrad lydelse.

I 78 § behandlas även andra åtgärder än meddelande av vitesföreläggande, t. ex. förordnande om handräckning. Uppenbarligen blir det icke fråga om att tillgripa dylika åtgärder för att framtvinga fullgörande av uppgiftsskyldighet enligt 15 §.

Enligt den här förordade ändringen göres meddelande av vitesföreläggande icke längre uttryckligen beroende av att vederbörande fälles till straff. Även utan sådant förbehåll kan emellertid förväntas att som regel vitesföreläggande utfärdas först sedan straff ådömts. Skulle undantagsvis i ett brådskande läge anses nödvändigt att söka genom vitesföreläggande snabbt infordra felande uppgifter utan att den försumlige dessförinnan bötfällts, bör tillses att vederbörande sedan icke dömes till straff för underlåtenhet under tid som omfattas av vitesföreläggandet.

Ett av länsstyrelsen meddelat vitesföreläggande kan enligt 83 §, jämförd med 2 § 17:o) regeringsrättslagen, överklagas hos Kungl. Maj:t i statsrådet. Om så erfordras torde länsstyrelsen dock enligt sista stycket i 83 § kunna förordna att föreläggandet omedelbart skall lända till efterrättelse. Enär enligt förslaget länsstyrelsen icke har att utdöma försuttet vite, ankommer detta på allmän domstol. Rörande förfarandet gäller härvid bestämmelsen i 18 § rättegångsbalkens promulgationslag.

Utöver vad nu anförts synes en jämkning böra ske i 79 § 3 mom. Den där upptagna bestämmelsen om straff för den som underlåter att efter vederbörlig kallelse inställa sig till tjänstgöring eller eljest olovligen undanhåller sig därifrån avser endast fall, då brottet skett av oaktsamhet, som ej

är ringa. Att detta rekvisit hänför sig till båda leden i den objektiva beskrivningen bör tydligare angivas genom att tillägga ordet »antingen» framför det första ledet.

81 §.

I första punkten bör efter orden »i avsikt att undandraga sig sina skyldigheter» tilläggas ordet »antingen» för att markera, att denna avsikt är en förutsättning för straffbarhet i båda de därefter angivna fallen.

I andra punkten stadgas straff för den som vägrar att åtlyda befallning eller eljest gör sig skyldig till oaktsamhet, som ej är ringa, vid fullgörande av sin tjänstgöringsskyldighet. I 91 § andra punkten gällande lag stadgas straff för den som vägrar att åtlyda befallning eller eljest gör sig skyldig till vårdslöshet eller försummelse vid fullgörande av sin tjänsteplikt. Den nya bestämmelsen synes böra utformas med ledning av 26 kap. 18 § strafflagen men det straffbara området göras mera inskränkt än vad som där stadgas i fråga om tjänstefel av krigsman. För den som tjänstgör i civilförsvaret bör ansvar icke inträda för vad som sker av oförstånd eller oskicklighet utan blott för vad som göres uppsåtligen eller av oaktsamhet, som ej är ringa. I objektivt avseende bör straffbudet avse åsidosättande av tjänsteåliggande, varvid det synes för strängt att vid straffansvar fordra fullgörande av vad som enligt tjänstens beskaffenhet åligger en civilförsvarspliktig. På nu anförda skäl hemställer lagrådet, att straffbarheten inskränkes till den som under tjänstgöring i civilförsvaret vägrar att åtlyda vad vederbörande befäl under tjänsten befallt honom rörande denna eller som eljest under tjänstgöring uppsåtligen eller av oaktsamhet, som ej är ringa, åsidosätter vad som åligger honom enligt reglementen, instruktioner eller andra allmänna bestämmelser eller särskilda föreskrifter.

I anledning av förverkandebestämmelsen i sista stycket erinrar lagrådet, att 17 § rättegångsbalkens promulgationslag kan bli att tillämpa beträffande förfarandet.

82 §.

Lagrådet vill framhålla, att de här upptagna stadgandena om tystnadsplikt skola — även om den brottslige är underkastad ämbetsansvar — tillämpas i stället för 25 kap. 3 och 12 §§ strafflagen (jfr 6 § promulgationslagen till 1948 års strafflagsändringar).

Övergångsbestämmelserna.

Såsom vid 53 § framhållits erfordras en uttrycklig föreskrift om fortsatt giltighet av Konungens eller civilförsvarsstyrelsens förordnanden att enskilt skyddsrum skall utrustas och underhållas även inom områden, där skyldigheten att inrätta enskilda skyddsrum kommit att upphöra enligt 1956 års lagstiftning. Meningen är nämligen, att sådana förordnanden skola fort-

bestå. Detsamma gäller åtskilliga andra med stöd av den nuvarande civilförsvarslagen meddelade beslut, förordnanden och föreskrifter. Lagrådet hemställer därför, att i övergångsbestämmelsernas andra punkt upptages ett stadgande av innehåll att beslut, förordnande eller föreskrift, som meddelats med stöd av sådant stadgande i äldre lagen som ersatts genom bestämmelse i nya lagen, skall alltjämt gälla intill dess annorlunda förordnas.

Förslaget till lag om ändring i lagen den 17 maj 1940 med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m.

Mot förslaget, som väsentligen innebär att hit skola överföras vissa i den nuvarande civilförsvarslagen upptagna bestämmelser, har lagrådet intet att invända.

I anledning av förverkandebestämmelsen i 9 § må erinras om de numera tillkomna bestämmelserna i 2 kap. 17 § strafflagen och i 17 § rättegångsbalkens promulgationslag.

Ur protokollet:

Trygve Hellners

*Utdrag av protokollet över inrikesärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 18 de-
cember 1959.*

Närvarande:

Ministern för utrikes ärendena UNDEÉN, statsråden NILSSON, STRÄNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, NETZÉN, JOHANSSON, AF GEIJERSTAM, NORDLANDER.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för inrikesdepartementet, statsrådet JOHANSSON, lagrådets den 1 december 1959 avgivna utlåtande över de den 30 juni 1959 till lagrådet remitterade förslagen till ny *civilförsvarslag* och *lag om ändring i lagen den 17 maj 1940 (nr 358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m.* och anför.

Lagrådet har i huvudsak lämnat de framlagda lagförslagen utan erinran. Beträffande vissa paragrafer har lagrådet gjort uttalanden rörande tolkningen och tillämpningen, och därutöver har lagrådet endast framfört vissa detaljanmärkningar.

Den jämkning av 14 paragrafens lydelse, som lagrådet föreslagit, torde böra vidtagas. Däremot finner jag det ej erforderligt att jämka även lydelsen av 79 § 3 mom. första stycket och 81 § första stycket första punkten. Såväl av den språkliga utformningen av de båda lagrummen som av en jämförelse mellan dem torde nämligen med tillräcklig tydlighet framgå att 79 § 3 mom. första styckets första punkt endast avser oaktsamhetsbrott, medan 81 § första stycket första punkten gäller endast fall av uppsåt.

I enlighet med vad lagrådet anfört rörande 78 § och 79 § 1 mom. bör det i fortsättningen ankomma på länsstyrelsen att förelägga vite för fullgörande av upplysningsskyldighet enligt 15 §. Med en sådan ordning vinnes — förutom en förenkling av förfarandet i fall, då strafföreläggande användes i ansvarsfrågan — att bedömningen, huruvida vitesföreläggande är motiverat, får göras av civilförsvarsmyndighet. Denna torde bättre än domstol kunna avgöra, huruvida det i det enskilda fallet är så angeläget att begärda upplysningar lämnas, att vitesföreläggande bör tillgripas.

Till vad lagrådet anfört om utformningen av straffbestämmelsen i 81 § första stycket andra punkten i fråga om åsidosättande av tjänsteåliggande kan jag helt ansluta mig. Jag delar även lagrådets mening om behovet av en ytterligare övergångsbestämmelse, vari beslut, förordnanden och före-

skrifter som meddelats med stöd av gamla lagen förklaras gälla även efter dennas upphävande i den mån de grundar sig på stadgande, vartill motsvarighet upptagits i nya lagen.

I överensstämmelse med vad jag sålunda anfört bör de berörda stadgandena ändras eller kompletteras. Därjämte bör vissa smärre redaktionella jämkningar vidtagas i förhållande till det till lagrådet remitterade förslaget.

Mot förslaget till lag om ändring i 1940 års lag med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m. har lagrådet icke haft någon erinran.

Föredraganden hemställer härefter, att ifrågavarande båda lagförslag måtte med de nu förordade ändringarna och kompletteringarna, jämlikt § 87 regeringsformen, genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdade hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

C.-G. Hesser

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

	Sid.
<i>Propositionen</i>	1
<i>Propositionens huvudsakliga innehåll</i>	1
<i>Författningsförslag</i>	3
Förslag till civilförsvarslag	3
Förslag till lag om ändring i lagen den 17 maj 1940 med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m.	29
<i>Utdrag av statsrådsprotokollet den 30 juni 1959</i>	34
1. Inledning	34
2. Översikt av det nuvarande civilförsvaret	37
3. Huvuddragen av erforderliga ändringar i civilförsvarslagstiftningen	46
4. Specialmotivering	49
A. Förslaget till civilförsvarslag	49
1 kap. Allmänna bestämmelser	49
2 kap. Grunddragen av civilförsvaret	57
3 kap. Civilförsvarsplikt	70
4 kap. Anordnande av skyddsrum	93
5 kap. Särskilda civilförsvarsåtgärder vid krig eller krigsfara	112
6 kap. Kommunerna och civilförsvaret	124
7 kap. Fastighetsägarna och civilförsvaret, m. m.	138
8 kap. Förfoganderätt för civilförsvarets behov	156
9 kap. Ansvarsbestämmelser m. m.	160
Övergångsbestämmelserna	163
B. Förslaget till lag om ändring i lagen den 17 maj 1940 med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m.	168
5. Departementschefens hemställan	176
<i>Departementsförslagen till</i>	
Civilförsvarslag	177
Lag om ändring i lagen den 17 maj 1940 med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m.	203
<i>Utdrag av protokoll, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd</i>	208
<i>Utdrag av statsrådsprotokollet den 18 december 1959</i>	214